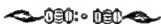

મલખાર પ્રદેશની રૂપરેખા.

(સચિત્ર)

— મંપાન્ક અને પ્રકાશક —

માધવરાય ગીગાભાઈ ભોંશી.

તાંની "મલખાર સમાચાર", ન્યુરોડ, ડેચીન

કર્મગ્યે વાધિકારરતે મા ફલેપુ કદાચન ।

મા કર્મફલ હેતુર્ભૂમિ સંગો સ્ત્વ કર્માણિ ॥

— એન. જોવિંદ શર્માએ મંપાન્ક અને પ્રકાશક માટે —

જ્ઞાન મિત્રમ પ્રેમ, ન્યુરોડ, મદ્રાસપેરી, ડેચીન માં મુદ્રિત કર્યું.

[વિક્રમાબ્દ ૧૯૮૩]

[ખ્રિસ્તાબ્દ ૧૯૨૭]

— મુદ્દય —

રૂપિઆ ૩—૦—૦ ટપાલ ખર્ચ ભુદું.

મલખાર સમાચારના ગ્રાહકોને ભેટ

Malabar Pradeshani Ruparekha.

(outlines of malabar)

EDITED & PUBLISHED BY
MADHAVRAI GIGABHAI JOSHI

Editor "The Malabar Samachar"

(The first and only Gujarati Journal in South India)

NEW ROAD, MATTANCHERRY

COCHIN.

PRINTED AT
THE BHARATHA MITHRAM PRESS, COCHIN
by N Govind Sarma for the Editor

V S 1933]

1102 M. E

[1927 A. D

Price Rs 3/-
Postage extra

*Free to the Subscribers
of Malabar Samachar.*

મહાબાર પ્રદેશની રૂપરેખા.
 "મહાબાર સમાચાર" ની પ્રથમ વાર્ષિક બેંટ.

Shriji Purushottambhai Amarshee, The Proprietor and chief Partner of
 Messrs. Nagjee Purushottam & Co. Calicut
 શ્રીમાન શેઠ પુરુષોત્તમ ભાઈ અમરશી મેસર્સ નાગજી પુરુષોત્તમ કંપની કલિકટના
 સ્થાપક અને મુખ્ય ભાગીદાર

સમર્પણ પત્ર.

સાંખ્ય સાગર શિર છત્ર

શ્રીમાન પુરુષોત્તમભાઈ અમરશી

શુભનિવાસ—કચ્છમાંડવી.

મહાનુભાવ

આપ દક્ષિણ હિન્દમાં વસતા યુગગતી સમાજના બૂધ
 રૂપ " શેઠ નામદી પુરુષોત્તમની કંપની, કલ્કીટ" ના ઉત્પાદક
 વડીલ અને મુખ્ય મેથાનેક છે; પ્રમાણિતતા અને મત્ય નિષ્ઠાથી
 આમળ વધી સમાજમાં આપે જીવનનો આદર્શ રજુ કર્યો છે
 વ્યાપારિક દક્ષતાથી મેક્ષગારનાં વ્યાપારિક જગતને આપે મોહિત
 કર્યું છે; સામાજિક મેવાના મનમાર્ગોમાં આપ આપનું ન્યાય નંપણ
 દબા દૂરે દાઢે વેરના આંધા છે. ને અતિથિ સતકાર એ આપનો
 પ્રિયમાં પ્રિય ધર છે. આ અને આવાં અનેક વિશિષ્ટ ધાતુઓથી
 ગા.ગોષ્ઠ આપ જેવા યુગુત્ત પુરુષના હસ્તકમલમાં આ મારા
 સાપ્તાહિક પત્રની બેટનું પુસ્તક માનપૂર્વક અર્પણ કરૂં છું.

મામ શુક્લ પર્ણિમા	}	લી. હું છું આપનો
વિક્રમાદ ૧૯૮૩		કૃષ્ણાનુગિન
"મહાગર સમાચાર" ઓફિસ		માધવગાય ગીગાભાઈ નેશી
મૈથીન		

વન્દેમાતરમ ।

વન્દેમાતરમ સુખધામ સુકલામ
 મલયગ શીતલામ શરય શામલામ —માતરમ
 શુભ જ્યોત્સ્ના પુવકિત વામિનિ
 કુલ્લ કુસુમિત દરમદલ શોભિનિમ
 સુદાસિનિમ સુમધુર જાપિણિમ
 સુખદામ વરદામ માતરમ —વન્દે
 ત્રિંગકોટિ કંઠ કલકલ નિનાદ કરાણે ।
 દ્વિ ત્રિંગકોટિ જુનૈ ધૂનમર કરવાણે ।
 કે ખોણે મા તુમિ અખણે ?
 ખડુ પલ ધારિણિમ નમામિ તારિણીમ
 ત્રિપુલ્લ વારિણિમ માતરમ —વન્દે
 વાહુતે તુમિમા શક્ત ।
 હૃદયે તુમિ મા ભક્ત ।
 નો મારછ પ્રતિમા ગડિ મન્દિરે મન્દિરે
 ત્વં હિ દુર્ગા દશ પ્રહર ધારિણિ
 કમલા કમલ હવ વિહારિણી
 વાગિ વિદ્યા દાયિનિમ
 નમામિત્વમ, નમામિ કમલામ
 અમલામ અતુલામ
 સુજલામ સુકલામ માતરમ —વન્દે
 સ્વામલામ સરલામ
 સુસ્મિતામ ભૂપિતામ
 ધરણીમ ભરણીમ માતરમ —વન્દે

પ્રસ્તાવના.

આપણાં ગુજરાતી સાપ્તાહિક પત્રોના સંપાદક બ.કુશોભી પોતાનાં આદર્શોને દર વરસે એક ભેટનું પુસ્તક આપવાનો રિવાજ કરી રાખ્યો છે તે પ્રમાણે ભેટમાં આપનાં પુસ્તકો બહુધા નવલ કથાના રૂપે હોય છે; આ રંગી ભેરગી ને ચિત્ર વિચિત્ર કથનાથી યોગ્યએવ નવલ કથાનાં પુસ્તકો દ્વારા આદર્શોનું મનરંજન કરીને જીવનના ઉચ્ચ આદર્શો રજુ કરી શકાય છે. પરંતુ મામાન્ય વર્ગે જીવનના ઉચ્ચ આદર્શો તરફ લક્ષ આપતો નથી ને ઉપદર્શ કથનાના યોગ્ય સાથે ઉડી મનને રંજન કરતાં તરંગી અંતે વિદ્યારી બની જાય છે. સમાજમાં તેથી એક પ્રકારેનું કુલ્પરિણામ ઉત્પન્ન થાય છે એટલા માટે તેમની આડી આવળી રૂપીને ખુશ રાખવા માટે નહીં પણ નેમના અંસાર વ્યવહારની જરૂરીઆત જેથી પુરી પડે એવાં ભેટનાં પુસ્તકો અપાય તો સમાજનું વિશેષ કલ્યાણ થઈ શકે એવો અમારો નમ્ર મત છે. અમાર્ગ આ લક્ષ્ય પ્રમાણેનું આ પુસ્તક રમી અમે અમારા મહાપાર સમાચારના આદક ગણ આગળ પ્રથમ વર્ષની ભેટ રજુ કરીએ છીએ.

મહાપાર અથવા જેનું પ્રાચીન નામ ફેરસ છે તે શારતવર્ષની નન્દનવાડી છે. પર્વતનાં એક ઉચ્ચ શૃંગ પર ચડી ફેરસ પ્રદેશ નિહાળીએ તો પૃથ્વી ઉપર એક સળંગ લીલો ગાલીઓ પથરાએલો જણાશે. વચ્ચે વચ્ચે ને કિનારિએ કિનારિએ રૂપેરી ચાંદલા ફીત કે જરીની ફેર જેવાં તળાવડાં, ઝરણુ, નદીઓ, ખાડીઓ અને સાગરનાં પાણી દેખાશે પણ નરી ધરતી દહિએ નહીં આવે. આ રમ્ય પ્રદેશમાં આપણે ગુજરાતીઓ ફેરવાએ મેકડા થયા જાડી વરચા છીએ ને આ પ્રદેશની નીપજને

નિકામ કરવાના વ્યાપાર પર સાર્વભૌમપણું પ્રાપ્ત કર્યું છે હતાં આ પ્રદેશના વિશેષ કંઈ પણ સાહિત્ય હતું સુધી આપણી ભાષામાં થયું નથી. કંઈ થોડું થયું વળતુ આ પુસ્તક દ્વારા જીવ કરવાનું સદ્ભાગ્ય સર્વ શક્તિ માન પ્રજાની અસીમ કૃપાથી આજ અમને માંપડે છે.

એ મંતવ છે કે આ પુસ્તકમાં રજુ કરેલી બીના કરતાં ધણી વધારે હકીકત આ પ્રદેશમાં વસનારી ફેરલી કે મદાનુભાવ વ્યક્તિઓના ખ્યાલમાં હોય પણ સીધે સીધે વાર અને નિર્ણયિત રીતે તો નહીજ, આથી અમે જ્યારે અમારાં આદર્શોને ભેટનું પુસ્તક આપવાનો પક્ષ વિચારે કોઈ ત્યારે સોથી પહેલાં વર્ષમાં ને પહેલીજ તકે સમાજ આગળ મહાપાર પ્રદેશનું કંઈક વર્ણન આપીએ તો હીકે એજ અમને લાગ્યું એટલે અમે મહાપાર પ્રદેશની રૂપરેખા એ નામ યોજી ઉપયુક્ત સાહિત્ય મેળવવા માંડ્યું. શરૂઆતમાં શું લખ્યું એમ થતું હતું પણ જ્યારે સાહિત્ય એ ક્યું થવા લાગ્યું ત્યારે આ પ્રદેશમાંના ભૂગર્ભ, વનપ્રદેશ, વનસ્પતિ, જલપ્રદેશ, લોક, લોકના રહીરીવાજ, ભાષા, પ્રાચીન ઇતિહાસ, રાજ્ય વ્યવસ્થા, દેવ મંદિરો, પ્રાચીન અર્વાચીન નરનારીઓનાં જીવન ચરિત્રો, વ્યાપાર ને ખોવડી શકાય એવા હુમર ઉલોગ, વિગેરે વિગેરે દરેક વિષય ઉપર એકે એક સ્વતંત્ર પુસ્તક લખાય એવું અમને જણ્યું થા વિના રહ્યું નહિ. પણ અમારો આ પહેલોજ પ્રવાસ હોવાથી એ સવ વિષયોમાંથી થોડુથોડું તાગ્યું કરી વિશેષ ભાગે વેપારી વર્ગના અમારા આદક ગણી ઉપયુક્ત થઈ પડે એડી વિષયો દુકમાં ગંઝડી આ પુસ્તક તઈયાર કર્યું. એટલે આ પુસ્તકમાં મહાપાર પ્રદેશના ભાગો, ખેતીવાડી, જંગલો, જામાર્ગ, રાજ્ય વ્યવસ્થા, વેપાર ને

જન સમુદાય સંધીની હકીકત આપી છે આ સમય માટે અગ્રેજી મંત્રી ભાતના પુસ્તકો સરકારી રિપોર્ટો અને વેપારી મંડળોના અહેવાલોની મદદ લેવી પડી છે તેથી અમે તે તે પુસ્તકોના લખનારાઓ અહીં વાલોના સંપાદકો તો જાણાર માનીએ છીએ

અમેને દાણે તાળી પડતી નથી તે પ્રમાણે અમારા આ કામમાં કેનાએક સુઠ સંજ્ઞાઓએ અમને સહાનતા ન આપી હેતુ તેો અમે આ પુસ્તક પ્રકાશમાં લાવવાને શક્તિમાન થાત નહીં અમારા આ કાર્યમાં સંપર્ધી ઉમદા મદદ શ્રીયુત શેઠ નાગજીભાઈ અમરશી, શ્રીયુત ભાઈ નયુજીભાઈ મેઘીવાસ પારેખ અને શ્રીયુત મુરબી પ્રેમજીભાઈ દુર્ગલ રાની છે

ઉચ્ચ ભાવના વાળા શ્રીમત નાગજી ભાઈ અમરશીએ અમારા જીવનરૂપી દીવસમાં તદ્દન પૂર્ણ એટલુંજ નહીં પણ પુસ્તક પ્રકાશમાં આવે ત્યાં સુધી ઉત્તેજન ઉત્સાહ હિંમત, સચ્ચા અને પ્રેરણાઓ આપી અમો ધણા ઉપકૃત કર્પા છે માન્યવર ભાઈશ્રી પારખે આ પુસ્તકના આદિથી અંત સુધી પડખે ઉભા રી પ્રોત્સાહન આપ્યા કર્પુ છે, વળી શેઠ નાગજી પુરોષોત્તમ રૂપી અને શ્રી કલ્યાણના જીવ દેગમરદનો ઇતિહાસ લખનારા, ચિત્રો પૂરા પાડનારા અને એવી બીજી રીતે ધણી સહાનતા આપી છે વૃદ્ધ અને સામાન્ય ધાર્મિક ને રાજનૈતિક વિરોધના ધણા ઉદા અગ્રાણી તેમજ મનવાગમ ભાષા અને મનવાગમ પ્રદેશના સારિત્ય ત કુશલતાતા મુરબી પ્રેમજી ભાઈએ શરીરની અરચ્ય દશામાં તેમજ વ્યવસાય ની અતિશય પ્રવૃત્તિમાં પણ અનમરા લઈ પુસ્તકના વસ્તુ પર નજર રાખનારા ધણી કાગજી રાણી છે તે માટે અમે તેમના કૃતજ્ઞતા છીએ

પુસ્તકના અંતિમ ભાગમાં આ પ્રદેશમાં વસતા નાગીયા ને સમાજના બ્રૂણરૂપ તંક નાગજી પુરોષોત્તમ કુખની વિગેરે પ્રવૃત્તિ મહાશય ગણી પરીચય આપે છે આમ કરવાનું એક કાગજી એ છે કે આ વનાદન પુરોષોના જીવનમાના સાદમ દેહના અને કન વ્ય પરિણામ પર સારો પ્રકાર પડે ને વર્ધિવના સાહસિકાને માર્ગદર્શક થઈ પડે જો કે આ પ્રસાસ મર્ણુ નથી આ પ્રેશ મા ધણા મહામાન્ય ગુજરાતી વેપારી નરો થઈ ગયા છે જેઓ તેતના ગળ મરીના સમાન, દાનેશ્વરી વિગેરે કહેવાય ગયા છે પરંતુ એ સર્વ સંધીની હકીકત અવકાશ અને સાધનના અભાવે રજુ કરવાનું બની શક્યુ નથી

મનવાર પ્રદેશની હકીકતના સાહિત્યો પુરા પાડવામાં અને જાપ કામમાં કીકરના નોરમેન પ્રિન્ટિંગ હુરોનાળા મિ અત્યુત નાયર ચેમ્પીઅન પત્રના સંપાદક શ્રી પી એ શકર શાસ્ત્રી, જોરનાકોવમના ઇન્ડસ્ટ્રીઅલ રફ્ટન પ્રેસના મેનેજર રેવરન્ડ ધવર લિઓ અને ભારત મિત્ર પ્રિન્ટિંગ પ્રેસના વ્યવસ્થાપક બન્ધુ એન ગોવિન્દ શર્માએ અમુક સહયોગ આપે છે તેમજ શ્રીયુત જે એમ ઠાકોર, બી જે અમરીયા અને રા રા ખટાઉ ખીમજી રાજપુરીયાએ આ પ્રયાસ માટે ધણી આહવા બતાવી છે તે સર્વનો અમે અત્તરજી પૂર્વક ઉપહાર માંડીએ છીએ

આ અમારા અ પ શક્તિને અપૂર્ણ સાધનવાળા પ્રયામમાં ધણી ત્વરિ, દોર વિગેરે રહી ગયા હશે તેો ગુજરાતથી ધણુ દૂર આના પ્રદેશમાં અતંક મુશ્કેલીઓ પડેનાતા અમે આટલુ જે નરી શક્યા છીએ તે સામે કૃપાર્દહ રાખી ગુજરાતના વિદ્વાનો અને અન્યવિદ્ય પુરોષો હસ વૃત્તિ દાખવશે એવી પ્રાર્થના છે

શ્રી સિદ્ધેશ્વરાય નમઃ :

મલબાર પ્રદેશની રૂપરેખા.

અ. મુ. ખ.

યં પૃથ્વ્યર્ધમ્ ચરણાઃ પૃથ્વ્યર્ધમ્ દ્રુષ્ટૈવિણુઃ
પૃથ્વ્યર્ધમ્ : સમર્થાન્તિ તસ્મૈ ધર્માત્મને નમઃ
યસ્માત્ સર્વાઃ પ્રસૂયન્તે સર્ગપ્રસૂય વિહિવાઃ
યસ્મિન્ શ્વૈવ પ્રલીયન્તે તસ્મૈ હેત્વાગ્નિ નમઃ

—મી. મસ્તતરામ

શ્રી ગોકર્ણ ક્ષેત્ર (ગોવા)થી કન્યાકુમારી સુધીનો પ્રદેશ શ્રી પરશુરામે પ્લાહ્યોને દાન આપવા માટે વસાવ્યો; હાં નાળિયેરીઆ પુષ્પ થતી હોવાથી તે પ્રદેશનું નામ કેરલ પાડ્યું. કેરલ એટલે નાળિયેરી ઉત્પન્ન થાય છે તે પ્રદેશ.

સંસ્કૃત ભાષાનાં અઢાર પુગલોમાંનાં રકન્દ પુરાણનાં સદ્વાદીખંડ નામક પ્રકરણમાં આ પ્રદેશની ઉત્પત્તિનું વર્ણન છેઃ વળી કેરલ માહાત્મ્ય અને કેરલોત્પત્તિ નામના બે સંસ્કૃત ગ્રંથો પણ આ પ્રદેશની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ, હદ અને ઇતિહાસ વિગેરે જ્ઞાતનાં વર્ણન માટે થયાં. ન્યુના વખતમાં લખાએલા છે.

ભારતવર્ષખંડની વચ્ચે વચ્ચે વિન્ધ્યાચલ સુધી છે તે તેણે આ દેશના બે મુખ્ય વિભાગ કર્યા છે. ઉત્તર વિભાગ અને દક્ષિણ વિભાગ, આ બેઉ વિભાગના ખાંચ

પેટા વિભાગ હોવાવા છે. પંચગૌડ અને પંચ દ્રાવિડ. પંચ દ્રાવિડ (મકારાટ, કર્ણાટક, કેરલ, તેલુગુ અને ઉરેા) માં કેરલનો સમાવેશ છે.

પૂર્વ ચૌલ, પાંચ ને ચેરાવંશના ચક્રવર્તિ રાજાઓ આ પ્રદેશ પર રાજ્ય કરના હતા. ઉત્તરમાં ગોકર્ણ ક્ષેત્ર, દક્ષિણે કન્યાકુમારી, પૂર્વમાં સદ્વાદિ પર્વતની હારમાળા અને પશ્ચિમે અરબીમુદના ઘેરાં આસમાની પાણી, એ ચતુર દિશાની વચ્ચેની પાવડીપનાની લાંબી જૂપાડી તે જ સર રજામદામ કેરદુમદલ શોભિનિમ કેરલ માત.

ચેરાવંશના છેલા ચક્રવર્તિએ ઇશુની નંખી સદીના લગભગ પોતાનું સામ્રાજ્ય પોતાનાં અવસાન સમયે કુંડે ભીજીનેને દુકુંડે દુકુંડે વહેંચી આપ્યું એટલે એ સામ્રાજ્ય માંથી નાની નાની રાજ્ય મંરથાઓ (તરવાડ) ઉઠવાની ને સમ્રાટનાં સ્મરણથી લોકોએ ત્યારથી (ઇ. સ. ૮૨૫થી) સંવત્

ચકાવ્યો એ આ પ્રદેશનો સંવત્ આજે પણ પ્રવર્તમાન છે આજ મહાયાગમ સાલ ૧૧૦૨ની સાલ છે

નારિએલ, મરી, સોપારી ને તેજનાની નીપજે દિદેશીએને મોરિનિ લગાડી હતી એટલે ગ્રીક, રિબ્ડ મીન અરબ વિગેરે પ્રજાઓનો વેપાર અર્થે આ પ્રદેશ મા અતર જવર હતો જ, બાદમા પોર્ટુગીઝ, ફ્રેન્ચ અને અંગ્રેજના હાથે આ અહીં આ આ યા ને તેમણે વેપાર સાથે રાથે જમીન પરની સત્તા પણ રચાવી

છેવટે કેમળની મહાશૂનિના દુઝા દુઝા થઇ જવા થી વિનંદે થતા થતા આખરે મહારાષ્ટ્ર, કામણ, કણ્ઠાઈ ૪ પાંચ વિગેરે પેટા વિભાગ કેમળથી અનગ થયા અને આજ એ કેરલની મગહદ દક્ષિણ કણ્ઠાઈના દરિયા કિનારા પરના મગનાપુર (મેગલોર) બદર ની છેડ દક્ષિણે કાનાતોર આગળ આનીને ઉભી રહી દક્ષિણે કાના કુમારી પૂર્વમા પાવધાટ અને પોરુર વચ્ચેના વાલી આર સ્ટેશનથી લઈનેપક્ષિમે સમુદ્રના કિનારા સુધીની કેરલ ભૂમિ લેખાય છે

કેરલનું નામ પણ મનયાગમ, માવાનર અથવા મ લખાર પડ્યું છે અને એ મળ્યાર નામનું પ્રદેશ પણ ત્રણ જુદી જુદી રાજકર્મી સત્તામા વિભાજિત થયેલો છે બ્રિટિશ મળ્યાર, ડોમીનનું રાજ્ય અને નાવ

શુકોરનું રાજ્ય

આ પ્રદેશમા હિંદુ મુચનમાન ખ્રિસ્તિઓ નણે વર્ષના લોક મોટા પ્રમાણમા વસે છે લોક સાંદુ જીવન ગાંધ નાગ છે પ્રદેશ જંગલો, પહાડો અને નદી નાગા ને ખાડીઆથી લગે છે વેપારનો અને તરેહનો કામો માન પુ કા પ્રમાણમા થાય છે તે બધા બદરેઓ આવે છે ત્યાંથી વિંશ માટે બહાર નિમસ થાય છે મેગલોર, મનાતોર, ટેનીયરી બાગરા, કલિકા પોન્નાની, કે મીન ન અને ની નિ સના મદરે છે ત્યાં આપણા મુજમતી વેપારીઆની વત્તી છે બદરના પ્રદેશની સર્વ પેદાશ બદરે આની એમ્કી થાય છે એટલે વેપારની વસ્તુઓ ત્યાં જ તબવાર મળી રહેનાથી આપણા ભાષ્યો બદરના પ્રદેશમા ગયા નથી તેથી બદરના પ્રદેશનો વેપાર આપણા થી અણ એકામેનો છે

નિમસના વેપાર ઉપરાત કુન્નર ઉલોગો ખીલરી શકાય એના પુષ્કળ સાધનો આ પ્રદેશમા છે માત્ર સાદ સા, ધધર્થ અને મીનીની જરૂર છે,

બન્ધુઓ ! ! આવો, શરય ક્ષામલામ કેરલભૂમિ આપના પાદપંજુથી પ્રસન્ન થશે લોક ગરીમ જમી ન રસકમવાળી, રાજ્ય તત્ત્વના બધારણુ ઉદાર અને વર સાદ પુષ્કળ છે

Sugarcane field શેરડીનું ખેતર.

Coconut trees on Sea-shore (મગ્ગ કિનારાપરના નાળિયેરીન યદે)

ત્રાવણકોરનું રાજ્ય.

" In the whole of India, there is no state with greater fertility of resources, with more picturesque surroundings, with ampler opportunities for work, with richer prospects of developements than Travancore "

—Lord Curzon.

" The Travancore is one of the fairest and most interesting realms that Asia has to show "

— Sir M. L. Grant Duff

સામાન્ય વર્ણન.

મલયાળમ ભાષામાં ત્રાવણકોરને નિરવિતાકુર કહે છે. મંદરૂતમાં એનું નામ શ્રી વર્ધમાનપુર છે. એની ઉત્તર દિશાએ કોન્કનીનનું દેશી ગળ્ય, અગ્રેજ સરકારનો કોઈ-ન્યુનુર છલ્લો, પૂર્વમાં મદુરા અને નિનેવંની છલ્લાઓ અને દક્ષિણે તેમજ પશ્ચિમે હિંદી મહાસાગર આવેલ છે.

ઉત્તરથી દક્ષિણ સુધી ત્રાવણકોર રાજ્યની લંબાઈ ૧૭૪ માઈલ અને પૂર્વથી પશ્ચિમમાં વધારેમાં વધારે પહોળાઈ ૭૫ માઈલની છે એનું ક્ષેત્રફળ ૭૬૨૪૮૪ ચોરસ માઈલ છે. કદમાં તે કોન્કનીનથી પાંચગણુ, પ્રુકોટાના દેશી રાજ્યથી ૬ ગણુ મોટું છે. વડોદરા રાજ્યનો ૭/૮ મો ભાગ, ચાલીચરનો ૨/૭ મો ભાગ, માધસારનો ૧/૪ મો ભાગ અને નિઝામ હૈદરાબાદ કે મલ્કીરના દેશી ગળ્યનો ૧/૧૨ મો ભાગ થાય છે.

ત્રાવણકોરનું સંસ્થાન દક્ષિણ હિંદનો એક મુંદર ખૂબીયો છે. ઉત્તર અને પૂર્વમાં પહાડો આવેલા છે તે અગ્રેજ સરકારની સરહદને ત્રાવણકોર ગળ્યની સરહદથી ભૂંડી પાડે છે. આ પહાડોની તળેટીમાં આસપાસ અને

ઉપરના ભાગમાં ગાદ જગવો આવેલાં છે. તે આ મસ્થાનની સાચી મિલકતનો ભંડાર છે, જેમાંથી આવકરૂપી અનેક જગ્યા સહાયતા વલ્લા કરે છે સમુદ્ર કિનારા પર એક જગ્યાએ દસ માઈલની પહોળાઈની પનીનો એક ટાપુ છે તે નાળંજોરીના ખીયોખીય વૃક્ષોથી લગેો પડ્યો છે. તે ટાપુ આ ગળ્યનો કાચા મોનનો ખમનો ગણાય છે.

ઉત્તરથી દક્ષિણ કુમરાઓની હારમાળા, ખીણો, અસખ્ય નાની નાની નદીઓ અને નિશાગ કાંચ વાળી નહેરો ને ખાડીઓથી આ મસ્થાનનો ભૂપટ મનોરમ રીતે ચિતરાઈ રહ્યો છે.

સંસ્થાનની દક્ષિણે ટેંકે હેડે એક સપાટ પ્રેશ છે તે ભોળા ભાના લોકોના ખુપમ, ઘરા, તાડ વડના ખુડ અને લીના પીળા ધાનના ખેતરોથી સદાયે શોભી રહ્યો છે.

હિંદુસ્થાનમાંની દરેક પ્રકારની આયોધવા આ સંસ્થાનમાં ઓળીનતી અનુભવી રાખ છે. સંસ્થાનની મૂળ આયોધવા તો સખત મરમી વાળી છે તો પશુ પહાડોના કેટલાક શિખરો પગની ઠડી તો યૂગપના ઉત્તર દેશોની ઠડીનેજ જુદી રીતે તેની હેલ છે- થોડાક નીચાણમ

એટલે ૩૦૦૦ થી ૪૦૦૦ શીટની ઉચ્ચતા વચગાળાના ભાગમાં ઇંગ્લાન્ડના જેની ઠીક પડે છે વર્ગસાઈડી એમમમાં આમણ વાદળાથી છવાયેલું રહે છે અને દિવસના નિસ્સે સુધી સૂર્યદર્શન થતા નથી, છતાં જન્યુઆરીથી મે મહીના સુધી સખત ગરમી અનુભવાતી છે.

પર્વતો

કુગરાઓના દે માંદમાં અદ્ભૂત ગમણીતા ભરી છે ઉચ્ચ ઉચ્ચ તળા ભીનો બીના વાના પડેરી હાગનાર ઉભા હોત એના કો કુગરાઓ વાળે છે વાનઓની કિનારીએ કે વચ્ચે વચ્ચે ફોગી શી કે આ ના ચાગાવા હોય એમ નહીએ અને તળાવના જગના ભાગ પચા શાભે છે ખાણોમાં અમર્ય દેવમંદિરો અને ક્ષિત્તિગોળા દેવો આવેના છે શાન્ત નિર્જન સ્થાનમાં ગરુડના મઠ કપરવ સાથે દેવળોના ઘટ અને દેવમંદિરોના ટોળા ધોત જગના સચી આત્મા ઉત્તમ થાય છે આ પ્રદેશનું મહત્તિ સૌર્વ પ્રેક્ષકને યુગના વિના રહેલું નથી.

પહાડોના શિખરો પર આ અને રમગના અમર્ય જગીયાઓ આવેના છે આગોહના સુખાદારી ભરેલી છે અનેક યુરોપીઅન મહીલાઓ આ જગીયાઓમાં આ અને રમરની પોતી કરી ધનના દગધા કમાઈ રહ્યા છે ઉચ્ચ પહાડના શીખરો ગળને સુમના જતા હોય એમ જણાય છે.

અમાનમહા અમના જેને હાઈવેન્જ કહેવામાં આવે છે તે પહાડ આ સરમાનની સૌથી ઉચ્ચાણો પ્રદેશ છે સમુદ્રમાં એનું ગજ શેત્રુ નામ છે, ગજ સૈન્ય એટલે હાથીઓનો કુગર કુગરાના જગનોમાં હાથીઓના ટોળે મળા દોડતા હોય છે કુગરા પર ૨ માંડવ લાગે અને ૧૪ માંડ પહોળો સખા પ્રદેશ છે કુગરનું ઉચ્ચામાં ઉચ્ચ શિખર આનમુકી છે તે તે સમુદ્રની અપાનીથી ૮૮૩૦ ફીટ ઉચ્ચ છે ત્યાંની હવા ઘટામડા જેની છે.

કુગિયાનાં બાહોશમાં બાહોશ શિકારીઓની યાવણીઓ અહીંયા પડેલી હોત છે અહીંયાથી પડારી લોકો મધ યુગની પ્રમણમાં મેળવી નહ જઈ શકાત પ્રદેશમાં વેચે છે.

હારહેમમ હિલ ના પગડોળો વેગવે ૪૦૦ ચોગમ માંડનો છે સમુદ્ર સપાટીથી ૩૫૦૦ ફીટ ઉચ્ચામાં પ્રેગ કે કુગાની હાગમાંના ચોગા નામના ગામની સીમમાંથી નર થાત છે પણ તે દક્ષિણમાં ૬૦ માંડની વાણ સુધી ચાલી જતી છે સૌથી છેડે અગત્યના નમનુ પ્રથમ આવે છે યા અગત્ય મુનિઓ આશ્રમ છે તે સ્થળ ૬૨૦૦ ફીટની ઉચ્ચાએ છે અહીંયા પડેનાના રખતમાં એક વેધરાગા હતી પહાડ પર પી મેડ નામનું નુર ૨૨૧ છે જે સ્થળનું નામ પીર મર્ય નામના એક મુખનમાન માંડના નામ પરથી પડ્યું છે એ સાઇ મોનાની જગા પણ હજુ ત્યા છે. જગનોમાં હાથી વાર, વડ વિગેરેની જમરી રાડ છે અને ગામની મજુલી મેળવી હોત એવા શિખરના ઉત્તાદો તેતાની મેજ પૂરી કરી શકે છે.

મહેન્દ્રગિરિ એ આ સસ્થાનની છેડ દક્ષિણે આનન એક કુગરની હાગમાંનાનું ઉચ્ચ શિખર છે શ્રીગમ સેનના નાક હનુમાન નામાં જવાને જે પહાડ પરથી કુગા હતા તે આ પહાડ છે એમ કહેવાય છે.

નદીઓ

ઉચ્ચ ઉચ્ચ કુગરગોમાંથી જગના અમર્ય ઝરણા ઝરે છે તે જરા પણ પગ મેળવતા તે ઝરણા નદીનું રૂપ ધાણુ કરે છે અને અને નાના મોળા ટેકરા ઓને ઓગળતા ઓગળતા અગમ્ય નાદ કરતી નાય તી ફૂલી એ નદીઓ આને જઈ નરાગ નડેરો અને ખારી ઓમાં મળે છે સમય થતા પડતા ઘણાએ નિસ્તાર સુધી તે નદીઓ નિસ્તૃત ઉડુ ને પહોળુ રૂપ ધારણુ કરે છે તેથી મે પ્રદેશ વચ્ચે અદર જરૂર કે માલ લાવવાન કરવા માટે હોડીઓનો ઉપયોગ થાય છે.

પેરિઆર—આ સંસ્થાનમાં આવેલી બંધી નદીઓમાં પેરિઆર નદી ધંધુી મોટી અને મુંદર છે- તે ઉંચા પડ્યા ડોમાંથી નીકળીને ૧૪૨ માઇલ સુધી વહી શેલીન રાજ્યના કોલંગશ્વર (કેંગુર) ગામે પાસેની ખાડીને મળે છે. મહુરા પાસે આ નદીના જનસમુદાયને રૂંધીને ખેતી વાડીને પાણી પુરું પાડવા મદ્રાસની સરકાર તરફથી ચોટર વર્કસ કંપાનમાં આપ્યું છે. નદીના પ્રવાહ અને પ્રવાહની આંતુબાંતુનો ૮૦૦ એકરના વિસ્તાર જોડેલા ભાગ ત્રાયશ્વકારની સરકારે મદ્રાસ સરકારને વાર્ષિક ૪૦ હજાર રૂપીઆના બદલામાં આપ્યો છે.

પરમા—ને નદીનું બીજું નામ રાણી છે- ૯૦ માઇલની લંબાઈ પી છે. ત્રાયશ્વકાર સંસ્થાનમાં આ એક ધણી મુંદર નદી છે. મૂળમાંથી આગળ આવતાં ૨૦ માઇલના છેટે અચન કોઇલ અથવા કુલકલ નામની નદી મળે છે અને ત્યાંથી ૫ માઇલને છેટે મણીમલા નામની બીજી નદી જે પીરમેડમાંથી નીકળી વસતી આવે છે તે મળે છે- આ નદીઓનાં પાણી ખેતી માટે ધણું ઉપયોગી છે.

કેલકાર—નદી પણ ૭૦ માઇલની લંબાઈની છે. પહાડોમાંથી ઝરનાં ધણું ઝરણો આ નદીમાં મળે છે તેમાં મીનસુડી નામનું એક અરણ્ય ધણું પ્રસિદ્ધ છે. આ નદી અજમુડી ખાડીને મળે છે.

આ સિવાય બીજી ધણી નાની નાની નદીઓ જેવી કે કુલકલ ૭૦ માઇલની લંબાઈની, ચુચાહુચુઆ ૬૨ માઇલની લંબાઈની, કરમના ૪૨ માઇલની લંબાઈની અને નેવાર, મીનાચીલ, વામનપુરમ દરેક ૩૫ માઇલની લંબાઈની છે- આ બંધી નદીઓ ધણી મુંદર છે.

તામ્પાણી—નદી ૩૭ માઇલની લંબાઈની છે પણ તે નદીના જવ પ્રવાહને બાંધી લેવામાં આવ્યો છે અને એ રીતે એકાન્ત કરેલા જવ રાણીમાંથી લગભગ ૭૦ હજારના વિસ્તારની જમીન પર ખેતી સારૂ પાણી પુરું પાડી શકાય છે.

સરોવરો

નદીઓ ઉપરાંત આ સંસ્થાનમાં વિશાલ જલસમુદાયો તેમાંના ધણું ખરનાં જવ ખારાં છે ને તેઓ સમુદ્રની ખાડીઓને લગતાં છે. આવા જલ સમુદાયો સરોવરો કહેવાં, નહેરો કહેવાં કે ખાડીનાં કહેવાં એ એક સામાન્ય છે પણ અહીંના જ્યોત્સના શાસ્ત્રીઓએ એમો સરોવરો કહ્યાં છે તેથી આપણે પણ તેો સરોવર કહેવું પરંતુ આ સરોવર એવી રીતે લગભગ નાની મોટી નદી, નહેરુથી કે ખાડીમાં પાણીની ભેડાઓનાં છે કે તેની એકજ મહાન જલ સમુદાય બનીને આવા સંસ્થાનમાં લાગે આવ્યાં છે જલમાર્ગે વ્યવહાર બન્યો છે.

લેંગનાડ—આ સંસ્થાનમાં મોટામાં મોટું સરોવર જે, તેની લંબાઈ ૩૨ માઇલ અને પહોળાઈ ૯ માઇલ પી છે તે આ રાજ્યના ૭ તાલુકામાં યથાને પહાર થાય છે. કેટલીક જગ્યાએ તે ઉંડું છે અને ક્યાંક ધણું છીંછું છે, તેની વચમાં પાર્તરામચન નામનો એક દાપુ છે તે નાળાઓનીનાં ફરોથી લભે છે. એમ કહેવાય છે કે એક નમ્મુમિર બ્રાહ્મણ પ્રવાસ કરતાં અહીં આ આવતાં સંખ્યા વંદન કરવાનો સમય થઈ જવાથી અહીં આ આગળ નાવમાંથી ફેદી પડ્યો હતો. તેની પાછળીરીમાં આ દાપુ બન્યો છે.

કાયકુળમ—સરોવરની લંબાઈ ૧૬ માઇલની છે અને બન્ને કિનારા વચ્ચે ધણી પહોળાઈ છે. ઉત્તરેથી કાચીનનો જલમાર્ગ અને દક્ષિણેથી કાચીચીનો જલમાર્ગ આ સરોવરમાંથી પહાર ચાર છે. અરબી સમુદ્રમાં આ સ્થળેથી એક વિશાળ મુખનો જલસમુદાય પેસે છે તે ઠેકાણાંનાં ખારાંનું નામ પણ કાયકુળમ છે. આ ખારાંમાં અરબી સમુદ્રમાં સફર કરનાં દેશી વહાણો આવી શકે છે. કાચીચીનના સરોવર રાજ્યનો નાથ થયો ન હતો તે વખતે આજથી બે ત્રણ સદી પૂર્વે આ ખારું ધ્ય લોકના આવાસન દિસોમાં એક અનલનું સ્થળ હતું.

અષ્ટમુડી—સરોવર ક્ષેત્રોત્તર પાસે આવેલું છે. તેમાં કદાર નદી પડે છે સમુદ્ર આગળના નિઠરા નામના બાન સાથે તે જોડાયેલું છે. તેનો એક કારો ક્ષેત્રોત્તરના સરોવરો સંબંધેલ પાસે આવેલો છે તે સ્થળનું દશ અર્પણ પ્રકૃત સૌંદર્યવાળું હોવાથી તેને લેવ્ય લોમનંડ એવું નામ અપાયેલું છે.

પરુર—સમુદ્રના બારને જોડાયેલું છે અને પાણીના પ્રવાહ તોફાની હોવાથી બારે મોટું ભવકર ગણાય છે.

અહુતે ગુ—તે નામના જ ક્ષિત્ત સરોવરના મામની નજીક આવેલું છે.

નહેરે અને જલમાર્ગ

મોટા તથા નાના અને મધ્યમી ખાડીઓ નવે કેટલાક નાના જમીનના ટુકડાઓને ખોદી ઉઠી પડેલાં નહેરો બનાવવામાં આવેલી છે જેથી લાગણ અપાવેલ જલમાર્ગના બંધારણની રહે એના એક મોટી નહેરો ત્રિવેન્દ્રમથી ચતુર્થા સુધીની ૧૧૩ ૪ માઇલની લાંબી નહેરો છે ચતુર્થા નદી પ્રાદીપતમ કુલી ખીજ એક નહેરો છે નાકવરાથી પરુ સુધી એક સીધો જન માર્ગ છે નાકવરા અને પરુના બે તળાવાને જોડાને એક પરુ નહેર ૧૮૫૦ માં તૈયાર કરવામાં આવી હતી અને ક્ષેત્રોત્તર નહેર પશુ પરુના સરોવરને અષ્ટમુડીના સરોવર સાથે જોડી દેવાને તેજ વખતે ખાલવામાં આવી હતી અષ્ટમુડી અને પોણમના વચ્ચે ખીજ એક ચાંચરા નહેર આવેલી છે અને ત્યાં બાદ આંધ્રપ્રદેશ ખાડી આવી છે ત્યાર પછી કાવકુળમ્મ સરોવર આવે છે તેની સાથે નિકુલપુળ ખાડી તોટાપલ્લીનરીને જોડી દે છે અને ત્યાંથી પરુ નદી વેગળાડ સરોવરમાં વહે છે અવપર્ણની નહેર ખાડી સાથે જોડાયેલી તે સમી વ્યાપારિક અગત્યતા ધરાવે છે ત્રિવેન્દ્રમને કનાકુમારી સાથે દેશની આંતરના જલમાર્ગ દ્વારા જોડી દેવા સાર એક નહેર બનાવવાની યોજના ધરાવેલી પશુ તે ચાલુ છે.

ખાડીઓની સાથે ઉડી પડેલાં નહેરો જોડાયેલી હોવાથી જલમાર્ગનો વ્યવહાર ઘણો અગત્યના ધરાવે છે તેનો એક જનમાર્ગ ક્ષિત્ત મધ્યમારના તિરેથી શરૂ થઈને કનારે કનારે ઠેક ત્રિવેન્દ્રમની દક્ષિણે ૨૦ માઇલ સુધી ચાલેલો ગયો છે ત્રિવેન્દ્રમ અને કવીનોન વચ્ચે વરડલા ખાતે ૬ માઇલની પડોળાઈ વાળો જમીનનો એક ટુકડો સમુદ્ર ભર્યો ગયો છે. આ પ્રદેશમાં પશુ બે જનમાર્ગ લઈ જવામાં આવ્યા છે સમુદ્રથી ખાડીને જુદો પાડનારો એક બીજો જમીનનો ટુકડો ૧ માઇલથી ૭ માઇલ સુધીની પડોળાઈના વચ્ચે આવેલો છે તે ભાગની અંદરથી પશુ નાના નાના ધણા જલ માર્ગના કાંટા પડેલા છે.

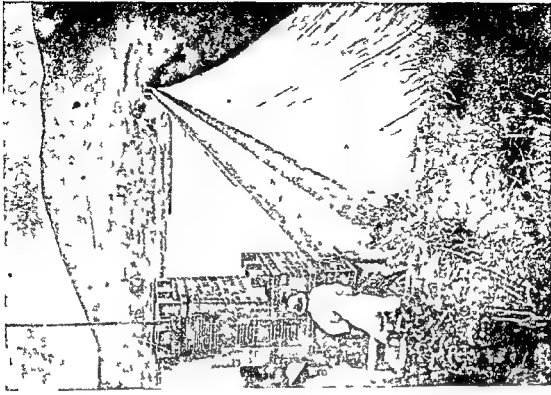
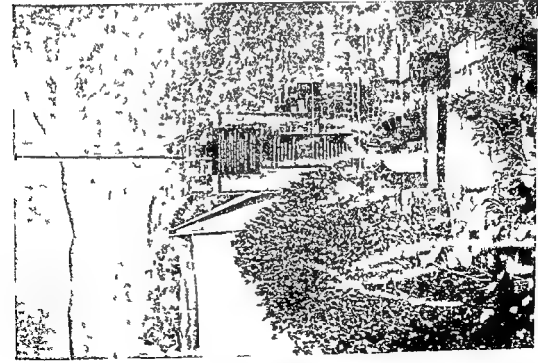
આ ઉપરથી એ જોઈ શકાય છે કે આખા સરચાનમાં જલમાર્ગ વ્યવહાર ધણો છે માન લઈ જવા આનંદના વ્યવહારમાં ઘણી મગતતા અને સરવતા છે, સુસાધારી માટે પશુ ઘણી મગતતા છે- માવ લાવવા કારનાના ખરચનું પ્રમાણ તો ખુબી રંગનાના કરતાં ઓછા હિસ્સાનું થાય છે આ મરચાનનું પાલીક વર્કસ આગુ ૧૫૨ માઇલના જલ માર્ગને સંભાળે છે.

રેલ્વે લાઇન અને ખુશ્કી રસ્તા

આ સરચાનમાં રેલ્વે લાઇનની સડક બહુ જ ઓછા વિસ્તારની છે મદ્રાસના ઓગેસ્ટ રેલેશનથી ૪૬૨ ને માંતરે સાઉથ ઈન્ડિયન રેલ્વે લાઇન પડેલાં એ મોટા રેલેશનથી આ સરચાનની હદ શરૂ થાય છે હવે માલગી લવાઈની જ રેલ્વે આ સરચાનમાં છે અને રેલ્વે લાઇન પર કુલે ૧૬ રેલેશન છે રેલેશનોના નામ નીચે પ્રમાણે છે.

ચેંગા, લગવનીપુરમ, આયેન્કાલુ તેનમલા, એડમ્મ, પુનપુર, અનંતીથરમ, કોમ્પેકરા, કુંડરા, કવીનોન, મધ્યનાડ, પરપુર, કંપ્પીન, વરડલા, કડકાલુ ચિરમી-કલ, સુલ્કમપુળા, કળકુદમ ત્રિવેન્દ્રમ.

મહાત્મા ગાંધીજીના
 'સત્યાગ્રહ સંસ્થાન' ની ગરમ પાણી સેટ

The Grand irrigation works at Kumali

કામલિયામાં ગાંધીજીના 'સત્યાગ્રહ સંસ્થાન' ની ગરમ પાણી સેટ

ત્રિવેન્દ્રમ મદ્રાસના એગ્રીમેન્ટ સ્ટેશન થી ૫૮૯ માઇલને અંતરે છે.

આટલી રેલ્વે લાઇનની શરૂઆત પ્રદેશ માટે પૂરતી ન હોવાથી ઉત્તરથી દક્ષિણમાં એક ૧૦૦ માઇલની લાઇનની રેલ્વે નાખવાની ગોઠવણ થાય છે. તેથી તે લાઇન કવીસનથી અક્ષવધ સુધી નખાવને એરનાકાલમ શૌરનુર કોચીન રાજ્યની રેલ્વે લાઇન સાથે જોડાઇ જશે.

સંસ્થાનના ધણી ખરા ભાગમાં સારા પાકા રસ્તા છે. મધ્ય અને દક્ષિણ ત્રાવણકોરના વિભાગમાં દરેક ઠેકાણે પાકા રસ્તા છે.

ઉત્તર ત્રાવણકોરમાં રસ્તાઓની સગવડતા નથી તેા પથુ ત્યાં રસ્તાઓ કંચવાની ગોઠવણ થાય છે. આખા સંસ્થાનમાં કારકેમમ પહોડોની આસપાસનો પ્રદેશ એવો છે કે ત્યાં હલુ ગાડા માર્ગે પથુ થા/ ચકવા નથી. ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે જે રેલ્વે લાઇનની ગોઠવણ ચાલે છે તે પુરી થવાથી સંસ્થાનના બધા રસ્તાઓ ખુલા થશે.

સંસ્થાનમાંના કેટલાક અગત્યના પાકા પગ રસ્તાઓનું નીચે ટાંચન આપવામાં આવે છે.

૧. ત્રિવેન્દ્રમથી કોટાલમ થઇ ઉત્તરના છેડા સુધી મેઇન સેન્ટ્રલ રોડ નામનો રસ્તો ૧૫૫ માઇલનો છે.

૨. ત્રિવેન્દ્રમથી આન્ગ્રેહી થઇ તે તિંગેલી સુધીના મેઇન સાઉથર્ન રોડ નામનો રસ્તો ૯૩ માઇલનો છે.

૩. ત્રિવેન્દ્રમથી ચેંગોટ્ટા સુધીનો ૬૫ માઇલનો રસ્તો છે.

૪. ત્રિવેન્દ્રમથી કવીસન સુધીનો લગભગ ૪૩ માઇલનો રસ્તો છે.

૫. મેઇન સાઉથર્ન રોડના ૪૧ મા માઇલથી ૧૨ માઇલનો ૩૫ રોડ નામનો કન્વાકુમારી જવાનો રસ્તો છે.

૬. ત્રિવેન્દ્રમથી પોનમુડી સુધીનો ૩૮ માઇલનો રસ્તો છે.

૭. કવીસનથી ચેંગોટ્ટા સુધી ૫૮ માઇલ ૬ ફરલાંગનો રસ્તો છે.

૮. કાપંકુમથી પુનઝર સુધીનો ૩૫ માઇલ ૪ ફરલાંગનો રસ્તો છે.

૯. કોટાલમથી પીરગોડ થઇને કુમિલિ સુધીનો ૬૯ માઇલ ૬ ફરલાંગનો રસ્તો છે.

૧૦. મુનાદુપુરાથી મુનાર સુધીનો હાઇવે-૧૧ રોડ ૫૮ માઇલનો છે.

૧૨. મુનારથી ઉત્તરમાં ચીન્નર સુધીનો ૩૬ માઇલ ૬ ફરલાંગનો રસ્તો છે તે પછી સીરો કોળખુર આદ્યે બધા છે.

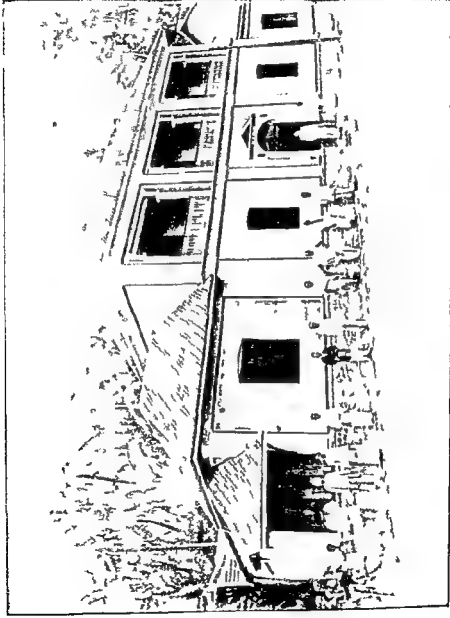
આવા અનેક લાંબા અને ઉપયોગી પગ રસ્તાઓ રાજ્યમાં ઠેર ઠેર છે એકંદરે ૨૫૧૬ માઇલના મુખ્ય પાકા રસ્તાઓ ૧૨૬૫ માઇલના ગાડા રસ્તાઓ અને ૬૨૫ માઇલની ટેડીઓ આ સંસ્થાનમાં આવેલી છે.

જાણુવા બેગ સ્થળો.

ત્રિવેન્દ્રમ-રાજધાનીનું મુખ્ય શહેર છે. વસ્તી ૭૨૭૮૪ માણની છે. સાઉથ ઈન્ડિયન રેલ્વેની ત્રાવણકોર શાખાનું છેલ્લું સ્ટેશન છે. સંસ્થાનના રાજ્યાધિકારીનું નિવાસ સ્થાન અને રાજની મુખ્ય મુખ્ય અદાલતો આ નગરમાં છે. શ્રી પદ્મનાભ સ્વામી પ્રમુખ દેવાલય આ શહેરના હિંદુ વિભાગમાં આવેલ છે. ત્યાં જગથિ હિંદુ દરેક પ્રાંતમાથી અગ્રણી જ્ઞાનુભાવે રાજ આવી કરે છે. શહેર ઘણું રમણ છે. પ્રમુખ સુખી અને ઘણી સુંદર છે સરકારી જાહેર ગાંડામનાં મકાનો અને શ્રીમતોના ગંગવા વાડીઓથી શહેર ઘણું શોભે છે.

શહેરથી એક માઇલને અંતરે વલી માપુરા ગંદર છે. ત્યાં કિનારા પર ૬૦૦ ફીટની ઊંચાઈ છે. માનની યજ્ઞ માટે કિનારા પર ૫૦૦ શીશી લખાઈને ઊંચેની પીઠ પર માથે ઉભો કરવામાં આવેલ છે. ડાકાને છેડેથી

મકાનર પ્રદેશની કેપ્ટેબા
મકાનર સમાજના ની પ્રથમ વાર્ષિક બેઠ

The Gujarati Satram in Livandium
(founded by M/s. r. Moches Jathia & Co.)
જાતી, મોચેસ જાથિયા & કો. દ્વારા

ચેંગોટા— કુમરાની તળેટીમાં આવેલું છે. તિનેવેલી જિલ્લામાંથી ત્રાવણ્કોર મંરંચાનમાં આવતી સાઉથ ઈસ્ટઅન રેલ્વે લાઇનનું ત્રાવણ્કોરની સરકારની સરકારનું તે પહેલું સ્ટેશન છે. વળી તિનેવેલીથી શરૂ થયેલા અને ટેક કંપાનીનું સુધી જતો ધોરી રસ્તો પણ અહીં આથી પગાર થાય છે. આ ગામની આસપાસ અનેક હાથીના બગીચાઓ આવેલા છે. આ ગામથી ત્રણ માઇલને અંતરે કુતાલમનો જલધોધ આવેલો છે. જલધોધની પાસેના ઉદ્યાનમાં પુરાણું શિવમંદિર છે. સ્થળ ધણું રમણીય છે જોવા પ્રિયીશના તાગાની છે દર્શણ હિંદુ ધણા માતબર લોકો જુનથી લગભગ ત્રણ ચાર માસ સુધી અહીં આ વસવાને આવે છે. જલધોધમાંથી વલ્લુત બળ મેળવી શકાય એમ છે નીચે પડતાં જલનાં શીથળો નો સમુદ્ર બરફનાં ગાદનાં જેવો લાગે છે. ચેંગોટાની વસ્તી ૧૧૨૩૧ માણસની છે.

યુનલોર-આ એક નાનું ગામ છે પણ ત્યાં કાગળ બનાવવાની એક મોટી મીલ છે. આ મીલના પર લાખો રૂપીઆ ખર્ચાયા છે. તે પહેલાં એક યુરાપીયન ગૃહસ્થે ઉભી કરી હતી પણ તે ગૃહસ્થ તે ધધામાં ન કાવવાથી મીલ ત્રાવણ્કોરની સરકારને સ્વાધીન કરી. સરકારને પણ મીન અક્ષાવતાં ધણી નુકશાની વેકરી પડી પછી તે મીલ આપણા ગુજરાતી વહોરા ગૃહસ્થ મગ્દુમ શેઠ વલીજી કાદરબાઇએ ખરીદી પછુ તેઓને પુષ્કળ નુકસાન જવાથી તેમણે તે એક મદ્રાસી એટીઆર ગૃહસ્થને આપી લાઇનના હગમમાં માલના ભાવ સારા ઉપજાયા અને તેથી તે એટીઆર ગૃહસ્થ ફાત્મા-લાલમાં નેચો તે મીલ સારી હાલતમાં ચલાવી રહ્યા છે.

મિત્રમાં કાગળ લીના વાંસ, જુની ગુણપાટ ચીથ ગ અને જુના રદી કાગળોને બાફી તેનો માવો તૈયાર કરીને બનાવવામાં આવે છે. મોટે ભાગે હાલમાં તેઓ લાઉન પેપર જ બનાવે છે. સફેદ કાગળ પણ બનાવે છે પણ લાઉન પેપરનીજ બહારની માંગને નહી પડેલી

વળવાથી લખવાના કાગળો બનાવવાને અવકાશ મળે નથી. આ મિલના કાગળ મદ્રાસ અને ત્રાવણ્કોરની મ રકાર પુષ્કળ જગ્યામાં ખરીદે છે.

ચેનમુડી— તિવેન્દ્રમથી ઇશાનકાણુમાં ૩૮ માઇલને અંતરે આવેલું છે. રસ્તો પાટી મઠકનો છે. સમુદ્રથી ૩૦૦૦ ફીટની ઉંચાઇએ તે આવેલું છે હવા ખાવાનું પ્રસિદ્ધ સ્થળ છે આ કાફી અને રબરની ખેતીના ધણા મોટા બગીચાઓ અહીં આ આવેલા છે.

મારેઝિકર— એક ઈતિહાસ પ્રસિદ્ધ ગામ છે અસલના વખતમાં માવેલીરા નામના રાજન્શનું તે પાટનગર હતું. વળી પુગણુમાં વણેવેના વામનાતાર સમયના બાલ રાજ જેને મલબારના લોક મહામથી કહે છે તે અહીં આ થઈ ગયા છે. આ મહામથી મહા-રાજ વરસમાં એકવાર હજુ પણ પોતાના પ્રભાવને બેલા પાતાલમાંથી પૃથ્વી પર આવે છે એમ મલબારના હિન્દુ લોકોની માન્યતા છે. આ દિવસના તહેવારને તેઓ ઝોણુમ કહે છે.

મહારાજા માર્તિન્ડવર્માને ત્રાવણ્કોર રાજ્યની સ્થાપના કરવામાં મદદ કરનાર બહાદુર મંત્રી આપન દમવા અહીં આ મરણુ પામ્યો હતો. ગામની પામે ર માઇલના ઘેરાવાનો એક મજબૂત વશાળ (કરો) હજુ પણ ચાલી આ મોજુ છે. ગામની વસ્તી ૧૨૨૦૬ માણસની છે. આ ભાગમાં તબીબી પેદાશ ખુબ સારી થાય છે.

ઈરણુચર— ગામમાં વજ્ર વજુટનું કાગ પડું સાફ થાય છે પણ લોકો આગળ અને નિર્ધન છે. કાપડ વણેનું તેવાર મળે નહી કાપ વેપારી જ ન પૈસા પડેને થી આપી વણુટ કામ કરાવે તો લોક કામ કરી આવે ગામની આમવાસથી અગરણ ધણું નીડળે છે. અમનના જમાનામાં એક પેરુમાવ રાજા અહીં આ રહેડે રાજે ગયા છે એમ કહેવાય છે. આ ગામમાં એક બનનું માળીનું તેજ બનાવવામાં આવે છે તે તેન કારીગર

Peerimade Hills. १८७३-७४.

Rubber Plantations.
२०७३-७४. १८७३-७४.

મોદના બંધે વપરાય છે. પણ ખરડિયર ઝોણના ઉપયોગ માટે કાપ કરીને જરૂર હોતી નથી જ્યારે આ તે જો ઉપયોગ ગ્રામે હોતો કરી રાખતી પડે છે નહીં. તાજા બંધે નુસાન થાય છે.

નીયાતીનકેરા—એક નાનું પ્રસિદ્ધ ગામ છે ૮૦૩૩ માણસની વસ્તી છે ત્યાં એક વિષ્ણુ દેવસ્થાન છે તેમાં એક કૃષ્ણમતી જીવુ ઝાડ છે તેમાં મોગી પોણ છે પોણામાં માર્તંડ વર્મા નામનું રાજ્ય શત્રુથી ઠરી પેસી ગયા હતા તે પાંચ નીકળ્ય જ ન હોતા એમ હજેરામાં આવે છે નીયાતીનકેરાના નામનો આ રાજ્યનો તાતુકી પણ છે તાલુકામાં મુન્દિયાના નામનો કુજર છે તે પહેલાં જનાળામુખી હતો તેની કેલીક નિશાનીઓ હજુ પણ મળી પડે છે તાલુકામાં ખેતી બહુ ઝોણી થાય છે કેલીક જગેઝીયા ખવભેગા ધાતુ મળી આવે છે નીયાતીનકેરા ગામમાં અધ્યક્ષપત્ર નામના એક મોગા કાંવ થઈ ગયા છે સરમાર તરફથી તેના ઘરનું હજુ પણ જતન કરામાં આવે છે.

પીર મોહ—મોટાપતની ધરા ૫૦ માઇનો અતરે આવેલું છે હા ખાતાનું પ્રસિદ્ધ રથળ છે સમુદ્રથી ૪૦૦૦ ફીટની ઉંચાઈએ આવેલું છે કારી, રથળ અને આના ઉદ્યોગનું તે કેન્દ્ર સ્થાન છે.

દેવીકુમાર—એ નામના તાતુકામાં આ એક રથળ છે તાલુકામાં મોટા ભાગે વસાહત અને હકુનત મુલેખીયા અને નાસાગાઓની છે તામે તાવણકાગની રામગો પડુ અર્ધીયા વગતા મુરાપીઓના હીમની ફોજતરી મમલગો ચાલના માટે મુરો નીચન એટરદેજ નીમાં નો તે પણ ઘણું કરીને તે રથળના બળીયા-વાનાગાગો જ હોય છે આ મદી અને રથરની ખેતી માં મોગ મોગ મળીયાઓ મુરાપીયા માલીરીના છે આ આ રથળ ની બધી પેલકશ માત્ર નો પાપી નિયા મુરોપના દોષા ઉઠાવી લઈ જવામાં આવે છે.

ચંગનાશેરી—આ ગામ ટેકુર રાજ્યથી રાજધાની હતું આ ગામમાં સાથી મોટું મિરો રોમન ચર્ચ આવેલું છે મનમાર કાનારા પગ આપડું મોટું દેવળ બીજી ક્યાયે નથી ઉતર તાવણકાગમાં કા કદ શાકના જે મોગ મળશે ભરાય છે તેમાંનું એક બજાર અહીંયા પણ ભરાય છે સરથાનના બંધા ભાગેમાંથી અમરખ લોકો આ બજારમાં આવે છે કાચીન રાજના મેરનાકાનમ રાહેથી શરૂ થઈ ત્રિવેન્દ્રમ જતો ધોરી રસ્તા અહીંયામાં પમાર થાય છે કાસુ અને ડાગાના વાસણો આ ડામમાં ઘણા બનાવવામાં આવે છે આ ગામની પાસે ઉર્રીકાનમ નામની એક જગા છે ત્યાં એક મોટું વિષ્ણુ મંદિર છે હા ખાતે કટાગી મેરના આ અમાપ રામવી પીડાતા રોગીઓ પણ આ ક્ષેત્રમાં વસી વરોન મપાદન રે છે અમ માનવામાં આવે છે, ચંગનાશેરીની વસ્તી ૧૮૮૫૫ માણસની છે.

મુજાર—સમુદ્રની સપાટીથી ૫૦૦૦ ફીટની ઉંચાઈએ પહાડ પર આવેલું આ રથળ છે મુજાર છાંમમાં જતો એક ધોરી રસ્તા તોગીમાંથી પમાર થાય છે જન દેન હાલસ મોલુમ કાલી નામદેવના માલીરી માં મરી આ અને એ તાવણીના ઘણા બળીયાગો અહીંયા આવના છે બે પનાકાની વચ્ચે ખીણો ઉપર થઈ લોડન બાક તારના દાગજોના અધર રસ્તા ગાયે છે અને તે પર થઈ દામ માડીને બધર આનવું પડે કા માર્ગો નીચે તલેગીમાં એક સ્ટ્રોમ સારે જોડરામાં આ રો છે ૨૨ માઇલના રસ્તામાં દામ માડી રહે છે અમુક માર્ગ વાળો મેરેર પ્રગતો પણ આ રસ્તે થઈને આનવો દેવ માટે અખત એ અમરને જીનાત આપી છે.

કાટાચમ—મીનવી નદીના કિનારા પર આ ગામ આવેલું છે પહેલા તે એનીન મીસનરીઓએ એક મોટું મધ્ય હતું હાનમાં તે મિનિઅન ખ્રિસ્તિઓ મોટું મવક છે મનમારમાં સોથી જીનાત જીના દેવોમાંનું એક ખ્રિસ્તિ દેવ આ ગામમાં આવેલું છે.

મહાગર પ્રદેશની કેપટેબી
'મહાગર મહાસાગર' ની પ્રથમ મહિત્વ નોટ

Rubber Plantations
કેપટેબી પ્રદેશની મહાગર મહાસાગર

Piermade Hills પ્રદેશની

વાવણુકાર સંસ્થાનમાં અંગ્રેજ કૃષ્ણણી અહીંઆથી શરૂ થઈ છે. હાલમાં અહીંઆ કૃષ્ણણીની અનેક સંસ્થાઓ હોવા ઉપરાંત એક સેકન્ડ ગ્રેડ કોલેજ પણ છે. શેરડીનો પાક ઘણો થાય છે અને ત્યાં સારામાં સારો ગોળ બનાવવામાં આવે છે.

આલંગાડ-શેરડીનો પાક ઘણો સારો થાય છે.

મીનાચીલ-શેરડીનો પાક ઘણો સારો થાય છે.

નન્જનાડુ-માં નાળિયેર અને તલની પેદાશ સારી થાય છે

કુટનાડુ-એ પણ નાળિયેરનો જ ખજાનો છે.

કરનાકપદલી-ના તલ વખણાય છે.

કાર્તિકપદલી-માં પણ તલની પેદાશ સારી છે.

તિરુચ્છી-એરનાકોલમ ત્રિવેન્દ્રમ રસ્તા પર આવેલું બીજું એક વ્યાપારિક મથક છે. આ ગામમાં કૃષ્ણણીની ઘણી સંસ્થાઓ છે અને દેવળો પણ ઘણાં આવેલાં છે તેમાંનાં ઘણાં દેવળો ઇસ્વી સન્ના ૮૪ મા વર્ષમાં બંધાએલાં છે એમ કહેવાય છે.

કૌશાતુર-ગામની પાસે સ્વચ્છ મીઠાં જળનું એક મોટું તળાવ છે. આસપાસના ભાગમાં અજરખ અને ભોખાંડ પત્તી આવે છે

કૌટારકર-એ નામના તાલુકાનું મુખ્ય ગામ છે. અહીંઆ ઇતકરા અને કચ્છા એ નામની બે નદીઓ વહે છે તેને દરેક દાયીલ (સકર કંદ) ધોળાં અને રાતાં પુષ્કળ પ્રમાણમાં થાય છે.

ચંગનુર-કુંગરાથી ઘેરાએલું એક ગામ છે. આગામનો પ્રદેશ કુંગરાળ છે. આ ભાગમાં વમના નાપર લોક ગાડુ શુદ્ધ અને મીઠી મલયાળમ ભાષા બોલે છે. લોકોની મોટા સમુદાયમાં કામમાં રોજાયેલા છે

પાંચરની મુર્તિઓ સરસ બનાવવામાં આવે છે. ગુલાબ જળની બાટલીઓ પણ પાંચરની બનાવવામાં આવે છે પ્રજા ધણી સોખીન છે અને લોક ગન્તી બનાવવામાં ઘણાં ચતુર અને કુશળ છે. દેવાંધર્મમાં બળકાવાનાં નાગસ્વરના નામનાં વાજત્રો પણ અહીંઆ બનાવવામાં આવે છે.

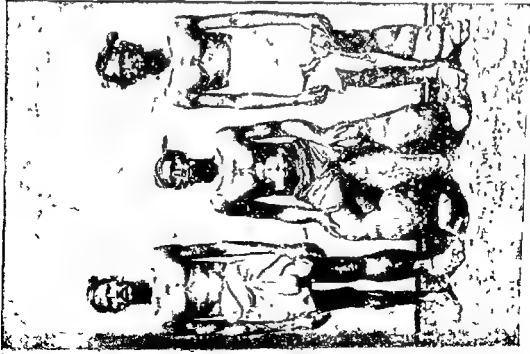
ચતનાપુરમ-ની આસપાસ ચા અને કાશીના બગીચાઓ પુષ્કળ આવેલાં છે. કાગળ બનાવવાના ખપમાં લઈ સફળ એવું ઘરા અહીંઆ મોટા પ્રમાણમાં ઉગે છે

કવીલોન... એ ઘણું જીવું અને જાડીનું ખંદર છે. ગામના પાદરમાં ટેકરાઓની હારમાળા આવેલી છે તે સમુદ્રનાં મોર્મથી ગામનું રક્ષણ કરે છે. અને ઠેક દરિયા કિનારા કુધી યુક્તોની ઝાંખા દરિયાનાં મોર્મનો પર મટે એવી રીતે નાળિયેરીઓ વાવવાને લોકોને મોટી મદદ કરે છે. ગામની દક્ષિણે એક નાનો અગાળ આવેલો છે જેમાં તોફાન વેળાએ વડાણો આશ્રય લઈ શકે છે. જુના વખતથી યુરોપના અવાસીઓને આ જાડું જાડીનું છે. રેલ્વે સાઇનના લીવે કવીલોન મંદાસ ઇલાકાના મુખ્ય શહેરો સાથે જોડાયેલે અગત્યનું વેપારનું મથક થઈ પડ્યું છે. સંસ્થાનના રાજ્યાધિકારીનો અધ્યક્ષી રાજ્ય મહેલ અહીંઆ આવેલો છે. કાપડ વણાટ અને નાળિયાં બનાવવાનો ઉદ્યોગ આ ગામનો મુખ્ય રોજગાર છે. કવીલોનનું ખંદર અંગ્રેજ સરકારના તાબાનાં તંગાશેરીની જુશિરથી જોડાયેલું છે. તંગાશેરીમાં દરિયાકાં કિનારાના રક્ષણ માટેનું અંગ્રેજ ઘાણું છે. યાંત્રગરથી બે મીલિ મી અનુક્રમ મોલામમાં વહાણો પાંચ દાયમ જરૂરી ઉપકરણ કિનારેથી ૧ માઇલને ઉંટ આવી શકે છે. કવીલોનમાં ૨૫૧૩૫ માણસની વસ્તી છે.

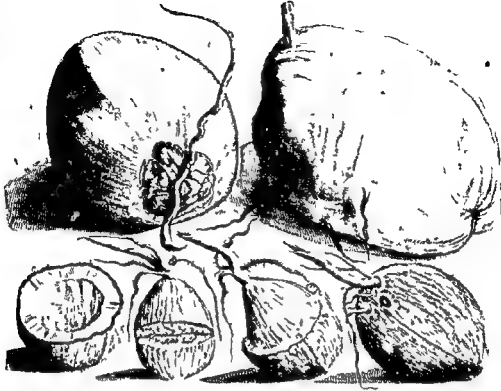
અંજનાડુ... ની આસપાસ ચંદનાં નંબરો છે.

તળીયાર- કાશીની બે ટીના પાળીયાઓ ઘણાં આવેલાં છે.

ବଜ୍ରପାତ ଯଦେଶ-ନି ଓପଦେଶା
 “ସୁବିକାତ ସମାସ୍ୟା” ନି ଯାଗେସ ବାମି ଓ ଗେଡ଼

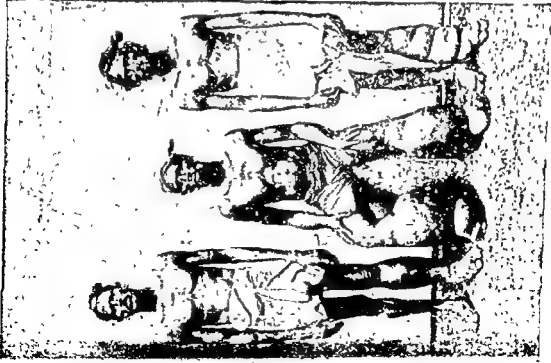

Men with Coelun leg or Elephantiasis
 ସାମି-ନି ଓପଦେଶ-ନି ଯାଗେସ

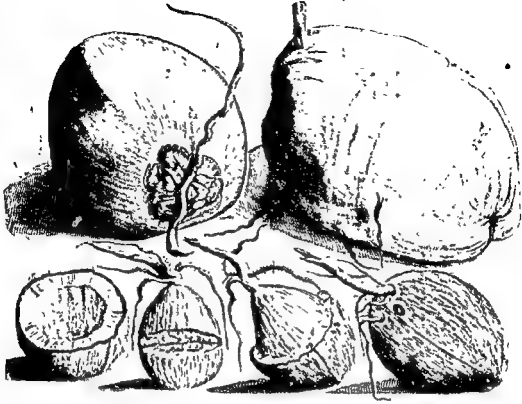

COCONUTS
 ବାମି-ନି ଯାଗେସ

મહાબાર મહેરાની રૂપરેખા.
 “મહાબાર રમતીયાર” ની પ્રથમ વાણી કે બેઠા.

Men with Cochin leg or Elephantasis
 નીચેના રમતીયાર

COCOANUTS

મહાબાર રમતીયાર

ગાંધીની રેલ્વે લાઇન પરના અંગામાંથી રેલેશનથી આ રથળ છ માઇલ દૂર આવેલું છે અને ત્યાંથીજ જવાનું સુગમતા ભરેલું છે

ઇકેમલ— ના આસપાસના ભાગમાં સાગ અને સોપારી ધણી થાય છે

મીન્સુર... તાડનાં પાતરાંની છતીઓ ધણી મારી અને મોટા જગ્યામાં જનાવવામાં આવે છે જે છતી-ઓ આ દેશના ગ્રામ્ય ભોંક ધણીજ વાપરે છે.

ચેરતલા... આ સંસ્થાનની ઉત્તર દિશાનાં છેક અંતિમ બિન્દુ પાસે આવેલું છે. ત્યાં તથા કડપળમ અને કમચકમમાં નાગર વેલના પાન ધણી થાય છે. અને તાવની અકરીર દવા કરીનાઇન જેમાંથી મેળવાય છે તે સિંકોનાના ગ્રાંડ પથ્થુ આ ભાગમાં મોટા પ્રમાણમાં છે, છતાં આ ભાગની હવા તો ધણી ખરાબ છે. હાથ પગે સોજા થઈ જવાનો અને કુદરોગ થવાનો રોગ અહીંઆથી ફેલાય છે.

પર— આ સંસ્થાનની ઉત્તર સરહદનું એક બાબુનું અંતિમ રથળ છે ત્રિવેન્દ્રમથી શરૂ થયેલા મોટા જલમાગનો એક ફાટિ અહીંઆ પુરો થાય છે વરની ૧૧૬૪૬ માળસની છે. કાયાના ઉલોગ માટે ધણી નાગી-ચુ મામ છે લોકો કાચો (સીદરી) ખાડી કિનારા પર જનાવવાના કામમાં મોટે ભાગે લાગ્યા છે.

અરુકુટી— કોચીન અને ત્રાવણકોર રાજ્યની સરહદ આ રથળે મળે છે. ત્રાવણકોર સરકારની એક પોલીસ મોડી અને મોડું જગ્યાની નાકું છે. કોચીનથી અલપદ જવાના માર્ગમાં તે રથળ આવે છે અને ત્રાવણકોરની સરહદનું ઉત્તરની એક સાખાનું અંતિમ રથળ છે

પહીપરમ— અરથી સમુદ્ર અને કોચીની ખાડીના સંગમ ઉપર આ રથળ આવ્યું છે. બંધનીપરી ૨૦ માઇલને અંતરે છે. સેયુક્ટું બાંં બાકું મોડું છે અને કોચીન હારબરની ચેલિના પુરી થતાં આ રથળ ધણી અચત્તા વાળું થઈ પડ્યો. ત્રાવણકોર સરકારનાં મીડાંનાં બારકસો અહીંઆ આવે છે.

પેદાશ.

ડાંગર (ધાન)— આ રાજ્યની પ્રમુખ ગુખ્ય ખેતરાક ચોખા છે ૪૮૮૫૬ ટનની આવકની પેદાશ આ રાજ્યમાં થતી અડમટવામાં આવી છે અને રૂ ૧-૪-૦ નો એક ફી એ હિરામે ૭૧૫૪૮૦૦૦ ફીગાની પેદાશ ગળી શકાય.

મરી— આ રાજ્યની કાચી ફોલન નાજીએરની ગાથે કાળાં (લીખાં) મરી ગણાય છે. અને રાજ્યની જગી નના ૪૮૭૬૩ એકરના વિસ્તારમાં મરીનું વાવેતર કરવામાં આવે છે. આ ઉપરાંત ખાનગી વાડીઓ તથા મખ્યાઅને ઉત્તર ત્રાવણકોરમાં લગભગ બધાં ધરોનાં આંગણુનાં તેમજ

આનાં જગીઆઓમાં પણ મરીનું વાવેતર થાય છે. કુલે ૪૦૬૩૦ ખાંડી (૬૭૨૨૫૧)ની ઉપર ૧૯૨૧ ની વર્ષમાં ગણાય લી જેમાંથી ૩૬૩૫૫ બહાર પરદેશ ખાને નિઃશય કર્યા પછી ગાડી રહેલી રવાનિક ઉપયોગમાં લેવામાં આવે છે. આ એકંદર પેાપચની કીંમત ૧૪૦૬૬૦૦૦ રૂપી આની અડમટવામાં આવી છે.

સુંક— આ રાજ્યમાં એનો ઉપયોગ ધણી થાય છે પાણીમાં ઉકાળીને તે પાણી નવશેકું કરી પીવાનાં કામમાં લેવાય છે આની ગીતનાં સુકાં ઉકાળીને નવશેકાં પાણીને ચુકોલમ કહે છે. આ રાજ્યની કુલે સુંકી

૧૯૨૮-૨૯ દરમિયાન અસહકારમાં આવી છે જેમાંથી ૮૧૫૪૭
૬૨ ૬૭૨ ખાતે નીકાસ કરવામાં આવી હતી તેની કુલે
વિગત ૧૫૮૦૮૦૦૦ રૂપિયાની થયા બાકી છે

મરચાણની— આ સરકારની જમીન આ
નીચની ખેતીને બરાબર બધે ખેતી થઈ પડી છે મર
ચીનીની ખેતી આ રાજ્યના એક પ્રાચીન કુર્ડનના તરફથી
ગ્રામી મદદમાં આવી હતી ધાનની ખેતી કરવામાં
જે ખર્ચ અને શ્રમ પડે છે તેના કરતા સસ્તાઈમાં
અને ટોળા પરિશ્રમથી આ ચીજની ખેતી અહીંયા થાય
છે અને તેથી વળી આ મરચાણની પ્રજાના અરધા ભાગ
નું પોષણ થાય છે રાજની કુલે ૪૦૪૧૦૦ એકરની જ
મીનમાં તેની ખેતી થાય છે અને ૧ એકરમાં સરેરાસ
બે ટનની પેદાશ થાય છે હેલા દાવકમાં તેની વાર્ષિક
પેદાશ ૩૦૧૭૨૦૦૦ રૂપિયાની અસહકારમાં આવી છે

નાળિયેર અને કૌપરન— ૩૨૭ પ્રદેશ
જેમાં આ મધ્યમનો સમાવેશ થાય છે તે ૩૨૭ શબ્દ
જે દર શબ્દમાં ઉત્પન્ન થયો છે ૩૨ એટલે
નારિયેળ અને તે આ દેશની મુખ્ય પેદાશ છે આ
મધ્યમની ઉત્પત્તિ દક્ષિણસુધી આવેન લાખી ખાડીના
ખોડાના પર નાળિયેરના ઝુડ આવી રહ્યા છે ના
ળિયેરના આડનો દરેકભાગ ઉપયોગમાં આવે છે નાળી
યેર આ દેશના લોકોના કુષ્ઠના ખોરાકની ગરજ સારે છે
અને કારણે લોકો અહીં ખાવાના ઉપયોગમાં બોહીયા
કરવામાં તેન તરિકે વપરાય છે આ રચનામાં ગેરા
ધમ્યાજ થોડા ધરો હશે કે જેના આગળમાં નાળિયેરની રીડી
રેરા તે ઉપરાંત ૪૫૬૦૦૦ એકરની જમીનના વિસ્તારમાં
૩૨૭ નાળિયેરની ખેતી થાય છે નાળિયેર કૌપરન
કૌપરન અને ખોળ વગેરે નીચેની પેદાશ કુલ
૨૬૧૦૫૦૦૦ રૂપિયાની અસહકારમાં આવે છે આ
રચના ઉપરોક્ત લેણાના અંદાર નીમસ થાય છે તેની
કિંમત ૨૮૪૧૦૦૦ રૂપિયાની અસહકારમાં છે

કાથો બનાવવાનો ઉદ્યોગ— નાળિયેરના
જાવનમાંથી કાથો બનાવવાનો ઉદ્યોગ આ સરકારની
ધર્મના નામની કોમનો બાધીકા ધરો ગણાય છે એ
કામનો મોટો ભાગ આ ઉદ્યોગમાં રોકાયેલો છે અને
એમ કહેવાય છે કે એજ લોકો સિનોનમાંથી નાળિયેર
અને નાળિયેરની ખેતી અહીંયા લાભ્યા હતા કાથો
અને કાથાની રસી ઝુપડાઓમાં બનાવવામાં આવે છે
અને એ કાથા અને મથાની રસીના પગનુજીયા ને
બિજાના મોટા કારખાનાઓમાં બનાવવામાં આવે છે.

સરકારના ધરોના મોટા ભાગ ઉપરથી જાએનો
હોવાથી રસીના બહુ મોટા જથ્થો ખોરડા જાવામાં વપ
રાય છે નાળિયેરના જાવનમાંથી નીપજેલા રેસા કાથો
અને કાથાની રસીના એવી રીતનો રચાઈનક થતો ઉપ-
યોગ બાદ કરીને પશુ નાળિયેરમાંથી થયેલી એ ઉત્પન્નમાં
રેસા, કાથો, પગનુજીયા વિગતના, વગેરે બધાનો સમા
વેશ થઈ જે પરદેશ અપનાવવામાં આવે છે તે સર્વેની કિં
મત ૧૬૨૧૪૦૦૦ રૂપિયાની અસહકારમાં છે

તાડી— નાળિયેરની સાથેજ નીચેની સંખ્યા
ધરાવતી તાડી છે ૧૮૭૧માં તાડી મેળવવાને હેઠળ
સાર કુલે ૬૩૨૬૨ નાળિયેરની સાથે ધરના અપાયા હતા
તે ઉપરાંત ૧૧૭૮૭ તાડના ઝાડ અને ૧૭૭૧૬ સેગોના
ઝાડ પશુ હજારે અપાયામાં આવ્યા હતા આ ઝાડમાંથી
તાડી મેળવવામાં આવી અને લોકોએ તેનો ઉપયોગ
કર્યો તે બધાની કિંમત રૂા ૨૦૮૭૦૦૦ની અસહકારમાં
આવી આ બધામાં ખામ મરીને ધર્મના આ શાના
કામના લોકો મમ કન છે તેઓ તે રી રીના વિગત
હિન્દુઓને લીધે આ બધામાંથી એકાદ થતા થાય છે
તાડી મેળવવા માટે જે આડનો ઉપયોગ મથાના મેળવવા
ને રૂપ નાળિયેરના મેળવવામાં આવે તો નાળિયેરની
કિંમત રૂા ૮૧૦૦૦ની ગણાય નાળિયેરની કિંમત
તાડી કિંમત રૂા ૧૨૧૫૦૦૦ની થઈ નાળિયેરની

૧૭ કરતાં રમતી પ્રાંત ૧૫ મળી ૩૨

ગોળા— તાડનાં ઝાડમાંથી નીકળેલી ખીની તાડી નો ગોળ બનાવવામાં આવે છે. મરચાનમાંના જેટલક જાગોમાં ઘાસી અને ચામાં આ ગોળનો ઉપયોગ થાય છે તે ઉપયોગની પ્રાંત બાર કરતાં જે ગોળ બહાર નિકામ કરવામાં આવે તેની પ્રાંત ૧૫૦૦૦૦૦ રૂપીઆ મળવામાં આવી છે.

ચટાણ, ટોપલા અને છાપરાં છાવણો ઉદ્યોગ— આ સરચાનમાં ચટાણનો ઘણી જાતની ધ બા રૂપરેખાની બનાવવામાં આવે છે. દક્ષિણ આજીયર માં ચટાણનો ધામમાંથી બનાવવામાં આવે છે તે જિલ્લા નાને લાવતી દોષ છે અને તાડનાં પતાંગોમાંથી જાન્ય વાગા માટે છે તે પેટીય કરવાના કામમાં આવે છે. મધ્ય આજીયરમાં અનનામના ઝાડનાં પતાંગોની ચટા ણનો બનાવવામાં આવે છે અને તે પણ જિલ્લાનાં કામમાં લેવાય છે. જંગલોના પાંચો ઉપયોગ ગાંઠા, ટોપલા, ટોપાળીમાં, લાગડોમાં બનાવવાનાં કામમાં આવે છે તેતળની પેળીઓ અને ખુરશીઓ બનાવાય છે. ગામ ઝાંઝોનાં ઘરનાં ડાપરાં ડાપામાં નાગિઓનાં પાતળો મોટો ઉપયોગ થાય છે. વખતે વખતે તાડનાં પતાં પણ વપરાય છે. આ જાતના ઉદ્યોગની કાંચન એકદરે ૧૦૪૭૪૦૦ રૂપીઆની આંકણેની છે.

સોપારી— આ સરચાનમાં સોપારીનો ઉપયોગ મળેો મોટો છે. ધાટી પહેલી જાતુ લેટો પાન માથે સુકી સોપારી ખાય છે તે માથા અડીના લેટો પાંચેલી તાજ લીલી સોપારી વાપરે છે. લીલી સોપારીનો પાળીમાં સધરો પણ કરી ગળવામાં આવે છે. લાંબી સોપારીનાં ફાડીનાં કરી સુકાની નિમગ કરવામાં આવે છે. નિમગ ૫૬૪૦૦૦ રૂપીઆની થાય છે પણ સોપારીના બધા પાકની કીમત ૬૦૦૦૦ રૂપીઆ અમલવામાં આવે છે આ અમલો સરચાનમાંનાં સોપારીનાં ઝાડની મળવી

ઉપરથી લીધેલો છે.

માટીનાં વાસણુ—ઉટા નળીઆં વગેરે નો ઉદ્યોગ— આ સરચાનમાં જે માટી મળે છે તે પર ઉપયોગનાં તુડાં વગેરે કામ બનાવવાના ઉપયોગમાં આવી સો એની નળી જે દાડનાં બો છે તે ધળાં ભારે દોષ છે. દળાં અને ટકાઉ કામ તોળેલી જુઠામાંથી લઈ વારતામાં આવે છે. ગોડાં જાંબની અને નીચે જુઠાની તકનીકો જે ખામ મોટાં કારખાનાઓમાં બનાવવામાં આવે છે તે ઉલોપ આ સરચાનમાં મોટા પાયા ઉપર છે. જેટલી નદીઓ અને તળાવોના પટમાં સુદર માટી મળે છે તે આ જાતની જાતની તકનીકો બનાવવાને માટે ઘણી મરસ કામ લાગે છે. કારખાનાં ઉપાંત નળીઆં અને તકનીકો બનાવવાની નાની નાની જાતોમાં પણ ઘણી છે મટીમાંથી અને જોવા લગત લેટોના ઝું પકાંની બાંધે જુજગ પધરે એકબીને કે વાંચના તરસા બાંધીને બનાવેલી દોષ છે તે સિવાય ખીન લેટોનાં ધરો મળતી કે ઉટાની જાતેની બનિતા હોય છે. પાકી ઉટાની જાતેની બનિતાના મળતો ઘણુ કરીને ગાધારણુ દોષ વર્ગના લેટોનાં હોય છે. આ ઉદ્યોગની કીમતનો આંક આંકવાને માંકમ આકમ મળવા મુસલ છે

ચામકાંનો ઉદ્યોગ— આ સરચાનમાં ચામકાંનો સામાન નકુજ મોટો વપરાય છે. દક્ષિણ જાવણુ જાગમાં મળત માટે મોટો ઉપયોગ મળે છે અને જાકી મોડના મોડમાં વગેરે માટે વપરાય છે ઉત્તર જાવણુ જાગમાં તે મળત પણ સાકાનાજ બનાવાય છે. જાકી જાણુ ચામકું પરસે ખાંતો નિમગ થાય છે. આખા સરચાનમાં ચામકાંના વપરાંસની કીમત ૧૧૧ ૨૦૦૦૦ રૂપીઆ થાય છે અને પરસે નિકામની કીમત ૧૮૧૧૭૫ રૂપીઆ થવા બંધ છે.

ગોરસનો ઉદ્યોગ... એક ખીને રથને જાણુ થું છે તેમ ગોરસ લી, દમ, ઘી વગેરે બીજો

નાજિએર અને એમાંથી નીપજતાં દરબો જ વપરાય છે સંસ્થાનમાં દુધાળાં ઢોળી રિથતિ અમોલ્યક છે અને તેમાં ગાનનું દુધ તો દુર્લભ છે-આખા સંસ્થાનમાં રોજની દુધની નીપજ ૩૩૮૩૩ ગેલનની છે જેને વાર્ષિક કીંમત તો અડધો રૂપીઆ ૫૫૫૩૦૦૦ નો થાય છે. જરૂર પડતું ધી બહારથી આયાત કરવામાં આવે છે. મળી આવતાં દુધનો થોડો ભાગ દહી, છાશ-માખણ બનાવવામાં વપરાય છે પણ તે નજીવો.

માછલીનો ઉદ્યોગ— સંસ્થાન સમુદ્ર અને ખાડીઓથી વીરળાઇ પડયું છે અને ત્યાં માછલીઓનું પૂરતું જ શું લેણાના ચક્ષુ મો માછલીઓ પર તગતગી જ રહ્યાં હોય છે. એકદમ કેવળ વસ્ત્રપત્યાદારી નર કે નારી સંસ્થાનમાં જન્મેજ જ મળે લોકોમાં મોટાભાગ માછલીને ખોરાક તરીકે વાપરે છે- માછલીની નીકારા જે ખીજા દેશોમાં મોકલવામાં આવી તેની કીંમત રૂપીઆ ૧૬૭૦૦૦૦ અને સ્થાનિક ખાને ઉપયોગ થયો તેની કીંમત ૧૩૮૬૦૦૦ રૂપીઆનો અંદાજ ૧૯૨૧ની સાલમાં ગણવામાં આવ્યો છે.

વણાટકામ— સંસ્થાનનો નારીજન કેવળ સફેદ વસ્ત્ર વાપરે છે જ્યારે ધાટની પહેલી પાનનાં લોક રંગદાર કપડાં પહેરે છે. સ્ત્રી વર્ગ નીચેના ભાગ માટે ચાર વારનો છુગડાનો દુકડો વાપરે છે અને એક ઉપરનો સરીર પર નાંગો દુકડો વાપરે છે. પુરુષો બે વારનો દુકડો નીચેના કપડાં તરીકે વાપરે છે જેને મુંદ કહે છે. ઉપરનો છુગડાનો દુકડો સુધરેલા લોક પરદેશી બનાવટનો વાપરે છે જ્યારે નીચેના દુકડો મુંદ દેશી બનાવટનું જ હોય છે. આ સંસ્થાનમાં તૈયાર થતું કાપડ સિલોન અને બર્મામાં પણ મોકલવામાં આવે છે- ૧૯૨૧ માં એવી રીતે બહાર નિકાસ કરેલાં કાપડની કીંમત રૂપીઆ ૨૦૨૪૬૨ અંકવામાં આવી હતી અને સ્થાનિક વપરાશ ના માટેના કાપડની કીંમત રૂપીઆ ૧૭૮૫૦૦૦ ગણવામાં આવી હતી.

કાપડ વણવાનાં મોટાં કારખાનાંમાં ૩૫૪ શાળા અને ધરગથુ ઉદ્યોગમાં ૧૩૧૬ શાળા કામે લાગી હતી

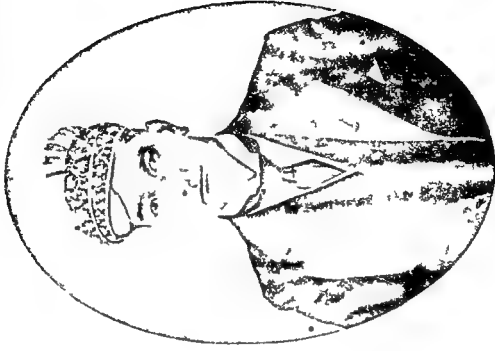
પરચુરણ નીપજ— આ સંસ્થાનમાં બીજી પરચુરણ પેદાશ જેવી કે હાંદર, આંબલી, આનું તેજ વગેરેની છે જેની નિકાસની કીંમત ૧૦૧૬૯૦૧૧ રૂપીઆની ગણવામાં આવી હતી.

વાડીઓની પેદાશ— કેટલાંક કદમળ, ફળ વગેરે જેનાં કે સરણ, સરકંદ, કેળા, વિવિધ જાત ના કદની આ સંસ્થાનની જૂંમમાં ખેતી કરવામાં આવે છે તેની નીપજના કે નિકામના ચોક્કસ આંકડા મળવા મુશ્કેલી છે તો પણ સાધારણ જાતરમાં વેચાણ થયેલાં હોય તે ઉપરથી તેની કીંમત ૧૭૬૨૩૬૦૦ રૂપીઆની અંદાજી શકાય છે.

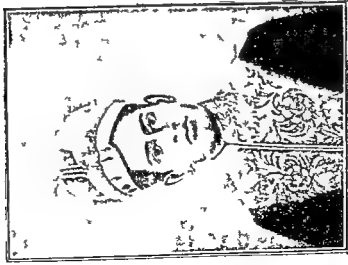
જંગલખાતું

આ સંસ્થાનમાં જંગલો ૩૫૫૪ સ્કવેર માઇલના વિસ્તારમાં આવેલાં છે. તેમાં નાની મોટી અગત્યની ૧૮ નદીઓ વહે છે. જંગલમાં સાગ એ મુખ્ય ઇમારતી લાકડું છે અને તે પશ્ચિમના કુંબરગોમાં પુરુષ ઉગે છે. અહીંઆથી હિંદના જુગ જુગ ભાગોમાં દરવરસે સાગ પુષ્કળ મોકલવામાં આવે છે તે ઉપરાંત ૮૦૦૦ બિંબ દરેઆ પારના મુખ્યોમાં ચડાવવામાં આવે છે- અંજેલીનાં મુંદર ઝાડો સપાટ પ્રદેશનાં જંગલોમાં મળી આવે છે દેવદાર નદીઓના કિનારા પર ઉગે છે. લોરેસ નામનાં એક કપુરની જનને લગતી જાતનાં ઝાડ છે તે ઘણી જાતનાં થાય છે અને કુંબરગોના શિખર પર થાય છે અજાનુસત ઝાડો ચેગોટાના જંગલોમાં થાય છે અને તેનાં લાકડાંમાંથી ઘણી ફેન્સી વસ્તુઓ બનાવવામાં આવે છે. કેમર અને ટ્યુગના ઝાડો જે ધીમે ધીમે મોટાં થાય છે અને ગીવ લાંબો આપે છે તે આ સંસ્થાનના દરેક ભાગમાં ઉગે છે. તેનું લાકડું પણ ફેન્સી વસ્તુઓ બનાવવાના કામમાં વપરાય છે. કપુરનાં ઝાડો પણ થાય છે.

મહારાજ પ્રદેશની રૂપરેખા
 'મહારાજ રામાજી' ની પ્રથમ તારિક્ક બેટ

Manick J. Watts B. A. BAR VI IAW
 Diwan of Travancore
 ત્રિવંકુર રાજાની મુદેલીશાન પિપ્પાન સોમ ૬ તારીખ

H. H. Sri Rama Varma (Maharaja of Travancore)
 ત્રિવંકુર રાજાની પ્રથમ તારિક્ક બેટ

તાઇપની કહે છે. આ અગર, રબર, ગુણ, કાગ, મેળ અને શી મીનપાન વગેરે નામથી જાણીતા છે. ૧૯૨૪-૨૫ ના વરસમાં આ અગરમાં ૩૬૮૦૮૬ મણુ મીઠું પકવવામાં આવ્યું હતું. તે ઉપરાંત એ જાણુનું આવરબક કાષ્ટ પડશે કે આ મંરથાનમાં તે વરસ દરમ્યાન મેંબકથી ૨૭૦૪૦૬ મણુ અને તિનેવેલીથી ૪૩૩૩૫૩ મણુ મીઠું આપાત કરવામાં આવ્યું હતું. આવાન થનાં મીઠાની રીપે મુનામવેમ, અલેપી, કીલેન, ત્રિવેન્દ્રમ અને મેન્ગેરા ખાને રાખવામાં આવી છે.

આ મંરથાનની સરકારને કંઈક અંશે પેનાનું ચક્ષુની નાણું છે. ચક્ષુની નાણાંના સિક્કા પાડવા માટે ત્રિવેન્દ્રમમાં દંકશાળ છે. જુના વખતમાં અનન્તરાજ અને અનન્તરાજ નામના સિક્કા પાડવામાં આવતા હતા. ધાર્મિક જુના વિવિધા પ્રમગ સાફે જુના ભારમકાશ નામના સિક્કા જશુ પાડવામાં આવતા હતા. હાલમાં આ દંકશાળમાં તાંબાના સિક્કા પાડવામાં આવે છે. ચાંદીના સિક્કા પાડવા ૧૯૨૨ ની સાકથી બધ થયા પછી તે વરસમાં આ મંરથાન માટે ૨૫ હજાર રૂપિયાની હીમતના ચાંદીના સિક્કા બરમી મદામની દંકશાળમાંથી બનીને આવ્યા હતા. આ દંકશાળમાં તાંબાના સિક્કા પાડવા માટે તાંબાની ધાતુનાં ફોર્મ અગાં હમ્મલથી આવે છે. વર્ગી દંકશાળનું નામ રોઇ મુન્ન માટે બધ પશુ રખાય છે. સત્તર વરસ પહેલાનો જોટલે ૧૯૦૬ ના વરસનો સરકારી રિપોર્ટ

જોતાં આ દંકશાળમાં અગ્રધા રિપોર્ટ ૧૫ રૂપિયા અને એ આની જેને કનમ કહે છે તે ચાંદીના સિક્કા પાડવામાં આવેલા જાણા છે. ૧૯૨૪-૨૫ નાં વરસ દરમ્યાન આ દંકશાળમાં એક ચકમના ૧૪૩૦૦૦ સિક્કા આક કાચના ૧૨૬૦૦૦, ચાર ધરાના ૫૮૮૦૦૦ અને એક કાચના ૧૮૦૮૦૦૦ સિક્કા પાડેલા જાણાય છે.

આ મંરથાન માટે ૧૯૧૨થી ૧૯૨૪-૨૫ નાં વરસ સુધી ચાંદીના સિક્કા ૪૫૭૧૩૩ રૂપિયાની હીમતના બરમી મદામની દંકશાળમાંથી આવેલા છે. ૧૯૨૪-૨૫ ના પુર્ગ મયેનાં સરકારી વરમની આખરીએ આ મંરથાનના તાંબાના સિક્કા ૧૩૮૪૩૫ રૂપિયાની હીમતના ચક્ષુમાં હતાં.

૧૯૨૪-૨૫ ના વરસના સરકારી રિપોર્ટમાં ખીલ ૧૧૫ કારખાનાંઓની જશુરી થઇ છે. જેમાં ૪૬ કારખાનાં દેલીકુમ અને પીન્મેડ તાલુકામાં આ ક્રેગવાના છે. ૧ એથાવેલી સાફે કરનાનું છે. બાકી ૪૨ ત્રિવેન્દ્રમ વિભાગમાં ૩૭ કવીમોન વિભાગમાં અને ૩૭ કોટાવમ વિભાગમાં છે. તેમાં આ, ૨૧૨, ક્રેડ, નગીજા, રીંદીનાં ધડકાં, કાપડનું વજુરકામ, કોપરેન, કાગરને ડાડવાનું વગેરે વગેરે કામ થાય છે. તેમાં ૮ કારખાનાં વિદ્યુત જાળથી ૧૬ પાણીનાં બળથી ૭ રીમ પાવરથી ૨૩ બામ થા અને ૨૪ જોઇન એન્જીનથી ચાલે છે,

રાજ્યન્યવસ્થા.

રાજ કારિખારની સુગમતા માટે આ મંરથાનને ચાર વિભાગમાં વહેંચવામાં આવ્યું છે. કદરતી રીને પશુ તેના ચાર વિભાગ પાડી રકાન છે અને દિરાના પ્રગાળમાં જશુ તેને ઘણીવાર ચાર વિભાગથી જોખખાવમમાં આવે છે.

રાજ વ્યવસ્થા પ્રમાણે ચાર વિભાગ-(૧) ત્રિવેન્દ્રમ વિભાગ. (૨) કવીમોન વિભાગ (૩) કોટાવમ વિભાગ (૪) દેલીકુમ વિભાગ.

કુદરતી રીને ચાર વિભાગ-(૧) દરિઆઇ કિનારાને

પ્રદેશ. (૨) દ્વિપ પ્રદેશ. (૩) સપાટ પ્રદેશ (૪) પહાડી પ્રદેશ.

દિશા પ્રમાણેના ચાર વિભાગ— (૧) ઉત્તર ત્રાવણકોર (૨) મધ્ય ત્રાવણકોર (૩) દક્ષિણ ત્રાવણકોર (૪) ઉચ્ચ પ્રદેશ.

રાજ્યાધિકારી અને રાજકુળ— આ સંસ્થાન પર હિંદુ દ્વિતીય યોગ કુલના રાજા રામસ કરે છે. સંસ્થાનના રાજા આ સંસ્થાનના કુલદેવ શ્રીપદ્મનાથ પ્રભુને આ સંસ્થાનના માલીક ગણે છે અને પોતાને તેમના દાસ સમજે છે અને પોતે એ સમર્થ માલીકના પત્ની આ સંસ્થાન સંભાળે છે એમ માને છે. રાજાના શુભનામના પહેલાં આ જ મનસગરો શ્રી પદ્મનાથદાસ વંચીપાથ એવો ઉલ્લેખ થાય છે. મધ્યાણમ પ્રદેશમાં વારસાગતની બે પદ્ધતિ ચાલે છે. મહકકાયામ (પિતાનો પુત્રને વારસો મળે તે) પદ્ધતિ અને મરમકકકાયામ પદ્ધતિ (દીકરીના વંશમાં વારસો જાય તે) આ રાજકુળમાં મરમકકકાયામ પદ્ધતિને અનુસરનામાં આવે છે.

વર્તમાન બાળ મહારાજાની પુર્વેના સ્વર્ગવાસી મહારાજા શ્રીપદ્મનાથદાસ વંચીપાથ રામવર્મા કુંવરોબાર હિરિટપતિ મન્નંસુધતાન રાજા રામ રાજા બહાદુર સમયે ૧૮૫૭ માં જન્મ્યા હતા. ૧૮૮૫ ની તા. ૧૬ મી ઓગસ્ટના ગાદી પર આવ્યા હતા. ત્રિવેન્દ્રમથી થોડે દુર આતીંગમ નામનું સ્થાન છે જ્યાં ઘણું રાજ્યાધિકારી કુળો રહે છે તેમાંનાં એક વરિષ્ઠ કુળની બે પુર્ણિઓને તેઓ મહારાજા પદ્મીની રાજ્યાધિકારિણી નક્કી કરી તા. ૩૧મી ઓગસ્ટ ૧૯૦૦ના ત્રિવેન્દ્રમ રાજમહેલમાં લગ્નવામાં આવી હતી. મોટા બહેન શ્રીમતી સેતુ લક્ષ્મીનાથનો જન્મ ૧૮૯૫ ના નવેમ્બરની તા. ૧૬ થીના અને નાનાં બહેન શ્રીમતી સેતુપાર્વતીનાથનો જન્મ ૧૮૯૬ ના નવેમ્બરની ૮ મી તારીખે થયેલો. તેઓ બન્ને બહેનો ત્રિવેન્દ્રમમાં

આખાં ત્યાર પહેલાં જ તેઓ બન્નેના વિવાહ થઈ ગયા હતા.

બન્ને બહેનોમાંથી નાનાં બહેન શ્રીમતી સેતુપાર્વતી બાબને તા. ૭ મી નવેમ્બર ૧૯૧૨ ના પુરવ્વે સાંપડ્યું અને તે ત્રાવણકોરનું દક્ષકર ગાદી વારસ ક્યું. ત્રાવણકોર ૥ જૂત પૂર્વમહારાજા સ્વર્ગવાસ મામ્યાથી આ બાળ મહારાજા તા. ૧૮મી સપ્ટેમ્બર ૧૯૨૪ ના દિવસે ગાદી પર બિરાજ્યા અને ત્રાવણકોરના મહારાજા તરફે જાહેર થયા. પરંતુ મહારાજાનું સમીર વમ હોવાથી નામદાર હિંદી સરકારની કાઉન્સીલ તરફથી શ્રીમતી સેતુ લક્ષ્મીનાથ મહારાણી રિજેન્ટ તરફે નીમાયાં, એટલે વર્તમાનમાં સંસ્થાન પર શ્રીપદ્મનાથ સેવેને વચ્ચે ધર્મ વર્ધિનિ રાજ રાજેન્દ્રીમહારાણી સેતુ લક્ષ્મીનાથ મહારાજાનાં નામ અને અધિકાર નીચે અમલ ચાલે છે.

રાજ્ય ઉચ્ચ નક્ષત્રા:— નામદાર મહારાણી રિજેન્ટ ના મુખ્ય અગ્રમદાર દિવાન છે અને તે પદ પર હાલમાં બિ. એમ ઇ. વેટ્સ નામના યુરોપિઅન ગૃહસ્થ છે. સંસ્થાનના રાજ્યતરોગારની સુચમતા પ્રમાણેના ચાર વિભાગમાંના દેવીકુળમ વિભાગના વડાને કમીસર કહેવામાં આવે છે અને બાકીના ત્રણ વિભાગના વડાને દિવાન પેકાર કહેવામાં આવે છે.

ચાર વિભાગ પૈકી ત્રિવેન્દ્રમ વિભાગમાં ૮ તાલુકા છે. કનીયોન વિભાગમાં ૧૨ તાલુકા, કોટાવમ વિભાગમાં ૯ તાલુકા અને દેવેકુળમ વિભાગમાં ૨ તાલુકા છે. દરેક તાલુકાનો વડો તહેરીલદાર કહેવાય છે. સંસ્થાનમાં કુલે ૨૦ તાલુકા અને ૪૩૨ પકુતિ અથવા ગામડાં છે. દિવાન પેસદાર અને કમીસનર, મહેસુલ અને ઇન્ડમ ટેક્સ ખાતાં ના કમીસનરના તાબામાં છે. દરેક ગામડાંના મુખીને પ્રવર્તિકાર કહેવામાં આવે છે અને તેઓ પોતાના તાલુકાના તહેરીલદારને આધીન છે.

[૧] જમીન મહેસુલ અને હન્કમોકમ પાતા ઉપર
સંત શક્તિ કાગેવાળના હા. હા. અંગેની બંધનથી
મરેલા કેવડાક મુખ્ય મુખ્ય ખાતા નીચે મુજબ છે
[૨] દેશન્યમ ખાતુ [૩] ખેતીવાડી અને નીચરી [૪]
કુળ ઉદ્યોગ ને વેણ [૫] નામ પાતુ [૬] પેશ્વો
[૭] પોલીસ [૮] મહાનિક આદિ [૯] આરોગ્ય પાતુ
રી ખાતુ [૧૦] જાહેર ગાલિમ ખાતુ [૧૧] જમન
ખાતુ [૧૨] આમ ની અને જમના [૧૩] રિઆઇ
ખાતુ [૧૪] કેમનગી ખાતુ [૧૫] રેલ્વે ખાતુ [૧૬]
અન્ય [૧૭] ખાતુ

ઉપર ખબર - આ મંથાનની આરોગ્ય
સ્થા મંથની સામાન્યરિતે ખુબી થઇ શકે તે હેતુથી
સરકારી ૧૮૪૨-૪૫ના વખતના મરજી રિપોર્ટ ઉપરથી
કેલેલ ખામ ખાસ ખાતાઓની આરોગ્ય અને ખબર
આમ નીચે આપનામા આવે છે

આમદાની

જમીન મહેસુલ	રૂપિયા ૪૩૨૬૬૩૦
હન્કમોકમ	.. , ૭૮૭૭૭૨
નીમક	.. , ૧૬૮૧૧૮૩
આમદારી	.. , ૪૫૩૭૫૦૫
જમના	.. , ૨૬૬૭૭૩૩
જમન ખાતુ	.. , ૧૩૫૦૮૮૮
રૂપિયા	.. , ૨૫૧૧૮૪૮
રજીસ્ટ્રેશન	.. , ૭૪૧૬૦૦
બાજ	.. , ૪૬૦૨૭
કેમનગી	.. , ૭૮૦૦૬૬
જાહેર ગાલિમ ખાતુ	.. , ૨૬૦૭૬૩
નહેર ખાતુ	.. , ૧૧૮૫૨૪

તે ઉપરાંત રેલ્વે ટપાલ, ન્યાય જેન પોલીસ બદર,
ખેતીવાડી, વેપાર ઉદ્યોગ, આરોગ્ય ખાતુ નાણા ખાતુ,

વિગેર પચાસ મુખ્ય ખાતાઓની રજીસ્ટ્રેશન આરોગ્ય મળી રૂ
૨૧૦,૬૭૫૫૫ ઉપરેખાની આરોગ્ય થઇ છે

ખબર

જમીન મહેસુલ અને હન્કમોકમ ખાતુ રૂ	૧૦૦૦૮૩૬
નીમક આમદારી અને જમના	.. , ૫૬૪૦૦૬
જમન	.. , ૭૫૦૭૩૩
રૂપિયા	.. , ૭૦૨૬૨
રજીસ્ટ્રેશન	.. , ૨૧૪૮૫૮
બાજ, રજીસ્ટ્રેશન	.. , ૨૫૬૭૪૧
કેમનગી ખાતાઓના બાજ	.. , ૧૮૬૬૦૦
ખાતુ મરજી મરજી અને સામાન્ય કારખા	.. , ૨૫૧૦૦૦૭
ન્યાય ખાતુ	.. , ૧૦૫૭૩૦૫
બદર, પોલીસ અને જેન	.. , ૧૧૫૦૫૧૪
કેમનગી	.. , ૩૭૧૮૦૨૩
ખેતીવાડી અને શીશરી	.. , ૧૧૪૬૧
ઉદ્યોગ કુદર	.. , ૧૪૦૭૦૦
આમદારી અને સુખામદારી	.. , ૮૪૮૨૦
કારખા	.. , ૪૧૦૦૨
સામાન્ય ખાતુ	.. , ૩૦૦૭૦
જાહેર ગાલિમ ખાતુ	.. , ૩૩૫૧૭૭
રેલ્વે ટપાલ અને રજીસ્ટ્રેશન	.. , ૮૬૬૧૪

ન, આમદારી નાણા કારખા અને જાહેર
ટપાલ અને સામાન્ય કારખા અને રજીસ્ટ્રેશન ખાતા
રેલ્વે ટપાલ અને આમદારી મરજી મરજી
અનામત જમના અને સામાન્ય પાતુ થયેલી રજીસ્ટ્રેશન
ને કુલ સામાન્ય ૨૦૧૦૦૫૩ રૂપિયામાં થતા બાકી છે

આ પ્રમાણે સરકારી મુખ્ય મુખ્ય ખાતાની
આમદારી અને ખરચ બંધન રૂપિયામાં આમદારી
આમદારી અને બે ખાતાઓ વેણ અને કુલ ઉદ્યોગ
ને લગતા રહેતી તેની તપાસ કરીએ

જગલખાતુ - ૧૨મ દરમ્યાનકોટામ વિભાગ માંથી ૧૪૬૮૫ ધન શીટ દરમ્યાનની લાન્કુ મેળવવાના આદ્યું હતું. ઉત્તરવિભાગમાં આવેલ કલકટમ મમ, પેન્ડમતાલ અને ભાગવતકુલમમાંથી ૭૦૨૧૧ થન શીટ લાંકુ મેળવવાયું હતું. મનુષ્ય અન્નના ઉદ્યાનમાંથી ૪-૧ મણ ૧૬ રતી અન્નના ૬૧ ડો મેળવવાયા હતાં. મધ્ય વિભાગના ૫ નામ આલતા ૩૨ જોડાથી ૧૮૪૧૦૦ વાસ વાદરમાં આવ્યા હતાં. ફાંદાથી વિભાગના વાનપુલી અને પહે ની આગ પાસમાંથી ૭૬૪૨ ધન શીટ દરમ્યાનની લાંકુ વાલેન વિભાગના થેર અને અરીઅનનાં જંગલોમાંથી ૭૮ ૯૭ ધન શીટ, મેંગાના વિભાગમાંથી ૧૨૬૫૨૦ ધન ફાંદા લાંકુ મેળવવામાં આવ્યું હતું.

અન્નજાડ અને દામ બાગમની ખીણમાં અન્નના દક્ષેતો ને સંગ્રહ વિસ્તાર વધના જાય છે. અહીંનું ભુમિ શાગનો વિસ્તાર પશુ એવા જ કારણ છે. ૧૨૫૪ અંદરમાં મારના જંગલ ત્યાં આવેલ છે.

આ જગલોમાંથી મળતી કોબસો અને કોડપાવ તેલ વગેરે મેળવવામાં આવે છે.

મગધાનના ઉત્તર વિભાગમાં એવાથેલીની નીપજ કાય છે. અને તે સરકારી ખાતા તરફથી જલકેંગે લેવામાં આવે છે. કોટામ વિભાગની પેાસ લીઝમાં આપવામાં આવે છે અને બીજા વિભાગમાં પશુ જંગલની પાનુ-પુ પેાસના દરમ્યા સાથે એના પશુ જંગલ અપાઇ જાય છે.

કેફી વરતુની આયાત - આ સંચાનમાં ૧૯૨૪-૨૫ ના વર્ષમાં ૧૭૯૨૮ જેવન શાગ આપાત કરવામાં આવેલો તમાકુ ૧૮૨૨૮ ખાડી આ સંચાનમાં આવી અશીષુ ૪૨૪૧ શેર અને ૧૯ તોલા અને જાંબે ૪૩૬૬ શેર અને ૪૦ તોલા વગસ દરમ્યાન વપરાયા.

નવીન શોધ ખોજ - મોટા કીમતી રાખે

સોની એન્કા કુચો માટે મગકારી પગનાની બેલએ છીએ અને તે માટે મ કાનને શી ફેરી પડે છે. ખાડીના કિનારા પર્ચા અને ખાડીના પટમાંથી ચુનો જાડી શેરે મેડી સોષા, સખા, નાજા જેવે નવાવના માટે પશુ પડવાના લેવા પડે છે.

Kaolin અને Ingamale માટી અને લેનમે મોટા પ્રમાણમાં મેળવવાને માનકમના અને મનાવના કુચિ પાસેના પુકુર અને કોલતપાડ ખાને મેડી દેશીપો કાય છે. પક્ષ સ્થાવ અને પેરેયાન નદીનાના પટની ભારે કેલીના નમુનામાંથી સોનુ શોષી કાદવાની તપાસ કરવામાં આવે છે.

વાગનપુરમ નજદીકમાં અને પી.મેજા ઉપરના ભાગમાં પેન્ડીતરી જાનારકમાં વપરાને લેનમે graw-plate હોવાનો મંબલ છે તેની સરકારી જુસ્તર શાસ્ત્રી તપાસ અપાવી રહ્યા છે.

સરકારી ઉદ્યોગ કુબર ખાતાના રમાપશુ શાસ્ત્રી પેનેલીના ફળમાંથી શુદ્ધ નીપળવરા કપોડના તેનના ઉપયોગ અને શુભ દોષનું પરીક્ષણ કરવા, આમક કમારકનું આપણ તૈવાર કરવા, લખવા અને હાપવાની શાફેઆ અને કચેલીનમાંથી એલ્યુમીનીઅમ સફેદ બનાવવાના અખતરકરી કર્તવ્યમાં રાકાયા છે.

રામક કમારી તેનો સામાન બનાવવામાં જોગની જતી જમન થઇ છે.

કેમીસ્ટ્રીના પ્રોફેસર હે માઉગ્સે લેન્ટના કમરા, કાજો કામર, હવી આગ અને એપામાંથી તેન મેળવવા ની શોધ કરી છે કેટલાક મળ્યાઆ અને સકના છોલામાં થી તેન મેળવવા સખધીના પ્રયોગનું સાહિત્ય તૈવાર કર્યું છે.

પચ ધાતુનું ગિજણ કરી ટાંકરા ટાંકરીઓ બનાવ

પાની ગૃહ ઉલોગ, નીકળની પોટો નીચાર કરવી, ઝવેરાત નું મીનાકાઠી કાગ, રેસમનથાટ, ઘરતરુથયુ અને છનીઓ ખતાવવાના હાથ ઉલોગને પ્રગતિમા લાવવાની એક મોટી યોજના પર સરદાર વિચાર ચલાવી રહી છે.

ટપાલ ખાતુ— આ સરચાનની સરકાર ટપાખાતુ પશુ પોતાનું ધગવે છે ૧૯૦૪-૨૫ના વરસ દરમ્યાન ૨૪૧ ટપાખ ઓફીસો એ ખાતામા હતી.

લેબરલેટીવ કાઉન્સિલ:— રાજ્યત નના ધારા ધારણમા સુધાગ વધાગ કરવા અને રાજ્ય કારિ ખારતી વ્યવસ્થા તથા વિશેષ માહિતી જાહેર પ્રજા આ ગળ રજુ કરવાના હેતુથી આ મરચાનમા એક લેબરલેટિવ કાઉન્સિલ યોજાએલી છે. આ કાઉન્સિલની સ્થાપના ૧૮૮૮મા થયેલી પગુ પ્રજાના અવાજ કાઉન્સિલમાં વિશેષરૂપે દોષ એરીરીતનું સુધારેલું વિશેષ ઉદાગ બધા-રજુ ૧૯૨૧ના ઓગ્ટોબરમા ધડાયુ છે આ નવા નધા-રજુ અનુચાર કાઉન્સિલમા કુલે ૫૦ એકક જોમા ૨૮ એકક માટે પ્રજા તરફથી સભ્યોની સુટણી થાય છે અને ૨૨ સભ્યો મરકાર તરફથી નીમાય છે આ ૨૨ સભ્યો મા ૧૫ સરકારી નોકરીઆત સભ્યો હોય છે રિયાન કાઉન્સિલના પ્રમુખ ગણાય છે અને ઉપપ્રમુખ (નું ૫૬ જે મરકારી અમનદારનુજ હોવુ જોઇએ એવુ કલનિશ્ચત નથી તે) પશુ જિવાનની એકાજરીમા પ્રમુખપદ મળાળી શકે છે રાજ્યની આવક ખરચના વાર્ષિક અદાજ પત્ર [પ્રજેક્ટ] પર કાઉન્સિલનો મત લેવાય છે કાઉન્સિલના સભ્યો ગાળ્ય કારોમારને લગતા ઠરાવો કરી શકે છે અને વિશેષ માહિતી માટે સરકારી અમનદારો પાસેથી જવાબ મેળવી શકે છે

૨૮ સુદાયેલી એકકો નીચે મુજબ ગોઠવાએલી છે ૧ એકક [નિવેન્દ્રમ શહેર માટે, ૨૨ એકકો [જાકી ૧૮ મ્યુનિસિપાલિટી ધગવતા શહેરો સહિત] ૩૦ તાતુન માટે, ૧ એકક ગેરા બગીચાનાઓ માટે, ૧ જમીનદાર

રો માટે, ૧ એકકાજા માલીકો અને સરકારી વર્ધાન ખાતા સચુક માટે અને બાકાની ૨ એકક વેપાર અને કુતર ઉલોગના લાભાર્થે

સદરુ એકકો માટે મત આપવાની યોગતાનો નિર્ણય નીચે પ્રમાણે કરવામા આવ્યો છે,

બધાજ રજીસ્ટર્ડ ઇનામદાર અને ઓછામા ઓછુ વાર્ષિક રૂ ૫ જમીન મહેસુલ આપના હોય તે, મ્યુનિ-સિપાલિટીને નિવેન્દ્રમમાં ૩ ૧ અને બીજા સ્વયંએ રૂ ૩ વાર્ષિક કર આપતા હોય તે અથવા બધાકારી તરીકેના ગમે તે હિમાગનો મરકારને કર ભગતા હોય તે, માન્ય થયેનાં વિશ્વ વિદ્યાલયોના ગ્રાવજીકાર નિનાસી ઐશ્યુએટો, નાવર (ફ્રેગેડ, નામદાર સગ્ધારના મંદ્રનિક અને દરિઆઇ ખાતાના ગ્રાવજીકાર નિનાસી ગાનપ્રગ્ય અમનદારો સ્વસ્થ ચિતના અને ૨૧ વર્ષની ઉપરની ઉમરના સન મતદાર ગણાય છે ધારા સભાની એક માટેની ઉમેદવારીમા અને મતાધિકારમા ઓછા પશુ સર્વેશ પ્રુપેરો જટલાજ સમાન હકક ધરાવે છે

શ્રી સુનમ પોપુલર એએમ્બલી —

વર્તમાન ગામ મહારાજાની પૂર્વેના ૨૨ગામી નામદાર મહારાજાની ઇજાતુચાર એક વિસિદ્ધ પ્રજા મડગની ૧૯૦૪ મા સ્થાપના થયેલી છે તે શ્રી સુનમ પોપુલર એએમ્બલીના નામથી પ્રસિદ્ધ છે આ મડનમા ૧૦૦ સભ્યોની બેઠકો છે રાજ્યમા ૩૦ તાતુકામાના દરેક તાતુ-કાને એક એક પ્રતિનિધિ મોમનવાનો હક છે થોડાક અગત્યતાવાળા તાતુમઓને એક એક વધાર પ્રતિનિધિની છૂટ અપાયેલી છે તે મુજબ રાજ્યના તાતુકાઓમાંથી ૪૩ પ્રતિનિધિઓ, મ્યુનિસિપાલ મંડિનીના ૧૬ પ્રતિ-નિધિઓ ગરીબાનાઓની એસોસિયેશન તરફથી ૪, વેપારી મડન તરફથી ૭ અને મનવાળી ધાતગ જમી-નદારો તરફના ૪ અને મરકારી નીમથુક મુજબ ૨૩ પ્રતિનિધિઓ આ એએમ્બલીમા બિરાજે છે

એસેમનીની મેકક વગસમાં એક તાર મળે છે
 દરવસે નવમમના પ્રતિનિધિઓ ૥ સુ-ણી તાતુના
 પ્રદેશના ૧૦૦ અંક પછી નીચે ચાલે છે નો મેકક
 ફેમરવારીમા મળે છે તારી-૫૦ રૂપિયા જમીન મોકેતુર
 જે પ્રસ્થ સારંગો આપતા હો। આજ જે તારેક
 આપક ઓળખા ઓછી ૨૦૦૦ રૂપિયા હો। અથવા
 જે કોઈ માન્ય વિશ્વ નિવાસના શ્રેણ્યુમેટ હોઈને
 ઓળખા ઓળ દશ વધ થયા ત્રાવજીરના નિવાસી
 હોય એવા મુદ્દસ્થ આ એસેમલીમા મિત્રજ્વાની
 ઉમેદવારી કરી શકે છે એવો દરેક સભ્ય એસેમલીમા
 ૨ નિયમ રજુ કરી શકે છે નવમમના નિયુક્ત થયા
 પછી એસેમનીમા વિત્ત રજુ કરનાર સભ્ય મોટા વિત્ત
 તૈયાર કરી દિવાન પેનારો મોકલે અો દિવાન પેનાર
 તે વિશે દિવાનને મોકલે છે એસેમનીની મેક દિવાન
 પુછી શકે છે પછી પ્રતિનિધિઓને પોતાના નિયમો રજુ
 કરવાનું નિયમ કરવામા આવે છે સારકાર તરફથી દિવાન
 તે વિષય સંબંધી જવાબ આપે છે

પ્રજાની જરૂરીઆતો અને ઇચ્છાઓ, રાજ્ય કારો-
 બારથી પ્રજા ઉપર થતી અસર, પ્રજાને મળતા ન્યાય
 ન્યાય અને યોગ્ય સુધારા વધારા સંબંધીના વિચારો
 સરકારને મીઠા ભણુવાના મળે એ આ એસેમલીની
 સ્થાપનાનો હેતુ છે

જનસંખ્યા— આ સંસ્થાની જનસંખ્યા
 ૧૯૧૧ના વસ્તી પત્રક પ્રમાણે ૪૦૦૬૦૬૧ની છે જેમાં
 ૨૦૩૨૫૫૩ પુરુષો અને ૧૯૭૩૫૦૮ સ્ત્રીઓ ૬ ૨૫૪૬૫૫૪
 હિંદુઓ, ૧૧૭૨૯૩૪ ખ્રિસ્તીઓ અને ૨૭૦૪૭૮ મુસ-
 લમાનો છે ઉધા દશમમા મર્યાદાની પ્રજામાં હિંદુઓના
 સેક્ટ ૧૧૩ જેટલો વધારો થયો છે મુસલમાનોના
 સેક્ટ ૧૯૪ અને ખ્રિસ્તીઓના ૨૮૮ જેટલો વધારો
 થયો છે

આખા સંસ્થાની પ્રજામા ૧૦૦ વરસની ઉપરના

૧૦૫ માણુઓ છે જેમા ૪૬ પુરુષો અને ૫૯ સ્ત્રીઓ
 છે ૭૦ વરસી ઉપરની સંખ્યામા ૫/૧૨૦ માણુઓ
 જેમા ૨૪૮૪૫ પુ ૥ અને ૨૯૫૭૫ સ્ત્રીઓ છે

આખા સંસ્થાના મિત્રોની વિગતે કુતારી જોઓ છે				
વરસ	કુતારીમા	હિંદુ	મુસલમાન	ખ્રિસ્ત
૨૦-૨૫	૨૮૪૪૮	૨૦૬૦૧	૧૩૩૬	૬૦૫૩
૨૫-૩૦	૧૩૧૦૭	૮૬૬૦	૬૪૪	૨૩૩૩
૩૦-૩૫	૭૮૭૫	૫૨૮૫	૪૪૧	૧૫૬૫
૩૫-૪૦	૬૬૭૭	૪૮૮૧	૩૮૬	૧૩૬૭
૪૦-૪૫	૫૬૬૬	૪૨૧૧	૩૭૫	૧૩૭૩
૪૫-૫૦	૪૮૬૨	૩૫૧૪	૨૮૧	૧૧૭૫
૫૦-૫૫	૫૦૮૮	૩૫૮૬	૨૬૦	૧૧૮૭
૫૫-૬૦	૩૨૦૬	૨૧૮૪	૧૭૪	૮૭૪
૬૦-૬૫	૩૬૦૦	૨૬૮૪	૨૩૧	૬૬૩
૬૫-૭૦	૧૮૨૪	૧૨૪૨	૭૬	૪૬૫
૭૦ વરસ	૨૭૭૬	૧૮૩૪	૧૪૩	૭૬૦
ઉપરની				

આખા મર્યાદાના નીચેની વિગતે વિધવાઓ છે

વરસ	કુતારીમા	હિંદુ	મુસલમાન	ખ્રિસ્ત
૫-૧૦	૪૭	૨૮	૧૨	૭
૧૦-૧૫	૪૦૧	૩૦૩	૨૩	૭૩
૧૫-૨૦	૩૦૬૬	૨૪૦૭	૨૪૬	૪૩૬
૨૦-૨૫	૮૮૧૧	૬૬૪૬	૬૧૬	૧૨૪૦
૨૫-૩૦	૧૩૬૫૬	૧૦૫૮૫	૮૩૫	૨૨૧૮

આ મર્યાદાના કેળવણીની સ્થિતિ ભણુના મારે
 નીચેના આકાશ આપવામા આવે છે

દેશી ભાષા ભણુ ૥	અંગ્રેજી ભાષા ભણનારાં
જંધા ધર્મના	જંધા ધર્મના
પુરુષ	સ્ત્રી
૬૭૨૦૬૬	૨૬૬૦૬૭
૪૮૬૪૧	૬૬૭૦

મંસ્થાનમાં કુલે ૩૮૮૬ શિક્ષણની મંસ્થાઓ છે. ૧૯૧૦૩ વિદ્યાર્થીઓ, અંગ્રેજ શાળાઓમાં ૪૪૬૯૦ વિદ્યાર્થીઓ ૪૨૧૩૦૭ વિદ્યાર્થીઓ પ્રાથમિક શાળાઓમાં ૨૫૨૩ વિદ્યાર્થીઓ અને ખામ શાળાઓમાં ૧૮૩૪૨ વિદ્યાર્થીઓ ખામની શાળાઓમાં કુલ ૪૮૯૩૬૫ વિદ્યાર્થીઓ ૧૯૨૪-૨૫ ના સરકારી રિપોર્ટ પ્રમાણે શાળામાં અભ્યાસ કરે છે. કન્યા કેળવણીમાં સંમથમાં ભેળ્લે તો ૨૨૪ કન્યાઓ કેશેજનો અભ્યાસ કરે છે ૮૪૧૮ અંગ્રેજ શાળાઓમાં અને ૧૫૩૮૧૧૫ કન્યાઓ દેશી ભાષાની શાળાઓમાં અભ્યાસ કરે છે. ૧૧૦૫ કન્યાઓ ખાસ શિક્ષણની મંસ્થાઓમાં અભ્યાસ કરે છે.

સંસ્થાનની પ્રગતિ મોટા ભાગ નાજિએરીની બે-તીના ઉલોગમાં રોકાયેલો છે. ૮ લાખથી ઉપરની મં-ખ્યાના ધળવા અને શાનાનકામના લોક તાડી, દેશી મારુ જોરેના ધધામર માગ્યો છે તે સિવાય મંસ્થાનમાં કમ-રની અને પરચુરથુ ધાન્યની બેની ઉપરાંત ચા, રમર, કાશી, સીકોના, ગળી, અને એકાએબીની બેની થાય છે.

બેની ઉપરાંત કાપકર્તુ વણાટકામ, કાચાની સાર્દરી બનાવવાનો ઉલોગ, લાકડાં વેરવાની મીથો, વાંસના સા-માન બનાવવાનો ધધો, મોનોઝાઇલ રેતીનું પથકરથુ કરવાના કારખાનાં, ઇજનેરી કામના કારખાનાં, ઇલે અને નળીમાં બનાવવા, નીમકના અગર સાથુના કારખાનાં, કાગળની મીત, તેમ અને, ચોખાની મીત, મુનારી કામ શુદ્ધાર કામ, ધોળી, હળમ કઠીખારા અને બીજાં શુદ્ધોને મળતાં કામમાં લોટો કામે લાગ્યા છે.

મોટી અને દરજ્જો ધધો ઝોજા પ્રમાણમાં છે. દેવળના પુત્રરીઓ પુરાણીઓ અને ન્યોતિયજોનું સારું માન છે. આ દેશના પ્રાદ્યે જેઓ નંજુ દેરિઆના ના-મથી પ્રસિદ્ધ છે તેઓ આ મંસ્થાનની સર્વોદ્દેશ આચાર વિચારમાં ઉત્તમ પ્રગ્ત છે. તેઓ મોટા જાનીદાર છે. મંસ્કૃત વિદ્યાના ઉપાસક છે. આધુરવેદને ન્યોતિય એ

એમના માનીના વિષમ છે. અંગ્રેજ યુગા ની આ ક્રોમમ વગી ઝોજી છે. તેઓનાં કુર્કમે મા આ ની વાજ ભાષ પોતાની કોમ ની કન્યા સાથે પરચી રહે છે. ગાડીના કુર્કમે જો છે બીજો કન્યા, નાવર કે બેચી થોડા દર-જાની નીચી ની શુદ્ધ કામ ની મનાઓ નાં નાં નાં છે ને આ કન્યાઓ નેમોજ પતે તમજે છે. નાં કેનીની બીજા દરજ્જાની અગલનામાં આ મસ્થાના ધધી પ્રસિદ્ધ અગવરથુ નાવર કામ છે તે કોમ ની જનમના પજુ મસ્થાનની પ્રગતિ અગવરથો હિંગો આરે છે. આખા મંસ્થાનમાં ૬૯૦૪૯૫ નાવર છે. તેઓ શરીરે સુદ્ધ, કાચક અને આ મંસ્થાનને પોતાનું 'ગારીકું' વતન માનનારા છે. તેમની ઓંઓ પથુ કુંદર છુદ્ધશાળી અને બદાદુર છે. પુરાણીમાં કહેલા નાગલોક તે આ નાવરકોમ છે એમ કેટલાકનું અનુમાન છે એ કોમમાં કેમરુડીનો પથુ પ્રગાર સારો છે. રાજા કારોખરમાં એના સાગવગ જળર પથુ હમથાં એમની એ રિથતિને ક્ષત લાગુ પડેના જથ્થા છે. સંસ્થાનમાં પ્રિસ્ત પ્રગ્ત પ્રાનત વધતું જાય છે અને રાજા કારોખરમાં નાવરની વગ ઝોજો થયો જાય છે.

વેપાર—આ સંસ્થાનની વેપારની હકીકત આપણે પાછળ વાંચી ગયા છીએ તો પણ ૧૯૨૪-૨૫ ના સરકારી રિપોર્ટમાં રજુ થયેલા વેપારના આંકડા નીચે આપવામાં આવે છે તેના ઉપરથી આ મંસ્થાનના વેપારનો સાચો આભાસ મેળવી શકશે.

નિકાસ

માલનું નામ	પ્રમાણ	કીમત રૂબીઆ
કેપરાં	હંડર ૩૫૭૮૧૩	૮૦૫૧૯૧૧
નાજિએર	નંચ ૧૬૪૧૮૩૮૧	૧૧૦૨૨૩૬
સીદરી (કાથો)	હંડર ૮૪૮૭૨૧	૧૨૭૨૮૧૦
દોરગાં	" ૮૬૮	૬૬૬
કાબલો	" ૩૬૩૩	૩૬૬૩

નાળિયેરનાં ડાકાં	„	૧૦૧૩૬	૮૧૦૯૯
કોપરેલ	„	૪૦૨૩૬૪	૭૫૪૪૮૮૧
ખાળ	„	૨૦૮૮૧૨	૧૦૪૪૦૬૦
સોપારી	ખાંડી	૮૧૨૧	૭૧૬૫૬૩
ગોળ	હંડર	૮૫૬૯૫	૮૫૬૯૫૧
કાંચી	રતમ	૨૪૩૬૦૦	૧૩૬૭૩૦
ચૂંક	હંડર	૫૬૯૮૪	૨૧૮૩૮૭૪
આમડાં	નંગ	૨૬૯૨૧૨	૨૬૫૫૧૯
માછલી	હંડર	૨૫૨૭૫૬	૩૦૮૯૪૬૫
ખાંડલી	„	૫૬૩૦૩	૬૭૫૬૩૨
ગોળ (મોલાસેસ)	„	૨૫૧૩૧	૧૫૦૭૯૧
કાળાંમરી (તીખા) ખાંડી	૩૫૩૭૪	૪૧૪૧૪૬૯	
ધમારતી લાકડું ધનરીટ	૧૧૭૨૫૦૯	
સી દરીનાં ધડકલાં	હંડર	૧૪૦૯૯૨	૨૫૧૭૦૦૧
સી દરીનાં ગાલીયા વાર	૨૬૨૯૯૦૭	૨૭૫૮૭૩૬	
કાપડ	„	૪૧૮૪૮૯
ઝોલાયેચી	હંડર	૩૫૩૮	૧૦૧૫૩૪૮
ચા	રતમ	૨૬૭૪૦૩૦૦	૨૬૫૦૨૬૬૪
રબર	„	૫૫૦૮૧૧૩	૬૧૭૩૩૫૧
પરચુરણ ચીત્રો	૧૦૬૯૨૦૭૬	

અપ્રાપ્ત

માલનું નામ	અપ્રાપ્ત	કીંમત રૂપિયા
કાપડ ફેરની	૬૪૬૩૫૫૩
કોરા	૧૮૦૩૫૧૬
સુતરાઉ કાપડ	૧૨૭૨૬૫૨
ચોખા	હંડર	૧૯૮૩૭૦૧ ૧૮૫૮૮૨૦
ડાંગર	„	૭૯૪૨૧૦ ૪૯૯૩૦૦૯
તમાકુ	ખાંડી	૧૮૩૨૭ ૨૭૫૮૧૧૧

હાડવેર	૨૩૦૦૧૨૨
ખોગડીની ચીત્રો	૧૭૮૦૨૬
સાંચા કામ	૬૪૨૯૦૮
નીમક	મણ	૭૧૨૫૦૦ ૫૮૦૫૭૩
તલતું તેલ	૨૦૬૭૨૮
કાચનો સામાન	૮૯૩૮૨
શરાબ	એક્સ	૧૭૯૨૮ ૨૮૫૮૯૮
પરચુરણ સામાન	૧૬૯૩૫૦૪૬

કુલ ૫૭૦૯૮૨૪૪

સોનાઝાઈટ— નામની રેતી દક્ષિણ ત્રાવણકોર ના દરિયા કિનારા પર મળી આવે છે અને જે સોના ચાંદીના ફાગીના પોલીસ કરવાના કામમાં વપરાય છે તે વિદેશ કેટલી લાઇ જવામાં આવી તેની જાણમાટે હિન્દ સરકારના ડિપાર્ટમેન્ટ ઓફ કોમર્સીયલ ઇન્ડેસ્ટ્રીઝ અને રેટરિસ્ટિકેસના રિપોર્ટ ઉપરથી નીચે પ્રમાણે આપવામાં આવે છે.

વરસ	વજન-ટન	કિંમત રૂપિયા
૧૯૧૪	૧૧૮૬	૬૨૧૧૬૫
૧૯૧૫	૧૧૦૮	૪૬૮૫૭૦
૧૯૧૬	૧૨૯૨	૫૬૫૭૧૦
૧૯૧૭	૧૯૪૦	૮૪૭૩૩૫
૧૯૧૮	૨૧૧૭	૮૮૨૨૮૫
૧૯૧૯	૨૦૨૪	૬૦૭૧૨૦
૧૯૨૦	૧૬૪૧	૪૬૨૩૧૦
૧૯૨૧	૧૨૬૦	૪૬૪૩૮૫
૧૯૨૨	૧૨૫	૨૮૦૬૫
૧૯૨૩	૨૪૬	૫૪૪૫૫

ગાવણડોર રાજ્યનું તાલુકવાર વસ્તીખત્રફ.

નંબર	તાલુકાનું નામ	ગામગ્રાં	ધર	હિન્દુઓ	મુઘલમાન	ખ્રિસ્તી	પરચુરણ	કુલકક્ષી
૧	તોવાળા	૧૪૪	૮૬૩૦	૨૬૭૯૬	૧૭૮૦	૭૮૬૫	૨૨	૩૬૪૬૬
૨	અગરનીફવરમ	૪૩૮	૨૬૧૨૪	૬૭૩૧૪	૪૫૫૦	૩૬૩૯૩	...	૧૨૮૨૫૭
૩	કદકુમ્બ	૩૪૭	૩૩૬૮૯	૧૦૫૩૪૩	૭૭૨૬	૫૮૩૫૮	૮૩૬	૧૭૨૨૧૩
૪	વળાનગીડ	૧૫૭	૨૫૨૭૩	૯૩૬૯૦	૩૭૦૬	૪૮૮૫૦	૮૬૩	૧૪૭૧૦૬
૫	નેગોડીનકરા	૨૦૩	૩૬૬૯૬	૧૩૬૨૮૮	૮૯૫૦	૬૭૧૬૩	૧૪૨૮	૨૧૭૧૨૬
૬	મિલે-દ્રમ	૭૩	૩૦૨૪૬	૧૩૫૫૨૭	૧૭૧૩૨	૨૨૭૮૬	૨૧	૧૭૫૪૬૬
૭	નેકુમગાડ	૮૦	૨૨૧૧૮	૮૦૫૦૪	૧૦૮૪૨	૧૭૮૩૯	૨૬૨૬	૧૧૮૧૧૧
૮	ચીરખીનકીજી	૮૮	૨૬૫૩૭	૧૨૬૪૧૬	૨૪૨૮૯	૩૨૬૭	૪૬	૧૫૭૧૪૨
૯	કોટારકરા	૧૫૧	૨૦૬૭૩	૮૦૧૩૩	૮૫૭૬	૧૬૬૧૬	૧૨૫	૧૦૮૭૫૩
૧૦	પત્તાપુરમ	૮૪	૧૪૫૭૫	૫૦૮૬૨	૬૩૨૬	૧૩૧૬૯	૮૧૦	૭૩૫૫૦
૧૧	ચેગોડા	૫૩	૯૬૫૫	૩૬૫૦૬	૪૨૪૮	૧૮૩૧	૬૨	૪૪૬૫૦
૧૨	કચીધાન [મિલમ]	૧૪૮	૩૪૨૩૫	૧૩૮૪૦૪	૨૩૦૦૩	૩૪૩૩૬	૩૨૮	૧૬૬૫૧૧
૧૩	કુમતુર	૧૧૪	૧૭૮૩૦	૭૦૬૬૧	૫૪૦૫	૧૭૨૬૭	...	૬૩૪૬૩
૧૪	કરનાગપંચલી	૧૨૧	૩૦૮૪૨	૧૧૯૧૪૪	૨૨૪૨૬	૧૬૪૭૮	૭	૧૫૮૦૫૮
૧૫	કાલિ કપંચલી	૮૮	૨૨૦૬૬	૬૬૧૪૬	૬૩૦૮	૧૨૪૬૩	...	૧૧૭૬૨૦
૧૬	માવેલીકકરા	૧૧૬	૨૮૧૭૫	૧૧૧૦૫૬	૬૬૩૪	૨૭૦૬૫	૧	૧૧૪૭૮૬
૧૭	તિરુવલ્લા	૨૪૨	૪૬૨૬૪	૧૦૬૬૩૯	૪૪૭૦	૧૧૬૪૬૩	—	૨૭૩૮૭૨
૧૮	પત્તાનમતિદ્વા	૯૦	૧૬૭૦૩	૫૮૫૬૦	૪૩૮૨	૪૦૭૭૨	૨૫૮	૧૦૪૦૦૨
૧૯	અરમખૂળા	૮૦	૩૪૩૧૩	૧૦૫૨૫૭	૧૪૩૩૪	૫૧૮૬૧	૩૮	૧૭૧૫૬૦
૨૦	ચેરતલા	૪૮	૩૧૨૪૫	૧૨૩૧૧૭	૬૬૮૫	૩૧૩૨૦	૬	૧૬૧૪૮૧
૨૧	જાલકમ	૮૬	૨૩૭૪૨	૮૦૮૭૬	૨૪૬૬	૩૬૬૬૫	૧૧	૧૬૬૬૭૮
૨૨	કોટાપમ	૧૦૧	૩૨૪૪૧	૮૧૬૬૧	૨૭૨૯	૮૬૪૮૪	૬૦	૧૭૩૬૩૪
૨૩	મંગનાશીરી	૬૮	૨૬૬૦૭	૬૮૧૮૬	૭૩૬૫	૮૦૬૩૮	૪૫૧	૧૫૬૬૪૦
૨૪	ગીનચીલ	૧૨૭	૩૦૨૩૧	૬૦૬૮૧	૨૬૪૮	૬૫૪૩૭	૧૧૨૭	૧૦૧૬૩
૨૫	સુવાડુકુળા	૧૪૭	૨૬૪૦૦	૫૬૨૬૪	૧૨૦૬૭	૬૫૭૨૨	૩૬૬	૧૩૭૪૮૯
૨૬	તોડુકુળા	૯૬	૧૨૩૯૫	૨૪૮૨૫	૫૩૧૦	૨૫૫૩૦	૧૫૮૦	૫૭૨૮૫
૨૭	કુમત્તાનાડ	૧૮૫	૩૪૩૯૦	૮૮૭૩૦	૨૨૮૫૩	૭૨૮૨૦	૨૬	૧૮૪૪૩૨
૨૮	પરૂર	૧૪૨	૨૮૪૬૫	૯૧૨૭૫	૧૬૦૧૫	૪૫૬૦૫	૨૬૧	૧૫૪૪૫૮
૨૯	દેવીકુળમ	૯૪	૭૧૫૦	૨૬૪૩૬	૪૧૩	૫૭૧૭	૩૨૯	૩૨૮૯૫
૩૦	પીરગોડ	૨૧	૪૬૯૧	૧૫૦૦૬	૧૨૫૪	૬૨૧૨	૧૫૫૨	૨૪૦૨૬
				૨૫૪૬૬૬૪	૨૭૦૪૭૮	૧૧૭૨૬૩૪	૧૨૬૮૬	૪૦૦૬૦૨૨

કોચીનનું રાજ્ય.

"This comparative preponderance of industrial population in Cochin is due not to the infertility of the soil or its unsuitability to agriculture but to certain natural advantages possessed by the State which have diverted a larger proportion of people than elsewhere in Southern India from agriculture to industrial occupations. The influence and example of the small but enterprising colony of Bombay people who have made Cochin their adopted country have also contributed to this result in a large measure."

- Cochin State Manual

સામાન્ય વર્ણન

કોચીન રાજ્યનું અસલ નામ પેરેમ્પડ્યુ 1138 એ 1371 ના વર્ષમાં ગદરગાહની શરૂઆત થતા પછી કોચીન નામ અસ્તિત્વમાં આવેલું જણાય છે. 1701 ને મારાગમ ભાષામાં કોચી કહે છે. કોચી શબ્દ અસલ ગોધીનો અપભ્રંશ હોય એમ જણાય છે. ગોધી એટલે ગોવંદથી ભરેલું ત્યાં ગામે રૂંધી લક્ષ્મી કે તે કોચી મારાગમ ભાષાના કોચુ શબ્દ ઉપરથી થયો હોય એમ પણ જણાય છે. કોચુ એટલે નાતું કેરળ મહાત્મ અને મીઠા સરદૂત પુરતકોમાં આ સ્થાનને માણુરીના નામથી ઓળખાવવામાં આવ્યું છે.

કોચીનનું બહરગાહ શરૂ થતા પહેલાં કોલ્કટનુર અથવા કોરિલિગપુરમ્ અમેરેએ હાનમાં જેને કેંગનુર નામ આપ્યું છે ત્યાં પહેલાં મોટું બહરગાહ હતું અને ફેશ પહેલાં જગી વહાણો ત્યાં લગારાતા કુત્તરા ફેરફારને લીધે ત્યાં સમુદ્ર આગળનું બહરગાહ ગયું અને તેથી વેપારીઓએ પોતાના મોટા વહાણો લાગરવાનું બનીતું શરૂ કર્યું. આ રથને કોચ અથવા નામનો જલ સમુદ્ર હોનાથી અને સમુદ્ર આગળના આ કોચ અથવા મુખ બહુ પહેાણુ હોયને વહાણોને અવર જવનની સગવડતા હોવાથી આ રથને ધીમે ધીમે એક આલ્યનું બહર થઈ

પણ આજે હિન્દી આક્રમણ ગણાતા મેમ્બાન કોચીન એ મુખ ગદર કે એટલું જ નહીં પણ નિનામ વેપાર માટે આજે તે હિન્દુ પહેલાં દરજમનું બહર છે.

કોચીન રાજ્યની ઉત્તરે બ્રિટિશ મનગાર, પર્વમાં મનગાર, મદ્રાસ છાત્રાનો કોલ્કટનુર જો નો અને નાલ્કુરો રાજ્યની હર, દક્ષિણમાં નાલ્કુરો રાજ્ય અને પશ્ચિમે અરબી સમુદ્ર છે.

કોચીન રાજ્યની વચ્ચે કહી કહી નાલ્કુરો રાજ્યની સરહદ અને અંગ્રેજ સમ્રાજના મદ્રાસ હદના રથ પણ આવેલા છે એટલે એની લગાઈ પડેલાં બધાં બંધારાં આપી શકાય તેમ નથી તો પણ એકદરે 1847, 3/4 ચોરસ માઈન એનું ક્ષેત્રફળ છે જેમાં 184 ચોરસ માઈનમાં ફેરવા જાય છે.

આ નાલ રાજ્યની કુરતી નજીક વિશાખ પડે છે પહાડી પ્રદેશ, સપાટ પ્રદેશ અને દરિયાઈ કિનારાનો પ્રદેશ.

ઉત્તર વિશાખમાં પડેલાં આ રાજ્યનાં મહત્ત્વ સાહિત્ય ઇસ્ટિઅન રેવેન્યુ ડેપાર્ટમેન્ટની ત્રીજી થાય છે પશ્ચિમ ઘાટના કુચરાઓની દારૂગાના આ રાજ્યમાં વધી આવે છે આ દારૂગાના 1000 રીટની

ઉંચાઈની છે તેના ઉપર અને તળેટીમા ઘાટ જગલો છે. જગલોમા સાગ અને ખીન્ન ઇમારતી લાકડાના ઘેરો ની ઘટાઓ આવેલી છે ઉચ્ચા પટારો ક્યાંક ક્યાંક નીચા થતા જઈને જગલોમા આ મેરઘી પેલી ગમ જગ્યાના માર્ગ કરી આવે છે પાણીના નાના નાના ઝરણો ઝરતા હોય છે

સપાટ પ્રદેશમા ઝગલોના પાણીને વાળા લઈ ધાનની ખેતી કરવામા આવે છે અને એ-એવો વિગાગ પ્રેશ આ રાજ્યના ત્રિયુગ તાલુકામા આવેલા છે જે પ્રદેશ કોન લેન્ડના નામથી જાણીતા થયેલા છે જ્યાં ધાનની એટલી પેદાશ થાય છે કે તેથી મારા રાજ્યની મજાનુ વરસભર પોષણ થઈ શકે

મહાત્મા પ્રદેશમા પ્રવેશ કરવાને પશ્ચિમગાટના કુગરાઓની વચ્ચે એક નાકું છે જેનું નામ ખાલ્લાટ ગેપ છે તે ધિરિશ તાબાનું છે તેની નજીકમા આ રાજ્યને ફળદ્રુપ ચિતુર તાલુકો આવેલો છે નિનગિરિ અને અનમલા પહાડોની સામે ડોહીયા કરતા વડમના અને તેનમળાના કુગરાઓની છાયા આ તાલુકા પર પડે છે

દરિયાઈ કિનારા પ્રદેશમા સમુદ્ર અને ખાડીની વચ્ચે એક સાકડો વિભાગ છે જે વિભાગ નાળિએરીઓના ઝુડથી ભરેલો છે

પર્વતો

નેદિયામ્પતિ અને પોર્ટી ચિતુર તાલુકામા, મયાક તમ પિરિજ તાલુકામા પર્વતોની ત્રિયુગમા, પાનપિરિજ, કોડ રોરી અને અડરપિરિજ યુદ્ધપુરમા તાલુકામા અને મવયાટુર વ્યુથનૂર મન્ડીન તાલુકામા આવેલા છે.

આ પર્વતો એકમા શીટની ઉંચાઈએથી વધતા વધતા ૫૦૦૦ શીટની ઉંચાઈ સુધી ઉંચા ચતા જાય છે

આ પર્વતો ઉપરાંત કેટલાક નાના નાના કુગરા પણ આવેલા છે પણ તેઓ સપાટ પ્રદેશના વિસ્તારમા બાધા

નામે છે. નેદિયામ્પતિ પર્વતનું સૌથી ઉચ્ચ શિખર નેલિટોટા છે અને તે ૫૨૦૦ શીટ ઉંચાઈએ છે. કરીમાલા ગોપુરમ્ નામના શીખરની ઉંચાઈ પણ એટલી જ છે.

મવયાટુર પર્વતના કુશિયુમી શિખર પર એક જુનું રોમો સિરિયન ખ્રિસ્ત દેવળ છે.

નેદિયામ્પતિ પર્વતના પૂર્વ બાજુ એક મોટો જન ધોધ પડે છે અને તેમાથી વિન્ધુન બગ મેળી શાય એમ છે રાજ્ય તરફથી એની એક યોજના થવાના વિચાર કેટલીક વાર થયા છે.

નદીઓ

આ રાજ્યમા ચાર મુખ્ય નદીઓ છે જે કે તેની મુળ અને પટનો મોટો ભાગ અગ્રેજ કે ત્રાવણુનેર સરકારની મરહુમા આવેલા છે તેો પણ તે નદીઓનો થોડોક ભાગ આ રાજ્યની સરહદમા પણ આવે છે તેથી અહીંઆ તેને નોંધવામા આવે છે

અલ્પવર્ધ અથવા ચેરીઆર—આ લાંબી નદી જે કે ત્રાણુનેર રાજ્યની નદી છે ૧૪૨ માઈનની લંબાઈમા ૬૦ માઈન જુડી તો એમા બહારો આવી શકે છે તે મતલાદેર અને આનંદની વચ્ચે નાવણુનેર અને કોમ્પીનની હદ બાધે છે અને ૧૬ માઈન સુધી આ રાજ્યમા વહે છે આ નદીના પાણીમા ઔષધિનું ઝૂણો સમાયેલા છે એમ મનાય છે ગરમીના રોગો અને હાથ પગના સોજાના રોગો આ નદીના પાણીના સેવનથી સારા થાય છે. માર્ચ એપ્રિલ અને મે મહિનાઓમા ઘણા શ્રીમત લોકો અહીંઆ શ્રીષ્ઠ ઋતુ ગાળવા આવે છે. નદીના કિનારા પર જાડજળના ઝાડો પણ છે આગળ જતા તેના બે કાંઠા થઈ જાય છે. એક કાંઠો કેંગનોરના બારામા ખાડીને જઈ મળે છે અને એક કાંઠો વેળપોલી પાસે ખાડીને મળે છે. એની એક શાખા ત્રિપુનિતુરાની ઉત્તરે પણ વહે છે.

ચાકકુડી— નદી કોડ્ગેરીના પડાડોમાંથી નીકળી કુશરાઓ અને ટેકરાઓને ઝોળાંમંત્રી ૫૦ માઇલ સુધી બિચારા મહા મુસંદગીએ માર્ગ કરતી કાન્છરપળી પાસે વિગાળ રૂપ ધારણ કરે છે. અને પછી તે ૨૦ માઇલ સુધી સુદરતા ભરેલી રીને બન્ને કિનારા પર ખેતીનાં લીસાંડમ ખેતરો ધરાવતી બીજાનાની નદીઓને પોતાનામાં મેળવતી અદ્યતન નદીના જમણા દામરૂપ બનતી ક્રેનુર પાસે ખાડીને ગળી જાય છે. નેલિયા-અતિમાંથી નીકળેલી પરમભિજોમ કુરીવાર અને શોવવાર નદીને સાથે લઇ ચાકકુડીમાં મળે છે. કોડ્ગેરનકુટિ પાસે એક જમણીય સેકડો શીટની ઉંચાઇએથી પડે છે તેને અડરપળીનાં ધોધ કહે છે. વર્ષાઋતુ ખલાસ થતાં આ ધોધ ધણે રમણ લાગે છે. ચાકકુડી નદીનું પાણી અસવચના જેવું નિર્મલ અને હળવું નહીં હોવાથી લોકમાં તે નદીની પ્રતિષ્ઠા વધી નથી.

પરમભિજોમ, કુરીવાર અને શોવવાર નદીનાં દૈર્ઘ્ય ધણું સુંદર લાગે છે. નાના જમણાને તે ઝીવે છે અને પુષ્પનાં વૃક્ષોથી કિનારાને સોદાવે છે.

કરૂચનુર— નદી ને પારકડાવ પાસે અણ્ણી અને કુરૂમલી નામની બે ઉપનદીઓ મળે છે. કરૂચનુરની લંબાઇ ૪૦ માઇલની છે અને ૧૫ માઇલ સુધી તેમાં અર્ધી ગોસમ દરમ્યાન નાના ગળવા ચાલી શકે છે. ઇમારતી લાકડાં લઇ આવવાને માટે તે ધણી ઉપયોગમાં આવે છે. નદી થોડી માનકોડી સરવરમાં અને થોડી ચેટુવા ખાડીમાં મળે છે.

પોન્નાની અથવા ભારત—આખા મહાગાર પ્રદેશમાં આ નદી મોટામાં મોટી છે. આ રાજ્ય અને બ્રિટિશ મલયાલારની સરહદને બાંધતાં ૨૫ માઇલ સુધી આ રાજ્યમાં પડે છે. જેમાં આ રાજ્યનાં તેમજ નાગા કુશરામાંથી નીકળેલાં પુષ્કળ ઝરણો મળે છે. આ રાજ્યનાં પોન્નાની અને મન્નપ્પના જંગલોમાંથી ઇમારતી

લાકડું લઇ આવવાનાં કામ માટે આ નદી ધણી ઉપયોગની છે. શોરનુર પાસે આ નદી પર ગાંધેલા પૂલ ઉપરથી આ રાજ્યની રેલ્વે લાઇન પસાર થાય છે.

ચિટુર— નદી આનગલા નદીની એક શાખા છે. ખડો અને રેનીના વિશાળ પટ માથે આ રાજ્યની સરહદમાંથી ૧૫ માઇલની લંબાઇ સુધી પમાર થાય છે.

ચિટુર તાલુકામાંથી કારવાર, નરકાર, વેત્તનકમ, વગેરે બીનાં નાનાં ઝરણુ પસાર થાય છે તે પાન્નાટની ઉત્તરે પોન્નાનીની સરહદમાં ૨૦૦ શીટની ઉંચાઇએથી પડે છે. આ રાખાટીને કુદરતી લાલ લઇ સરકાર તરફથી એ વહેણાની આમવાસ બંધ બાંધામાં આવ્યા છે અને એવી રીતે એકજ જમણાનુકામમાંથી આગવાસનાં ખેતરો માં નહેર વાટે જલ પૂરું પાડવામાં આવે છે. આ નાનાં ઝરણુ પોન્નાની નદીને મળે છે.

ખાડીઓ-

આ પ્રદેશની એક ખાસ વિચિત્રતા એ છે કે પ્રદેશ માં હારો હાર ખાડીઓનાં પાણી આવેલાં છે. ઉત્તરમાં ઠંડ પોન્નાની સુધી અને દક્ષિણમાં ઠંડ (ત્રેવેન્દ્રમ) સુધી નાની નાની નહેરો સાથે બેઝાએલી ખાડીને એક રીંધે જલ માર્ગ બની રહ્યો છે. આ ખાડીનાં પાણીના પડની પડો બાઇ પહોં એક શરણી નથી. આલીસ વારથી લઇને ચાર માઇલ સુધીની પડોબાઇ આ વિસ્તારની મધ જાય છે. ખાડીનાં પાણીના કેટલાક કાંડાઓ પગ જગો જગોએ પડેલા દોષ છે. કાંબોરથી કોન્નીનની દક્ષિણ સુધીમાં ખાડીનાં જમણી ઉંચાઇ ઘણી છે અને ઉત્તરમાં હીંડરા પહોં આવી જાય છે પણ એટલું છે કે વરમના રાત્રી વખતમાં નાની નાની હોડીઓ ખુશીની આનંદના ફરી શકે છે. સચુદ્ર સાથે ત્રણ જગોએ આ ખાડીએ મળેલ રહે છે. કોન્ની, કાંબોર અને ચેટુવા. સાબુ માલિયા સંજ્ઞાથી ૨૪ કલાકમાં બે વાર બરડી જોડતી અમર પણ થાય છે. જ્યારે બરડી થાય છે ત્યારે પાણી ૨ શીટની

જાંચાઈ સુધી ગયે છે અને કલાકમાં અઢી માઈલના દિશાએ ગતી કરે છે. પાણી લગભગ ખાલે હોય છે પણ ચામાસાની રૂઝમાં દરિયા કિનારાની નજીકના ભાગ સિવાઈ બીજાં ઠેકાણે પાણીની ખારાશ નરમ પડે છે. કિનારા કાદવ અને કાળી રેતીના મિશ્રણવાળા છે અને બેઉ બાજુ નાળિયેરીનાં ઝાડ તથા ડાંગરના કચારડા આવેલા હોય છે.

મહાપુરમ... કાંગોર અને મેદુરાનાં બારાની વચ્ચેના કિનારાના ભાગને મહાપુરમ કહે છે. આ પ્રદેશ ખ્રિસ્તિઓનાં આગમન પહેલાંના અસ્તત્વમાં આવેલો છે. મીક અને રામન ભવારે આ કિનારા સાથે વેપાર કરતા ભવારે આ ભાગ વેપારનું મથક હતું.

કરપુરમ— કોચીન અને અલેગી વચ્ચેના કિનારાના ભાગને કરપુરમ કહે છે. હજુ ખ્રિસ્તની પહેલી સદીમાં આ ભાગ અસ્તિત્વમાં આવ્યો છે.

સરેવરો.

રાત્ર્યમાં ફેટલાક મીઠાં પાણીનાં સરેવરો છે. એના-માકા અને ગણીકોટી ત્રિચુર તાલુકામાં, સુરીવાડ મુકુન્દ પુરમ તાલુકામાં, અને કટ્ટમ્માલ તથા પક્ષી તાલુકામાં છે.

એનામાકલ અને મનકોટી એક બીજાં સાથે બેસે મેતાં છે અને તેનો ઘેરાતો રૂપ ચોરસ માઈલનો થાય છે જેમાં અઢી ચોરસ માઈલ જટલો વિસ્તાર હિંદીશ મવજારની હદમાં છે. આ બે તળાવમાં ફેંગનુર અને વિષુર અને વડાન્મેરી નદીઓ પડે છે.

ઉત્તરમાં એનામાકલને ખાડીથી બચાવતા માટે એક બંધ બાંધ્યો છે અને દરિયામાં વિરકલ પાસે બંધ બાંધેલો છે. જેથી ખાડીનાં ખારાં પાણી આ તળાવમાં આવી શકે નહિ. ઉત્તરમાં મેકામ રહેતાં જ આ તળાવનાં પાણી પંચ અને પરસીઅન ચરેયેરી ઉમેચી નાખવામાં

આવે છે અને આખા પટમાં ડાંગર વાવવામાં આવે છે.

મુરીવાડ તળાવ વિસ્તારમાં નાતું છે પરંતુ તે તળાવનો ઉપયોગ પણ ઉપર પ્રમાણે જ કરવામાં આવે છે. કટ્ટમ્માલ તળાવનો ઘણો થોડો ભાગ આ રાત્ર્યની સરહદમાં છે.

તાલુકો.

કોચીન કણ્યનુર તાલુકામાં આવેલાં ખાડીના વિસ્તારમાં ઘણાં નાનાં નાનાં બેટડાં આવેલાં છે જેમાંનાં કેટલાક નીચે પ્રમાણે છે.

મુળવુકાડ, કમઃકુડી, ચેરાનદ્વર અને કુમ્મનગી દરેક ૪ ચોરસ માઈલનાં ક્ષેત્રફળનાં છે એડઃકોચી, કુમ્મનમ, ચેપનમ, વેન્કુરુરી અને ચેન્નામંગમ દરેક આશરે એક ચોરસ માઈલના વિસ્તાર વાળા છે. વશ્વારપાકમ, ચેરીપ-કકુડી, કોપાટ, મૂલમપિલ્લી, ચેન્નુર, કન્ડનાડ અને કરીપાડ એ દરેક એક ચોરસ માઈલથી ઓછાં ક્ષેત્રફળ વાળા છે. પ્રલ્લુડી તથા ચોરસ માઈલના વિસ્તાર વાળું છે. પતીક-નુરન કેન્ગનુર તાલુકામાં ૫૬ એકરના વિસ્તાર વાળું બેટડું છે. અરીમ્બુર ૯ ચોરસ માઈલ અને પુલ્લુ દોઢ ચોરસ માઈલનાં એનામાકલ સરેવરમાં સુદર બેટ છે.

દરિયા કિનારો.

આ રાત્ર્યમાં દરિયા કિનારો લગભગ ૩૪ માઈલની લંબાઈ સુધી છે. તેમાં માત્ર કેન્ગનુર પાસે એક માઈલ લગભગ ત્રાવણકોરની સરહદ છે અને કોચીન પાસે લગભગ અરધા માઈલની સરહદ હિંદીશ સરકારની છે. આ રાત્ર્યમાં કોચીન, પળીપુરમ, નારકલ અને કેન્ગનુર એ બંદરો છે. કોચીન બંદર જો કે તદ્દન હિંદીશ સરહદમાં આવેલું છે તો પણ કોચીન બંદરનો સર્વ વેપાર આ રાત્ર્યની બંદરજ ચાલતો હોવાથી અને હિંદીશ સરહદને કોચીનના વેપાર સાથે જોડતું સાગતું વળગતું છે તેથી

બીજા ગણુ વાગતું વાગતુ આ રાજ્યની હદને હોવાથી અમે મેચીન નદર પશુ આ રાજ્યના નદરેના નામ માથે ઉમેર્યું છે મેચીનના નામ પાસે બધીની નામનો એક ટાપુ રચ્યે આવી પડ્યો છે તે લગભગ અરધો માઇન નામો અને ૬૮૦ વાર પહોળાઈતો છે ત્યાં આ- મગન પાણી નળવળ ૩૦ થી ૪૦ ફીટ ઉઠા રહે છે ત્યાં માગળ થઈ દરિઆમાંના જગી પહાણો પથ્થી ઉતરતાં માન હોડીઓ મારેલ દેરી કોપીનમાં આવે છે અને દેરી કોચીનથી નિકાસ થવાનો માન પહાણો પર થઈ જતામાં આવે છે ખાડી વિશાળ અને શાત ક્ષમથી માન લાવજી રાજ્યની રુચમતા રહે છે પશુ વર્ષાઋતુમાં કેવીય વાર સહીનામતી શ્રુમ થાત છે

કેન્ગલુર બે હમર વરસ પહેલાં એક ધન જગીતુ બદલ હતુ પશુ કાનમાં ત્યાં આમળ કોષ મોટા વાણો માનની ચક્રમત રેતા નથી માન મુનધથી આ રાજ્ય દેનાઈ બારમ્સો બધીઆ માન ઉનારે છે પશુ તે પાસ કરીને નાવજીકોર માટે આનતું મીઠુ જ એ બા- રકમોમાં મોટે ભાગે હોય છે તે પશુ બારમ્સોમાંથી નાના નાના હોડકોઓમાં માથ ઉનાગી પ નીપુરમ લઇ જતામાં આવે છે પ નીપુરમને ગાયુપા પશુ કહેતામાં આવે છે

ખેતીવાડી

ખેતીવાડી યોગ્ય આ રાજ્યની જમીનના સમારણ્ય બે વિભાગ પડેલા છે નિમ્ન ઓપ ગચ નિમ્ન વિભાગ માં માન કાગર જ થે । થાય છે તે અને પગ્ગા વિ- ભાગ નાકીના ખીન ધાન્ય ઓ ફળ ફૂવની પે સ જ્યા થાય છે તે નિમ્ન જમીનના પશુ ણુ પ્રકાર છે એરંપુ-એક પાક આપે તે ઇરંપુ-મે પાક આપે તે અને મુપુ-નણ પાક આપે તે પશુ આ હેલા પ્રકારની જમીન બહુ થા । ભાગ પર છે જ્યારે બે પાક ઉત્પાદ થાત એની જમીન મોટા વિસ્તારમાં છે

પગ્ગા જમીનનો આકાર ચોથો સિંગો મામ નાજિએરી ઓ સોપારીની ખેતીમાં રોકાતો છે । નાજિએરી ઓ સોપારીના કાકા પર સરકાગી ૬ લેલા છે પરમ્સ જમીનના ખીન વિસ્તારમાં આ ર વાનો ફળ ફૂન અને શાક લાંછા નીપતરામાં આવે છે

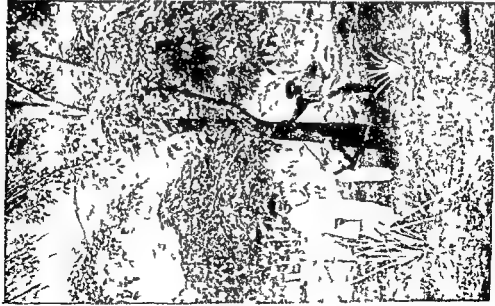
આ રાજ્યની પાક ની નીવળમાં મુખ્ય નીવળ ગચ રની છે અને લોકોનો મુખ્ય મોરબ પશુ તેજ છે થા । ની ખેતી રાજ્યના જુદા જુદા ભાગમાં જુદા જુદા પદ્ધતિથી થાય છે મિતુર તાતુકમાં નરમાં આ નીને જોડએ તેનો પડનો નથી ત્યાં નહેર ના પાણી પુર પડે છે તે ધાનની ખેતી થાત છે મિતુર તાતુકમાં બે પાકનીપને છે મિતુરની અંતની કાન જમીન તન ની અને મુકુપુરમ તાતુક કોચીન થાનદર તાતુક ની થુની અને થાન જ નીન અને કેન્ગલુરમાં એક પાક નીપને છે

કોન પ્રદેશ મળતો એક સં રમા સુ રમ ન પ્રદેશ છે ખર જોતા તે જીડ પાણીના સરોવરમાં કુખેનો છે ૧૬૦૦૦ એકર ઉપર એ વિભાગો વિસ્તાર છે જે માં ૧૫૦૦ પ રસે એક અંગેજ રાં રતા તા માં છે વધા નકુ પુગી થતા એ વિભાગના જન ઉનેની તે ત્યાં ધાનની ખેતી કરતામાં આવે છે

આ સિવાય આમે ને ગરીમ લોક ને કેનાક મલિના સુ નીનો મોરબ પુરો પાડે છે તે શ્રીમનો મન ઉરામમાં જે મા ઉતો । જરે છે તે તથા મોળ મો કુચ્ચ પશુ આ જમીનમાં નીપતરામાં આવે છે કોળમાં માન ચચુ થાત છે અને તેની ખીરામાં તા ઓ ભો- મરીમની ખેતી થાય છે

પગ્ગા જમીના વિસ્તારની ખેતીમાં મુખ્ય નાજિ એગી છે બકુ જુના ૧૮૧૨ની વરના સરકારી રિપોર્ મા જોતા ૫૦ હમર ગોકર જમીનમાં નાજિએરીઓ છે ઓ સો મેન્ટ રિપોર્મેન્ટ તરફથી એજ વગમ । કાકો

મહાબાર મહેશની કૃપા
મહાબાર મહાબાર" ની પ્રથમ વાર્ષિક બેટ

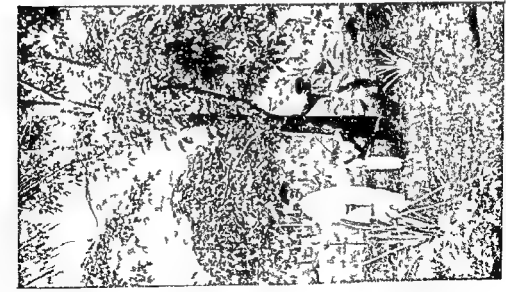
The Method of tapping Rubber
રબરની તપાસની રીત

In the Rubber and Pepper estate elephas ts also
help the coolies

દાદા અને મહાબાર મહાબાર મહાબાર મહાબાર

મહાત્મા ગાંધીની કૃપાથી
મહાત્મા ગાંધીની કૃપાથી

The Method of tapping Rubber
ગાંધીની કૃપાથી

In the Rubber and Pepper estate elephant is also
help the coolies
ગાંધીની કૃપાથી

અંજ કુરુની વિભાગો જ્યાં હમણા રાજ્ય વ્યાપ-
સ્થાની ગયડા પ્રમાણે તેમાં ફેરફાર કરવામાં આવ્યા છે
પણ તે નહીં જોવા છે.

જંગલોમાં મુખ્ય અગત્યનાં સામગ્રી જંગલ છે
ત્યાર પછી અગત્યનાં ચોરસોમાં કંપ આવે છે. આ
જંગલો ઉપર સમગ્રનોજ ખામ અધિકાર છે. પછી આ
આડ મને તે ખામથી માલીકોમાં ઉમેરે તે પછી તે પર
સરકારનો જ અધિકાર છે. આજ ઉપરનું મન્દીરી આર્વ-
લોમપાણું ધણું જુના વખતથી આવતું આવ્યું છે પણ
સીસમ અને અગત્યનાં પદાર્થો સર્વલોમપાણું આ
સરકારે ૧૮૭૭ થી રજાપાણું છે.

આ જંગલ જાનનાં હમારની લાકડાંનાં વૃક્ષો પછી
જંગલમાંનાં હમારની લાકડાંનાં વૃક્ષોમાં વેનુઝેરના ગણાવી
શકાય. તે વૃક્ષોનાં લાકડાં એટલું સુદર હોય છે કે તેના
પર ઉચી જાતનું પાલીશ થઈ શકે છે. આ જાનનાં
વૃક્ષોથી એક વાર આ રાજ્યનાં જંગલો ભરેલાં હતાં
પણ ધનલોખી લોકોના કુદાસથી તે લગભગ નાશ થઈ
છે અને હવે તે એ જાડો બહુજ જુજ મળે છે. અખી
અને ફજાનાં જાડો જંગલો અને પડાડોના જંગલોમાં માત્ર
પ્રદેશમાં ધણું થાય છે અને તે પણ હમારત અને
ફરનીચરના કામમાં સાગં ઉપયોગી નીકળે છે.

આ ઉપરાંત જંગલોમાં નીચેનાં નામનાં ફીમની
હાડો પણ છે.

હરન, મરુતુ કરીમરુ અથવા તેનમાલુ, મેઝલેતુ, એક
પુના જેમાંથી પુરપર નામનો વેપાર થાય એવો પદાર્થ
નીપજેલો. પુના વેન્ગા, પોન્ગ, કલ્પેન્ગ, રાનો દેવગર,
પ્રોજો દેવગર, વેનનેક, કુન્નવડા, એવલુ, તત્તી જેમાંથી
ફરજાં મેડાં નીપજે છે તે, ચિનિ, પુન્ન, અથવા સીચોન
એક ગન્ડકાગા, અચ્ચી વિચેરે.

દોચીનાં જંગલોમાં ફેલીક એવી પણ વનસ્પતિ

ભરેલી છે કે જેમાંથી ઉલોગો ઉમા કરી શકાય પણ
હજી એ મેંધી પ્રયોગ કરવામાં આવ્યા નથી.

ફેલીક વનસ્પતિ એવી છે કે જેમાંથી કાગળ બના
વવાનો માલો ઉપજી શકાય. હામાં પૂરેલીયા અત્ર
હાલીઓ આ બાબત તપાસ કરે છે. ફેલીક વનસ્પતિમાં
ચી તેન, મુર, રાગ અને રમ પણ નીપજી શકાય
એમ છે.

કાગળો માલો બનાવી શકાય એવાં નરમ લાકડાં
વાળાં જાડોમાં નીચેનાં જાડોની ગણી કરી શકાય છે.
એકલુ ચિને, અચ્ચી, આંખો, પાના, અરચિને, મુરકક
નારક, નેલી, અંખાગમ, પરકકમ, વિરાસમ, વાંસ, બકે,
અને કેમ.

પુવમ, પેરેલી, ઉન્ગ, વેપુ, અને બીનાં ફેલીક
જાડોનાં લાકડાંમાંથી તેન મેળવી શકાય છે.

પુવમ, પેવસ, પિપા, વક્ર, એક અને બીનાં ફેલીક
લાકડાંમાંથી લાભ મેળવી શકાય છે.

વેન્ગા જાડોમાંથી હીરાદખણ અને પ્લાસ્ટમાંથી
પણ બનાવી હીરાદખણ નીકળે છે. પછી અને તેની
માંથી કાગર અને મટી નામનાં જાડામાંથી રાગ જેવો
મુગધી પ્રસાદી પદાર્થ નીકળે છે જે ધૂપી માફક બળે
છે અને જોડાના કામમાં પણ વપરાય છે.

આમાં કમારાં અને રંગ નીપજાવાના કામમાં
જેનનક, સાપાન, આનોટા, હવર, કુરા, અને લેગરનમ
વગેરેના ઉપયોગ થઈ શકે એમ છે.

આ રાજ્યનાં આગકુડીનાં જંગલોમાંથી હમારની-
લાકડાં મેળવવાને એક મોટા ખર્ચે ઉચી દામવે નાખ
વામાં આવ્યા છે. જંગલોમાં ખામ ગાળી હાથી પડવામાં
પણ આવે છે.

રાજ્યની જંગલોનાં ૨૩૩૪ એકરમાં કાડીની ખેડી

ધામ છે ૧૯૨૪-૨૫ના વચગામા કુલે ૧૮૧૬૨ ભુજે।
કાફીની નીચજ અહ હની ગરનો ખેની ૧૭૭૫૧
એકરમા થા। છે

જાનમાની યીજેની ની જગો જોર ઝાળો ખાન
આના માં ૧૬-૪-૨૫ના રખા સગા ગિરો મા
ધી અમને આ ડા ગાની સમયા છે તે આ નીચે આપીને
છીએ

સરકારી એજન્સી માથકન મેળનાએવ સામકુ

૪૧ ખાડી માગ, ૨ ખાડી સીપમ ૬/૪ ખાડી
ખીલુ ઇમારતી લા કું અં ૪૮૪૫ ૮ : બાળશુના કામ
કું લા કું

ઇતરુનરો અને ખરીનારાઓ તરફથી બાંધાને
બંધનથી કરનામાં આવેલ લાકુ

૧૩૮૪ આડી સાગ, ૨૧૦ આડી રોડપુઝ ૧૦૮૦૦
આડી બીજા ધર્મા ની લોકો ૨૦૦૬૬૦ નગ વાસ,
કુલર દન આને ૧૫૨૩૭ ગામના ભગ બગાણુને બર
ના લોકો

જલભાગી ખુશકીસ્તા અને રેલ્વે

આ રાજાના ખાદી નદીગો ને નહેરો માગત
માથ લાવ જન જનાનો કે અર જવ કરાનો અ
હાર બહુ મોળ પ્રમાણુમા છે કાચીન જુનુઓ
કેજવર તડ તથા સુકંધુઓ ત્રિયુ તાડુ ॥
જગોમા ખાદી અો એના કાગગો વિશાળ પાપય
પડના છે તેમા રજા ને દોડ ॥ માગત માનની લાગ
થઇ શકે છે ખાદીના કાગગો અ રી બાલુમા
ધુરી ગયા છે તેમા પછ હોકાગો ચાને છે અલદ
ઓ ચાવાડી નદીમા પછ લગલ ॥ ૬૦ અને ૩૦ ગા
દલ સુધી હોખગો ચાલે છે કેળીનયો એરનકાન
જનાને વચમા ખાદી પરે છે તે બેડ વચે દોડા બોરો

અને સ્ત્રીઓનો આગ્રહ નહોતો થતો કે સ્ત્રીઓના પાંચની માત્રી જાણે છે. મનુષ્યોના દક્ષિણમાં જ સુત્રી ચાલે ત્યાં તેના મોંની મોટી ચાલે છે સ્ત્રીઓની મનુષ્યોના માંડળો દેખાતાં છે. રાત્રીમાં રહે છે જોવાનો કોઈ જો, પાંચેના માંડળો આપણા દેશી મુનના મુનને કે જેનામાં આ સ્ત્રીઓના માંડળો મોં મળે ત્યાં જોવાનો પથ આપણા મુનના માંડળોના મુનને જોવાનો પથ છે

કાચીન આે એનકિા ભયો ખડો ॥ પાને કિના
 દે નાના નાના મોમ મામેનો જલો મોજ મોજ દોડે
 છે જો શત્રુના ત્રિયુગ, આનકડો કડેડા લેકડા વિગેરે
 આ રાજ્યના અલ્પ ॥ મલકાએથી અડ ગીજે ગામ
 જલો માે મોટામો પશુ મેડવાના આને છે આ
 રાજ્યના પાળીક વડમો ડિપો મેડની હકમન નીનેના
 ગત્તાઓની સગાઇ દડપ ખાનનથી નધારે વિચારની છે
 તેમા ત્રિયુગ શોરુગ અને ત્રિયુગ વીઆનમગ રે ॥ વધુ
 સું ૧ ૭

આ ગામના ૬૫ માછાળી લોકો સુધી રેલ્વે
લાઇન આવતી છે જેમા ૧૮ માછળ ત્રાવણકોર
રાત્રી ૬૬ આવી ગયા છે આ રેલ્વે ૧૯૮૨ના જુન
છત્રી ૧૬મી તારીખે મુખારૂં મટે ખુ ની મુખ્યેત્રી છે
ઓ આખી લાઇન નાખતાનું ખરચ ૭૦ લાખ રૂપીયા
આ ખુ છે આ રેલ્વે લાઇન સાકિય છેએઅન રેલ્વે ક્ષેત્રની
ની ગેક શા ૧૧ છે તેના ૫૦ કુને નીચે જણાવેના ૧૭
રેલ્વેઓ આવે છે

ગોપાલ, ચૈત્રાની, સુપ્રસા, વડાનોરી, મુનિ
નવુ ભુ (નિયુ), ચોપ્રા પુત્રા, ધરીના-ગકુમા, ચા
કુદી, અકુદા કુદકુદી, અગમાની, ચોપ્રા, અનવધ,
કુદની, અગો ચૈત્રાની

૨। જય વ્યવસ્થા।

રાજ્યકુટુંબ— કોચીન એક નાનું દેશી રાજા છે. તેના પર હિન્દુ ચેરાસાલા ધર્મના નાના અમલ છે. ઇ. સ. ની નવમી સદીમાં જોર્જીયી કન્યાકુમારી સુધીના કેટલા પ્રદેશના માત્રાજા પર ચેન્નાઈ પેરમાળ વંશના રાજા રાજા કરતા હતા કોચીન એ એ માત્રાજાનો એક નાનો તાલુકો હતો એ તાલુકાના કુમેડર પાઠાળ પી રતતંત્ર અમલકર્તા થઈ પડતા હતા.

આ રાજાના અમલકર્તાઓમાં ગાદી ને વારગાળો હક મરમક્રતાવશ પદ્ધતિ પ્રમાણે કરાયામાં આવે છે. જાને એ રીતે એક રાજાકર્તાની ખાઠગ ખીલ રાજા પિંગરી હવાત ન હોય તે સૌથી વધા કુવરીમાં વઝા કુંવર ગાદી પર આવે છે.

હાલના કોચીના મહારાજા શ્રી સર રામભાઈ શ્રી. સી. આઈ. ઇ. નો જન્મ ઓક્ટોબર ઇ. સ. ૧૮૫૮માં થયેલો. એમના મામાથી નામદાર રાજા શ્રી સર રામચર્મ વાનપ્રસ્થ થયા પછી તા ૭-૧૨-૧૯૧૪ના તેજો ગતી પર આવ્યા છે. આ મરમક્રતાવશ કુટુંબમાં સૌથી વધા કુંવરી સિનેચર રાણી શ્રી નામદાર ઇક્કુ તમ્બુગીની જન્મ તા ૬મી જુન ૧૮૪૧ના થયેલો અને હવે પછી ના ગાદી વારસ નામદાર એકલા રાજા રામભાઈ જન્મ ૧૮૬૧ના ડિસેમ્બરની ૧૦ મી તારીખે થયેલો આ ગાદીના હક્કદાર પુત્ર ઉપરાંત ત્યારપછીના હક્કદાર રાજાઓની બહુ મોટી ગણ્યા છે તે તેઓ બધા રાજાની આગમ્યાથી દરજ્જા પ્રમાણે વર્ણવેલ મેળે છે.

રાજ્યતંત્ર— આ રાજ્ય બ્રિટિશ સરકારને પાર્લિમેન્ટ ર લાખ રૂપિયાની ખચણી આવે છે.

રાજાનાં મહારાજાનાં નામ અને અમલની નીચે ચતારાવ છે. એમના મોટી વઝા અમલદાર દિવાન કહેવાય છે. તેમના મન્દા મર્વે ખાળામાં વઝા છે. રાજાનાં મારે રાજાના ૭ તંત્રુઓ કરાયામાં આવ્યા છે. જેકે તાલુકાના વઝા નકીની ૧૨ કહેવામાં આવે છે. રાજાનાં મારા મુખા મુખા ખાળાઓ નીચે પ્રમાણે છે.

૧. જીવી મહેસુલ ખાતું, ૨ જાન અને આગતી ખાતું ૩. જાન અને ધાને ૪ અંત ૫. રેડ ૬. ના ૭ ખેડી ૮. અરોગ તે જકેર સુમકારી ખાતું ૯ કવાડી ૧૦. જકેર બંદામ ખાતું ૧૧. ધ મેંડ અને રેડા ૧૨. ખાતું ૧૩. જાન ખાતું ૧૪. જાન ખાતું ૧૫. જાન ખાતું

હિન્દુ ખાતું— આ રાજાની અથેક વારસા મર્વેની મર્વેની રીતે અડા ૧૪ રાંકે એ હેડુની ૧૨૨૨-૨૫ ૧૧ વરસ મારકારી રોડે હોરથી કેડાંક ખાનખા ખાતાની અ. ૧૬ અને ૫૫ ૧૧ અડા નીચે આપવામાં આવે છે.

આમલકર્તાની

જાન મહેસુલ	૧૧૩૩૭૫૩
જાન ખાતું	૪૭૫૬૩૩
જાન ને આગતી	૩૦૮૨૦૪૧
રૂડાં	૬૧૫૩૬૨
રેડે	૮૪૮૦૬૨
પરચુરણ ખાતાઓ	૧૪૬૬૬૦૫
કુલ આમલકર્તા	૭૬૫૭૭૬૦

ખરચ

જાન્યારી મહેસુલ	૨૨૬૧૫
રાજમહેસુલ	૫૦૦૦૦૦
ખંડપુરી	૨૦૦૦૮૬
જગત આગકારી વગેરે	૩૦૦૧૪૭
જંગલ ખાતું	૨૦૩૧૬૩
કામચે	૧૭૭૬૪૭
સામાન્ય કારેખાતર	૬૪૩૦૩
ન્યાય ખાતું	૨૪૧૬૩૪
પોલીસ	૧૬૧૦૩૨
કેળવણી	૧૧૧૭૦૧૫
ધાર્મિક અને સખાવત	૭૦૭૬૨
દૈનિક અને સુખાકારી	૨૭૧૪૮૫
પેન્શન અને વર્ષાસન	૧૩૫૨૮૩
જાહેર આધકાર ખાતું	૩૦૨૦૬૪૭
રેલ્વે	૭૬૬૨૨૪
સૈનિક ખાતું	૬૪૫૦૬
ખેતીવાડી અને લોક પંચાયત	૨૨૫૪૩૭
શોષ ખોળ અને પ્રયોગ ખાતું	૬૬૦૭૪
પરચુગ્ય બીજા ખાતાઓ	૪૫૭૦૫૫
કુલ ખરચ	૬૫૮૨૬૮૬

એ પ્રમાણે રાજ્યની આમદાની અને ખરચના આંકડા જાણવા પડી એ માર સરકારી ખાતાની ઘોડી જાણવા જોગ બાબતો જાણી જઈએ.

ઉપર્યુક્ત સરકારી રિપોર્ટ વાળા વર્ષ દરમ્યાન રાજ્યમાં વસતાટ અને ખેતી થએલી જમીનનો વિસ્તાર ૫૦૫૨૬૩ એકરનો હતો. રાજ્યમાં જોતું નીમક ચું-ખઈથી હજારોની પદ્ધતિએ આવવા કરવામાં આવે છે. અને એ રીતે તે વરસમાં ૨૭૬૦૦૬ મણ નીમક ઉત્તર દારે પુરું પાડ્યું હતું. નિયુરમાં શરણ જનાવવાની રિસ્તીધરી છે અને શરણ તાડી વિજેરેની જગ્યાતની સરકારને મેડી આમદાની છે. નાજીએરીના ઝાડ પર

વાર્ષિક દા' ૩ અને સેંગોના ઝાડ પર વાર્ષિક ૬, ૬-લિથુ તાલુકાઓમાં દ્વી ટેન્સ તરીકે લેવામાં આવે છે. સદરુ વરસમાં ૬૨૨૬૬ નાજીએરી, ૮૧૧૭ તાડ અને ૪૭૮૦ સેંગો ઝાડને તાડી મેગવવા માટે છેલ્લાનાં નવાં લાદરનસ આપવામાં આવ્યાં છે.

આ રાજ્યને ટપાલ ઓફિસ ખાતું પોતાનું પશ્ચ છે. રાજ્યના દેશી ટપાલ ખાતાંની ૫૩ ઓફિસો છે અને ૧૩૪ લેટર બોક્સ છે.

કોચીનનું ગદર (પ્રિટિશ સરહદમાં છે અને હરદમ ઓફિસનું ખાતું મદ્રાસની સરકારના હસ્તક છે પશ્ચ કોચીન રાજ્યનો તે ઉધરાવવામાં આવતી આપાત નિ-કાસની જગ્યાતમા લેાગ છે એ રૂએ આ રાજ્યને ૧૬૨૪-૨૫ ના વર્ષ દરમ્યાન જગ્યાતના ૭૨૬૬૪૨ ફ-પિઓ મળ્યા હતા. રાજ્યમાં સર્વે મળાને ૪૮૭ શિક્ષક ની સરચાઓ છે. અને તેમાં તે વર્ષ દરમ્યાન ૧૦૪૮૬૫ બાળકો શિક્ષણ લેનાં હતાં.

રાજ્ય વ્યવસ્થામાં લોકમત જાણવા અને રાજ્ય તંત્રમાં સુધારા વધારા સુચવવા તથા રાજ્ય કારેખાતરની અરપષ્ટ બાબતો જાહેરમાં વર્તમાન મદ્રાસના એ પ્રભ સમક્ષને જાણવાનો લાલ આપવાના હેતુથી પ્રબલીક વધારાસભાની પશ્ચ સ્થાપના કરી છે. આમ્ય પંચાયત અને શહેર સુધારા ખાતાંઓમાં પશ્ચ પ્રભને વિશેષ હક્કો આપવામાં આવ્યા છે.

કોચીન કારજર વડામાં ત્રાવણકોર અને મદ્રાસ સરકારની સાથે આ રાજ્યનો પશ્ચ અદના ફાળો છે અને રાજ્યની એરનાકોલેબ શેગનુર રેલ્વે લાઇન ઓડોજેન્માં ફેરવી નાખવાનો વિચાર ચાલે છે.

તાલુકા અને ગામડાંઓ

રાજ્યના ૬ તાલુકા કરવામાં આવ્યા છે. (૧) કોચીન કણ્થનુર (૨) સુકન્ધુરમ (૩) ત્રિચુર (૪) તા-લપિલ (૫) ત્રિહુર (૬) કેન્ગુર.

કોચીન રાજ્યનો વેપાર મોટે ભાગે ગુજરાતી હિંદુ મેમણ ભાઈઓના હાથમાં છે તેઓ કોચીન અને આમવાસના ગામડાઓના માણસો ને વેપારીઓને ધીરધાર મારી કરે છે તેથી તેઓ ભાઈઓને આમવાસના ગામડાનો દીઠ ખ્યાન રહેશે જોઈએ એટલામાટે આખા કોચીન રાજ્યના ૭ એ તાંતુ ના ગામડાના નામ શુદ્ધ મનવાળામ ભાયાના ઉચ્ચારણ સાથે આ નીચે આપનામ આવે છે

કોચીન રાજ્યનાં ગામડાંનું તાલુકવાર લીસ્ટ

૧ કોચીન કલ્ચયનુર તાલુકો-

૧ આમનુર	૨૦ કુળાપ્પી
૨ ચેલાનમ	૨૧ મળવાદુર
૩ ચેનગનમ	૨૨ મરડ
૪ ચેરાન નુર	૨૩ મટાનચેરી
૫ ચેન્નરા	૨૪ મુભવરેણ
૬ છડકાડુનમ	૨૫ મુળલુકાડ
૭ એડનકાડ	૨૬ નડમેળ
૮ એળન્યુળપુળા	૨૭ નારકન
૯ એળન્યુળમ	૨૮ નાયગમળમ
૧૦ એરનાકુલમ	૨૯ પક્ષીપુરમ
૧૧ કડમરકુડી	૩૦ પક્ષીનિરેત્તી
૧૨ કપ્પુર	૩૧ પુણીપુગા
૧૩ જાનનુર	૩૨ ગમેરવરમ
૧૪ કોચેરી	૩૩ તેકુમ્બાગમ [ત્રિપુનીદુગા]
૧૫ કીળકડુમ્બાગમ	૩૪ તેમ્બાગમ (વેવારપક્ષી)
૧૬ કુનએનીકલ	૩૫ તીરનાન્કુળમ
૧૭ કુમ્બાગની	૩૬ વડકડુમ્બાગમ
૧૮ કુમ્બાગમ	૩૭ વડુકાડ
૧૯ ફરીકાડ	

૨, સુકુન્દપુરમ તાલુકો

૧ આનુર	૨૧ મુખીગીચમ
૨ આનુર	૨૨ મુરીન્યુ [નિડુમ્બી]

૩ આમનુર	૩૩ મુરીન્યુ [નિડુમ્બી]
૪ આનન્યુમ	૩૪ મુરીનાડ
૫ અમનુર	૩૫ નન્દીપુનમ
૬ ચેન્નનુર	૩૬ નેમિલ્લિકા
૭ એન્નલપ્પાગા	૩૭ નેલાયી
૮ ઝોડવિનન્યુ	૩૮ પડીપુ
૯ એળન્યુળમ	૩૯ પડીનરે ચાનાક્કી
૧૦ ધરીનનનુડા	૪૦ પડીનુરમ
૧૧ કુકુપેરી	૪૧ પરપ્પ કગા
૧૨ મકુળીગેરી	૪૨ પરીનામ
૧૩ કનેકુમ્બરા	૪૩ પેગમ્બાગ
૧૪ નુર	૪૪ પેરરવુશેરી
૧૫ કલુર (તેકુમ્બી)	૪૫ પેા
૧૬ કનુર (વડકુમ્બી)	૪૬ પુ નુર
૧૭ કારળમ	૪૭ પૂમનમ
૧૮ કરમાલરા	૪૮ તામકાડ
૧૯ કાંદુર	૪૯ તેકુમ્બા
૨૦ કીળકે ચાનકુડી	૫૦ તીરકુડીમ
૨૧ કીડકુમ્બી	૫૧ તોગા
૨૨ કોડકકરા	૫૨ તોગી માગમ
૨૩ કોડાગેરી	૫૩ ત્રીકુ
૨૪ કાનનુર	૫૪ વડકુમ્બાગમ
૨૫ ક્કેવિનાચેરી	૫૫ વડમા
૨૬ મડવુપ્પી	૫૬ વક્ષીનમ
૨૭ મડવુ	૫૭ વનરપ્પક્ષી
૨૮ મણનાચેરી	૫૮ વન મુડી
૨૯ મામ્બીકોણમ	૫૯ વેતુમ્બા
૩૦ મેનુર	

૩ તલ્લપ્પીલ્લી તાલુકો

૧ અમનીયુર	૩૮ મણીતગ
૨ આપ્પુર	૩૯ મિન નુર
૩ આનનુર	૪૦ મગાડ
૪ આ મોડુ કરા	૪૧ માનનુર
૫ આરતા	૪૨ નાનગા
૬ આર	૪૩ મુડીમોડ
૭ એકા	૪૪ વેડમપુગા

કોચીન રાજ્યનો વેપાર મોટે ભાગે યુગ્મવાની હિંદુ મેમણુ ભાઈઓના હાથમા છે તેઓ કોચીન અને આગપાસના ગામડાઓના માણસો ને વેપારી બોને ક્ષીરધાર મારી કરે છે તેથી તેઓ ભાઈઓને આગપાસના ગામડાનો ઠી ખ્યાન મળે એ જોઈએ એનામારે આખા કોચીન રાજ્યના ૭ એ તાલુકાના ગામડાના નામ શુદ્ધ મનના-ળખ ભાસના ઉચ્ચારણ સાથે આ નીચ આપવામા આને છે

કોચીન રાજ્યનાં ગામડાંનું તાલુકાવાર લીસ્ટ

૧ કોચીન કણ્થુચનુર તાલુકો-

૧ આગમનુર	૨૦ કુળીપધી
૨ એલાનમ	૨૧ મન્યાદુર
૩ એનમગામ	૨૨ મગ્ગ
૪ એરાનુર	૨૩ મટાનએરી
૫ એન્નરા	૨૪ સુનમવૃણ
૬ ઇડકાદુનમન	૨૫ સુગવુડક
૭ એન્નકાડ	૨૬ નડમેળ
૮ એળન્થુમપુળા	૨૭ નારકન
૯ એળન્થુમ	૨૮ નાયગમનમ
૧૦ એરનાકુનમ	૨૯ પહીપુરમ
૧૧ કંમમકુડી	૩૦ પહીવિરતી
૧૨ કંપુર	૩૧ ચૂણીવૃગ
૧૩ ઇન્નુર	૩૨ રમેરવરમ
૧૪ કાચેરો	૩૩ તેકુભાગમ (ત્રિપુ પીટુરા)
૧૫ કીળકુઆગમ	૩૪ તેકુભાગમ (વેલાપ્પહી)
૧૬ કુવએગીડા	૩૫ તીરનાકુમ
૧૭ કુભાગ-બી	૩૬ વડકમ્બાગમ
૧૮ કુમ્મગમ	૩૭ વડુકાડ
૧૯ રીકાડ	

૨, સુકુન્દપુરમ તાલુકો

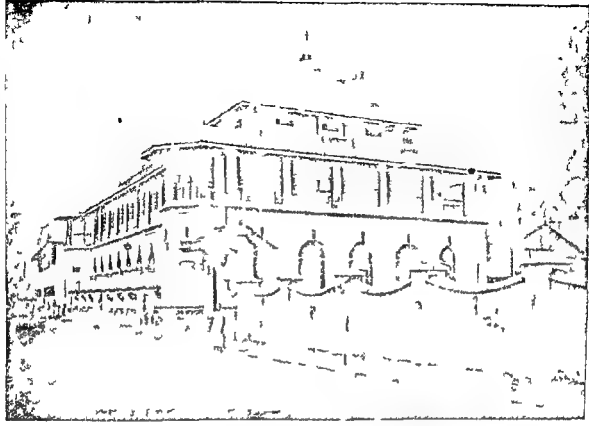
૧ આનવુર	૨૧ સુખીમીઅમ
૨ આનુર	૨૨ મુગી પુ નિ મગી

૩ આમનુર	૩૩ મુરીન્થુ [વડમગી]
૪ આ. પુગમ	૩૪ મુરીગાડ
૫ આનુર	૩૫ નન્દીપુનમ
૬ એન્નનુર	૩૬ નેમિલિકંગ
૭ એન્નપ્પાગ	૩૭ નેથાથી
૮ ડેડવિન્નુ	૩૮ પડીકુ
૯ એળ યુગમ	૩૯ પનીન્નરે ચાનાક્કી
૧૦ ધીન્નાનકુડા	૪૦ પત્રીપુરમ
૧૧ મુપ્પેરી	૪૧ પરપ્પુ કંગ
૧૨ કાન્નગીમેરી	૪૨ પગીલાગમ
૧૩ નેન્નુમરા	૪૩ પેગમ્પારા
૧૪ મ્પુર	૪૪ પોરત્તુમેરી
૧૫ કંદુર (તેન્નુમુરી)	૪૫ પો
૧૬ કંપુર (વડ મુમુગી)	૪૬ પુન્નુર
૧૭ કારળમ	૪૭ પૂમગનમ
૧૮ મ્પમાત્તરા	૪૮ તાંચકાડ
૧૯ કાંદુર	૪૯ તેકુમ્બા
૨૦ કીળકે આનકુડી	૫૦ તીરમુકકુમ
૨૧ કીડકુમુરી	૫૧ તોગા
૨૨ કોડકમ્બા	૫૨ તોગી તાગનમ
૨૩ કાન્નેરી	૫૩ ની કુર
૨૪ કોન્નનુર	૫૪ નડકુઆગમ
૨૫ કુરેવિલામેરી	૫૫ નડમા
૨૬ મડવુપડી	૫૬ નહીનન
૨૭ મડવુર	૫૭ નન્નપ્પહી
૨૮ મણુસાન્નેરી	૫૮ ન. મુરી
૨૯ માડમીકોણુમ	૫૯ વેતુ કરા
૩૦ નેન્નુર	

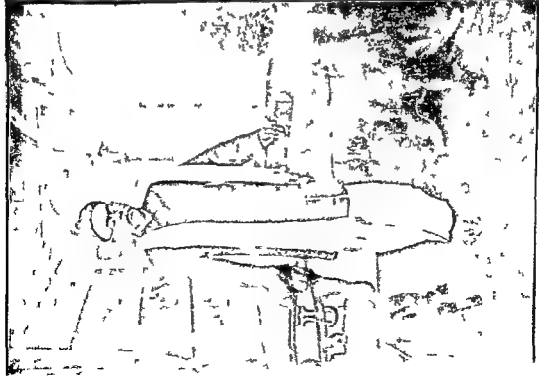
૩ તલપ્પીટલી તાલુકો

૧ અમનીયુર	૩૮ માપુતીનમ
૨ આળૂર	૩૯ મિન નુર
૩ આન્લુર	૪૦ મગાડ
૪ આન્ગોટુ કરા	૪૧ માન્ડ
૫ આગતા	૪૨ ન. ન
૬ આનુર	૪૩ ન
૭ નાન્નગ	૪૪ ન

મહાત્મા ગાંધીજીના
મહાત્મા ગાંધીજીની પ્રતિમા

L. B. Cochin Gujarati Vidyalaya
શ્રી ભુવેન્દ્ર ગુજરાતી વિદ્યાલય મહાત્મા ગાંધીજીની પ્રતિમા

Lata Mr. Ramjee Coorjee Patil
The former Chairman of Coel in Gujarati Education Committee
ગાંધીજીની પ્રતિમા

૫ એફતેમપદી	૧૮ પોતુન્ડી
૬ કપરાડી	૧૯ તતમંગલમ
૭ કોળીન્નમપારા	૨૦ તેકકેશમ
૮ કોડીપદી	૨૧ તેનમપતિ
૯ કુન્નમકાડુપદી	૨૨ તિરુવળીયાડ
૧૦ કુટ્ટીપ્પલ્લમ	૨૩ વડકરપ્પદી
૧૧ મન્નકુન્નુપદી	૨૪ વલિયવલ્લમપદી
૧૨ મુલતંગ	૨૫ વલ્લમ્બી
૧૩ નેલ્લેપ્પીળી	

૬ - કોડમંગલુર તાલુકો

૧ અળીકકોડ	૪ મેતલ્લા
૨ એરીવાડ	૫ પુલુટ
૩ તોડુમવેશ્વરમ	

જાણુવા બેગ સ્થળો

કોચીન— આ શહેરને મદાનચેરી કહેવામાં આવે છે પણ એ નામની બજાર આ શહેરમાં છે અને શહેરનો મોટો વેપાર આ બજારમાં થાય છે. મદાનચેરીમાં દેશી ગુજરાતી હિંદુ મેમલુ ભાષાઓની મોટી વખારો અને દુકાનો છે. નિકામ અને આયાતનો જથ્થામય વેપાર ખારા કરીને ગુજરાતી હિંદુ ને મેમલુ ભાષાઓના હાથમાં છે. અને પચ્ચુગલુ વેપાર કોંકણના બ્રાહ્મણ અને વૈશ્યોના હાથમાં છે. ગુજરાતી વેપાર અર્થે લગભગ ૨૦૦ વરસ થયાં અહીં આ આવના શરૂ વ્યવસ્થા. ધીમે ધીમે વરતી વધતી ગઈ છે અને અસારે કોચીન ગુજરાતીઓનું મળ વનન જેવું બન્યું છે. તેમાં મોટા ભાગ વૈષ્ણવ સોરઠીઆ વણીક અને શ્વેતાંબર દેરાવામી સ્થાનકવાસી જૈન વણીકનો છે. કચ્છના મેમલુ ભાષાઓ અહીં આના મોટા જમીનદારે થઈ પડ્યા છે અને ધીમે ધીમે તેઓ વેપારમાં નરમ પડતા જાય છે. ધોરાણ, બાંટયા, વન્થલી વિગેરે ગામોના મેમલુ ભાષાઓ જેને અહીં આ હાથાઈ મેમલુ કહેવામાં આવે છે તેઓ વેપારમાં આગળ વધતા જાય છે. જે કે વખારોના

માલીકો ખુદ શેક લોક અહીં આ ખડુજ બોઝ આવે છે. સંપળા કારભાર મુનીમો મારફત થાય છે પણ ને મુનીમોએ વેપારમાં કુશળ અને માલીક જેવું ન કામ કરતા જણાય છે. હાથાઈ મેમલુ ભાષાઓના સીપારો તેજ થતા જાય છે. તે માથે કચ્છના જૈન વણીકોનો વેપાર પણ ખાનગી જાય છે. કોચીનના મદાનચેરી ઉપરાંત ચાહુદીવાડા, ચનાઈ વિગેરે ખીજ મોટા વાણ્યો છે. મદાનચેરીને લગતો જ સીપો રસ્તો બ્રિટિશ કોચીનમાં જાય છે. પરંતુ જોના દેશી કોચી. અન બ્રિટિશ કોચીન બન્ને મળીને એક જ કોચીન મોડું શહેર છે. માત્ર બન્નેની હદ વચ્ચે એક જ નાની નહેર આવેલી છે તે આ બન્ને મરકારની હદને જુદી પાડે છે. બ્રિટિશ કોચીનનું વર્ણન બ્રિટિશ મહાગારવાળા વિભાગમાં આપવામાં આવ્યું છે.

કોચીન પહેલાં કોચીન રાજ્યનું પાલનખત હતું હતુંપણ પહેલાંના મહારાજાને જુનો રાજ મહેન છે જે ૧૫૫૫ માં પોર્ટુગીઝ લોકોએ બાંધી તે રાજ્યને ભેટ કર્યો હતો. હતું પણ રાજ્યાભિષેક આ રાજ મહેનમાં જ થાય છે.

આ શહેરમાં લગભગ ૧૪ ભાષાઓ બોલાય છે. કોંકણના સારસ્વત બ્રાહ્મણનું એક વિશાળ તિરમવ દેરાતમ વિશ્ણુનું મંદિર છે જ્યાં વરસમાં બે વાર મોટા ઉત્સવો થાય છે.

ગુજરાતી હિંદુ ભાષાઓનાં શ્રી નવનીન કૃષ્ણ મંદિર (હવેલી) શ્રી મણિકૃષ્ણ મહાદેવ શ્રી જૈન દેરાસરજી અને સ્થાનિક વાસી ઉપાશ્રય વિગેરે ધર્મ મંદિરો છે. પાંજરાપોળ, ગુજરાતી સ્ત્રીઓને નવાના ધોવા માટેના વિશાળ કુંડ (બુટ્ટો) અને રમવાનમુખે તથા પુસ્તકાલયો અને વિદ્યાપથ વિગેરે સાંસ્કૃતિક ખાતાઓ પણ ગુજરાતી હિંદુ ભાષાઓ પામે છે. કચ્છી મેમલુ ભાષાઓ પોતાની મદરેસા અને જુમા મરજી

પશુ ધગવે છે

દોચી । નિમસ ને અપાતના વેપારનું એક મોટું બેઝન છે તે વેપાર આપણા ગુજરાતી લોકોમાંના કાયદા દેવે આપણે ઉપર મૂકી ગયા તે ઉપરાંત કાપડોના ગાંઠ વેપાર પશુ ખાસ કરીને હાથ મેળણ લોકોમાંના હાથમાં છે,

દોચીનો ખીને એક સતો ચાલુદી વાડા અથવા ન્યુગલન કે જેમાં ખામ કરીને ચાલુદીનો રંગ છે એમના જે મોળા વિલામ છે હાથ નીચે અને બેકે જીવ (દેશીયલના) તેઓ પોતાના કેન્ડનુમાં રહેતા પશુ ૧૬ માં નમણી બીજી આ નેમણુ હુઈ છે હાનમાં તેઓ મખ્યા અને પરિવનમાં ધત્તા બધ છે દોચીનના વેપાર પર માર્ફોમપણાના પશુ કનમ્તા ને મુગલ જેમ દાયકા કે પર્વરીઓ પનદાતા નાય છે દોચીન પર મોની પટેયા એમના મુગલોને એમના લોકોને પ્રિયન હતું પછી આનમ આના પછી પોર્ટુગીઝ પછી રૂય પછી નુ ત્યાર બાદ કમ્પી મેમણુ બાદના કમ્પી હિંદુ લોકોના લોકોના વિગેરે ને હાથા કોચીનના વેપાર પર હાથ મેળણુ લોકોના પરિવન વધતુ બધ છે દેલી ટોચીનની વતી ૨૪૬૬ માણુમની ૧૮૨૧ ના વતી પન પ્રમણુ છે જેમાં ૧૮૬૪ કમ્પી આ પુર નીગો છે ગામમાં રોગ બાલોના મખ્યા રધની વન છે ખાજ આ પારતીની ની નથી હાથર થના રધારે થના મનન છે

પલ્લુડતી— મગનચેરીની દમિણે જે માઈન પર આ ગામ છે તે આ ગામનું ગોઠ ઉછેરનું કન્ડરથીન છે તેના મેપરતી મોના લોકોના ગામના ના આ રોગના મોન અને ચાંદની મિન આવની ન આ નધગ માટે મટાનરી । ટેનશિનનું જે છે તે આ બધી મરી મિને લગભગ મગાડી ગયું ની દુ મગમાન લોકોનાની છે

બધપીન ટાપુ— મગનચેરીની ઉતરે ખાડીના કામ પર હના રીઓ તે આ હાથ પર હુ ખાડી આ અરગી મખુદના મગમ પર એક નાજીચેરીના કુટિયાથી લાગેના ટાપુ દેખા છે તે મખપીન છે તેની લગભગ ૧૪ માઈન ૬ કુનમરી છે આ પટાગાઈ લગભગ ૧ માઈન ૩ કુનમરી જેની ને ને ને કોનરી આડી રીમ ચોરમ માન નું તેના મારી નીમ એક માન ચિટિલાની અને પોસા ને ચો માઈ નાનખાઈ ની મરદ છે ૧૧ નામ માઈનના નાજીચેરીના અને ૭ નોરમ માઈનના આનની ખેતી થાય છે ટાપુમાં કુને ૪૦ હનમથી ઉપર રસી છે

૧૮૭૫ મધુદે મામ મૂકી લાગી ખાડીમાં ધુમના માણુ હુ તે કેમણુ કરક મિનગરે નાકુ આ ટાપુમાં આનું છે મહા મુરદીચે અને મોળા ખગે ને રથન ઉપ બધ બાધમાં આનો હોના મુગનુ મામ દલુ પશુ મલાનમાં આરે છે

આ ટાપુ પર કમ્પ અછતિકાસિ મોના ભજવાયા છે દોચીન રાજ અને કની દના ગોગિન વચ્ચેના ધણા રમખાણો આ ટાપુમાં થયા હના નાવધુકાર અને માહસોર વચ્ચે લગભગ થઈ ત્યારે પશુ આ ટાપુ ન લગ થકોના થય તમે કચરાનો હોના

ધુરોપ ની પુરાતી મિ પ માના નમુના ૧૧ મળી દાખો મિ ને જે કમ લોકોએ આવો તે હજુ સારી હાનમાં અગા છે

એન-નપુની નામનુ દેવા ૧૦૦ જેનમા કાણી દેમલિર આ ટાપુમાં થયુ હુ છે કલવાકે લુના કિંત દેજો પશુ આ ટાપુમાં આવેના છે

વેનુડતી— બધના બ રૂની, જે પશુ મગન ચેરીના પાંદરમાં ખાડીમાં જમણી બાનુ એ ના આ ટાપુ છે તેનું કોન મ નામ માઈન ૭ આરે રની

આશરે ૨૦૦૦ માણસની છે. પહેલા ને ક્યના તાગામાં દત્તો પણ પાછળથી કાચીન રાજાને તે વેચી દેવામાં આવ્યો હતો. ટાપુના ઉત્તર છેડે કાચીન દરવાર તરફથી કુદરેગીઓ માટે એક અગ્રમ ૧૯૦૮ થી બોનવામાં આવ્યું છે.

એરનાકોલમ્— કાચીન ગામની રાજધાની તુ શહેર છે તેની અને કાચીન [મિડાનચેરી] નચ્ચે પોણા બે માઇલની પહોળી ખાડી આવેલી છે. કાચીન સ્ટેટ રેલવે તુ તે છેડું સ્ટેશન છે. તે શહેરની વચ્ચે ૨૩૧૬૨ માણસની છે. શહેર ધણું સુંદર છે. રાજ્યના મુખ્ય મુખ્ય ખાતાંઓની કચેરીઓ આ શહેરમાં આવેલી છે. તે ઉપરાંત કાલેને અને વિદ્યાલયો, દરવાર હોમ, ગેસ્ટ હાઉસ વિગેરે મહાનગરની શહેર ધણું શામે છે.

શહેરનો વેપાર કંઈ બહોળો નથી. વેપાર-ધણું કરીને કોંઈક બ્રાહ્મણો અને વૈશ્યોના હાથમાં છે. એક મોડું બજાર સોમ કુષ્ઠ અને શુક્રના રાજ મળે છે. ત્યારે ગામડાંના લોક શાક ભાજી, ધાન કરીઆણુ વિગેરે મોટા પ્રમાણમાં વેચવા લાવે છે. કાપરેનની મીઠો પણ આ ગામમાં છે. સ્ટેશન નજીક બર્મો ઓઇલ કંપની અને એસીઆટીક પેટ્રોલિઅમ કંપનીની ટાંકાઓ છે. થોડા વખતના પ્રખ્યાતને પામેલ કોફોલેમ ન્યા બને છે તે મેસર્સ તાતા કંપનીની ઓઇલ મિન અને આઇસ ફ્રીક દરી પણ સ્ટેશન નજીક આવેલ છે.

શહેરમાં કેટલાંક ખામ હિન્દુ દેવ મંદિરો આવેલાં છે જેમાં રાજાના મંદિરમાં દરવરસે જાનેવારીમાં ઉત્સવ થાય છે ને જો આડ દિવસ સુધી ચાલે છે તે જોવા લાયક છે. છેલ્લે દિવસે રાતના બહુ ખરચાળ દારૂખાંડું ફેડવામાં આવે છે.

શહેરની સામે એક નાનો બોલધારી ટાપુ આવેલો છે. ન્યા બ્રિટિશ સરકારના પોલીટીકલ એજન્ટ દ્વારા મદ્રાસ પ્રેસિડેન્સી છે. શહેર માટે ખીલાનું પાણી પૂરું

પાડવાને અવકાશ નદીના કિનારે મોગનગ નજીક વોટર વર્ક્સ સ્થાપવામાં આવ્યું છે ને ત્યાંની નળ વાટે આ શહેર માટે પાણી આવે છે.

ત્રિપુનિતુરા— એરનાકોલમથી અમરકાવમાં પાંચ માઈલો ૪૨ માનુ ગામ છે ત્યાં કાચીના રાજા રહે છે. જીલ્લા મલ્લાધિકારીઓ પણ લાંબા મેરે બાગે રહે છે. ગામની વચ્ચે મોટું વિષ્ણુ મંદિર છે ત્યાં વરસ માં બે વાર મોટા ઉત્સવો ઉજવાય છે. એક ઉત્સવ નવે મન્ન-ઉત્સવમાં આવે છે ને વચને મૂર્તિને શય્યાગારેલા હાથી પર પરસારી નવર લાંબા કગડામાં આવે છે જીવન પણ ધણા હોળીઓ શય્યાગારેલા આમવાન હોય છે. કચ્ચુકેઓના નાવ અને વાજીતોના નાચી ઉત્સવ ગાજી રહે છે. આ ઉત્સવ દસ દિવસ સુધી ચાલે છે.

મોગમ્મ મારગમાં કાચીન વિગ્ગના ઉપમુખમાં એક રાજા ઉત્સવ ઉજવાય છે. તે દિવસે પ્રાત્ન કામમાં ગળે પાનખીમાં બિગજી રાજા અમવાનગે, લાવાનો, તાલુકદારો, પડિતો તે દનવન માથે નગર પ્રવેશી શરૂ છે. પ્રવેશ્યા મધ્ય ગયામાં જીજીરાજ રાજા જાનમાં દરવાર ભગવામાં આવે છે. તે વખતે રાજાને નવગણુ ધરાવવામાં આવે છે અને રાજાનું દરગાહ પ્રમાણે આગીર ઉમરાવ શીક શાહુકારને ગણિમાં આપે છે. આ ગામમાં એક પુરાતન પુસ્તક ગમ્મડ પણ છે.

રાજકુવર અને કુંવરીઓ માટેનાં વિદ્યાલયો વેદ શાળા અને રાજાને વમવાનો “હિન્દુપેટેમ” નેના લાયક છે.

ચેનમંગલમ— અનવર નદીના મુખથી ૬ માઇલ દૂર આવેલું છે ત્યાં પાણીવાન અવન ધનાદય જે મીનદાર મહે છે. ગામ વગલમ એમડુ કે. પશ્ચિમનો લાગ રેતાળ છે અને પૂર્વનો લાગ કુદરાળ છે કુંગરની તળેટીમાં જ્યુ કોલોનીના ખડેરો પડેલા જણાય છે.

ચોલારા— અવનના ઉત્તર કિનારા પર આવેલું છે. કાચીનનું રાજકુદ્દમ ઉનાગામાં અડીઆ હવા

આત્ર આવે છે. એરનાકુશળ અને મગનચેતીના શ્રીમતી
એ અહીં આ બંગલા ગોળા છે. આ બંગલાઓથી જગજગ
માધવેના અંતરે રહેને રહેતો છે.

કુરુખળમ- એરનાકુશળથી ૬ માઇલ દૂર ૬
ફિલે એક ગામકું છે. તે એપાર વિદ્યાનું સરવતી
મંદિર હતું. ત્યાં નંદુદેરિ વિદ્યાનું જ્ઞાણજોની ઉદયપુત્રે
શ્વંત પંડિત સભા નામની વિદ્યાનું મંડળી હતી. આ
સભાના વડા તરફે દર પાંચ વરસ માટે મર્વ મહાના
સભ્ય તરફથી એક સરખી સુઝી થતી અને તેમને
પરમકું કલિહતી ઉપાધી આપવામાં આવતી. આ પર
મકું કેવેલા આ ગામના પશુ સારાથીરા ગણાતા. કાળના
પરિવર્તન સાથે આ સુંદર અને અનુકરણીય વ્યવસ્થા
નાશ થયો છે એ વધુ ખેડની વાન છે કાચમાં માન
એ ગંતવાના નામ નિશાન ઉપર સમર્પું પૂર્વેનું એક
દેવમંદિર છે અને જેને અર્પણ થયેલી કેટલીએક
મીઠવા છે તેની વ્યવસ્થા દરબાર કરે છે.

મહાસાદુર- નામનાર પદાડની નજીકમાં એક
ગામકું છે. મોખસા રહેને રહેતોથી દસ માઇલના અંતરે
છે. આસપાસ માકું જગા છે અને તે સરકાર તરફથી
રિઝર્વ છે. પદાડ પર એક કૃષિલેક પ્રસા દેવળ છે.
આ દેવળ પહેલાં હિન્દુઓનું હતું પણ મુર્તિની પાસેથી
સોનાનો કોસ નીકળવાથી હિન્દુઓએ તે દેવળ ખ્રિસ્તિયો
ને દવાસે કર્યું હતું. માર્ચમાં વાર્ષિક ઉત્સવ ઉજવવા
છે ને તે પ્રસંગે હમરાં ખ્રિસ્તિ યાત્રીઓ અહીં આ
આવે છે.

માસીપુરમ- ખ્રિસ્તિ કેમ્પીનાથી ૬ માઇલને
અંતરે જદર છે ત્યાં એક નિશાન રાજવામાં આવ્યું છે
જે ઉપરથી સમુદ્રમાં આવતાં જતાં વહાણોને મેચી સપ્ટે
અર સુધી જતાં બતાવવામાં આવે છે કે જેની નારમ્બ
ના કીચેલાવા કિનારામાં વસાણે થતી જવા ન પાતે.
સરકારી નીમકનું ગોદામ પણ અહીં આ છે.

સુત્રકુકાડ- એરનાકુશળની વાવને એક ટાપુ
ફિલે મોવ ધાની રેસિડેન્સી છે જ્યાં મુજબ દસ મોડવાર
આવે છે. ખ્રિસ્તિ અમલદાર જ્યારે રેસિડેન્સીમાં હોય
છે ત્યારે તે દંડ ઉપર મુનેબન જેક-ખ્રિસ્તિ સરકારનો
રાજ્યમુજબ દરકાવવામાં આવે છે.

નારકેડ- મગનચેતીથી ઉત્તરમાં આઠ માઇલ
દુર દરિયા કિનારા પર ગામકું છે. વરની મોટે ભાગે
રેશી ખ્રિસ્તિઓની છે- એક જુઠામાં જુઠું પ્રસા દેવળ
છે જેના ન પરમીન નામનું એક હિન્દુ મંદિર છે
જેની દેવરૂપ પાણીનું અસ્તવત્તા હોય છે. અગરથી
રતીના અંત સુધી આ દેવળમાં હાલદાર મુન્ડેવારના
સપ્તમત્તની પરીક્ષા માટે ૫ લેવા લેવાઈને પકાવવાના
કે ઉત્તરેનું રીડ પાવાના પ્રવાસ કરવામાં આવતા હતા.

પળાની પુરમ- જાણીતા ટાપુમાં એક ગામકું
છે જ્યાં મનમરમ મારકન મુવ ખેતનું પારખું કરી-
વવાના પ્રોગ થતા. પાસેજ ખ્રિસ્તિ સરકારનું કુજ
રેગીઓનું આગમ છે.

વેદજાનપિદિજ- મોવરાની ઉત્તરે એક ગામકું
છે. ત્યાંથી ગવણુતેર રાજાની સરકાર થાર થાન છે ત્યાં
એક જુઠો રાજમહેન અને પુરાના મંદિર છે. આ
સ્થળ ગળા કુકુંવામાં મહિવા મળ્યોને એક વખત પહે
પ્રિય થઈ પહેલું માનવામાં આવે છે.

આલાકુકુડી- રહેને રહેતો છે. જંગલીમાંથી
છમરાતી સાકા લાવવા માટે દ્રામને આવેતી છે. આઠાડી
આમાં જે વાર મોટો બજારે લાગતો છે અને ગામવામાં
સોથી વધારે સુનાદારી ભરકું ગામ છે. આલાકુકુડી નદી
પણ પાદરમા જ વહે છે.

ઈન્ડોન્લાકુકુડા- ધધા રોજગારમાં આગળ
વધતું ગામકું છે. વેવાન બધા ખ્રિસ્તિઓના તાવમાં છે-
જુધવાર અને શનિવારના રોજ બજાર ભગાય છે. કુકુડ

માન આવેલું છે ત્યાં એક રામનદમણનું ભવ્ય મંદિર છે આ મંદિર ઘણું પુરાતન અને શિવપંથના અરજી નમુના રૂપ છે એવાનું આ દેસાનું શ્રીમતોએ જોગનાયક છે કેમ્પેગારિ માર્ચ મહીનામાં આનતી એપ્રિલમાં એક મેળો મેળો ભગન છે જે વખતે હજારો માણસોની મેદની મળે છે

વડકાનચેરી— મા સોપારીનો વેણ સારો છે આ નજીકનાં એકાદાગમ છુદ્ધારે નર ભગન છે

અનતીકાંઠ— ત્રિચુગ્ધી ૧૨ માઈનો ને છે પરપીરી મા સોમનારે અને કડચનમ પુરા મગધવારે સારા ભગન ભગન છે

આશાટુપુળા— (સુ થી ૬ માઈલના અંતર પર આવેલું ત્યાં એક મોટો વાર્ષિક ઉત્સવ ઉત્સવ છે જે વખત આસપાસની જ સાથેના દેસવાઓમાં મિત્રો વાજ તે રાજ્યે આ ગામના પાગમ ભાગમાં આવે છે આખી મત ઉત્સવની ધાન ૩૦ છે લગભગ ૫૦ થી ૬૦ હાથાઓ શણગારના હુના ૧૦ છે અને ઓછામાં ઓછા ૧૫ થી ૨૦ (૧૦) માઈલેની એકા તરફ મેંની મળેલી હોય છે આ કિનારા ન આ મના ઉત્સવ આ ગેજન છે ને તે ઘણો જોના વાપક છે,

ત્રિચુર— માર્ચન ગમનની જુગી રાધાનીનું શરેર છે (જુ પગ રાજા) કેમ્પાડ મુખ્ય પાગમોની હેડ ઓફીસો ત્રિચુરમાં છે કેટલાક અજાણીઓ અને નાનકે અમીરોનું આ એક સુર વિવાસ ત્રિચ રથાન છે ગામની વચો વચ વડક ન ગામનું વિમાન ને ધનાત્મક દેવધાન છે આઘ શમ્ભાવર્ચના નજી મુખ્ય રાજોતે રથાપેના તથા બ્રાહ્મણ મહેઠા હોવા આવે છે જેના નજીદિ બ્રાહ્મણોનું જાતકાર અને વે સાળા છે મુખ્ય વેણ ધાન ઈમારતી લાકડું આ સોપારીમાં છે ગેક કાપની મિત્ર લામ્પા વહેવાની મિલ અને ચાલલ તથા તેની વિશેષ પથ છે નળિયા અને હટા બનાવવાના

મરખાના પથ પુરા આવેના છે વેપાર બધો પ્રસિદ્ધિ છે અને તામિર બ્રાહ્મણોના તાથમા છે આ તામિર ગામમાં એક પગ મુખ્યમાં વેણી નથી કેનાનનાયી એકાદ ભાગીયા કુટુંબ દાનમાં તા ગહે માટે ગણુ છે મુખ્યમાં વેણીઓ માટે તા મારા મોક્ષ છે

ચિટુર— આનમ ૧ અઘા ૧૬ નદીના કિનારા પર ગમનના એક નામના આ તા તાતુ નું મુખ્ય શહેર છે

પાવધાર રેલ્વે ઝેમનથી દશ માઈલના અંતરે આ વલુ છે ત્યાં મુખ્ય ઉત્સવ માટે ૦૪ ટો છે હટા આ નળીયા બનાવના ૧૦ માનું પથ છે ચિટુરમાં કેમ્પાડ નામના ગેક ના ર્ક ઉત્સવ માર્ચ મિત્રનામાં ઉત્સવ છે તે ગેક અધિકૃતિસિક ઉત્સવ છે કેનાન રાજા એ કેના દેશના ધાનપાકોને મહાત્મા માર્ચ તેના ઉપનક્ષમાં આ ઉત્સવ ઉત્સવ છે એક દેસામાં આવે છે આ ગામના દેવ મંદિરની દેરીએ ખુદ પોતે મગદ થઈ કેનાન હરકમની આગેવાની સહ કેના રાજા ન પગલત ક્યો દના ઉત્સવની ગાના લાકડના સર્વ દરેક લોક સમુદાય તરફથી બળતી બતાવનામાં આવે છે પગલોક દોલ પીટતા હોય છે થોડા દોનાતા હોય છે સીગાની સાકમારી ચાનતી હોય છે તરનારા ન પગ તાજ ઉઠતી હોય છે ભગવતીની પતિમાનું સરનામ માટે છે કેટલાક ધારન થવા હોય કેટલાક રણસેનમાં મુખ્ય પાગના હોય એના દેખાન થઈ રહે છે મરણ પામેનાના મુજાઓ દોન પીગતા અને છાતીકૂટતા, રેતા રગદળતા એમના ધન તરફ સરઘસના રૂપમાં લઈ જવામાં આવે છે જગની પૂર્ણાતિ થતા રણસેન (જે હરા પુ હોય ત્યાંથી)ગાથી એક સરનામ હિનુ કનામાં આવે છે ને નાયર લોમના લનાગોમાં રહને ભગવતીના મંદિર મુધી લઈ જવામાં આવે છે ને ત્યાં પટો ફાટતી હોય છે તે વખતે પછી જમરે દારૂ માનું ફેડામાં આવે છે બાંમો ઉત્સવ અધાસ થાય છે

નેલિયાપત્તી- નેમાગ કે જે રેલેઈ થી ૩ માઈ અને પાંચ માઈની ૨૦ માઈલના અંતર પર પશ્ચિમ ખાતના પર્વતની એક શાખા આવેલી છે તે ૧૫૦૦ ફીટથી વધતા ૫૦૦૦ ફીટ સુધી ઉંચાણુમાં જાય છે વચ્ચે વચ્ચે દિશાથી પ્રકાશિત થતા પીઠા આવેલી છે ઘાટ બિલાડા જંગલ ૧૦૦ થી ૨૦૦ ફીટ ઉંચાઈના ટ્રેસ થો ભાગુ છે જ્યાં જ્યાંને કેડી સગળી પણ મળતી મુશ્કેલી છે

આ પર્વતનું ઉંચામાં ઉંચું શિખર નેલીયા અથવા પાલિગિ પર ૨૦૦ ફીટની ઊંચાઈનું છે વેલ્લચિયુડી વલીરાવન મ્હાનમુડી વનવચન વિગર ખીજા શિખરો પણ છે ત્યાંની હવા સખત ઠંડી-ગળી પણ આરોગ દાયક છે માર્ચે એપ્રિલ અને મે માસમાં હવા જંગલ રોગીષ્ટ અને છે ૧૫૫ થય જેટલો નમ્મા ન વચ્ચે પડે છે જંગલમાં ન રે સાગ લોઈ પડે છે પહાડના સત્તા પ્રદેશ પર પાણી ખેતી થાય છે સોળથો વનાર કમ્પોઝિટો તામ્રમા રે કાંચેની છે એક એક દીક લગભગ ૩૦૦-૩૨૫ સ્ત્રાતી પેલા અનુમાપી ઇકાર છે દરમાર તરફથી ૨૩ માઈન ની લાંબા એક સાંરે રસ્તો બાધકમાં આવે છે પગલ ૧૨૫ મેત્રીમાં પ્રદેશમાં પણ ૧૫ માઈનનો રસ્તો સગમ તરફથી બાધકમાં આવે છે જેથી એક જગ્યા સાથે ખીજા જગ્યાનું જોડાણ થયુ છે

પગમ્માન એ નેલિયાપત્તીની એક ખીજા દારકુ નામ છે તેનું ઉંચામાં ઉંચું શિખર કરીમાનગેયુરમ ૫૦૦૦ ફીટ ઉંચું છે લાંબા જંગલો પણ કુતારાજ પહાડ છે

તત્તમગાડમ- ચિતુરમી તલ્લુ માળ્ય પશ્ચિમે આવેલું છે તે એક પેશાની સારી જગ્યા છે ત્યાંના વન્યકો પણ ઉંચી જાતનું વણાટ કામ કરે છે

કેન્નુર- ખડ્ડ ભોલ કન્નુર એ કેચીન ૨૧ માઈ તરફથી ૧૩૫ માઈ પાની જમીનની છે જ્યાં

નદાર ક્ષતિન કુળના છે તેમને પોતાના અને કુટુંબના બરણ પોષણ માટે જમીનની ધી તેલેમીમાથી સાંધી સાધી આણુ મળે છે કેન્નુરની જમીનની કેચીન નેમારો ખડ્ડી આપે છે, દિશાની રોડની બંધારણ કેચીન દરબાના અમનદારો માગ્દત્ત થાય છે

આ જમીનની માપ પાંચ માઈન છે મેગનામા સંગરો કચરીઓ અને લાંબાનું મંદિર છે, લેન્મનેસ્તરમા કેન્નુરનું રાજકુટુંબ છે આગાંડામાં મુમન માનોની વસ્તી છે જેમાં પશ્ચાત્તવાચેના શિક્ષિત અને ધનાઢન લોકો છે.

કેન્નુર અમનના વખતમાં એક મોટું ૧૨ હજુ તેનું નામ મનસાગમમાં કોડવાનું આ મનુતમાં કોટિલિ ન્યુપુરમ છે કોટિલિન્યુપુરમ એક રસ્તો મરેલા નાણુ ગાંભા ચમાન હરો હજુ 'પેરમાન' સિમ્મને એ નામના ગ્રથમાં એમનું પ્રાચીન વર્ણન અને હાલની એ સ્થાનની હુદ્દીશાનું હરો દ્રાવ વર્ણન આપેલું છે જેમાંની બે ચર લીંગી ન્મીઆ નીચે આપેલ છે જો મરેલા ખડ્ડો ધૂળ કાક છે નદીને બંધ કરતો ઉંચો કોટિસ્થાન હાલ નદીનું તમીચુ માપના જતા હોલ ગેમ ભિને ખેતો જાય છે એના ન્યુ હેલમા કાચ દા આગમ દરેક અને ધાતના ખેતરાના પખીજ નરકરાને એમે છે પગી મોડી હવેની આના પારામાં સાપના બેળ છે આ મહા હરેતીનો મરો ખન્નો લાગ ઉભો છે તો જાન પર પેપારો ને રાતના તેમાં ધુન બેસી અનુદી વાણી પાંચ દરે છે

કેન્નુર એક અતિ શિક્ષક મહામાની સાથે મ્યાન છે મદામાનના સનયના સા અને ચક્રેન મ્યાનનું આ એક દીનસ્થાન હૈવ

હાલમાં કેન્નુર માત્ર એક ભણી નાખો દત્તલ ને ભયતી મા પ્રદિગમાં ઉચ્ચ છે તેના લીધે ખામ નરકીય છે

આ ઉપરાંત માથા અને એપ્રિનની વચ્ચે આવી છે તે વચ્ચે ત્રાસચક્ર, કોર્પીન અને ક્ષિપ્ત મનમારની સર્વ જ્યોતેથી હાલેલા વાલીઓ આવે છે ખામ કરી ન હાંકી જતના રિનુઓ તેમાં વિશેષ દેખ છે.

અસ્પર્શ ગણાની અને છોરા પડાથી પણ અમ કાંઈ જાતની જોડી ગણાની રિનુ કોમને પણ આજ ઉભર નિમિત્તે ભગવતીના મદિરમાં જવાની છુટ છે તેઓ મદિરમાં ધુમે છે. ગરી રંગોએ ધુમે છે અને મદિરને અભાવે છે તે વચ્ચે તેઓ નિભમ ગાણા ગાય છે ભગવતીની પ્રતિમા તરફ અભાન ભરેલી ભાસાઓ વાપ છે અને પથગ દેડે મુકકા કોમના કુળીમુપત આરવન કુટુંબના નાને આ દેવગામાં પ્રવેશ કર્યા ને દેવગને અભાનવાની શરૂઆત મનાને ખામ હક્ક આપવામાં આવે છે તેઓ નાન નાડ (કુચ કાગે કુચ કરો) ની જુમ મારના મદિરમાં ધુમે છે યાત્રિકા ભગવતીની પ્રતિમા પાસે તી રાને તનના જણા માથે પાડ પૈસા ધરાવે છે યાત્રિકાની સખ્ત એકાદી મોગી હોત છે કે બીજી દિવસે આ પાછ પકાવો જિમાં ગણના ફ થી ૭ હજાર રૂડી રાની આવર થયેલી જણાય છે. પ્રતિમા પાસે નૈવેદ્ય ધરાવનારાઓને હળવની જૂની ગાંધા આપવામાં આવે છે જે યાત્રિકા રીકારી આન થી ભગવતી પ્રમાણ તરીકે પોતાના શરીર પર વેરે છે આ ઉત્સવ પ્રમણે કોનેરા અને લીલગાને રાગ ફાંચી નીડે છે માતાજીના મોટા નૈવેદ્ય તરીકે ગોપ કુટુંબ આણુત હોય છે જેનો ત્યા મા તાજીને ભોગ અજવામાં આવ છે આ વખત ૫૦ થી ૬૦ હજાર કુકાને ભોગ અપાતો હશે.

ઉત્તમ દરમ્યાન તાડી અને શરાગનો છટથી પૂર બહારમાં ઉપોગ થાય છે ઉત્તમ ખનાસ થયા બાદ મરિનને ઘોષ નાખવામાં આવે છે ને પુણ્ય હનાચેન દ્વારા શુદ્ધ મરનામાં આવે છે.

કોલેરા અને શીતળાના રોગમાંથી અચવાને લોક આ રથળની યાત્રા કરે છે.

પેદારા-હુતર ઉદ્યોગ

નાળિએડીની વસ્તુઓ— આ ગામમાં નાળિએડીમાંથી થતી પેદારા આ ગામના મત્રા સોના રૂપ છે નાળિએડીની દરેક વસ્તુ મ વાગે જે અને નાળિએડીમાંથી અનેક નાનાવિધ વસ્તુઓ ઉત્પન્ન થાય છે નાળિએડ, કોરા, મોરેન રાયા, માગ, શીનરી દોરડા ધડકના અને ગાતીયા આ મધ લુપ્ત રૂપો ઉત્પન્ન સ્થાન એક નાળિએડી જે છે ગામની પ્રજાને મોટા ભાગ આ ઉદ્યોગમાં વાળે છે આ રાત્રમાં આ ચીનેતી પેદારી કીમતો આજ મદ્ય મુરદીન છે પણ કોચીન મર ને ક્ષિપ્ત મરદ મા છે ત્રાથી થયેલી નિતમના દરેક ચીનરી કીમતના આ કડા આજ ઉતર આપવામાં આ રા છે તેમાં અંગે હિસ્સો તો આ પ્રચીન રાજ્ય તી પેદારી ગણી શકાય.

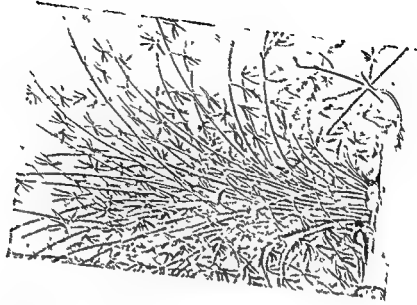
ચટાઈઓ— આ ગામના તાનાપિ તી અને ત્રિચુર તાપુ મા લોક ધાસમાંથી ઉચી જાનની ચટાઈઓ બનાવે છે.

કાપડનું વણાટ કામ— આ ગામના ચિત્ર તાપુકામાં કાપડનું ઉચી જાનનું વણાટ મમ થાય છે ૬૦ તંગથી ૧૦૦ નંર સુધીનું ચત્ર વણાટ ભાગ દરે છે અને જરી તથા કીનારી પણ માથે રહે છે મુદ્દ જે આ રાજ્યની પ્રજાને પુરૂ વર્ગ ધોતીઓ રથળે વારે છે તે ઉચી જાનના બનાવે છે.

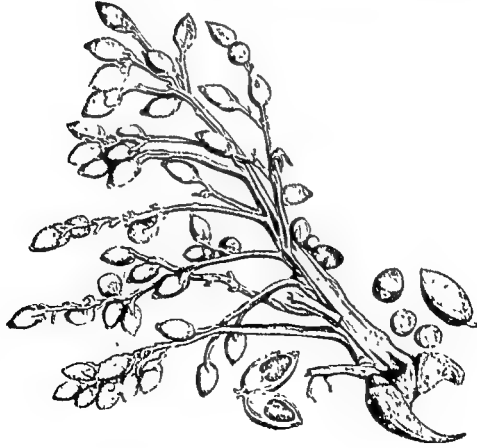
તેલ— આ રાજ્યમાં તન, બોયરીંગ એડીની પેદારા માધારણ છે અને અહીં આ તેનું તેન ગનારામાં આવે છે પરંતુ અહીં આના જથ્થોમાં લીની ચાક પુષ્કળ હોય છે અને મદાનચેરી તથા આમપામના ગામડામાં તેમાંથી તેન મેળવવામાં આવે છે અને તે તેન ભધુ કુષેપ નિકામ કરવામાં આવે છે.

તાડી-કેડીપીણા— નાળિએડી તાડ વિશેરે ઝાંઝામાંથી મેળવવામાં આવે છે પ્રજાને એક બદ મોટો

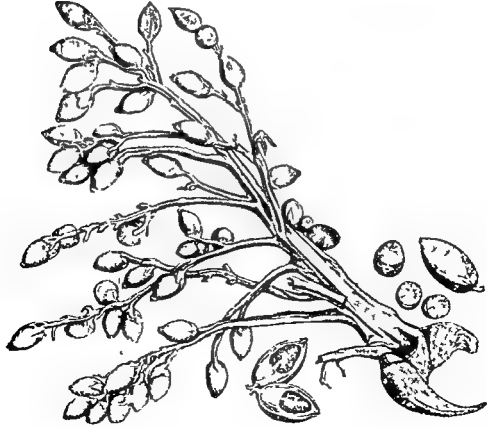
A Cluster of Bamboos, *Bambusa nana*, etc.

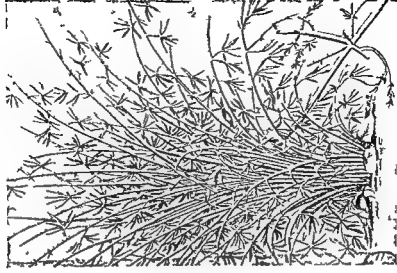
Arca-nata, *Arca-nata*, etc.

મહાબાર પ્રદેશની રૂપરેખા.
 “મહાબાર પ્રદેશ” ની પ્રથમ વાર ૮ લેટ.

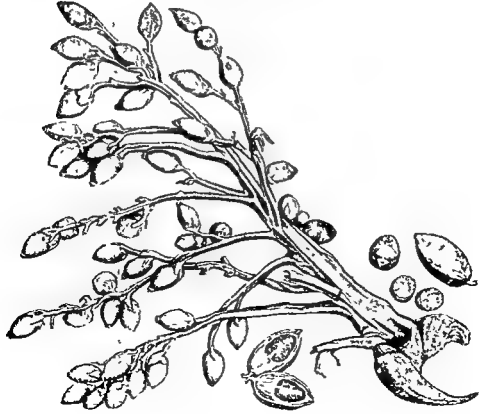

Arcaea-nuts એપરીની ૧૫

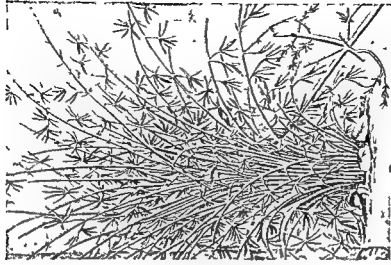

A Cluster of Bamboos ફીજ વાણીની રૂપરેખા

મહાબાર પ્રદેશની રૂપરેખા.
 “મહાબાર સમાચાર” ની પ્રથમ વાંચિ કે ભેટ.

Arcaea-nuts ગોપરીની જમ

A Cluster of Bamboos લીલા યાગડાનો ફુમળો

બાગ આ વંશમાં રામગોનો છે લોકમાં કેરીપીણુ પીના ૧૧ બહુ જુરો આવ છે મીવી તારીમાંથી જોગ નાનસાગા આવે છે ગામડાઓમાં ચગ ૧ બનાન-સાની દમી ભવીઓ પચુ છે

સોપારી— આ રાજામાં સોપારી પેદાશ ધણી છે તાનાર્પિકન ત્રિચૂર ઓ મુકુન્દ્યુગમ તાતુક્રમાં મોવારી કા નાનાનો ૧૬ મોટે ઉલોગ છે તેમાં લોક સ્ટેમન થી જન્મેનારા મુવી રો ૧૫ છે સાપારી જગમર પાકી ન હોન ત્યા કાંઠ ઉપરથી તોગી લેનામાં આવે છે પછી ઉત્તુ છાતકે કાઢી નાખી તે મચી સોપારીના આગ છે તે આક ફક્ નાના નાના ફાડીઆ કરે છે પછી એક વાસણમાં ગરમ પાણીમાં તેને ઉત્તનામાં આવે છે આ સોપારીના ફાડીઆમાંથી એક જાનનો ઘુરો રસનીંખે છે ને તે પાણીનો લાન ભોરી જેતુ ફરી નામે છે એક કનાક રુધી ઉત્તના પછી તે સોપારીના ફાડીઆનો મઠી લખ તડકે મુત્તના દે છે પેના પાણીનો નો ઉકળે ગળે છે તેથી તે પેના સોપારીના રસને લીધે જરા ધટ્ટ બની જાન છે સોપારીના ફાડીઆ તડકે અરધા મુમપાકે તેને મુ ફરીને તે ધટ્ટ પાણીમાં ઉમરે છે ને જરા મુધી તે ધટ્ટ પાણીને આ ફાડીઆ ચૂરી ન દે ત્યા મુધી અગ્નિના તાપ આપનામાં આવે છે પાણી ચુસાઈ રહેતા ફાડીઆને લઈને તડકે સકનવામાં આવે છે આ વામ્બેવી સોપારી પાનત મુ ૧૧ સામે ખારાના ઉત્તનામાં આવે છે પછી પાન સામે નથા પી જર રહેતી નથી સોપારીનો જે રસ પાણીમાં નીડળેનો હોન છે તે લોહી વહેતુ હોન તે ૧૫ મગી દેનાના અને કૂતગઝો પી છત્ત ન દુર દરવાના જાનમાં ગોમડ તરીકે વપરાય છે

સોપારી પી એવી બધી પે ૧૧ થાય છે કે ગાન્યની દે બહાર રેવે મારદત (લગાઇ પહેનાનો આ જ છે) દરરસે ૭૦ હજાર મણુ નિ ૧૧ મવામાં આવતી હતી. જેતુ સાધા થુ મૂલ્ય ખાર લાખ રૂપિયા છુત્ત મ આ વધુ હતુ

ધમારતી લાકડું— આ રાજાનો ધમાગની લાકડાનો વેપાર ઘણી અત્તનામાં છે જેતુ અનુમાન છે કે જગનોમાંથી દરરસે ૨૬૦૦૦ ખાડી સા ૧૦૦૦ ખાડી સીમમે અને ૩૮૦૦૦ ખાડી પીજી જગની લાકડુ ૧૦૦૦૦ ટન બાળનાના લાકડા અને ૩ નામ વાગડાની પેદાશ છે આ ધિ મા ૧ ટિયુર અને એનાકાનમના રોશનોએ આવે છે ત્રિચુરમાં એ મોગી નાખડા નેગવાની મીન છે અને એરનાકાનમ પાસેના મુકુ પે મા મેસર્મ આસ્પીનસેન ગેન્ડ કમ્પનીની લાકડા વેરનાની મીન છે ન્યા હગના લા જામાંથી ચાની પેગીઓ બનાવનામાં આવે છે તેન લરવાના પી ૧૧ પચુ ૧૧૧ લાકડામાંની મગનમે રીની આસપામ બહુ મોગા નમાણુમાં બનાવનામાં આવે છે

ખનિજ દ્રવ્યો— આ રાજાની ભૂમિમાં ગેવા મોઇ ખસ ખનિજ દ્રવ્યોના પનો મળેો ન પી પચુ એમ કહેવા છે કે કોલગ નર પામેના દરિઆ પી રેતીમાંથી સોનુ મળી આવે છે અને અમનના વખતમાં એ ઉદ્યોગ સારા પાસા ઉપર હોનો ફાનમાં તો નામ નિશાન નથી તાનાર્પિક અને ચિટુર તાતુ ૧ માના કુગરા મોનાથી એક જાતના પથંગઓ નીખે છે તેમાં લોખડાનો બે ૧ હોન છે થોડા વગ્મ પૂર્વે આ પથંગઓમાંની દેશી ભવીઓ દારા લોખને લુ ૧ પાડનામાં આત ૫૫ છના ૫૦ વરમ થયા ને ઉદ્યોગ ગગશગ્ણુ પાનો ૭ કોનમાંની તગીને લીને આ ઉદ્યોગ ખીનની સમય તેમ નથી

કારખાનાં—૧૯૨૪-૨૫ના મગ ડી ટ્રિબ્યુનમાં
નીચે પ્રમાણેના મગખાના રાજ્યમાં હોવાની નોંધ છે.

તેનની મીંગે	૧૫
રાખાના મિલના બનાવવાના કારખાના	૩
મા હીના તેનનુ મરખાનું	૧
વર્કરેપ આં કાઉન્સી	૨
લા ના વેરવાની મિંગે	૨
બોખાની મિન	૧૧
નમીઆ આં છટો બનાવવાના કારખાના	૨૪
રમર કે મરી	૩
માખાનો સામાન બનાવવાનું કારખાનું	૧
પરુ નામ કાનાર કારખાનું	૧
કાલ વધુવાની મિન	૧

બીજા આ રાજ્યની પ્રાંતો એક સરખ ઉછોગ
હોયીઓ બનાવવાનો છે તેઓ ધણા સગમ હોવા મગ
વા ને ખોટા બનાવે છે અહીંઆથી તરવાર કાઢીને યુ
બધ કાચી વગેરે હેડમ મોખવામાં આવે છે આ બા
બતમા ૧૯૧૬-૧૭મા ડિન્ડી સરમગ તરુથી દાન્ડઅન
દન્ડરુદીબા મીરાન દેશના દુબર ઉછોગની તપાસથી
અર્થે ની લુ પુ ત્યારે કોચીનની મેસર્સ બ્લોર્ક લુન્ડ
ન બોન્ડ કા ના મેજર મિ એફ એ કોસે લુગાની
આપતા કહ્યું હતું કે,

“they make a most excellent class
of shipwrights. We are sending boats to
Mesopotamia and they were built by
the descendants of those shipwrights
and they seem to be very much pleased
with the boats there. The boats etc, are
built of teak. The workmen are an ex
cellent class of boat builders.”

જન સમાજ— આ રાજ્યની કુલ વસ્તી

૧૯૨૧ ના વસ્તી પત્રક પ્રમાણે ૯૭૬૦૮૦ માણસોની છે
તેમાં ૬૪૬૧૩૭ હિંદુઓ, ૬૮૭૧૭ મુસલમાન ૨૬૨૫૬૫
ખ્રિસ્તિયો, ૧૧૬૭ ચાકુદી અને ૪૬૯ પન્થુઓ હતા.
ભૂ ૧ ધર્મના છે.

હિંદુઓમાં ખાગ ખાગ બનતું ‘પ્રમાણ’ ગાળીએ
તો ગળામાં પદ્મ ૭ તથા દિરિ હાલસોની વસ્તી છે
૧૬૬૬ દાંતો છે ૮૦૭૯ બાનારની ૧૩૧૦૫૪ નાચર
અને ૨૪૦૦૮ દાંતો (જો અસરની બન ગણવામાં
આવે છે તે) ની વસ્તી છે

આ રાજ્યમાં ખ્રિસ્તી મીયનરીઓના થાળા પછા
છે હિંદુ મમાળની કાલીક કુરુદીઆના લીધે બદાગાને
માગપર હિંદુઓ ખ્રિસ્ત ધર્મમાં ભૂત બાગમાં આવ્યા
ગયા છે

પરતું હાનમાં ફેગલુડીમાં પ્રચાર વધારે થવાથી
અગરવંતાનું ભૂ મમાળમાંથી નીકળતું બન્યું છે અને
તેમ તેમ ધળાસ વિગેરે કાપ અને ખ્રિસ્તી ધર્મમાં વદ
લાવવાની મીયનરીઓને સુગમતા હતી તે જોણી ચતી
બન્યું છે હાનમાં ધણાજ હનરી બનના હિંદુઓને વદ
લાવવાનું કામ આ મીયનરીઓ કરી રહ્યા છે

રાજ્યના કુલે ૨૭૩૪ દેશનોતો છે જેમાં ૨૩૨૫
હિંદુ મદિગે, ૧૪૬ મગુદો ૨૧૬ ખ્રિસ્તી દેશનો અને
૭ ચાઉદીના રાજાઓગ છે

પ્રજામાં કોષ એવી પ્રથા છે કે જેના પરિણામે
૧૫ થી ૪૦ વસ્તીના ઉમ્મરની ૩૨૮૮૫ સ્ત્રીઓ
કુતારી છે.

પ્રાંતનો અરધી અરધ ભાગ બેનીના ધધામાં દા મો
છે જાણીના પરચુરજી કામખાન અને ઉછોગમાં
લાગેના છે

ગાળાની કુલે ૨૪૬ સિંધુદી મરખાઓ છે મગ

૧૦૪૮૫૧ બાળકો શિક્ષણુ ત્યે છે એ સંસ્થાઓમાં ૮૩ સંસ્થાઓ સ્ત્રી કાળવસ્ત્રી માટે જ છે જેમાં ૩૬૭૮૬ કન્યાઓ ને મહિલાઓ શિક્ષણુ ત્યે છે. સ્ત્રીઓ માટે ૧૦ હાઇ સ્કૂલો છે.

રાજ્યમાં કુલે ૧૮ ભાષાઓ બોલાય છે તે ભાષા અને ભાષા બોલનારાઓની વિગત નીચે આપી છે.

મગયાળમ	૮૮૨૮૨૨
તામિલ	૫૭૭૭૪
કોન્કણી.	૧૭૬૦૪
તેલુગુ	૮૬૦૧
કાનડી	૩૭૭૨
મરાઠી	૩૦૧૩
શુજરાતી-કચ્છી	૧૬૬૪
હિન્દુસ્થાની	૨૩૪૧
ગુજુ	૪૫૩
હિન્દી	૪૬
ઉર્દુ	૨
ગોવાઇ	૮
પોર્ટુગીઝ	૫૦
રેપેનીય	૬
પન્જાબી	૩૨૪
હય	૨
હિન્દ	૫૦
સિરીઅન	૯૨
અરબી	૫૩

પશુધન- રાજ્યમાં ૧૯૨૪-૨૫ના સરકારી રિપોર્ટ પ્રમાણે કુલે ૬૮૨૯૬ બેઝ ૮૦૧૦૬ ગાય ૩૯૫૪૯

પામ ૧૩૬૪૩ બેસો, ૨૮૭ ઘેમ, ૨૮૬ ગવેડાં, ૬૬૬૩૬ ઘેડા ને બકરા છે. ૬૫૦૬૭ હજી, ૧૭૫૪ ગાડીઓ અને ૪૪૧૨ ગાયો છે.

કેફે- રાજ્યમાં દેલીડાર વેચવાની ૨૫૨ હુકાનો ૪૫૭ તાડીનો દુનો ૯૦૧ તમાકુ વેચવાની હુકાનો ૫૨ વિજાવની દાડ વેચવાની દુનો, ૬૯ ગામ્મતી ૧૧૧ અશીશુની હુકાનો છે. જીન અકરમાન તુકશાન થાય એવી ચીજો વેચવાના ૩૫ લાયસેન્સ અને કોફી વેચવાના ૩૬ લાયસેન્સ આપવામાં આવ્યાં છે.

—:૦:—

આબકારી ખાતાંની સરકારી ઉપજ

—:૦:—

દેલીડાર	શ.	૧૦૦૦૫૬
તાડી	"	૪૮૫૧૧૧
તમાકુ	"	૨૧૬૭૮૫
ગાંધે	"	૨૩૦૧૦
અશીશુ	"	૫૭૩૦૦
કુલઆગવાની.		૯૨૫૩૦૬

વર્તમાનપત્ર- રાજ્યમાંથી કુલે ૨૭ વર્તમાનપત્રો અને સામયિક પત્રો પ્રગટ થાય છે. જેમાં ૫૨૫ હવાડીયાં. ૧ અકવાડીઆમાં બેસાર અને આકાશના સિકે તથા ત્ર્યમાસિન છે.

કૌચીન રાજ્યનું તાલુકાવાર વસ્તીપત્રક

	તાલુકાનું નામ	ગામડાં	ઘર	હિન્દુ જનસંખ્યા	મુસલમાન	ખ્રિસ્તિ	પરચુરણ	કુલવસ્તી.
૧	કૌચીન કંથુવનુર	૪૦	૫૧૫૩૫	૧૪૬૫૫૪	૧૭૪૯૭	૧૧૧૧૭૪	૧૧૫૯	૨૭૯૩૮૪
૨	કેમનુર	૬	૬૫૨૬	૨૩૬૭૬	૮૮૯૯	૧૯૩૩	૩૪૮૦૮
૩	ચુરુ-પુરમ	૬૧	૩૭૭૮૯	૧૩૨૫૯૧	૧૦૩૨૭	૬૫૩૨૧	૪૭૪	૨૦૮૭૧૩
૪	મિચુર	૭૩	૩૨૯૨૧	૧૩૦૯૫૧	૬૧૩૦	૫૩૭૨૯	૩	૧૯૦૮૧૩
૫	તક્ષપિથિ	૫૫	૩૦૫૫૩	૧૨૬૩૧૬	૧૮૬૬૮	૨૫૧૭૦	૧૭૦૧૫૪
૬	ચિટુર	૨૭	૧૮૮૮૭	૮૧૭૪૪	૭૧૯૬	૫૨૬૮	—	૯૫૨૦૮
				<u>૬૪૬૧૩૨</u>	<u>૬૮૭૧૭</u>	<u>૨૬૨૫૯૫</u>	<u>૧૬૩૬</u>	<u>૯૭૯૦૮૦</u>

પ્રિન્સીપાલ મલબારનું તાલુકાવાર વસ્તીપત્રક.

:૦:

	તાલુકાનું નામ	ગામડાં	ઘર	હિન્દુ જનસંખ્યા	મુસલમાન	ખ્રિસ્તિ	પરચુરણ	કુલવસ્તી
૧	કલ્પીકટ	૧૮૦	૫૧૫૫૧	૧૯૬૪૩૫	૮૮૩૮૩	૫૭૬૩	૧૪૮	૨૯૦૭૩૯
૨	ચિરક્કલ	૨૭૦	૫૮૯૬૦	૨૫૪૯૮૦	૮૭૩૩૭	૪૦૫૬	૨૨	૩૪૬૩૯૫
૩	કૌચીન (પિં)	૨	૩૬૨૦	૫૩૧૮	૫૦૦૨	૧૨૦૬૬	૩૪	૨૨૪૧૭
૪	એરનાડ	૨૨૧	૭૮૫૦૧	૧૬૩૩૭૮	૨૩૭૪૦૨	૩૭૧	૦	૪૦૧૧૦૧
૫	કોટાપમ	૨૨૪	૪૦૦૨૮	૧૭૪૦૪૮	૫૧૧૪૬	૨૦૮૮	૩	૨૩૨૨૮૫
૬	કુરુમ્પનાડ	૩૩૮	૬૯૩૭૪	૨૫૯૭૬૯	૯૬૪૬૩	૬૪૧	૪	૩૫૬૬૦૭
૭	કક્ષદિવ	૫	૧૮૮૪	૧૪	૯૪૫૪	૨	૨	૯૪૭૨
૮	પાલગાટ	૧૩૭	૮૦૨૫૫	૩૭૫૪૩૨	૪૭૬૪૬	૩૬૦૫	૩૨	૪૨૭૦૧૫
૯	પોન્નાની	૪૫૯	૯૯૭૭૭	૨૮૧૧૫૫	૨૨૯૦૧૬	૨૩૦૮૧	...	૫૩૩૨૫૨
૧૦	વંચુવનાડ	૩૧૭	૭૨૭૧૦	૨૫૬૯૭૬	૧૩૬૯૧૬	૬૧૯	...	૩૯૪૫૧૭
૧૧	વયનાડ	૫૮	૧૬૧૩૪	૬૭૮૪૫	૧૪૨૫૨	૨૩૫૮	૩૧૬	૮૪૭૭૧
૧૨	અન્જન્ગો	૨	૧૦૦૯	૧૭૮૫	૨૧૯	૩૯૨૭	...	૫૯૧૮
				<u>૨૦૫૧૧૧૫</u>	<u>૧૦૦૪૫૪૬</u>	<u>૫૮૫૬૭</u>	<u>૫૬૧</u>	<u>૩૦૯૫૭૫૯</u>

બ્રિટિશ મલબાર.

"High mountains rise to the left with water glistening on bare black rocks like tears of gladness in the eyes of sorrow; forests stretch away here with gentle slope and easy undulation there down precipice and steep declivity; far below lie swamps choked with thorn, thicket and rank coarse grasses, breeding fevers and miasma, but yet in whose bosoms are stored the streams which water these long stretches of rice fields, here sere and yellow after the sickle of the reaper, there whitening unto harvest or again a vivid green where the second crop matures. Hills everywhere, some arid, red and unfruitful, more covered in the feathery foliage of these eastern orchards. Here and there smoke curls up in the still noon-tide air; or the glist of some mosque or temple or riverpool catches the eye. As the distance grow farther, hill and field all merge into one green plain, and beyond gleams the sea, hard to be discerned from the heaven that bends down and meets it. As you gaze, the thought rises from the heart that in such fair and well-ordered beauty, the affairs of this world may perchance appear from the Throne of Heaven with all their inequality, so strange, so little comprehensible by us the dwellers amid its hills and valleys"—MADRAS TIMES

સારાન્ય વર્ણન

બ્રિટિશ મલબાર એ હિન્દની સરકારના મદ્રાસ પ્રધાકાનો એક જિલ્લો છે. તેની ઉત્તરે દક્ષિણ ક્વણ્ટિક, કુર્ગ, મહીસુરનું દેશી રાજ્ય, પૂર્વમાં પશ્ચિમ ધાટના કુંગરા નિલગિરિ પહાડ અને મદ્રાસ પ્રધાકાનો કાષ્ઠગુદુન જિલ્લો, દક્ષિણે કાવ્વીનનું દેશી રાજ્ય અને પશ્ચિમે અરબી સમુદ્ર આવેલા છે. આ પ્રદેશનો વિસ્તાર જેટલો લગભગ માં છે તેટલો પહોળાઈમાં નથી, છેક દક્ષિણે તો તેની પહોળાઈ ઘણી જ ઓછી એટલે તે લગભગ પાંચ માઈલ સુધીની જ થઈ જાય છે. વધારેમાં વધારે પહોળાઈ લગભગ ૮૦ માઈલ સુધીની છે. પ્રદેશમાં સપાટ જમીનનો મોટો વિસ્તાર તો જવડેજ છે. ક્યાંક પહાડો આવેલા છે તો ક્યાંક ઘણી નીચાણમાં ખાઈઓ આવેલી છે. આ પ્રદેશની ઉત્તરે જેમ જેમ જઈએ

તેમ તેમ જે સપાટ જમીન જોવામાં આવે તે સમુદ્ર કિનારાથી ૨૦ માઈલથી વધારે છે નથી, પરંતુ દક્ષિણ માં જઈએ તો દરિયા કિનારાથી ૫૦ માઈલ સુધીની સપાટ જમીન મળી આવે છે.

પર્વતો

આ પ્રદેશની પૂર્વમાં જે પશ્ચિમ ધાટના કુંગરા આવેલા છે તે ઉત્તરથી દક્ષિણ સુધી પથરાયેલા હોઈને ક્યાંક ઉંચા તે ક્યાંક નીચા એમ પડેલા છે. એ પહાડોનાં કેટલાંક ઉંચા શિખરો લગભગ ૭૦૦૦ ફીટની ઉંચાઈ સુધી છે પરંતુ શિખરોની સરાસરી ઉંચાઈ ૫૦૦૦ ફીટની છે. દક્ષિણનાં એકાદ બે શિખરો ૮૦૦૦ ફીટ ઉંચાં છે. અને આ ઉંચામાં ઉંચા પર્વતોનાં નામ નીલગિરિ અને કંડામલા છે. આ પર્વતો એટલા ઉંચા છે કે તેના શિખરો પર ગેદનાં જલ ઠરી જઈને ૫૨૬

આ નદીનું મુખ ધણાજ વિસ્તારવાળું છે અને મધુદ્રના મંગમ પાસેથી એક ખાડી બનીને તે દક્ષિણ ક્ષણિકક સુધી ગળે છે.

અન્નરકનડી પુળા અને મયરીપુળા—
નદીઓમાં પશુ મુખ પામે હોડીઓ ચાલે છે.

કોટકેકેક પુળા— કુરુચનાડ તાલુકામાં વેપા રને મદદ કરનારી અત્યની નદી છે. તેની લંબાઈ ૨૬ માઈલ લગભગની છે. ધણીજ ગંડાઈ હોવાથી તેનું પાણી ખારે માગ લાવું રહે છે ને તેમાં હોડાકા ચાલે છે આ નદીમાંથી ક્ષીરદ જલમાર્ગ દ્વારા કોપરાં, નાગિએર વિગેરે માલ લઈ જવા માટે નહેરો ખોદવામાં આવી છે.

એલતુરપુળા— ક્ષીરદના ઉતરે ૭ માઈલ આવેલી છે. અને રેવે નહની થઈ ત્યારે હોડીમાં ખેતી થીકા ઉતર પ્રદેશમાં આ નદી મારફત મુસાફરી કરતા.

—0—

જલમાર્ગ ખુશ્કીરસ્તા અને રેલ્વે

આ પ્રદેશના લગભગ બધા તાલુકામાં જલમાર્ગો આવેલા છે. ખાડીઓ, મોટી નદીઓ અને નદીઓમાંથી બનાવવામાં આવેલી નહેરો વાટે પ્રદેશમાં જલમાર્ગની ધણી સુગમતા છે. નદીઓ બંધીજ પૂર્વે લાગમાંથી ની-કળીને પશ્ચિમ ભાગમાં સમુદ્રને મળે છે. અને નહેરો વાટે ખાડીઓ સાથે તેનું બેઝાણ થાય છે તેથી વેપારને પશુ ધણી મગવડતા થાય છે.

પ્રદેશમાં દારકાર કુંગરાઓ હોવાથી તેમજ સમુદ્રની ખાડીનાં પાણી પશુ ઠેક ઠેકાણે પયરાવાથી ને વળી વર માંદ પુરુષ વરસતો દોવાથી આ પ્રદેશમાં પગરસ્તાનો બવદાર ફુર્ગમ છે. મહીસુરનો ટીપુ સુવંનાન જ્યારે મયનાર પ્રદેશ ગર કરવા આવ્યો ત્યારે તેણે પગરસ્તા મોજરાને સોધી પહેલો પશ્ચિમ લીધેલો. દાવમાં આ પ્રદેશમાંના પગ રસ્તાઓ એકદરે ૧૫૦૦ માઈલની લંબા-

ઈયા છે. તેમાં સૌથી જાણવાનેગ રન્નો પેરુઆડી સુગમ નામનો છે તે મહીસુરથી શરૂ થઈ દાનાનોગ અને ટેવીચેરી સુધી આવે છે. મહીસુરથી ટેવીચેરી આવતાંનો એક ખીતો રસ્તો પણ છે ને તે માનદવાડીમાં થઈને પમાર થાય છે. આ રસ્તાઓ મારફત કુંગરાઓ પર થી મળી, કાફી વગેરે ની પેનાસ બદરે લાવવામાં આવે છે ક્ષીરદથી મહીસુર, ફૂર્ગ, નિયગિરી, મદામ વિગેરે જગોગે જવાના પગ રસ્તા ઓ પણ છે- મહીસુરથી મજેરી સુધી એક ખામ રસ્તો છે તે રસ્તેથી મજેરી થઈને એક નાનો રસ્તો નિયામશુર અને નિયગિરી જવાનો પણ છે મજેરીથી મલપુગમ નામનો રસ્તો તીર અને પોનાનીમાંથી પમાર થઈને પાલધાટ આવે છે આ રસ્તાઓ ઉપર બને બાલુએ આખા, વડ, પીપળા, અને ફલુમનાં ઝાડો આવેલા છે રેલ્વે સ્ટેશનોએથી ખાસખામ જગ્યોએ જવાના નાના નાના રસ્તાઓ ધણા છે.

કોઈનમુર છાંયો પમાર કરી રેવે મડક પાનરાટ નાં નાકમાં થઈને આ પ્રદેશમાં આવે છે તે પૂર્વમાંથી આડી પોવાની નદીના તીર સુધી (ગોરનુર) આડીને ત્યાંથી પાંચી ઉતર દિનામાં ફરી તીર આગળથી સમુદ્રના કિનારે કિનારે મીંસી ઉતર દિશામાં આડી હમિયુ ક્ષણિકકના આપાદિક કેન્દ્ર મેગેરોગ આડી ખનમ થાય છે. એટલે આ પ્રદેશમાં વાવવાળી મેગેરોગ સુધી મડકની લંબાઈ ૧૭૪ માઈલ છે તે ગાઈન પગ આવના રેલ્વે સ્ટેશનો નીચે પ્રમાણે ૭ સ્ટેશનોની મામે માનવામાં આવ્યા મુકના છે તે સ્ટેશન તેટલા ગાઈન એંગનાનમ (જે કોવીનનું રેલ્વેસ્ટેશન છે) થી દૂર છે એમ મનવું

૧૦૮	વાવવાર	૭૮	વક્રી
૧૦૧	કન્ડેકાડ	૭૩	ઝોટાપાગમ
૯૨	ઝોવકોટ	૬૫	ગોગનુર
૯૫	પાવરાટ	૭૭	પડાની
૮૭	પાંચી	૭૮	પ નીપુગમ
૮૨	મન્ડો	૮૪	કુડીપુરમ

૮૮	એકકોળમ	૧૭૪	નાનાનોર
૮૯	તિરૂર	૧૭૮	અગીકાન
૯૦	તાલુર	૧૭૯	તળીપ્પરમ્મ રોડ
૧૦૩	પરપ્પનગાડી	૧૮૩	કનપુરમ
૧૦૬	વંદનીકુન્ડુ	૧૮૮	પનથગાળી
૧૧૦	મુલુડી	૧૮૨	એળિમલા
૧૧૩	કિરોડ	૧૮૫	પથ્થુર
૧૧૪	મંદાથી	૧૮૮	ત્રિકરીપ્પુર
૧૧૮	કલીપ્પટ	૨૦૪	મેરુનતુર
૧૨૨	વેંગુલિન	૨૦૭	નિલેશ્વરમ
૧૨૬	એવલુર	૨૧૩	મન્ન-ગાડ
૧૩૧	એમનંગે	૨૧૮	પલીકરા
૧૩૪	પન્તનાળી	૨૨૦	ત્રિકનાડ
૧૪૦	તિક્કાળી	૨૨૭	મસંગેટ
૧૪૮	બડગરા	૨૩૫	કુમ્બગા
૧૫૧	નાથપુરમ રોડ	૨૪૧	કુરૂપીપના
૧૬૫	માહે (કન્થ)	૨૪૫	મન્નેશ્વરમ
૧૬૧	ટેનીચેરી	૨૫૦	ઉદ્ધાન
૧૬૪	ધનમલમ્	૨૫૬	મેગલોર
૧૬૬	એન્ડા		

નિહાતા વિભાગ

ખ્રિષ્ટિય મન ઠાગે નવ તાલુકામાં વહેંચી નાખવામાં આ ગો છે આ તાલુકાના વડા અમનદારને કલેક્ટર હેનામાં આવે છે અંદેશ નાલુકાના વડા અમનદારને તરેસીન ગ હેનામાં આવે છે દરેક તાલુકાને ગામડામાં વહેંચી નાખવામાં આ ગો છે અને દરેક ગામડાના અમ દારને અધિભરી અથવા ગ્રામ મુન્સીફ હેનામાં આવે છે ઉદ્ધાની સૌથી ઉત્તરે ચિરક્કન તાલુકો આવેલો છે તેનાથી નીચે ગોગનમ્ કુરૂપ્પનાડ તાલુકામાં આવના છે આ નવે તાલુકાના એક શ્રમખાને ઉત્તર મન ઠાર કહેવામાં આવે છે આ નવે તાલુકાના ત્રણ તહેસીલ દારો છે અને તે ત્રણ તહેસીલદારના એક વડા અમનદાર

છે તે સમ કલેક્ટર કહેવાય છે તે તેનું રહેવાયું ટેલિગ્રેફ મા છે કુરૂપ્પનાની પૂર્વ દિશાએ પશ્ચિમ ધારી બાલુ મા વાઇનાડ તાલુકો આવેલો છે આ તાલુકો મમ કિનારાથી થયો દૂર છે તે તે તાલુકા માટે એક મામ સમ કલેક્ટર છે

કુરૂપ્પનાડની દક્ષિણે મનીકટ તાલુકો છે તે સમ કિનારા પર અને બધા તાલુકાઓની મધ્યમાં છે ઉદ્ધા નાવડા અમનદાર લે ટર આ તાલુકાના મુખ્ય તહેસીલદાર કલીકટમાં રહે છે જ નાનુ મુખ્ય તરેર પથ કલીક જ છે મનીકટ અને વાઇનાડ તાલુકાઓની દક્ષિણે એરનાડ નામનો વિસ્તીર્ણ તાલુકો છે ૧૮૨૧ મા આપના બડ થયતુ તે આ તાલુકામાંથી ઉદ્ધાન પામેતુ એરનાડની દક્ષિણે વલ્લનાડ તાલુકો છે વાઇનાડની જમ તે તાલુકો પથ સમુદ્ર કિનારાથી થોડે દૂર છે મૌથી વધારે વિસ્તારવાળા એરનાડ તાલુકા પછી વિસ્તારમાં બીજો નમરે આ તાલુકો આવે છે વલ્લનાડની દક્ષિણે પોનાની તાલુકો આવે છે તે તાલુકામાં સમુદ્ર કિનારા ૬૦ માઈલ સુધી લાંબો છે પોનાની પશ્ચિમે પાતવાટ તાલુકો આવેલો છે પોનાની અને પાતવાટ તાલુકાના તરેસીદારો ઉપર એક સમ કલેક્ટર છે

આ સિવાય ૨ ચોગમ માઈનનો એક દક્ષિણે તાલુકો છે તેને ક્ષિતિશ કોમ્પીન કહે છે ત પથ ક્ષિતિશ મન ઠાર ના કલેક્ટરના હસ્તક છે આ સિવાય ત્રાવણકોગ રાજ્ય મા અન્નગો અને ટેન્ગાશેરી નામના બે ગામડા છે તે તથા અરબી સમુદ્રમાં લક્ષ દ્વિપ આવેલો છે તે પથ ક્ષિતિશ મનઘારના કલેક્ટરની હકુમત નીચે છે

ખેતીવાડી

આ પ્રદેશની બુગિમા જે ખેતીવાડી થાય છે તેને આપણે ત્રણ વિભાગમાં વહેંચી નાખશું સૌથી પહેલા વિભાગમાં ધાન્યની ખેતી આવે છે તેમાં મુખ્યત્વે ચોખાની નીપજ છે કયાક એક પાક તો કયાક બે પાક

એમ આ બુધિ પાક આપે છે મોગ ભાગે બેજ પાક ની નજે છે બે પાક આપે એની પાચ નાખ એરના વિરનાગની ભૂમિ છે તે કલીકગની ઉત્તરે ટેલીચેરી અને મના નોર વચ્ચેના પ્રદેશ છે જ્યાં ધાન ની ખેતી થાય છે ધાનની એક વાર લાણી કરી લીધા પછી તેમાં શાકભાજી વાન વામાં આવે છે આ પ્રકારની જ જમીનમાં કેળ પશુ રાપનામાં આવે છે અને આકુની પશુ ખેતી થાય છે એરનાક તાતુ ના આકુ સૌથી સરસ અને પ્રમાણમાં ઘણું ધાન છે ત્યાંની જમીન આકુની ખેતીને જ બરની છે

બીજા પ્રકારની ખેતીમાં ચાગ વગરની બહુ મોળી ખેતી થાય છે અને આ નાર વસ્તુને મધ્યમારન લોક ચતુરભોગ કહે છે તે ચાર નસ્તુ નાળિયેરી, સોપાગી, ફણસ અને મરી છે આ ચતુરભોગ ઉપરાંત આ પ્રાંતની ખેતીમાં આગા, તાડ, આબની, કેળ, નારંગી વિગે રોગો પશુ સમાવેશ થાય છે,

નાળિયેરી સમૃદ્ધ કિનારે અને ઘણું કરીને રેતાળ પ્રદેશમાં વિશેષ થાય છે પશુ સોપારીને તો કાદવ ખો પુષ્કળ પાણીનાળી જમીન નોંધએ છીએ સોપારીનું લાંકુ મજબુત હોય છે અને એક એકરમાં દર વરસે ૧ લાખ સોપારીની નીપજનો અંદાજ છે ફળુમ મટે ચીપ્પી કળી માંની નેજા ફળુમના ફળ કાચા કે પામ બેડે તરે હનાને ખોરાક તરીકે ગરીબોતક ઉપયોગમાં લે છે કેટલાક લોકે ફળુમમાંથી રંગ બનાવનાતુ સારું જાણે છે મરીની જન્મભૂમિ આ મનમાર પ્રદેશ જ છે અસનના વખતમાં પશુ પરદેશીગેમ આ દેશ સ્થાયે આ ચીજનો જ વેપાર કરનાને રમ્યા હતા મરીનીખેતીને જોખામાં જોડે ૧૦૦ ઇંચ વરસાદ નેજા જ મરીની ખેતી જનનસારીથી માર્ચ સુરીમાં થાય છે અને જૂન તથા જુલાઈ મહીના માં ને મરી ની વેનને નોંધવું પાણી ન ગણે તો મરીના દાણા જોખા થાય છે આ પ્રદેશના ચિરક્રમ તાતુમમાં મરી સૌથી વધારે માય છે

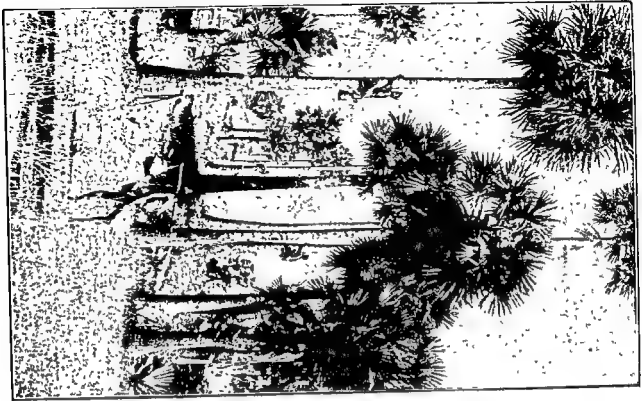
ત્રીજા પ્રકારની ખેતીમાં કોરી ચા ખો રમરની ખેતીનો સમાવેશ થાય છે

કાશીની ખેતી વાઈનાક તાતુકામાં થાય છે મરી ની સૌથી પહેલી ખેતી ૧૮૩૦ ના અરસામાં ઉત્તર વાઈનાકની માનતોડી હિંમ પર કરવામાં આવી એમ કહવાય છે ૧૮૬૦ થી ૧૮૭૫ દરમ્યાનમાં સમયના કોરીની ખેતી પૂરે બહારમાં ખીની હતી પરંતુ ત્યાર ના ઝાડના પાંડામાં જીવાત લાગનાથી મોટા નાગ થતા લાગે તો રક્ષણ માટે ઘણા પ્રયોગ કરવામાં આ ના છે પશુ હંતુ સુધી એ જીવાતનો નાશ થયો નથી આથી કોરોની ખેતી કરનારાઓનું ખ્યાલ સિંકોના (કરીનાઈનના ઝાડ) ની તરફ ખેંચાણુ આ જ તાતુકાના ચેરમપડી વિભાગમાં ૧૮૬૮ ના અગસ્ટમાં કેપ્ટન કોક્સ નામ ના યુરોપે પહેલ પહેતુ સીકો નો રોષું ૧૮૮૦ થી ૧૮૯૦ સુધી આ પ્રદેશના સિંકોનાની નીપજે પશુ ઉચે દરેક ભોગ થો પછ ત્યાં સિંકોન અને જનનાના સિંકોનાના ઝાડમાંથી નીપજતુ કરીને બહુ મોળા પ્રમાણમાં હિંમ ફેલાયુ ને કરીનેની બજાર તોડી નાખી આ તે સાથે આ પ્રદેશની સીંકોનાની ખેતી પશુ એમાંથી દીરી

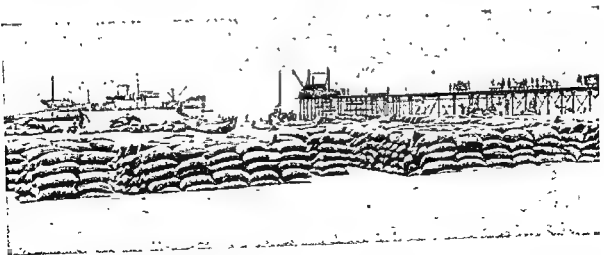
કોરી અને મરી તેનાની ખેતીની અદ્યત થી ચાની ખેતીનું માથુ ઉચે આ યુ ખો ચાની ખેતી બી ત્રાક ટોડ ઘણા મોળા પ્રમાણમાં થતા લોગી ૧૯૦૦ માં ૫૦૭૮ એ રમાં ચાની ખેતી થતી હતી ને ૧૯૧૦ માં ૨૨૮૩૪૨૬ રતનની હતી પરંતુ આજ રોગી ખો ની કમી થોડી ચાની નિગસ ઉપરથી આ ની મેનો ના ન આવી શકે

રમરની ખેતી આ પ્રદેશમાં આથી બીજે નજરે જ ચીગઆડી વિભાગમાં રમરના ઝાડ બહુ મેળ પ્રમાણમાં ઉછેરે છે ૧૮૮૬ માં વગમ સુરી આ પ્રદેશથી ઉપયોગી રમ નીપજે છે તેનો ખ્યાલ લોના નેનો દક્ષિણ વાઈનાક પ્રદેશમાં વઈ પીરી પાનેના મૂરથી અને પૂતરમ શોનાના બળીયાઓમાં મિ. સી ઇ જોનાડ

મહાબાર પ્રદેશની રૂપરેખા.
 "મહાબાર સમાચાર" ની પ્રથમ વાર્ષિક બેટ.

Palmera Trees તારનાં આકારથી તાડી યેળવવા કય.

Shipping & Landing of goods on the Calicut Port.
 ફ્લીક્ટ બંદર પર માલની ચડ ઉતાર,

at an annual cost of several crores of rupees. The timber which now goes to waste in the Madras forests is just as good as the imported article and if it could be utilized instead of being left to rot not only would a substantial increase in the revenues of the presidency be obtained but large sums of money which now go to the foreigner would be retained in the country.

જાણવા જોઈ રહ્યો.

કુટીરકુટ— ક્ષિતિય માત્રા જીવન મુખ્ય
ચહેર છે જીવો લેક્ટર અહીંયાં રહે છે પેરિજો
શીસર ગમ ને ગર અને ગમના ગમ અને ગમના
હાય નીચેના હાથેગર મોડ ગમના રોજી પછી
મથક છે ગોપીનીની ઉત્તરે ૮૦ માલગી અને છે
રેલ્વે રસ્તે મદ્રાસથી ૪૧૩ માઇલના અને પર છે
વસ્તી ૮૦૦૦ માપુમની છે અનેમા માલી નગર
મે મહિનાની આખરીએથી ગો ગટની અધ્યય મુધી
તલ નધ રહે છે મેમુર વણી છીઝરે છે ગો રીમ
રો દરિયા ડિનારથી ત્રણ માઇલને ઘટે ૮૦૦ ન્હે છે
નોની બોટો માગ્રત રીમરો ઉપર માન લઇ જવામા
આવે છે ૧૫૦ ૮ ના વજાના ક તેની નીચેના વજન
ના દેશી વહાણો પછી કિનારેથી ૭૦૦ વારને ઘટે ૮૦
રહે છે

કિનારા ઉપર બે ડહકા બાધનામા આયા છે તે
 ૭૭૫ શીટ લામા છે એક સ્ટમ હાલિની સમે છે
 અને તે દેશી વેપારીઓની મળારા મામે છે મા
 હિંગા બેરોમા જાના માટે તે ડહકા ઉપર ૮ કેદન
 ચોખ્ખામા આની છે જેમાર કેદન પટાડીતા મા
 અને બાકીની દરેક ૩ ટનની તાકાતની છે દિશિ ૭

[illegible]

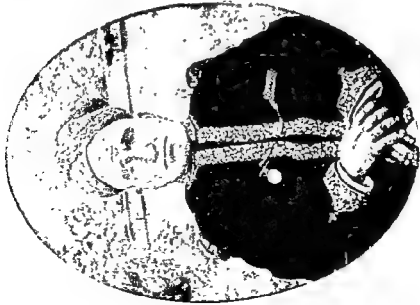
મનીષ એક નૈતિદામિ જીવુ શહેર છે ત્યાં
મન ગત ગોપરિન ગતી ગતી આદી જીવ આદી
વમા છે અને તે આદી પગ ગતિયો પરીણો વિતરોતર
હું જીવ્યારના જીવ છે તેના અમ તમા હાનમા નાની
નાની મિ તો જ છે ગોપરિન રાતને મહેન કોમપર
અમા આપો છે દીપમા વેગિય નામનુ એક
ઉનુ ટેરી પગ ગતિ ગતિ રાતરી થાણો પત
છ વેદહિ। પાસે વરી વન નામનુ એક પ્રાચીન
સુગિહ પિન્દુ દેવાનર આવેનુ છે એ દેવાનર મિત્રી
સ્થાપના િ। સુગિ પોનાના હનેરી મી છે એમ
કેસર છે તહે મા પોર, હાંરકુતો અો મ્યા શા
ળાઓ આવેરી છે વરીકર। ક્ષેત્રમા તુનામ મહિનાની
પ્રતિ અમાને એક મોટો મેળો લગવ છે આ રોગ
મા મપડ વણુ કામમા મગજાના ધમા આવના છ
જર્મન શીસનરી તરફથી સ્થાપિત થયેરી એ મોગ
મિ। છે માણુ મગજાનું એ મોટું મરખાનું મગરી
મા પીડા। અહીંયા સારા પાસપર આવે છે,

ફિઝીયો ડોઝીન— એ જ નામના તાલુકા
 રૂબરૂ છે તેની વસ્તી ૨૧૦૦૦ માં યુગલી છે. મુગલ
 રાને મો મેની વચ્ચે આ જી સમુદાય મિના. ઉપર
 આ મોળામા મોટું ૧૨ છે મ્લી ૬ મે મેગ વિગેરે -
 બદલે વસ્તી આ વિસ્તારમા ફિઝીયો ડોઝીન

મહામાર યદેશની રૂપરેખા.
 "મહામાર મહામાર" ની પ્રથમ વાર્ષિક કોટ.

M. R. Raja Aversa
 The Raja of Nilambur
 ૧૯૩૨-૩૩ ની ૧૦-૧૧ માર્ચ ૧૯૩૩

D. H. The Zephorus of Calicut
 ૧૯૩૨-૩૩ ની ૧૦-૧૧ માર્ચ ૧૯૩૩

પેરીન્તલમના — વનનાડ તાનુડા મુખ્ય ગામ ૨ આ ગામમાં મોટા ભાગે માવેલાગોની રાની છે અહીં તો પ્રચિત્તિયમર છે તે જિજ્ઞાસુમાનુ નિગમ પોરુપે પ્રમત થા પોનાના ભક્તો આવેલ એમ મહેવાય છે

મન રકાડ— પેરીન્તલમથી પૂર્વમાં ૨૦ માઈલીનાં પારે અદ્ધાગી નામના પગ સ્તા ૫૦ આવેલ છે આ ઇમારતી વામ ૧૭ મે મુખ્ય મથક છે અહીંમાં એકી લોની રાની રાણી છે ધાનના વેપારમાં તે મોટા સારો રીસો પેા રે છે

પટારાગી તે ગોક રે રે સેલન છે ત્યાં એકે રાક્ષત પાંચાળા છે અંતે ૧૭મી અક્ષરન ૦ નાંતુ પશુ કે પગ પીથી માને હટે સોરણુ આવેલુ છે ત્યાંથી કાચીન રાજાની રે રે લાગે જાય છે

વાણીયનકુળમ્— ૫૪મીથી ૧૨ માઈલ આંતરે પૂર્વ વિશાખા આવેલુ છે અહીં આ ચરિત્રાગી રાજા ગોક મોકુ ગમર ભગા છે દોર વેનમાં માટે આ ભગમાં પ્રણ વપ આરસમાં આવે છે અહીંના થી ચાક મા નો હટે મોટામાં ગામમાં એક જુવુ પ્રસિદ્ધ દેવ છે તે દેવમાં શ્રી વિષ્ણુ નો નિનની મૂર્તિઓ છે

પાલ માટ— એજ નામના તાનુડા મુખ્ય છે એ મન મા માંગ મોગ સરેરાશ તો વી ૧ નંબર આવે છે આ સહેગમાં એક કારે નંબરે વજ્ર હાધુનો ૫ દહર અર્ધાએ મવાવેલા મનુદા પિત્રો અહીં આ છે આ રેગ મા પારમાં તોનાની નદી નડે છે ને તેના તીર પર પ્રામજુનો પ્રસિદ્ધ મંદિરની ઘણે આવેલો છે

કેલ કોડ— પાલમાંથી દક્ષિણે ૧૨ માઈલ પર આવેલુ છે તે તેમના નામના કુળની તથેગીમાં આવલ

છે ત્યાં એક નાના દેવી મરાસીઆ રહે છે ને મેનકોડ રાજના નામે ગોળખાન છે પેનાની અંતે મોક્ષ હુર ને દમારની નાજ અંતે મોના વેતાર માટે આ સ્થળ મોની મન કુટે આ ગામમાં પ્રામકુરિપેન મનામનુ એક દેવ છે તે દેવ પ્રજાપતેનો રાપે હુ કે એમ રેવાય કે આ જાગ્યા એક વીજુ હો આલેન છે ત્યાં અમનાના જાનામાં નાર નહેરે અંતે ન્યાનામન હતા અમ દેવેલ છે

આલુતુ— પાલમાંથી ૧૩ માઈલને હટે છે તે દામ ગણ રાણિ લીધુ આપમ છે ને તપસી તીથમ દેવામાં આવે છે

પોનાની— પેનાની તાનુડા મુખ્ય ગામ છે તે પોનાની નામની તરીના એક મિત્ર આવલુ છે તે ગામમાં મોટા ભાગે મનોના લોની રાણી છે તે ગામ ને તાનુડાની રાણી થિય ને રૂપી નામીનકુડ દેવથી સુમારિ નથી માટે લોકમાં મુળી મેગ તગા (યુ) નિસમ રાત અંતે પ્રમેવ જમાતારી અહીં આ આવે છે

તીડર રે રે રેગ છે આ પ્રગમાં વિનાગ પામની પાગીત અત નરેગા નક મેક માગાન અહીં આ મનદામ મ ના આવેલો છે તુ ૧ (ગા) મા ને જગ આ ગાનની નજ મા આવેલો છે કડીયુર ના હવે

નાનુ આ ૨૨ મા અહીંના ઉતો નુ એક મોકુ મથક છે ત્યાં મો પોના મોગ પ્રામમાં મેગી ને નો મીગ આથી ૧૦ પગે ચાલ્યા માટે તાર કસુ ગેન મગા મળ્યા અહીં આ આવલુ છે પ્રગમાં તર માગી નામનુ રામ છે ત્યાં ગોક મોકુ દેવ હટે ત્યાં પગ ૨ માગ રાસે મળામમ અ દામ મળમ પ્રામો મેગ ભરાવેલો નદીના સમે તીર પીતુ ગે હવે હો છે

The God of 'Guruvayur'
ખ્રિસ્તી મનગામ્મા આલેના 'ગુરુવાયુર' ના વિષ્ણુ મંદિરમાની
શ્રી વિઠ્ઠલની ભવ્ય મુર્તિ

રાતી તળેડીમાં મોટા મોટા પથરા પડ્યા છે તે ચેરમા ન પિરમાલ રાખના વખતના ગઢના પથરાઓ છે એમ દહેવાય છે. વળી સમ્રાટ મહારાજ ચેરમાન પીરમાલના વખતમાં એક મોડું વહાણ અહીંઆથી અરબસ્થાન પ્ર રાન વિગેરે જગ્યાએ ગયું હતું.

કોટાપમ— ધરમદમથી પૂર્વમાં ૮ માઇલને અંતરે આવેલું છે. અસક્ષના સુપ્રસિદ્ધ “કોટાપમ તમ્બુ ગાકનુંમાર તું ગમ્બુડું” અહીંઆ વસતું હતું. અહીંઆ હજુ પશુ એક જુનો રાજનહેલ છે.

બડગારા— કુરમ્બનાડ તાલુકાનું મુખ્ય ગામ છે. તે વેપારનું એક મથક છે. આ પ્રદેશના બીજા સ્થળોએથી અહીંઆ આવવાને નહેરોના માર્ગ છે. નાળિયેર અને કોપરા અહીંઆથી બહુ મોટા પ્રમાણમાં નિકાસ થાય છે. આ ગામમાં એક પુરાતન કિલ્લાના ખડે ર આવેલા છે.

કોટકલ્લ— બડગારાથી ૩ માઇલને અંતરે આ મેલું છે તે પ્રમારતી કાકકાના વેપારનું મથક છે.

કોઇલાડી— આગળના વખતમાં તે એક મોડું શહેર હતું. અસક્ષના વખતમાં અરબસ્થાન સાથેના આ યવા જવાનો વ્યવહાર આ સ્થળેથી ચાલતો હતો.

પન્હલાધિની— કોઇલાડીની હિતરે આવેલું છે તે એક ઘણું જૂનું ને જમણીનું સ્થળ છે. અરબસ્થાનના વેપારીઓએ પોતાના વેપારના મથક તરીકે આ સ્થળને પસંદ કર્યું હતું.

માનન્દવાડી— વાઇનાડ તાલુકાનું મુખ્ય ગામ છે. તે ક્ષીકટથી ૫૦ માઇલ છેદે આવેલું છે. સમુદ્રની કાપડીથી ૨૫૦૦ ફીટની ઊંચાઇએ આવેલું છે. તાલુકા ના સખ કલેક્ટર અહીંઆ રહે છે. પહેલાના વખતમાં એક લશ્કરી હાવણી રહેતી.

બદલુરકાલુ— માનન્દવાડીથી ૨ માઇલને અંતરે આવેલું છે. ત્યાં એક દુર્ગા છે.

પૂકોટ— આ તાલુકાનું આ એક મનોહર ગામું છે.

તીરનેલી— ગામમાં એક વિષ્ણુ મંદિર છે ને તે જગતનું સ્થળ છે. આ સ્થળની જગા કરવાથી સર્વે પાપ દૂર થાય છે એમ કંટલાકો માને છે. આ ગામમાં એક તેજાવ આવેલું છે તેમાં સ્નાન કરવાનું ઘણું મહત્ત્વ છે.

વધતીરી— આ તાલુકાનું સૌથી દક્ષિણનું સ્થળ છે ત્યાં કાશીના ઘણા જગીયાઓ આવેલા છે. અંગ્રીજ જગીયાવાળાઓનું તે એક નિવાસ સ્થાન છે. ક્ષીકટથી ૩૬ માઇલને અંતરે આવેલું છે.

માહે— જો ક સિટિસ સરકારનું નથી પણ તે મહાબાર પ્રદેશમાં આવેલું છે અને કન્ય સરકારનું સંસ્થાન છે. એનું ક્ષેત્રફલ ૫ ચોરસ માઇલનું છે. વસ્તી આશરે ૧૦૦૦૦ માણસની છે અને વંડો અમલદાર એ ડમીનીસ્ટ્રેટીઅર કહેવાય છે. માહે નદી અરબી સમુદ્રને જ્યાં મળે છે તેની દક્ષિણ દિશામાં ટેકરી પશુ આ સુંદર શહેર આવેલું છે. કોઇ જાતનો આપાત નિકાસનો વેપાર નથી. જે થોડા ઘણા થતો હોય તે ટેલીગ્રેફ બદર માર ફત થાય છે.

મેંગલોર— દક્ષિણ કણીકનું વેપારનું મુખ્ય બંદર છે. ત્યાં નેત્રાવની અને ગોરપુર નદીઓના સંગમ પશુ નજીકમાં થાય છે. નેત્રાવતી નદી પર એક લોખંડ નો નમુનેદાર પૂલ બાધવામાં આવેલો છે. મેંગલોરની વસ્તી ૫૪૦૦૦ માણસની છે. કારેવાર, હોનાવર અને ભાતકલ સાથે મેંગલોરનો વેપાર જોડાયેલો છે. સાઉથ ઇન્ડિઅન રેલ્વે લાઇનનું તે એક બાજુનું રેલ્વે સ્ટેશન છે. અંદરના પ્રદેશમાં માલની લાય જન મારે ખાડીના

જનમાર્ગ ધણી મુગમતા ભરેલા છે. અહીં આ પોર્ટ ઓફીસર અને કસ્ટમ કલેક્ટર રહે છે. આસપાસની મરીની પેદાશ યુરોપ નિકાસ થાય છે. મહીસુરની સરહદમાંથી આવતા ચંદનનાં લાકડાં, કાકી વિગેરે પણ યુરોપ નિકાસ થાય છે. નળીઆં, ચોખા માછલીઓ, અને કાળુ સિંદોન ગોવા અને ધરાની અખાત તરફ નિકાસ થાય છે.

મેંગલોરના બંદરે આવાતનો વેપાર એટલો જાણ્યો વા જોગ નથી. પણ લક્ષદ્વિપ અને આમીનદિવિ ટાપુ નો વતનીઓ પોતાનો સીદરી, નાળિયેર, વિગેરેના માલ વેચવા માટે ઘણે ભાગે અહીં આ આવે છે.

લક્ષદ્વિપ

આ પ્રદેશ સાથે લક્ષદ્વિપ નામના ટાપુઓ જોડાયેલા છે તે દરિયા કિનારાથી ૧૩૮ માઇલથી ૨૨૮ માઇલ સુધી જ પડેલા છે. આમાં ૧૪ ટાપુઓ છે. જેમાંના ૪ ટાપુમાં જ વસ્તી છે. બાકીના દશ ટાપુઓમાં માણસોની વસ્તી નથી. આ ટાપુઓ ઉત્તર દક્ષિણ ચક્રને એક ચક્રાણીની આકૃતિ માફક પડ્યા છે તેના પશ્ચિમ અને ઉત્તર પશ્ચિમના ભાગોમા કોરલ નામના ટેકરાઓ પડેલા છે. તે સમુદ્રની સપાટીથી ૩૦ ફીટથી વધારે ઉંચાઇનાં નથી. તે ટેકરાઓની વચ્ચે અને આ ટાપુઓના ઝુમખાની મધ્યમાં ઓછી ઉંડાઇનાં ખાણી છે. આ ટાપુઓની અંદર નાળિયેરી, ફળમ, લીંછુ વિગેરેનાં ઝાડો ધણાં છે. વસતી બધી મુસલમાનની છે તેઓ એ પ્રદેશની પેદાશ નાળિયેર, ઘાંચો વિગેરે કોચીન, કલીકટ, મેંગલોર વિગેરે સ્થળે લાવે છે તે ત્યાંથી અપ પડતી ચીજો પોતાને ત્યાં લઇ જાય છે.

કલીકટથી ૨૪૩ માઇલના અંતરે દક્ષિણમાં મીનુએ ૫ અને તેની સાથે વીરી-ગીલી નામનો નાનો ટાપુ આ રેલો છે. આ ટાપુઓ પણ લક્ષદ્વિપ માંહેલા જ ગણાય

પરંતુ ખરી રીતે અત્યારે માલદીપમાં ગણવામાં આવે છે. આ ટાપુઓના નિવાસીઓ મહાલ નામની બાપાં બોલે છે.

રામાયણ-મહાભારતનાં સંસ્મરણો

આ પ્રદેશના વાષ્ટનાક તાલુકામાં પુતાડી અમરામ માંના પુલપદલી સ્થળે એક કુંગર આવેલો છે તેને હાલ માં શશીમાલા કહે છે પરંતુ ખરી રીતે તેનું નામ શિશ માલા છે. શિશુ સખ ઉપરથી રામના બે પુત્રો લવ અને કુશનો બોધ થાય છે. આ કુંગરની તળેટીમાં શ્રી વાલ્મિકી આશ્રમ હતું અને દશરથના અશ્વમેધ યજ્ઞને અશ્વત્તીસીતાના બે પુત્રોએ અહીં આ બાંધ્યો હતો. કુંગરની એક બાજુ એક ગુફા પણ છે ત્યાં વાલ્મિકી તપ કરવાને બેસતા હતા. શ્રી લક્ષ્મણે શ્રી સીતાને રથમાંથી જ્યાં નીચે ઉતાર્યા તે સ્થળ પણ હજી બતાવવામાં આવ્યું છે તે ત્યાં આગળ એક ઝૂંપડું બાંધવામાં આવ્યું છે. જે સ્થળે યજ્ઞનો અશ્વ બાંધી રાખવામાં આવ્યો હતો તે સ્થળ પર ધોડાના પગના દાબડાની નીશાની પણ છે આ સ્થળના લોક લવકુશને મુનિકુમારનમારના નામથી જાણે છે. કુંગરથી ચાર માઇલના અંતરે પર ભગવતી તું મંદિર છે. તે શ્રી સીતાનાં સ્મરણાર્થ બાંધેલું માનવામાં આવે છે. ભગવતીની પ્રતિમાને શીદાલીલ અમ્મ કહેવામાં આવે છે. નજીકમાં એક પાણીનું ઝરણું છે. આ ઝરણું પાણી આગળ પીળા રંગનું હતું કારણ કે સીતા રાજ આ ઝરણમાં સ્નાન કરતાં એમ કહેવામાં આવે છે. હાલ તો ઝરણું જત જલ જેવું જ છે.

આ પ્રદેશમાંના પશ્ચિમ ઘાટના કુંગરામાં એક કુંગર તું નામ બાણાસુર છે તે સમુદ્રની સપાટીથી ૬૭૬ ફીટ ઉંચો છે. મહાબાર ગેઝેટીરમાં એમ જણાવ્યું છે કે આ કુંગર પર એક રાક્ષસે એક મજાનુ કિલો બાંધ્યો હતો. આ રાક્ષસ તે બાણાસુરના નામનો બોધ કરે છે. બાણાસુરની પુત્રી શ્રીલક્ષ્મી શ્રીકૃષ્ણના પોત અનિરુદ્ધના

પ્યારમાં પડી હતી તે કથા વાચકોને સુવિદિત હશેજ. બાણાસુરે અનિરુદ્ધને કેદ કર્યો ત્યારે શ્રીકૃષ્ણ દારકાથી યુદ્ધ કરવાને આવ્યા. ત્યારે બાણાસુરની સંહાયતાર્થે શ્રી કંઈલાસ પતિ પશું આવ્યા હતા. આ બન્ને જળવરા થ ડરેઆનું યુદ્ધ થયું તેમાં હથિઆરો ખુટી પડ્યાં ત્યારે કંઈલાસપતિએ શિવજીવર નામનો તાવ ઉત્પન્ન કરી કૃષ્ણના સૈન્યને ત્રાસ આપવા માંડ્યો હતો. બદલામાં શ્રી કૃષ્ણે વિષ્ણુ જીવર ઉત્પન્ન કર્યો અને શિવજીવરને નસાડ્યો. શિવ જીવર ઉનીઓ તાવ હતો અને વિષ્ણુ જીવર દાઢીઓ તાવ હતો આ બન્ને તાવ હળુ સુધી વારાફરતી 'આ તાણકામાં પ્રવર્તે' છે. તેથી લોકોની એ માન્યતા સુદૃઢ થાય છે કે મહાદેવ ને કૃષ્ણના યુદ્ધ સમયના આ જીવર હળુ અસ્તિત્વમાં રહી ગયા છે. પૈદ્ધીય તપાસ આ માન્યતાને ટેકા આપતી નથી અને તે આ સ્થળની ભેજવાળી હવાને લીધે ભેદરીઆ વિગેરે તાવ ઉત્પન્ન થાય છે એમ જણાવે છે.

ગમે તેમ હો પશુ કુંભરની તળેટીમાં હલ્લુ કરના શ્વેતરીનું મંદિર છે. ને ત્યાં રોજ પુજા થાય છે. દરવરસે એક મોટો મેળો ભરાય છે અને મુન્યુટન કોમનો એક મોક્ષ માણસ શિકારીનો પોશાક પહેરી માંઘાકરી એટલે પર્વતનો રક્ષક એવું નામ ધારણ કરી આવે છે ને તે આ મેળા પ્રસંગે અગત્યનો પાઠ ભજવે છે. આ સ્થળથી આઠ માઈલ દૂર એક મહુવન્દર ગામકું છે. આ સ્થળે યુદ્ધભેળા શિવજીનું ત્રિશ્ય આવી પડ્યું હતું એમ કહેવાય છે. ગામડાંનાં નામનો અર્થ પશુ એવોજ થાય છે.

આ જતાં ઉપરથી આ બન્ને સ્થળો રામાયણ મહાભારત વખતનાં પ્રસિદ્ધ સ્થળો હોય એમ માનવાના કારણ મળી આવે છે.

લોકસમાજ.

આ પ્રદેશનું તાલુકવાર વસ્તીપત્રક આ પ્રકરણની શરૂઆતમાં દેવામાં આવ્યું છે તે ઉપરથી ક્યા તાલુકામાં ક્યા ધર્મનાં કેટલાં માણસો વસે છે તે જોઈ શકાય. પ્રદેશની કુલ વસ્તી ૩૦૯૮૮૭૧ માણસોની છે તેમાં કુલે ભણેલી ૩૯૩૦૨૦ ની સંખ્યા છે તેમાં પ્રરૂપો ૩૧૫૦૫૨ છે અને ૭૭૯૬૮ સ્ત્રીઓ છે.

આ પ્રદેશમાં હિન્દુઓની સંખ્યા ઘણી મોટી છે અને તેમાં ખાસ અગત્યતા ધરાવનારી કોમ નાયરોકામની જનસંખ્યા ૪૨૭૬૩૪ ની છે અને તીવા લોકોની જન સંખ્યા ૬૭૪૮૫૨ ની છે.

પ્રદેશની સમગ્ર પ્રજામાં ૨૦ થી ૩૦ વરસની ઉંમરની ૨૫૧૭૨ સ્ત્રીઓ કુંવારી છે. અને ૬૦ વરસ ઉપરની ઉંમરની ૬૩૩ સ્ત્રીઓ કુંવારી છે તેમાં હિન્દુ ૩૯૬ મુસલમાન ૧૮૪ અને ખ્રિસ્ત ૫૩ છે. સમાજમાં નીચે પ્રમાણે બાળ વિકાસનું પ્રમાણ છે.

૫ થી ૧૦ વરસની	૧૫ વિકાસગ્રામી
૧૦ થી ૧૫ વરસની	૭૩૪ "
૧૫ થી ૨૦ વરસની	૭૧૧૮ "

લોકોનો મુખ્ય ઉદ્યોગ ખેતીવાડીનો છે. તેમાં મુખ્ય નાળિયેરીની ખેતી છે. બાદમાં ધાન, મરી, ચા અને રબરનો ક્રમ આવે છે. પ્રદેશમાં મુખ્ય મુખ્ય ભાગ બોલનારાઓની સંખ્યા નીચે આપવામાં આવે છે.

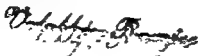
મલયાળમ ભાષા બોલનારોની સંખ્યા	૨૬૩૪૮૮૨
તામિળ	" " ૧૧૦૮૮૨
મરાઠી	" " ૩૮૧૦
હિન્દુસ્તાની	" " ૪૭૬૧
કન્નડ	" " ૧૩૪૪૭
તેલુગુ	" " ૧૭૯૮૦

ગુજરાતી	"	"	૧૦૪૧
હિંદી	"	"	૬૬
સંસ્કૃત.	"	"	૧૪
ઇન્દોલીશ	"	"	૩૬૮
કોંકણી	"	"	૧૪૭૯
મહાલ	"	"	૧૪૭૪
ગુજુ	"	"	૮૯૬
બંગાળી	"	"	૧૪૬
કર્ગી	"	"	૧૩
ફારસી	"	"	૧૯
આરબી	"	"	૩૨૧
સિંઘલી	"	"	૧૪
પોર્ટુગીઝ	"	"	૬૦૦

—:0:—

હુમ્મર ઉદ્યોગ.

આ પ્રદેશમાં મજબા, હોડકાં, બોટ બનાવવાનો ઉદ્યોગ મણિ સારો છે. એ ઉદ્યોગને બરતું લાડકું પશુ પુષ્કળ પ્રમાણમાં આ પ્રદેશનાં જંગલોમાં છે. ગેંગલોર તરફ બેરનાં કાડનાં જંગલો છે તેમાંથી કાથો (પાનમાં ખાવાનો) મેળવવાનો ઉદ્યોગ પશુ સારો ચાલે છે કાણુને ફોફી ફોફી ખાવાને ચોખ્ખ બનાવવાનું કામકાજ પશુ સારા પ્રમાણમાં ચાલે છે. આ ઉપરાંત જેને આપણા કાઠી આવડા ગુજરાતમાં વિલાયતી નળીઆં કહેવામાં આવે છે તેનાં કારખાનાં આ પ્રદેશમાં કમખીકાર ચાલે છે. ખીન કેટલાક ઉદ્યોગ ભવનોને કારખાનાં આ પ્રદેશમાં આવેલાં છે તેવું એક હીસ્ટ મદ્રાસ સરકારના ૧૯૨૧ ની સાલના સેનસસ રિપોર્ટના આધારે નીચે આપવામાં આવે છે.

ચાના બગીચા ૨૬, ચાના કારખાનાં ૧૪, કોશીન બગીચા ૧૩, મરીના બગીચા ૧૫, રબરના બગીચા અને કારખાના ૧૩, કોપડ વણાટના કારખાનાં ૫૮ કાચા (સીલરી દોરમાં) ના કારખાનાં ૧૬, કાપલો સમાર નારાં ખાતાં ૧૮, સુનારી કામનાં કારખાનાં ૨, લાકડાં વેરવાના કારખાના ૫, લાકડાનાં ગોદામો ૬, ઇજનેરી કા મની વર્કશોપ ૩, ઈટે અને નળીઆં બનાવવાનાં કાર ખાનાં ૨૪, તેલની ગીલો ૩ કાણુ અને ગીણુબતી બનાવ વાનું કારખાનું ૧, ઔષધીઓ અને રસાયણિક દ્રવ્યો બનાવવાનું કારખાનું ૧, માછલીનાં ખાતર તથાપર કર નારાં અને માછલીનું તેલ બનાવનારાં કારખાનાં ૧૬, કોશીને સુધારવાનાં કારખાનાં ૫, સુકાં સાફ કરવાનું કાર ખાનું ૧, માછલીનો ઉદ્યોગ કરનારાં કારખાનાં ૩૦, શ રાજનું કારખાનું ૧, તમાકુના ઉદ્યોગના ઠેકાણાં ૧૪ વિ ગેરે ઉદ્યોગ ભવનો છે.

વે ૧૧૨

આ પ્રદેશના વેપારનો ખરો ખ્યાલ આપવા માટે આ પ્રદેશના દરિયા કિનારા પરનાં બંદરો, અલેપી, કા મીન, કલીકટ, પોન્નાની, બુઝરા, ટેલીયેરી, કાનાતોર અને ગેંગલોર વિગેરે રજલેથી થએલી નિકાસ અને આ યામના વસ્તુનાર કીમતના આંકડા નીચે આપવામાં આવે છે. આ આંકડા કેપ્ટીન ચેમ્પર ઓફ કોમર્સના ૧૯૨૪-૨૫ ના વર્ષના રિપોર્ટ ઉપરથી લેવામાં આવ્યા છે.

તારીખ ૧લી જુલાઇ સન ૧૯૨૪થી તારીખ ૩૧ મી જુન ૧૯૨૫ દરમ્યાન પુરા થએલા વર્ષમાં કિનારા પરનાં બંદરોએથી નિકાસ થએલી વસ્તુઓ અને તેની કીમત નીચે પ્રમાણે છે.

કિનારા પરનાં બહારની નિકાસનો હિસાબ

વસ્તુનું નામ	અંગ્રેજી રૂપિયા	કેન્ઝીન રૂપિયા	પોતાની રૂપિયા	કુલ્લીકર રૂપિયા	બહારની રૂપિયા
૧૫૩ ૬૧૧ રંગેરે પોથાઈ મામાન					
આગર	૮૨૬૪				
નળીઆ દાદા				૩૫૭૧૧૮	
સોપાઈ				૩૫૮૮	
આપરી આ રા હી આ					
મા રેન	૨૩૦૪	૮૭૫૨૮૪૭		૩૬૭૦૩૩	
મેગા	૧૧૨૮૬	૭૨૨૩૩૦		૩૬૫૭૬૬	
મીઠી (કાથા)	૭૫૬૪૮૨૫	૧૦૬૭૫૬૨૬	૧૫૦૧૨	૨૬૩૬૫૩૮	
કાચરા	૬૫૦૪૧૮૬	૧૦૬૪૨૨	૧૫૬૮૬૦	૨૧૦૧૮૬૩	૩૭૬૧૪૮૮
સુતર દીના		૧૦૧૦૦			
કોશી		૧૮૦		૪૦૫૮૪૩૫	
નાળિયેર	૬૪૬	૧૬૮૧૩	૭૧૩૭૩	૨૩૧૩૭૧૫	૮૦૩૨૨૨
સુતગાઉ પીમગામ				૭૪૦૦૨	
એવાથેવી	૭૭૬૦૮			૫૦૧૩૬	
નેતર			૪૬૭	૧૦	૩૪૮
લા કાન કુ હીયર					
મીઠી ની					
મરચા					
દવાઓ ગમાઈનિ ક્ર થો				૨૬૨૭૮૪	
રગ અને ચામડા કમાનવા ॥					
કામચા આવની વસ્તુઓ					
માનીના વાસણો					
સુક	૧૮૧૬૪૬૭	૧૧૧૬૧૪૪		૮૩૪૬૧૭	
ચુણી ખાલી		૧૦૭૨૬૬		૮૮૨૮૧	
મગ્યનો સામાન					
આમન					
દાન વેર અને દાનવી					

વસ્તુનું નામ	અલેખી રૂપિયા	કોચીન રૂપિયા	ચોનાની રૂપિયા	કલ્હીકટ રૂપિયા	બડગર રૂપિયા
લીંગા વિગેરે		-		.	
સાસેટ	-	
લીની ચાહનુ તેં		૬૬૧૬૮૬	..		
મિદ્રીના ધડકયા	૪૬૦૬૩૦૨	૧૫૩૪૩૫	..		
સાચા કામ	.				
ખાતર		૨૧૧૬૫૨		૨૭૬૨૨૬	
ધાતુ		
જેરકાચયા	૫૪૧૩	૬૬૭૭૫			
બીળા તેનો	૧૧૦	૪૦૩૬૫૬	૪૬૨૦	.	૧૪૫૩૩
ખોળ	૨૩૫૭૧૬	૧૧૫૧૬૦૦		.	..
મરી (તીખા)	૩૦૫૭૭૧૨	૬૫૦૦૩૬		૫૬૪૬૫૪	૧૭૧૦૪૬
ખોરાકાની વસ્તુઓ		૧૪૮૦૪૬૬	૩૪૮૭		૧૭૧૬
અનાજ, કંકોડી		૩૪૩૩૪૫		૮૩૬૧૦	
બીળા ધાન		.	૨૧૦૪	..	૭૫૮૬
દબર	૧૦૮૭૧૪૦	૫૨૧૪૬૦૫		૧૩૨૪૬૮૧	
ખાક			૨૩૮૮૦	૨૦૨૩૨૭	૨૬
મીઠું (નીમક)	-	—	૧૧૧૭૫૭	
આથેલી માલ્લી	૫૧૮૪૪૨		.	૨૬૩૦૮	.
તેલી બીયા (મગદળી)				૨૭૬૩૨૨૩	
ચા	૮૦૭૫૨૧	૧૦૧૬૫૧૮૬		૬૪૩૮૧૦૨	—
તમાકુ	—	—	૬૦૦	—	—
દબર	૨૭૬૦૬૭	૧૧૩૨૪૮	—	૧૨૬૮૩૫	—
ના કુ	—	૨૫૦૭૭૬	—	૧૦૫૫૩૮૦	—
પરસુરણ જાણમે	૨૮૬૬૩૦	૧૬૭૪૬૦૫	૬૨૫૪૬૨	૧૦૬૬૬૧૧૭	૨૬૧૪૮૦
	૧૭૫૧૩૬૭૬	૪૫૪૨૭૬૫૬	૨૦૭૬૩૧૬	૪૦૮૮૦૫૨૩	૫૧૫૨૮૫૩

કિનારા પરનાં બંદરોની નિકાસનો હિસાબ.

વસ્તુનું નામ	ટેલીગ્રેફી રૂપિયા.	કાનાનોર રૂપિયા.	મેંગલોર રૂપિયા.	કુલઆઠે બંદરે રૂપિયા.
કાપડ કપડાં બગેરે	૧૦૧૫	૩૩૬૦	૮૦૭૬	૧૨૪૮૧
ચોરાસી મામાન	૮૨૬૪
આગર
નળીઆં, હંડે	૧૬૯૩૯૮૦	૨૦૫૧૦૯૯
સોપારી	૪૩૮૯૩૩૨	૪૩૬૨૯૩૦
ચાપડી ચાપાડી માં	૨૪૮૪૧૭	૨૪૮૪૧૭
કોપરેક	૧૩૦૩૯૫	૧૦૩૦૩૩૭૦
કોરડાં	૧૧૧૬૪૨૨
સીંદરી (કાથિ)	૧૫૦	૨૫૨૯૦	૧૮૦૦૭૫	૨૧૫૪૧૮૧૮
કોરડાં	૧૧૫૬૨	૨૨૫૬૪	૨૬૬૩૪૭	૧૨૬૩૧૪૨૫
કુનર કોર	...	૧૬૫૦	૪૪૩૫	૨૬૨૮૫
કોર	૪૮૧૫૬૧	...	૪૪૨૨૫૫૮	૨૩૦૦૦૪૬૪
નાળિયેર	૪૫૮૬૨૬	૫૨૪૨૩૬૧	૩૨૧૭૨	૪૭૭૩૪૧૮
સુનકાઉ પીમસુડા	૬૭૫૬	૧૨૩૪૬૫	૩૭૧૬૨૫	૫૫૪૫૮૦
ઝાલાયેચી	૪૨૯૩૦	૧૭૩૭૨૪
નેનર	૮૧૬
ભાંડકાંનું ફાળીયર	૪૪૬૩	૪૪૬૩
મીઝાળની	૨૦૦	૨૦૦
મરચાં	૨૪૦૬૨	૨૪૦૬૨
દવાઓ, રમાવનિક દુગ્ધો	૨૧૮૨	...	૩૪૩૯૮	૪૦૦૨૭૬
રંગ અને ચામડાં કાપાવાળા	૬૬૭૩૭	૬૬૭૩૭
કામમાં આવતી વસ્તુઓ	૪૦૫૯	૪૦૫૯
માટીનાં વાસણો	૩૩૨૯૯૬૮
સુંક	૮૫૬૪૭	૫૬૯૭૫૫
સુશી ખાલી	૨૮૨૭૦	...	૪૦૩૦	૪૦૩૦
દારનો સામાન	૭૦૫૦	૭૦૫૦
ચામડાં	૭૦૨૧૬	૭૦૨૧૬
કાંડ વેર અને કટલેરી

વસ્તુનું નામ	ટેલીગ્રેફી રૂપિયા	કાનાનોર રૂપિયા	એ મલેર રૂપિયા	કુલઆઠે બાંહેરે રૂપિયા
શીંગડા વિગેરે			૬૮૧૦	૭૮૧૩
ધાસલેટ			૧૪૫૬૩૨	૧૪૫૬૦૨
લીની ચાહતુ તેને				૮૬૧૬૮૬
સિંદ્રીના ધડકયા		૧૩	૧૦૮૧૧	૫૦૬૫૧૮૧
માચા કામ			૧૬૦	૧૬૦
ખાતર	૧૦૧૮૨	૧૩૦૭૫૦	૦૪૭૪૫૬	૬૨૮૫૭૦
ધાતુ			૪૬૨૦	૪૬૨૦
જેરકાચના				૭૦૧૬૦
બીજા તેલો	૧૫૧૬૧	૧૬૬૨૭૨	૧૧૮૩૮૧	૬૧૪૦૪૦
ગોળ			૩૮૮૩૪	૧૪૦૭૫૧૩
મરી (તીખા)	૧૨૬૦૦૬૨	૩૮૭૨૦૩	૮૬૫૧૨	૧૪૮૬૭૦૮
ખોગામીની વસ્તુઓ	૧૨૪૭૨		૧૫૮૩૭	૧૧૪૪૧૦૮
અનાજ કંદોળ	૦૮૦૬૭		૦૨૮૬૦૩	૭૮૪૬૨૭
બીજા ધાન્ય	૧૪૪૪	૧૦૬૬૬૬	૧૦૦૦૫૧	૩૪૪૪૮૮
ગમર	૧૦૭૪૮૭			૮૮૪૫૧૦
ખાડ		૫૬૮૪	૧૬૨૫૮	૦૫૧૪૮૫
મીઠું (નીમક)		.	૩૬૭૩૫	૧૪૮૪૮૦
આથેની માંડળી	૩૭૮૦૦૮	૧૦૦૬૩૫		૬૮૮૨૧૧
તેની બીજા (મગફળી)				૦૪૩૩૦૦
મચના			૬૬૧૫	૬૬૧૫
ચા	૭૭૧૭૮૩	૮૭૫		૦૧૦૦૬૩૧૧
તમાકુ		૦૭૧૭૮	૧૫૭૦૬૫	૧૮૫૧૪૩
દવારે				૫૨૨૩૫૦
લાકડું	૭૫૦	૪૭૬૬	૩૬૫૦૪	૧૦૫૦૨૦૮
પરચુરણ, જથ્થો	૭૬૬૦૦૮	૭૪૫૪૬	૧૪૨૩૭૨૮	૧૬૦૪૧૬૪૩
	૮૨૬૮૧૦૮	૧૬૦૦૬૨૫	૨૪૬૫૬૭૭	૧૪૫૫૮૦૦૧૨

કિનારા પરનાં બંદરોની આયાતનો હિસાબ

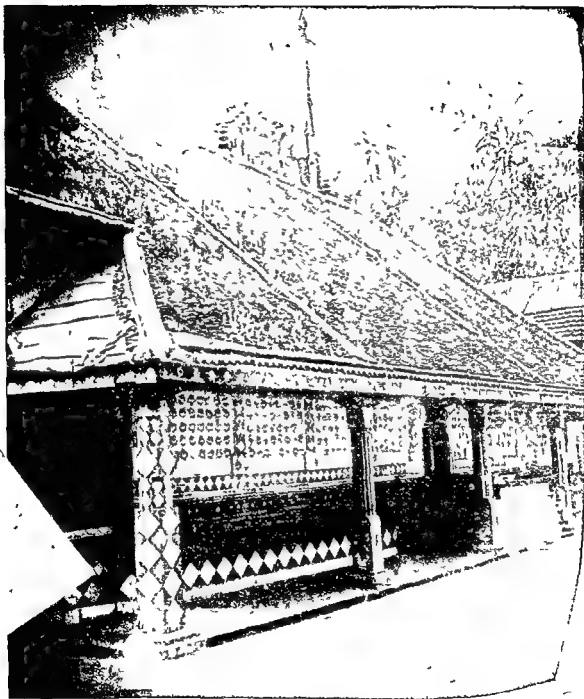
વસ્તુનું નામ	અલ્લેપી રૂપિયા	કોચીન રૂપિયા	પોચાની રૂપિયા	કડીકટ રૂપિયા	બંકગરા રૂપિયા
કાપડ મપડા વગેરે					
પોશા તે મામાન	૪૦૦૦	૭૮૦૭		૧૬૫૦૪	
દરિઆર અને લરકડી સગમ		૨૭૦			
ચોપડી ચોપાનીઆ	૨૪૫૦	૫૨૨૬		
માગની અને છાતેરી મામાન	૧૬૧૬૦	૧૫૩૩૩૮			
બાઈરીકલ ગાડી વગેરે	૪૦૫૦	૫૫૧૮૨			
ફરનીચ		૮૨૧૦			
આયનિક હા		૨૫૨૨૮૮			
ધટિઆ	૨૮૦૦	૧૩૨૩			
કોપી		૨૫૭૭૫			
મથા		૧૨૮૬૮	૨૮૫	૨૧૫૨૫૮	
કોપરા					
૩ સુનર દોરા	૪૧૭૨૦	૧૧૬૩૨૭૧		૧૧૫૬૧૯૩	
પક-પીસિયુમ	૧૦૦૪૫૦	૩૬૭૭૫૧૬		૩૨૫૧૫૭૨	
મીથુગની		૪૬૮૧૭			
નેત			૩૦		
કોનમે				૨૦૪૪૩૦	
નિનાતિ દનાગો	૫૦૬૬૪૫૭	૨૮૫૬૫૭			
ગ અને આમકામવાની વગુઓ		૧૫૦૫૨			
ની પીનામ (માનીના નામણા)	૩૪૨૫૬	૧૫૨૧૦૮			
મેરો ફન વગેરે	૬૩૭૫	૧૪૮૦૦૮		૧૬૦૭૭૮	
નાખિઓ			૧૮૦		
દોગને બોગકાની ચીને		૭૬૧૮૮			
મા બી					
ધાન મોગ વગેરે	૧૩૭૩૮૬૮	૩૭૮૮૬૧૪૧		૬૪૬૧૦૪૮	
બીજા ધાન્ય		૪૦૨૧૫૦૫	૦૬૭૭૦૮૮	૩૨૮૮૮૬૧	૩૧૩૫૦૨૫
મચનો મામાન	૬૮૫૫	૨૧૦૧૮૭		૬૦૬૩૫	...
મરકાટી સગમ		૨૭૭૬	—	—	—
સુદ મરેમ	—	૨૧૨૫૭૪	—	—	—
દાગ	—	—	—	૮૦૦	—
હાડવેર મલેડી	૮૧૬૭	૧૦૫૦૭૫૦	—	—	—
શયુ	—	૭૮૧	—	—	—
આમડા	—	—	—	—	—
શીગડા અને તે મા મામાન	—	—	—	—	—
કાગ	૫૦૫૬	૮૪૧૦૫	—	—	—

વસ્તુનું નામ	અલેપી	કોચીન	પોન્જાની	કડીકુટ	બડગાવ
રાણની મનાવેલી વસ્તુઓ	રૂપિયા ૫૫૦૪૦	રૂપિયા ૨૧૧૨૬૫	રૂપિયા —	રૂપિયા ૫૧૪૦૨	રૂપિયા ૧૧૧૬
પરચુરણ શરામ	૮૭૬૦	૬૮૫૧	—	૭૫૫૩	—
દાર (રૂપીરીટ)	—	૮૪૫૧૬	—	૪૮૫૦૫	—
દાર કાશનો (વાઘન)	૦૪૪૦	૧૦૫૪૩	—	૧૦૬૦૦	—
આમડાનો સામાન	—	૮૩૭	—	—	—
સાબ	—	૪૫૪૩	—	—	—
માથાદામ	૪૦૬૭૮૦	૬૦૮૪૫૬	—	૭૦૭૫૦૪	—
ખાતર	—	૨૮૬૬૫૫	—	૪૦૪૧૮૫	—
રિવામળી	૧૦૫૦	૧૨૮૩૯	—	—	—
ધાતુ	૬૯૦૦૬૦	૧૪૮૩૬૯૨	—	૪૧૩૭૧૫	—
વાજાનો	૧૬૪૫	—	—	—	—
ચટાઈ કાથાના ધડાના	—	—	—	—	—
ગોળ	—	—	—	—	—
ઘાસલેટ અને ખીન્ન ખનિજ નાના	૧૦૬૦	૪૯૫૬૨૬૮	૧૦૮૦	૫૭૭૬૧૨	—
ગરેઆન	૨૧૦૭૫	૭૫૭૦	—	—	—
સુગંધી તેલો, અતર નગેર	—	૯૭૧૬	—	—	—
ખાગડાની ચીન્ને	૧૦૬૮૦	૧૦૧૦૫૮	૧૦૮	—	—
દાગી અને બોર્ડ	૭૦૮૧૦	૪૦૬૧૫૬	—	—	—
કામર	—	૧૫૭૩૦	—	૪૮૨૨	—
મરી (તીખા)	—	—	—	૩૦૦	—
તીમક-મીકુ	૫૫૬૯૨	૫૦૭૯૮૧	૫૦૭૭૪૫	૬૬૨૦૫૮	૬૩૦૨૩
માથુ	૧૦૬૪૮	૧૮૬૭૭૫	—	૬૨૬૦૪	—
ખાડ	૩૫૮	૧૦૧૧૫૩૩	૧૪૦૧૬૯	૧૦૭૦૧૭૫	—
લખાનાનો સામાન ગંગનરી	૧૫૫૫૦	૧૧૧૦૫૬	—	—	—
ખીયા	—	૯૮૨૮૫૫	૧૦૬૩૧	૮૬૭૪૪	૧૦૭૪૫
રેશમી દાપડ	—	—	—	—	—
તમાડ	૨૦૪૩૨૫	—	૨૬૦	૧૩૫૫૫	૬૦
ચા	—	—	—	—	—
ગમડા	૧૭૫	૧૬૨૭૨	—	—	—
ગનીઓ	૧૫૪૦૦	૪૦૭૬૬	—	૦૦૨૦૩૮	—
વાકડાનો સામાન	—	૪૦૭૬૫૬	૬૩૬૦	—	૧૦૮૭૬
ગરમ માપડ	૧૮૪૦	૪૩૬૬	—	૧૫૦	—
મીથ મીથામતી વગેરે	—	૧૪૦૮૦	—	—	—
પરચુરણ ચીન્ને	૫૧૩૭૪૮	૧૦૬૬૨૧૫	૨૧૫૧૧૭	૨૯૦ ૧૨૦	૪૫૫૧૭૦
કુન આયાતની કીમત	૮૭૬૧૭૦૮	૬૩૬૪૯૭૫૫	૩૫૧૬૫૭૪	૨૩૫૦૦૮૭૦	૩૭૮૬૪૬૩

કિનારા પરનાં બંદરોની આયાતનો હિમાળ

વસ્તુનું નામ	ટેલીએગ્રી રૂપિયા	કાનાનોર રૂપિયા	મેગલોર રૂપિયા	કુલ ટોટલ રૂપિયા
કાપડ વગેરે			૨૧૭૪૬	૫૨૯૪૮
પોશા નો મામાન	૨૫૧	૨૬૭૦	૪૦૫૩	૪૩૨૩
હથિઆર, અને બજારી મરજમ			૧૨૯૯૮	૨૦૬૬૮
ચોપડી ચોપાનીઆ			૫૨૩૨૪	૨૨૧૮૭૭
હામાલી અને હજારેની મામાન			૮૦૯૯	૧૯૦૨૫૩
માઈસીકન ગાડી વગેરે			૯૪૭૩	૧૭૬૮૩
ફરનીચર			૩૬૨૮૯	૨૮૮૫૭૮
આનિક દે નો				૪૧૨૩
ઘઉંઆમ			૧૦૭૨૫૭૦	૧૦૯૮૩૪૫
કોરી			૬૭૫૯૬	૨૯૬૦૦૮
મથો			૧૪૦૧૨૬	૧૪૩૮૦૧
કોપરા	૩૬૭૫		૭૧૬૮૯૩	૫૪૯૮૩૭૬
સુનર, હારા		૨૪૨૦૧૬૮	૧૧૭૨૪૬૪	૯૯૯૫૨૨૦
કાપડ-પીમથુડા		૧૪૬૩૨૧૫	૭૧૧	૫૦૫૨૮
મીથુનની			૨૫૪૩	૨૫૭૩
નેતર			૮૪૬૧૦	૩૦૯૦૪૦
કોનસો			૭૯૨૪૬	૫૫૦૦૪૦૬
વિનાસતિ નાઓ	૪૧૦૧૮	૧૭૭૨૮	૧૭૦૮૫	૩૨૧૩૭
ગર અને ચામન માવરાની વસ્તુઓ				૧૮૬૩૬૩
ચીની ભા (માનીના વાસણો)				૪૪૫૬૮૩
મેથો દન વગેરે			૪૮૯૬૫	૪૯૧૦૫
નાળિયેર			૨૪૬૫૨૭	૩૭૮૭૧૬
કોનસો મોગાડાની બાજે				૭૫૬
માપની	૭૫૬		૧૯૧૭૫૫	૪૮૪૪૩૪૬૬
ધાન દરોગા વગેરે	૫૪૭૬૫૪		૧૨૩૩૮૪૪	૧૭૯૩૦૫૦૪
બીજા ધાન	૭૬૭૫૭	૩૨૨૬૧૧૩	૧૨૦૩૦૧	૪૭૮૪૦૫
મથનો સામાન		૪૦૧૨૭		૨૭૭૫
મગફારી મરજમ				૨૧૭૫૭૪
ગુ-ગરેગ				૮૦૦
હામા			૨૫૭૩૬૦	૧૫૮૪૫૭૭
હાડવેર મટયેગી				૭૮૧
સાથુ		૩૦	૩૧૧૦	૩૧૪૦
વામન			૧૨૨	૧૩૭
શીંગા અને નેલા મામાન				૧૦૯૬૮૧
સામાન				

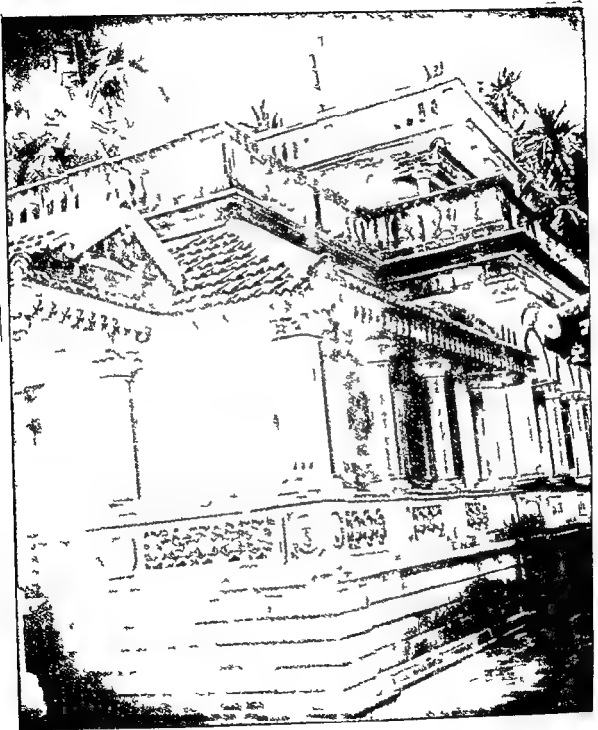
મલબાર પ્રદેશની રૂપરેખા
મલબાર મહાગામ" ની પ્રથમ વાર્ષિક બેટ.

Shri Parshvanath Jinalaya, Calicut
(one of the old Jain Temple in Kerala)

શ્રી પાર્શ્વનાથ જિનાલય, કલિકટ.

મહાબાર પ્રદેશની ઉપરેખા
'મતંગા' સમાચાર ની પ્રથમ નાવિન્ય બે

Shri Adinath Jinalaya Calicut (The beautiful Jain Temple)

શ્રી આદિનાથ જિનાયા કીકટ

શ્રી કલીકટ પાર્શ્વનાથ જિનાયક

આ મદેરામા આપણા શુભરાતી ભાઈઓના સાર્વજનિક ઉપયોગ માટેના દેવમંદિરો ધર્મશાળાઓ અને જીભ રક્ષણ જે આવેના છે તેમા ક્લીકટમા આવલું દેગસરવતી જૈન ભાઈઓનું શ્રી પાર્શ્વનાથ જિનાયક જીનાંમા જીવું રથળ છે આ દેવાયય લગભગ આઠસો— હજારવર્ષ પગ બધાએક છે એમ મહેરાય છે

ઇતિદાસ ઉદરથી એ જણાય છે કે ઇસી સનની અગાસી સદીમા મહમદ ગિઝની યુગરાત ઉપર ચડી આ ગે તે વખતે કુનાક લાહણો વણિકો વિગેરે દેશના જીવ જી । લાગેમા નાસી ગયા હતા કેટલાકો મનગાર દેશમા પણ અવ્યા હતા ખજાતના વણીકો કલીકટ મા આવી વસ્યે આઠસો—હજાર વરસ થયા અનુગનાય છે જેઓ હાલમા મનગાર વાણીયા તરીકે યોગબાય છે ‘મનકાર’ એ મરકાર સખ્તને અપભ્રંશ છે મરકાર એમ્ને લાખા વાગા જેમ આજ પણ થણા શુ જરાની વપારીએ લાકડાના વેપાર કરે છે તેમ ખલા તના આ વણીકોએ પણ અહીઆ આની લાખાનો વેપાર હાથમા લીધેનો હોવો જોઇએ તેથી તેઓ મરકાર કહેવાયા ઉપરુકત શ્રી પાર્શ્વનાથ જિનાયક આ જ મરકાર વાણીઆઓએ બધાવેનું હાંતુ જોઇએ જૈન સતવનાદિક ઉપરથી આ મંદિર પણ જીવું દોવાનું સમ્ભવ છે આ પુગાણું મંદિર મનગરના હનગ લાગા ભાની નેમમા પણ થણું પ્રસિદ્ધ છે એમનું શ્રી ૨ અને બાંધ કામ જોઇ મનગારના કારીગરો અચરજ પામે છે દેરા લય પર અગાથી છે એ મહાકામા નવાઈ છે મારણું મનગારના કારીગરો અગાથી સ્ત્રી સકતા નથી કરે છે તો નિમે છે એટલે અગાથીમાથી પાણી ઝમે છે નીચે પડે છે

આ દેવાયયની જોડ એક ન્હાનું મંદિર હતું તેના છર્ણકારો નો તેડ પુર્વેકામ હમણા જ કાવામા

આવેલ છે કુચી કુચી કારીગરો એ નાકી એ મંદિર સાત આઠ વરસ ર વુ ર રીને બંધાવાયુ છે પ્રતિષ્ઠ થો ચારેક વરસ થયા છે એમા પ્રથમ તીથ ૨૦ મ્ સપ્તમી પ્રથનાયક છે ઉપર શ્રી નામુદ્ભવ ભાયા ચૂળનાયક છે દેવિનાન વાટે એ સુર મંદિર માલ રહ્યું છે એ દેવાયયી રુ રતા ના દશ । સાડે એના એ ભાગનું ચિત્ર બાજુમા આપવામા આ યુ છે

આ નીચે બે ચાર જૈન સતપનો પણ આપવામા આવ છે તેમા પ્રમુ સ્તવન માથે મંદિરની સુ રતા પણ ર્જુન છે આ મેક દોઢ સો વર્ષ પગ સમેય સ્તવનનું ચિત્ર પણ માથે જોડાયુ છે જે સર્વના ઉપચય જીની શુભરાતી લાખાનો પણ મહજ ખ્યાલ આર્ સકએ

શ્રી પારશનાથજીનું ચાર દાક્ષિન તવન લખુ છે

દાક્ષ ૧

- સમ્ય કુશન મગતની વેતી
- શરગની મની હાના
- શ્રી સીતેટ નાગ બની શાહ
- કાન દેશ મકા
- જગા । એક કાનજી ગણે ।
- વીનની મારા ।
- જગજગે પાગ દુણેશ જગમા
- તાણુ ત દુદરાજ જગા । ૧
- તીહા એક દેવ ભારા બની ૨૦
- જાણે કે હસીમોન
- ચીકુ પાગે આગે નવગ
- મહીમા મેક મમાન જગા । ૨
- ચીકુ દોમી દોરે રરા ના વર
- શુ ર શુભ ગ તળ
- ભાર ભગની મી ૨ ૧૨૬ પુગે
- ડ વ પુન નમાજ જગા ૩

વીચમા મુલનાએનું મંડપ
 રચના વીરીધ પ્રકાર
 ત્રેવીશમે જીનવર તીકા બેઠા.
 પ્રભાવનીનો ભયાર ૪
 દુર્ગત ખંભાઅતના રરાવક આવે
 આવે વાણુ પુરી.
 તેહેને કુશલ કરે તુ પ્રભુજી
 દુખ દાસે શત્રી દુર. ૫
 એ કલ્પીયુગમાં કરેલ દેશ.
 તાહરે પ્રગટ પ્રતાપ,
 દુર્ગ મહીમાં કુણુ જાણે પ્રભુજી
 તુ અલખ નીરંજન આપ; ૬
 અંતરીક્ષ પરવતમા પેઠા
 એ કણી રૂપે ઉદાર
 બીનાં રૂપ ધરી પ્રભુ બેઠા.
 શ્રી કલ્પિનેટ મારાર ૭

દાહ ૨.

દયધ પ્રભુ જીન હેજશુ એ ગેજશુ
 ઉડીયા દાસ જણેશર પુછએ
 પહેરી અસુવક ધોળીઆએ
 મોનીઆ વારી બરી ધાસ. જણેશર
 કશર બરીઆ કમોદમએ
 ભાસક યુગ્મેને સ્વામી. "
 દુઃખ દોહમ દુર દલેને,
 પાપ જાએ પ્રશુ નામ. "
 મંદનુ મીડુ દીસી મહમહે,
 અગર કપુર અપાર. "
 કસ આણે ધણુ કુટરા.
 આંગી રચોને ઉદાર. "
 ભુખણુ દીપે અની ભાસા
 જાણે કે ઉદ્યો ભાણુ "
 અગ મગ જોતી દીવા તણી એ
 પુનવરે એહી નાણુ "
 રરાવક શબ્દ પુળ કરેરે
 ચંદર ચંદુર મુખણુ "

આગલી દાન્ડીદાનતારે
 આજતા ગુહીર નીશાણુ
 રંગ મંડપ બેઠા રમે એ
 નીગમે જનમતા પાપ
 ગુણુ ગાવે શુપાત્રી તુમતથાએ
 તું રાહનો મા અગ્રાપ
 ધમ ધમ વાળે હુધરાએ
 માલના પૌકાર "
 બેરી ન ફેરી ભગરે એ
 તાલ વરણુ ગુણુકાર "
 માહાપુળ મનશુ કરેરે
 પ્રથમ દીવશ પંચાસ
 આંબર અધીકરડેએ
 સ્નાન કરે જીનદાસ "
 ધમ પ્રભુ પુજે જીનરાએ
 શંક શકત ખરીવાર "
 તથ ધર મગલીક નીત નવો એ
 ધન તેહનો અવતાર "
 "

દાહ ૩

પ્રભુ અરજ શુભો એક માહરી
 સ્વામી વાત કહું મનની ખરી
 મહાબાર માંહ તું રાજાએ
 દુર્ગ મહીમા જગમા ગાજાએ: ૧
 તે શાભલીને હું આવીએ
 તાહરા દરશણુ ઉપર ભાવીએ
 અંતરાએ ગયા શબ્દ આજધી
 માંહ રખો તે પાપ હવે નથી: ૨
 આજ દરશણુ દીકા તાહરે
 અવતાર રાફલ થીએ માહરે
 મેતા દીકા દેવ ધણેરડા
 જગ માહે ભાસા ભાવેરડા: ૩
 તુમ સરખો જગમા કો નહી
 એ તો વાત જાણે શબ્દ કો શહી
 સ્વામી દેસ વીરો હું ભામે
 મુજ દેવ કોષ નવી ગમે ૪

અનધારેને પ્રભુ એક વીનતી
ભન જલનીધી તારો જનપતી
સીવદાએક સ્વામી નેવીશ્વરો
ચાસ્વસેન કુવે ॥ રતીશ્વરો ૫
વામા રાણી જનજી જનપીઆ
પારસનાથજી નામ ભવે દીઓ
પરપીઆ પ્રભુ નારી પ્રભાવતી
શબ હધરણીદર ને પદ્માવતી ૬
નાગ લગ્ન દેવ દેવો પર
શ્રીશંકરે જગ્ય મંગનકરો
જગતા એક જગ્ય જગ્ય જગ્ય ધણી
મુજ શેવા દેવો દુમ તણી ૭

કાલ ૪

તાર તુ તાર તુ તાર પ્રેતીશ્વરો
જગ્ય જગ્યો જનવર શ્રી પારસનાથ તાર
નામથી રોગને શોક શવના દલે
વધી અનંત શ પગ અતી ધણેરી
દેશ મનીઆનમો દેવ તુ પરગદીઓ
શુદર મુરતી તુજ બનેરી ૨
અન તુ તન તુ શાન શૌભાગીઆ તુ
ભાગ તુ નાથ દેવાધિદેવ
રત્નચીતામણી તુહી કલ્પીદાનમા
ભવે ભવે આપણે ચરણશોભા ૩
રૂપ તુ રેખા તુ અનંત તુ અંક તુ
દેવનાદેવ તુ વીનશાગ
આજ દરશણ બને પાળીજો તાહરો
કુખ દા દીદ મુજ શરવ ભાગા ૪
માઅ તુ બાપ તુ ધીઆન તુ અપ તુ
દેવચરે ધરમ તુ મુગતીઆમી
પારસ્વ જનવર તણા ધમ યજુ ગાવતા
આજ મે દેવ નવનીધ પાળી ૫

શકન મુખ શૌભાગી અમસ્તુ પ્રભો
શકને કૃષ્ણ કવાયુમસ્તુ
દેહ આરોગી અમસ્તુ પ્રવર વાધીતા
શુધીરસ્તુ પ્રભાણુ તમાસ્તુ ૬
કવચ ક્ષીમેટ મકન મુરીત ખડન
ગાહઓ ત્રીચૂરન ધણી
શશાર તાગણુ કુખ નીચારણુ
આશ પુરે મન તણી
તપગજ હાપણુ વીગની દુશણુ
ઓનીજેઅ પ્રભુ શુરીશરો
મહીમા શૌભાગીઆ કહે મનોહર
પારસનાથ જગ્ય કરો
શંપુરણુ લખો છે જુન મુદ માર કરને ૭

આથ પારસ્વનાથ કલ્પીકાટની
સ્તુતી થોઈ લખી છે.

પરતાપુરજી પારસ દેવ, ભવે ભવે માણ પ્રભુની શેતા
ચરણુ કમળ નીત મેલા ૥૧૥
શમો શરણુ માહે પગપગાર અર અંજારણી શુર નર નાર
ઓમુખ દેશના દીએ ધનધાર ૥૨૥
જીવ શકન જન શમને વાણી જે જન શુવી રાગે ભરી પ્રાણી
વેર ન ઉપજે શીઠ મરગ યાણી ૥૩૥
દેવ દુદીગી ગચણુ ગાળે પુરાણ વરણુ કરે દેવદાનજે
અતિશયનાયણુ પ્રભુજી ખીરાને ૥૪૥
ચોરાક અંદર પુજે જન જોહા નાટક બીશે બીધ કરેલા
બગતેથી વાળીજા બીધરણા ૥૫૥
પારથ નાગ પાગણુ પાઓ મણીકચણુ કુખાણુ મીંગણો
નામે નીરમગ કેનય થાઓ ૥૬૥
કલ્પીમેટ પારથ જન વાણા શય શાનની પુરે આશા
સૌમ્યદ મુની પ્રભુચણુ વાણા ૥૭૥
જતી શ્રી કલ્પીકાટ પારસનાથ જી શોઈ શંપુરણુ લખી છે

સ્થળોએ હની અને વિષ વિષ વસ્તુઓનો મેલોળો આપાર હતો. તે સમયે શેઠ સાહેબ વણિક શાંતિમાં સમૃદ્ધિએ પહેલે નગરે હતા. અરધી ફેરડે કેરી ઉપરના આસાથી ગણાતા. રાજ્યમાં પણ તેમને મરતબ્બો પ્રથમ દરજ્જાનો હતો. જતે બાહોશ અને પ્રતાપી હતા. આ તાપી એવા હતા કે કોઈ ૧૦ વાંતો કરવાનું ધારી જાય પણ ભાગ્યેજ એ વાત કરી રોકે. અને આટલો મોટો વહીવટ અને ધરનાં ૮-૪ વ્હાણુ છતાં શેઠ પાટીએ પણ પગ મૂક્યો નહોતો. (યાને કચ્છ બહાર ગયા ન હતા.)

તો પણ ફરેક પેટીના સુતીમ મેટાઓ પર શેઠની શેઠ ભારે બેઠેલ હતી, આપા શેઠના ખાનગી સેક્રેટરી તરફ પ્રશ્નોત્તમ ભાષ્યે કાગળ પત્રો કાગળની અને વ્યાપારી શાનની ઉપર લખ્યા મુજબ તાક્ષીમ લીધેલી. આથી શેઠ ના ફેટલાંક અનુકરણીય શુભો અંમનામાં ઉતર્યા અને તે ઓતો. મેબ્બો ૧૬ વર્ષની ઉન્મર્યાજ શેઠશ્રીની દેશ પરદેશની પેટીમાં સારો પડવા લાગ્યો. પણ દેશમાં રહેવાથી પગાર આદિના આન્સ વધે નહિ અને પરદેશ ત્યાંના વેપાર વણજ અને અનેક તરફના માણસોનાં સમાગમમાં આવ્યા વગર પરિપક્વતા આવે નહિ, તેથી એઓએ શેઠશ્રી પાસે હેમની મુંગદની વખારે મોક્ષવા અરજ કરી, શેઠ પોતા પાસે રહેવા ધણું રહમઝાનું પગાર વધારી દેવા કહ્યું છતાં મન માન્યું નહિ એટલે ઉપરે શેઠશ્રીએ આશિર્વાદ સાથે રૂ ૧૯૩૫ ની સાલમાં મુંગદની પેટીએ મોકલ્યા અને રૂ ૧૫૦ ના પગારમાંથી રૂ ૪૦૦નો પગાર કરી દીધો. ખાનગી લેવાનું છે કે તે વખતમાં આ પગાર ઘણું મોટો ગણાતો. સુનીગોના પગાર પણ વાર્ષિક ૭૫૦૦થી વધુમાં વધુ ૧૦૦૦૦ સુધી ના હતા. મુંગદમાં પણ મેતાની બાહોશીથી બદ્દ દીપી નીકળ્યા અને ઉપરીઓને સારો ચંતોષ આપ્યો. શેઠ સિન્ડીકેટ ભાષ રૂ. ૧૯૪૫ માં સ્વર્ગસ્થ થયા. એમને સ્મૃતિ પુત્ર ન હોઈ દ્રુદ્ધિઓ નીપી, વસીયત નામું અને રીઝ ફરેલ. પાછળથી એમની હયાત એ વિષયોઓમાંથી

એકે તેમના છેટેના રાગા કચ્છ-મૂળના રહીત ભાષ કન્યા છુછ લક્ષ્મીચંદને દત્તક લીના. શેઠશ્રીના અપર માતૃથી પણ હતાં. પાછળથી અરસ્પરમાં રંગ ન રહ્યો. આવા વિષય વખતમાં ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે શ્રી અનરજી ભાષના સ્વર્ગવાસ પછી કંઈકાંટની વખારનું કામ થી. પુર પોતમ ભાષને ફરજિયાત ચંભાગનું પડ્યું. જેમાંથી તેઓ હિસાબ વિગેરે વહીવટ સુખત કરી ગાન સાથે રૂ. ૧૬૫૩ માં છુટા થયા.

આમ મગધનારમાં આવવાનો ચોથા બન્નો અને આ તરફના પ્રદેશ સાથેના પોતાના મણાનુગમનના મુંબંધે પોતાના પિતાશ્રીની હયાતીમાં બાદીયા મુદ્દર્ય ભાષ વિક્ષવાસ ગોકુલવાસને રૂ ૧૫૦૦ થી ૨૦૦૦ સુધી ના છાંની મદદ કરી ન્હાના પાયા ઉપર કાથા શ્રીફળનો વેપાર ખોલ્યો હતો. તે વેપાર શ્રી. પુરપોતમ ભાષએ આજ રાખ્યો. પેટીનું નામ તેઓએ શેઠ નાગજી વિક્ષ દાસની કમ્પની એમ રાખ્યું. રૂ. ૧૯૪૮ માં આપારનું શ્વેત વધાર્યું અને ભાગીદારો પણ વધ્યા તેથી નવું લખાત ક્યું તેમાં સત્તા અને ઉપરીપણું શ્રી. પુરપોતમ ભાષનું રાખી ભાગ રામ ૮ નો તેઓનો, રામ ૪ નો ભાષ વિ ક્ષવાસ ગોકુલવાસનો ને રામ ૪ નો શ્રી. પુરપોતમ ભાષ ના ગામના અને શાંતિના ભાષ પ્રેમચંદ તારાચંદનો નક્કી કર્યો. એ ભાષ પ્રથમ ફલીકટમાં શેઠ આદાશજી ખેંગાર ની પેટીમાં ઘણા વર્ષ દગા તેઓ નામું ને મગધારી ભાષામાં હોશિયાર હતા અને વિશ્વાસપાન હતા. આપાર કાથા શ્રીફળ ઉપગંત ચોખા અનાજ, રમકસ, ફરીઆણું કાપડ, સુતર, ત્રાંજી, પિતળ, જસન, કલાઈ આદિ અનેક જાતના માલનો કર્યો. ઉપરાંત ધાતમાંથી (તિરપુર, મુરોડ સત્તમગંજમ વિગેરે ખામોમાંથી) મરચાં, દળદર, ગોળ, લૂત, રૂત વિગેરે માત્ર આવતો અને ભાષ વિદ્યવાસના પિત્રાઈ વહીવટભાષ ખેંગારન વિરચંદ મળ્યું મુંડ કોપરો મરી વિગેરે કલ્પિતોટમાં ખરીદતા અને વેચતા. મુંડ કતરાની ધું દઇ, વિદ્યાવત પણ ચમત્તતા. માંસ મુંગદની ક. દયા

મુરારજી અને શેઠ હક્ષીચંદ માણેકચંદ મારફતે હક્ષી વડે મંગાવતા. ચોખા દાખા, પાકા અને સારે રંગુન, દલદતા, આપીઆગ, ચટગામ, બાલોચાર, કટક આદિ ઠેકાં ભુમો મંગાવતા. પ્રમાણિતને લઈ સાગી સારી જમી. અને મુંબઈવાળા શેઠ હક્ષીચંદ માણેકચંદના વખતે વખતે જરૂર પડ્યે રૂ ૧૧૧ થી ૨ લાખ સુધી ચર્ષ જતા. ભાં ની મદ્રાસ બેંકમાં પણ રકમ થી ૭૫ હજાર સુધીની કેડીટ મળી હતી. હાલે ૧૧૧ લાખની જે. સુક્ષ્મતાની સગઈ પાસેથી પચ્છી હુંડી અને "ડિગાંડ" પર ભેળનાં નાણાં મળતાં. એમ રાં. ૧૮૪૮ થી રાં. ૧૯૫૬ સુધીમાં વ્યાપાર વણજ અને આંદામાં ઉતરેગર વધારો થયો રહ્યો. અને દરેક બાબતની વ્યવસ્થા અને વારફેર પુરૂષોત્તમ ભાઈના હુકમ પ્રમાણે ખીલ ભાગીદારો કરતા. કમાણી ૧૯૪૮ની સાલ સુધી ચોક્કસ રૂ ૭૦૦૦ થી ૧૦૦૦ સુધી વર્ધતી થતી. બાદ ભાગીદારો વધ્યા અને વ્યાપાર પણ વધ્યો તેથી '૪૯ની સાલથી ત્રણ ગાર હજારની '૫૩ સુધી અને '૫૪ થી '૫૬ સુધી ૭ સાત હજાર અને છેલ્લે બાર હજારની થયેલી.

કમ્પનીનું નામ શેઠ નાગજી વિઠ્ઠલદાસ કમ્પની રાખે. ક તેમાં શેઠ નાગજીભાઈ અમરશી શેઠ પુરૂષોત્તમભાઈના લઘુ બન્ધુ થાયા. એમને જન્મ સં. ૧૯૩૩ ના આવજી માસમાં શ્રી ૬૨૭-માંડરીમાં જ થયેલો. એજો હલીકોટ, એમના પિતાશ્રીની હયાતીમાં પ્રથમ સં ૧૯૪૬ ના માધ માસમાં આવ્યા. તે વખતે તેઓની ઉંમર ૧૩ વર્ષની હતી તે વિદ્યાર્થી હતા એટલે સ્થાનિક ગુજરાતી નિશાળમાં પાંચમી ચોપડીમાં એક વર્ષ દરમ્યાન પિતાશ્રી બીમાર પડવાથી એમનાં માતૃશ્રી દેશથી આવ્યાં. બાદ બિમારી વધતાં ગહિના દેહેનમના વડીલ બન્ધુ પુરૂષોત્તમભાઈ આવ્યા. એમણે આતિને શ્રી ૦ નાગજી ભાઈને દાખા શ્રી ફળની દુદાન હતી ત્યાં ૧૪ વર્ષની ન્હાની ઉમરથી વેપારમાં ભેગા પડી ૪૮ ની સાલમાં પરણ્યા અર્થે નાગજીભાઈ દેશ ગયા. શ્રી ૦ પુરૂષોત્તમ ભાઈનું અગ્રે

સ્થાયી રહેવાનું જણાતાં કુટુંબ દેશમાં હતું તે ક્ષીકોટ આવું સાથે શ્રી પુરૂષોત્તમ ભાઈના પુત્રો ભાઈ નારાયણજી તથા ભાઈ કરસનજી પણ આવ્યા. શ્રી. નાગજી ભાઈ દેશમાં એક વર્ષ રોકાઈ પાછા હલીકોટ આવ્યા.

શ્રી- પુરૂષોત્તમ ભાઈના ભ્રેષ્ટ પુત્ર શ્રી નારાયણજી ભાઈના જન્મ સં. ૧૯૩૬ના આપાદ સુદ ૭ અને ભાઈ કરસનજીના જન્મ સં. ૧૯૩૯ ના ફાલ્ગુન માસમાં થયેલો તે બંને ભાઈએ હલીકોટ આવી પ્રથમ ગુજરાતી શાળામાં દાખલ થયેલા, આખો જતાં મલવાળી અને અંગ્રેજી શીખવા માટે સરકારી શાળામાં દાખલ થયેલા, એક શિક્ષક થેર પણ શિક્ષણ દેવા માટે આવતા.

શ્રી. નાગજીભાઈ ક્ષીકોટ આવ્યા બાદ સં. ૧૯૫૦ ની સાલમાં શ્રી. નારાયણજી ભાઈને પાતાનાં લગ્ન પ્રસંગે દેશ જતું પડ્યું. ત્યાં ૪ માસ રહી. '૫૦ ની સાલમાં જ પાછા ક્ષીકોટ આવ્યા. અને વખારમાં કેશિઅર તરીકે કામ કરવા લાગ્યા વેચાણનું કામ પણ સાથે સાથે કરતા આથી તેમની વ્યાપારની તાલીમમાં વધારો થયો રહ્યો.

પુરૂષોત્તમભાઈને માથે ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે શેઠ રાયશી અમરચંદના વ્યાપાર વિગેરેની જવાબદારી રહેતાં તહેમના લઘુબન્ધુ શ્રી. નાગજી ભાઈનાં, તહેમના ન્હાનાં બહેનનાં અને તહેમના ભ્રેષ્ટ પુત્ર નારાયણજી ભાઈનાં લગ્નમાંથી કોઈનાં પણ લગ્ન પર તેઓ દેશ જઈ ન શક્યા. તેઓનું ક્ષીકોટ સતત સાત વર્ષ રહેવાનું થતાં ત્યાંની આપણી ગુજરાતી સ્ટીટ જે ચક્ર લાને નામે પ્રસિદ્ધ છે ત્યાંના ન્હાના મ્હોટા દરેક વ્યાપારીઓના સલાહકાર તરીકેની પ્રતિષ્ઠા મેળવી અને મ્હોળ ત તથા આગમાં સારો વધારો કર્યો.

સં. ૧૯૫૩ની સાલમાં શ્રી. પુરૂષોત્તમ ભાઈ પોતાની ભ્રેષ્ટ પુત્રીનાં લગ્ન પ્રસંગે તથા પોતાના ભ્રેષ્ટ પુત્ર નારાયણજી ભાઈના ખીજ વારનાં લગ્ન પ્રસંગે દેશ ગયા. આ

મુરારજી અને જેઠ દક્ષીણદ માણેચ્છદ મારફતે હાઈરી વડે મગાવતા ચોખા કાચા, પાક અને સાગ રચન, કમ તા, અક્રાયામ નટગમ, બાનેમગ, કટક આદિ છે. ક્ષેત્ર મગાવતા પ્રમાણે તાને વધ સાખ સારી જમી અને સુમધનાના જેઠ દક્ષીણદ માણેચ્છદના વખતે વખતે જરૂર પડે છે. રૂ. ૧૧ થી ૨ લાખ સુધી થઈ જતા લા ની મદ્રાસ જે. મા પશુ ન પ થી ૭૫ હજાર સુધી ૧૧ કેડીટ મળી હતી હાથે ૧૧૧ લાખની છે. મુનતાની રાગફો પાસેથી પશુ દુધી અને 'રિમાડ' પર જોડના નાણા મળતા એમાં ૧૯૪૮ થી ૧૯૫૬ સુધીના વ્યાપાર વણજી અને આગમ ઉપર ૧૧૨ મધારો થયા હતા અને દરેક આમનની વચરચા અને વાગેરે પુ પોનમ લાઈના હુ મ પ્રમાણે બીજા ભાગી રો કંપના વ્યાપ્તિ ૧૯૪૮ની સા. સ્કી ચોખા રૂ. ૭૦૦ થી ૧૦૦૦ સુધી વર્ધની થતી ગાંધી ભાગી રો વખા અને ૮૫૫૨ પશુ વચો તેથી '૪૯૮૧ માનથી નણ આગ હાગ ૧૧ '૫૩ સુધી અને '૫૪ થી '૫૬ સુધી ૭ માત હજાર અને છેલ્લે બાર હજારની થયો છે.

રૂપરેખા નામ જેઠ નાગજી વિઠન ૧૫ રૂપની ગણે છે તેમા શેઠ નાગજીભાઈ અમનના શેઠ પુરોતમભાઈના હવુ બન્ધુ થાઈ એમનો જન્મ ૧૯૩૩ ના શ્રાવણ માસમા શ્રી રૂઝ-માનીમા જ થયો. એઓ લીડેટ, એમના પિતાશ્રીની કાનગીમા પ્રથમ ૧૯૪૬ ના માંવ માગમા આ રા તે વખતે તેઓ ૧૧ ઉંમર ૧૩ વર્ષની હતી ને વિદ્યાર્થી હતા એવે મ્થાનિક ગુજરાતી નિશાગમા પાઠથી ચોપડીમા જેમ વર્ષ દરમ્યાન પિતાશ્રી બીમાર પડતાથી એમના માતૃશ્રી દેશથી આવ્યા બાદ નિમારી વધના ગણિતા રૂઝેમના રીન મન્ડુ પુ પોતમભાઈ ચાના એમણે આની ઓ. નાગજી ભાઈને રાયા શ્રી કૃષ્ણની દુકાન હતી ત્યા ૧૪ વર્ષની ન્હા ૧૧ હિમગથી વેપારમા જોડા પડી ૪૮ ની માનમા પશુના અર્થે નાગજીભાઈ દેશ ગયા શ્રી. પુ પોતમ ભાઈનું બેરે

મ્થાથી મહેરાનુ જમ્યાના દુકાન દેશમા હતું તે કંપીકોટ આનુ સાથે શ્રી પુ પોતમ ભાઈના પુત્રો ભાઈ નારાયણજી તથા ભાઈ હરસનજી પશુ આના. શ્રી નાગજી ભાઈ દેશમા એક વર્ષે રોકાઈ પાઠ લીડેટ આના.

શ્રી પુરોતમ ભાઈના જોડ પુ. શ્રી નારાયણજી ભાઈનો જન્મ ૧૯૩૬ના આવાઠ સુ. ૭ અને ભાઈ હરસનજીનો જન્મ ૧૯૪૬ ના ફાગુન માગમા થયો છે તે મને ભાઈઓ લીડેટ આની પ્રથમ ગુજરાતી શાળામા દાખલ થયોના, આગમ રતા મનનાથી આ અગ્રેજી શીખના માટે મ શ્રી માગમા દાખલ થયેલા, એક ગિરફ વેગ પાપુ ગિરફ દેશ માટ આવતા.

શ્રી નાગજીભાઈ બી.ટ આ રા બા. ૧૯૫૦ ની માનમા શ્રી નારાયણજી ભાઈને પાનાના લગ્ન પ્રમ જે દેવ જનુ પડ્યુ તા ૪ માસ ગી. '૫૦ ની સાનમા જ ૧૧ મ બી.ટ આના આ ૧૫મામા કેશિય તરીકે કામ કરના લાના વચાણનુ કામ પગુ માથે માથે કરના આથી તેમની વ્યાસગતી તાલીમમા વધારો થયો રહ્યો

પુ પોતમભાઈને માથે ઉપર જણા રા પ્રમાણે જે ગવધી અમગચદના વ્યાપાર વિગેરેની જવાબદારી રહેતા રહેના વધુમન્ડુ શ્રી નાગજી ભાઈના, રહેના ન્હાના બહેનના અને રહેના જોડ પુ. નાગજીભાઈ ભાઈના લાનાથી કોઈના પશુ લગા પર તેઓ દેશ જઈ ન શક્યા તેઓનું બી.ટ ગતત ૭ સાન વર્ષ રહેતાનુ થયો તાની આપણી ગુજરાતી સ્ટીટ જે ચક લાો નામે પ્રસિદ્ધ છે તાના ન્હાના મ્હોળા દરેક વ્યાપારીઓના સનાહક તરીકેની પ્રતિષ્ઠા મેળવી અને નેના ત તથા આગ મા મારો વધારો થયો

૧ ૧૯૫૩ની સાવમા શ્રી પુ પોતમ ભાઈ પોનાની જ્યેષ્ઠ પુત્રીના લગ્ન પ્રમજે તથા પોના તા જ્યેષ્ઠ પુ. નારાયણજી સાઈના બીજી વારના લગ્ન પ્રમજે દેશ ગયા આ

મુરારજી અને જેઠ દક્ષીણદ માણેચદ મારફતે હમ્સી વડે મગાવતા ચોખા ત્રાયા, પાંચ અને સાગ રચન, દબતા, અડીઆ ૧, નટશામ, બાનેમગ, કટક આદિ કે । શ્રેયા મગાવતા પ્રમાણે તો લઈ શાખ સારી મળી અને મુગધરાગા જેઠ દક્ષીણદ માણે ચન્ના વખતે વગતે જરૂર પડે એ ૧૧૧ થો ૨ લા મ સુધી થઈ જતા હોં ની મદ્રાસ મેમ્મા પછુ ૨૫ થી ૭૫ હજાર સુધી લી કેરીટ મળી હતી હાને ૧૧૧ લાખની જે સુનનાની રાન્કે પાસેની પશુ હુડી અને 'ડિમાડ' પગ લેતેના નાણા મળતા એમ મ ૧૯૪૮ થી ૧૯૫૬ મીમા નાપાગ વણજ અને આટલા ઉત્તરનાર નધારો થયો નહો અને દરેક જામનની વનપ્રથા અને માન્દ્રે પુ પોતમ ભાષના હ મ પ્રમાણે બીજા ભાગી રા કેતા દમાણી ૧૯૪૮ની સા । સુધી ચો ખા ૩ ૭૦૦ થી ૧૦૦૦ સુધી વર્ષની થતી જાન ભાગી રા વધા અને ૦ ૧૫૨ પછુ વધે તોથી ૪૮ લી સાનથી નહા ગાગ હાગ પી '૫૩ સુધી અને '૫૪ થી '૫૬ સુધી છ સાત હજાર અને છેતેને જાન હાખની થયે લી

૨૫ મિનુ નામ જેઠ નાગજી વિઠેનદામ રૂપની ગણે ક તેમા ગે નાગજીભાન અમન્દી રો પુરોતમભાષના હલુ જાંધુ થાન એમનો જન્મ મ ૧૯૩૩ ના આવજુ મારામા શ્રી કન્ઠ-માન્સીમા જ થયેનો એજો લી ડેટ, એમના પિતાશ્રીની દયાનીમા પ્રથમ મ ૧૯૪૬ ના માવ મામમા આ રા તે વગતે તેજો લી ઉન્મગ ૧૩ વર્ષની જાની ને વિવાર્ધી હતા એવે રથાનિદ શુજગતી નિશાગમા પાવગી ચોપડીમા મેમા વર્ષ દરમ્યાન પિતાશ્રી બીમાર પડનાથી એમના માતૃથી દેશથી આવ્યા જાદ બિમારી વધના ગહિના રહેનેમના વડીન મન્દુ પુ પોતમભાષ આન્વા એમણે આની શ્રી ૦ નાગજી ભાજને ત્રાયા શ્રી ફળની દુધન હતી ત્યા ૧૪ વર્ષની હા લી ઉન્મગથી વેપાન્મા લેજા પડી ૪૮ ની માવમા પછુમા અથે નાગજીભાન દેશ મથા શ્રી ૦ પુ પોતમ ભાષા અને

રથાથી ગહેરાનુ જણાના કુદમ દેગમા હતું તે કબીરોટ આવ્યુ સાથે શ્રી પુ પોતમ ભાષના પુત્રો ભાષ નારાવ જુગ તથા ભાષ હમ્મનજી પછુ આન્વા શ્રી નાગજી ભાષ દેગમા એક વર્ષ પેકાઈ પાઠા દલીડેટ આવ્યા

શ્રી પુરોતમ ભાષના જોડ પુત્ર શ્રી નારાયણજી ભાષના જન્મ મ ૧૯૩૬ના આવક સુગ ૭ અને ભાષ કંસનજીનો જન્મ મ ૧૯૩૬ ના ફાવ્યુન મામમા થયે છે તે મન્ને ભાજો હતી ૬ આની પ્રથમ શુજગતી શાગા લાખા થયેના, આવગ જતા મનનામી આ અગ્રેજી નીખના માગે મ મગી નાગામા લાખા થયેના, એક ગિસકે વેગ પપુ ગિસજુ દેશ માદ આવતા

શ્રી નાગજીભાન મીટ આવના જાન્મે ૧૯૫૦ ની માનમા શ્રી નારાવજી ભાષનો પંનાના લન્ન પ્રમ ગે દેા જતુ પન્નુ ત્યા ૪ મામ ની. '૫૦ની સાનમા જ પાઠા લીન્ડ આવના અર્ધ ૧ખામા ફેશીઅ તરીકે કામ કરના લાખા વથાણુ હમ પગ માથે માથે કરના આથી તેમની વ્યાપારની તાલીમમા વધારો થયો રહો

પુ પોતમભાષને માથે ઉપા જણાના પ્રમાણે શ્રી ગવથી અમગ્યદના વ્યાપાર વિગેરેના જવાબદારી રહેતા રહેના લધુ નધુ શ્રી નાગજી ભાષના, રહેમના ન્દાના બહેનના આ રહેમના જોડ પુત્ર નાગવજી ભાષના લગનાથી જોધના પછુ લગ પડ તેઓ દેશ જઈ ન રાના તેજોનુ કબી ડેટ મનત છ સાન વર્ષ રહેનાનુ થયો ત્રાની આપણી શુજગતી રફીટ ને ચક લાો નામે પ્રમિક છે ત્રાના ન્દાના મ્દોટા દરેક વ્યાપારીઓના ચનાહાર તરીકે પ્રતિષ્ઠા મેમરી અને મ્દોન ત તથા આગમા સાથે વધારો થો

મ ૧૯૫૩ની સાલમા શ્રી પુ.પોતમ ભાષ પોતાની જોડ પુત્રીના લન્ન પ્રમગે તથા પોતાના જોડ પુત્ર નારા વજીજી સાધના બીજ વારના લગ પ્રમગે દેશ ગયા આ

સંમતે શ્રી નાગજી ભાઈનું વય ૨૧ વર્ષનું અને શ્રી. પુરોહિતજી ભાઈના વયેટ પુત્ર શ્રી કરસનજી ભાઈનું વય ૧૫ વર્ષનું થયું હતું. કરસનજી ભાઈ સાચા છેડી પેઢીમાં કામકાજ શીખવા બેઠા તે જુદિશાળી હોવાથી વ્યાપારી જ્ઞાનમાં તુરત કેળવણી ગયા. આ સાથે સૂઝી કંપનીના સુનર ને કાપડના વ્યાપારમાં અકચર દાગીના આવે તે જાનરના વ્યાપારીઓને ગામ એકને વાણે સુનર અને માસ બેને વાણે કાપડ વ્યાપારનાં. તેમાં નફો સ્વસ્થ રહેતો. અને ગાંધી દેહીને કાપડ માત્ર લુગ પ્રમાણમાં તાકા તાક વેચના તે પછી ભારતી જાનરના વ્યાપારીઓને જ

જ્ઞાનના ઉત્કર્ષણોએ જવાની ફરજ શ્રી. નાગજી ભાઈ ઉપર હતી. તેથી ભારતી જાનર જ્યાં દાગડના ન્હાના મોટા વ્યાપારીઓની પચામેક ઉપર દુકાનો હશે ત્યાં બેઠવાનું તે નાણું વસ્તુ કરવાનું કામ હોવાથી તે લોકના વ્યાપારની અને સાથે સાથે જાનરની તેમને પારી માહિતી મળતી રહી તેમ ગરમ કાપડ અને ફેન્સી માત્ર વેચનાર મેંમથુ લોકોની દુકાને પશુ જવાનું થયું તો તે લોકોના વ્યાપારમાં પશુ ગારો કામ હોયો નેતરજો એમ જ્ઞાનમાં મેંમથા પાલિયમ તરફ ક્રિશ્ચિયન મિશ્નરી લે.કા. ફેન્સી એક સુસી, છાંટ, કલાનક વિગેરે માત્રના વ્યાપારી હતા તે લોકોની દુકાને જઈ તેમણે ભાવ પાડી માહિતી મેળવી સેમ્પલો મેળવ્યા અને થોડા જોડાં પછી નસ ટકા લેખેના વટા વે માયા મુગાવથી મંથાની દેહના મેળવ્યા અને વિચાર કર્યો જો કાનાતોરમાં નેતરી ઉમરશી કેળવણીના નવસ્થ થટાવે કાપડ, એટ, ટુવિન વગેરે એક જ ભાવે વેચે છે અને હંમેશાં ગારો વ્યાપાર આવે છે, નામના પશુ સારી મેળવી છે, તો આપણે આ વ્યાપારની પદ્ધતિ જીવી રૂઢી પ્રમાણે આવી આવે છે તે જાણવી કાવદા પડતી આ નવી રૂઢી કાં દાખ ન કરવી? જો કાવદા તો મુરખીશ્રી તન્દી પશુ શામારી મળશે અને છે તે કરતાં વ્યાપાર વધશે ને ભારતી લોકની માલના નિકાસ માટે ઝાઝી ગરજ મેળવવી નહિ પડે.

આ અરગામાં કંપનીના ભાગીદાર ભાઈ વિદુત્તાય જોડુવદામને ચોખાનું કામકામ મોટું હોઈ તેમજ તે દુકાન પેઢીથી દુર હોઈ, આખો દિવસ ત્યાં રોકાવું પડતું અને પ્રેમચદ ભાઈ માથે નામાંની લુમ્બેદારી હોઈ તથા બીજો ઉપર જણાવેન વ્યાપારવજીનો જોખો હતો તેઓ પાસે કાપડના વ્યાપારની પદ્ધતિ ફેરવાના વિષય માં શ્રી. નાગજી ભાઈએ પોને ઘડેવ યોગના સહમતી અને ફેન્સી એમ વિગેરેના હમર કપિયા આધારેના મિશ્નરીઓના મેળવ જોડાં રોની પશુ જાન કરી. તેઓએ લેમની યોજનાને પુરી આપી આ ઉપરાંત તેઓની ફાઈના દી રસ રોક રાપથી અમરચદની પેઢીમાં શ્રી પુરોહિતજી ભાઈ ના હાથ નીચે નેતર હતા, અને શેડ મજકુરો પશુ સામટો કાપડ સુનર આદિ દરેક જાનરો વ્યાપાર તે વખતે આવ્યા હતા. શ્રી પુરોહિતજી ભાઈ ને ગેલ્લાજીમાં તેઓ કામ મંથાવતા. તે ભાઈ પશુ વ્યાપારમાં કેળવણી આ અનુસાર તથા પાકા હિસાબ સાચી હતા. તેની પશુ મહાકીરી. મેંમથુ પશુ પુરી આપી એટલે માન મંથાવો ને રેને ગામરે વેચવાનું રાક ક્યું. આગળે આરને કામ મેંમથા લેરેકું કંથાણી વજુ આનતાં પેઢીમાં માત્ર રાખવાનું જોડામ હતું તેમાં પડી કાગડો વિગેરે જવાતી, ગાડા જવાતી, કામ ચનાઉ “શોપ” ઉભી કરી અને માત્ર ઘણો સરને વેચાય છે એમ કુરની રીને પ્રસિદ્ધ થતા તથા ભંડુગોના જવાવસથી ગામ જ્ઞાન મામતા ન્હાના મોટા વ્યાપારીઓ અને વાપગનાર પડીક આમરજી—તે પશુ આ તબક્કા વધે તેઓના અરના મા. ફેન્સી મા. લેટપ, રેબી, ગરમ મા. છાંટ ફેન્સી યુગ, રેશમ, ચાઈના સિદ્ધ, આદિ મળવાના ગયા અને તેમાં કાસના થકા કુંગા યુગપિન મેંમથો, ધુરેરનો દેલી ક્રિશ્ચિયો, તથુરાન—નાના નાના રાખ્યો તાપુદા રા ને અમીરો, ભાગ્યો, નંથુ દેવિઓ, તીસા, મોપાળ અને આપણા યુગજની લામજોની ધગાજ રેન્ગી સાપ માં દિન પ્રતિદિન વધતી આવી. ભાવ એકજ રાખવામાં

સમયે શ્રી નાગજી ભાઈનું વય ૨૧ વર્ષનું અને શ્રી. પુ રોતમ ભાઈના વયે ૨ પુર શ્રી કરસનજી ભાઈનું વય ૧૫ વર્ષનું થયું હતું. કરસનજી ભાઈ સાળા છેડી પેદીમાં કામકાજ શીખવા બેઠા ને જીલ્લાના હોવાથી વ્યાપારી માનમાં તુરત કેળવણી મળ્યા. આ સાલ સુધી કંપનીના સુનાર ને કાપડના વ્યાપારમાં અઢમધ ઝાગીના આવે તે જામરના વ્યાપારીઓને માથે એકને વાચદે સુનાર અને માથે બેને વાચદે કાપડ આપાનાં. તેમાં નફો સ્વસ્થ રહેતો. અને ગાંધી ફોડીને કાપડ માથે જીવ પ્રમાણમાં તાકા તાકા બેથના તે પછી ભાટલી જામરના વ્યાપારીઓને જ

રાતના ઉત્પાદિઓ જવાની ફરજ શ્રી. નાગજી ભાઈ ઉપર હતી. તેથી ભાટલી જામર નાં કાપડના ન્હાના મોટા વ્યાપારીઓની જથ્થાએક ઉપર દુકાનો હોય ત્યાં બેઠવાનું ને નાણું વચ્ચે ફરવાનું કામ હોવાથી તે લોકના વ્યાપારની અને સારો કાળ મળતી તેમને પ્રારી માહિતી મળતી રહી તેમ ગરમ કાપડ અને ફેન્સી માથે વેચનાર મેંમળ લોકોની દુકાને પછી જવાનું થયું તો તે લોકોના વ્યાપારમાં પછી સારો કામ હોયે બેઠાને એમ જ્ઞાનમાં બેઠના પાનિચમ તરફ ક્રિશ્ચિન મિસ્ટ્રી લે કા, ફેન્સી એક સુરતી, છીંટ, કલાનલ વિગેરે માલના વ્યાપારી દા. તે લોકો ની દુકાને બધ તેમણે ભાવ પાડી માહિતી મેળવી સેંપલો મેળવ્યા અને થોડા ઓર્ડરો પછી ઇમ ટકા લેવાના વડા બે માથે મુલાકાથી મંગાતી દેવાના મેળવ્યા અને વિચાર થયો જે કાનાનોદમાં બેઠી ઉમરશી કેસલજીવાળા વચ્ચે પડાવે કાપડ, વેડ, દુવેન વગેરે એક જ ભાવે વેચે છે અને હંમેશાં મારો વ્યાપાર આવે છે. નામના પછી ચારી મેળવે છે. ને આપણે આ વ્યાપારની પદ્ધતિ જીવી રહી પ્રમાણે આવી આવે છે તે બદલાવી કાપડ પડતી આ નવી રીતે કાં દાખા ન કરવી? નો કાચરું તો મુરખીથી તરફથી જન્મ સાગશી મળે અને છે તે કરતાં વ્યાપાર વધારે ને ભાટલી લોકની માલના નિકાસ માટે આવી ગરજ મોગસની નહિ પડે.

આ અરસામાં કંપનીના ભાગીદાર ભાઈ વિદુ દાસ જોડુનદાને બોખાનું કામકામ મોટું હોઈ તેમને તે દુ કાન પેદીથી દુર હોઈ, આખો દિવસ ત્યાં રોકાનું પડતું અને પ્રેમચંદ ભાઈ માથે નાખાંની જીમ્બેનરી હોઈ તથા બીજા ઉપર જજીવેન વ્યાપારવજીવો બોખે હતો તેઓ પાસે કાપડના વ્યાપારની પદ્ધતિ ફેરવાના વિષય માં શ્રી. નાગજી ભાઈએ પેલે ઘડેવ યોજના રમતની અને ફેન્સી એક વિગેરેના દામર કપિયા આસરેના મિત્રીઓ ના મળેય ઓર્ડરોની પછી વાન કરી. તેઓએ રહેમની યોજનાને પુટી આપી આ ઉપરાંત તેઓની ફોઈના દી ઇમ રોક રાપથી અમરચંદની પેદીમાં શ્રી પુરોહિતમ ભાઈ ના દાથ નીચે નોંધર દતા, અને રોક મજકુરો પછી સામરો કાપડ સુનાર આદિ દરેક માનો વાપરો તે વ અને ચાલુમાં હતો. શ્રી પુરોહિતમ ભાઈ મોટાજરીમાં તેઓ કામ મંગાવના. ને ભાઈ પછી વ્યાપારમાં કેળવણી થા. અનુભવી તથા પાકા ડિગાઈ ઘાંતી હતા. તે પી પછી મલા દીની. એમણે પછી પુટી આપી એકથે મા. મંગાવો ને રેજે માથે વેચવાનું સર ક્યું. આરને અરે કામ મંગાવે ભરેયું કમાની માથે ચાલતાં પેદીમાં માથે રાખવાનું જોગમ હતું તેમા પડી કમારો વિગેરે બતાવી, માથા બતાવી, કામ ચાલે "ગ્રાપ" હોઈ રહી અને માથે થણે: મરો વેચાવ છે એમ કુરતી રીને પ્રગિર થતાં તથા વડકોને પાપરવાની મમ બદાર માથા ન્હાના રેડા વાપરતીએ અને વાપરનાર પડીએ આમચાનો પછી આસામન વધો તેમના જાનના મા. ફેન્સી માથે, લોટ, રેબે, મમ માથે, છીંટ ફેન્સી મુડમ, રેથમ, ગાઈલ પ્રિંટ, આદિ મંગાવના મમ અને તેમાં કાપડ મમ કુંમાં મુગેલિન મેંમો, પુરેનો દેવી પ્રિંટ, તંજુમનાના નાના રામનો તંજુ રા રા ને અમીમ, ભઝામે, નંપુદેગી, નીલા, મોપા અને વાપચા મુજમની ભઝાનો પગલા રેજેની માથે માં દિન પ્રિંટિન વધતી ચાલી. ક્યાર એક જ રાખવામાં

આ ગો હતો તે નિશ્ચય કદિ ચલિત થયો નહિ શરૂઆતમાં તેો મુશ્કેલી નહીં પણ અંતે લેંગેને વિશ્વાસ મળ્યો કે આ ગોપમા એમના બાવ છે ત્યાં છેતરાવાનું નથી, ધરા નો આલો વિશ્વાસ છતી લેવાથી વેપાર ખરેખરા રતા ગળુ ગળો વધ્યો આ નવી પદ્ધતિના વેપારના ખર્ચ ર દેશમાં શ્રી પુરુષોત્તમ ભાઈને લખનામાં આવતા સના હ સુચના અને શ્રી નાગજી ભાઈના ઉત્સાહો પુષ્ટ મળે એવા તેમના લખાણો આવતા ગયા બાદ '૫૫ મા શ્રી૦ પુરુષોત્તમ ભાઈનું કક્ષીટ આવવું થયું - જો ગારશી અમરચંદનો કુટુંબલેશ પણ મળ્યો, ને તહેમના દત્તપુત્ર શેઠ કલ્યાણજી સિવજી ભાઈને કુલ મુખ્યવાર થયું સં ૧૯૫૦ કે '૫૧ મા મળ્યું અને '૫૩ની માનથી રાજી ખુશી સાથે શ્રી૦ પુરુષોત્તમ ભાઈ શેઠ રાયશી અમરચંદની પેઢીમાંથી છટા થયા, અને પોતાનો વહીવટ વધને પહોંચી જમ્નેદ હોતા તેમાં દાખલ થયા તેઓના આવ્યા બાદ '૫૬ ની સાન સુધી અનાજ, ઘોખા વિગેરેનો વહીવટ પણ ઘણા મહોટા પ્રમાણમાં ખીસ્સો ફુગળને લઈ અનાજની ખરીદી ધારમાંથી '૫૬ મા લાગે રૂપિ આની રાખી થોડા સમયને માટે ધાટના અનાજના વેપારમાં મુલેતાની શેઠ નંદરામદાસ અચુરાદાસ નાળા ભાગીદાર પથુટતા એકદરે વેપાર ખૂબ ખીસ્સા નામના ખૂબ મેળવી, પણ ગળેન પાણીનો વેપાર ન હોઈ કાંઈમા જડે કાંઈ મા જમ, સરવાળે કમાણી વધી વધી બાર હજાર સુધીની થઈ તેથી કાપડ, સુતર સિનાવના બાકીના અનાજ, ઘોખા, કરીઆણુ, રસમ આદિ અને વ્યાપાર હતા તે ' ૫૭ મા બધ કર્યા ત્રો એજ સાલમાં ભાઈ વિદ્ધ બાસ ગોકુલદાસ કંપનીમાંથી રાજી ખુશીની સાથે રને ગણી છટા થયા એટલે પછી સતત ૧૯૫૮ થી શેઠ નાગજી વિદ્ધદાસ કં ૦ નામ બધ કરી શેઠ નાગજી પુરુષોત્તમની કંપની એ નામ ચલાવ્યું અને જુના ભાગીદાર શેઠ ભાઈ પ્રજ્ઞોત્તમ અમરશી, ભાઈ નાગજી અમરશી અને ભાઈ પ્રેમચંદ તારાચંદ હતા તે સાથે ભાઈ નારાય

જીજી વિં ૦ પુરુષોત્તમ, ભાઈ દરસનજી વિં ૦ પુરુષોત્તમ અને ઉપર લખી ગયા તે તહેમના ફાઇઆલભાઈ ભાઈ ભગવાનજી ધર્મસિંહ ને બચવા તે કંપનીનું નવું લખવ દ્યું કુલ મુખ્યવાર ને સિંચય પાર્ટનર શ્રી૦ પુરુષોત્તમ ભાઈને બનાવ્યા બીજા પ જુનીઅર પાર્ટનર તરીકે રહ્યા

હવેથી આ કંપનીનો નવો સફા ખુલે છે. કંપની ના વ્યાપાર રૂપી બગીચાને કુળે ફાળ્યો ગાખવામાં ને ખીલવવામાં શ્રી૦ પુરુષોત્તમ ભાઈએ ખૂબ જ મહેત હાવી છે ગુજરાતી ચંપામાં વ્યાપાર ચાલતો તે એક તો ભાડાની જગા હતી વળી માછ મળતી મીરી જાહેર કિનારે અદરના ભાગમાં ઘણા આવે ત્યારે વ્યાપાર થાય અને સડાશ પણ જણાણી એટલે મહેતી બગરના મધ્ય ભાગમાં રહેતી નજીક જો સડાશ પડતી જગ્યા મળે અને તે પોતાની બધાવીએ તા વ્યાપાર ઘણો વધે એમ શ્રી૦ પુરુષોત્તમ ભાઈને વિચાર ઉત્તરતા તેની પેરવીમાં તથા હાલે મળતો વહીવટ ચાલે છે તે જગ્યાનો થોડો ભાગ કીચો અને તે દિનના વ્યાપારની નજરે વિશાળ બાધકામ રૂ ૨૫૦૦૦૦ આશરે ખર્ચી રાખ્યું (હાલે બધું સવા લાખ સુધીનું થઈ ગયું છે) વળી તેઓની પેઢી ૧ આવળ લખા પીરમદમદની કુશન હતી તેને રૂપિઆ ધીરી મોતા ૧ સરવતા પ્રમાણેનું બાધકામ રાખ્યું અને રેજે કાસ રેન્સી ગુજરાત વિગેરેનો વ્યાપાર તે હાપમાં (શોપ મા) હોનસેલ પીમ ગુડજ (સાગદા વાપડ) ને સુતરનો વ્યાપાર ઉપર લખ્યા તેઓના નવા મકાનમાં અને હેકે એડ્રીસ (વખાર) અને માન રાખવાના ગાદાનો પણ તે ઝોના આ મકાનમાં કરાવા ત્યા ખાત સુધર્ન કર્યા બાદ વ્યાપાર ખૂબ ખીસ્સો દરેક ખાતામાં વ્યવસ્થા (મેનેજમેન્ટ) માટે ભાગીદારમાંથી શ્રી૦ નાગજીભાઈ તથા નાગવજીજી ભાઈને હાપ ખાતામાં કરસનજી ભાઈ ને સામટા માપના (હોન્સેલ પીસ ગુડજના) ખાતામાં, શ્રી૦ બગવાનજી ભાઈને મુગાઈ ખરીદી માટે અને હેકે

ઝોશીસમાં સુતરનાં વેચાણ ઉપરાંત વહીવટના તમામ ખાતાંની, માથ મતો મંગાવી આપવાની, કાગળ પત્રો સખતવાની, નાણાંની વાગ્દેરની, મુખ્ય ફરજ ઉપરાંત ફરે ક. ખાતાંના વહીવટને પ્રધી મળે તેવી સલાહ સચવા આ પવાની જનરલ જવાબદારી અને હુકમ શ્રી૦ પુરૂષોત્તમ ભાઈનાં. એમ પુરતી દેખરેખ અને વ્યવસ્થા સાથે વહીવટ શરૂ થયો તેથી વેપાર પશુ ગુજરાતી સ્ટીટ કરતાં ખૂબ વધ્યો અને કમણી પશુ મીડી થતી રહી.

પછી વ્યાપારની પુછી માટે પાલઘાટ, તિરુપુરમાં સુતર વેચવાની હુકમો મેળવી. મહાબાર મિલ અને કાલેશ્વર મિલના તિરુપુરથી કરી ક્લીકટ સુધીના સૌથ ઝોનન્ટસ નિમાયા. ગાંસડી એક દીડ રૂા ૪૫ ચાર કમીશન મળતું. મુંગઇ અને મહાબાર, કાલેશ્વર ગીલોનો મળી સગલગ ચારથી પાંચ દળર ગાંસડી સુતરનો નિકાસ થતો. પછી કસ ઘટતાં અને પાલઘાટ, તિરુપુરના સુતીઓ (મેનેજરો) રાખેલા સુતરી જતાં ત્હાંનો વેપાર બંધ કર્યો. અત્રે (ક્લીકટમાં) વેપાર કાપડ સુતરનો ખીસનો મયો, સાથે મં ૧૯૬૦ કે ૧૯૧થી ગ્લાસ વેચર, હાઈલે ચર, કટલેરી, કોક્ષની, દેસ્તી યુઝ, ઝાઇલમેન રોસર્સ, પરફ્યુમરી, પ્રોપીજન, રોશનરી અને ઇન્ટ્રઓ વિગેરે ઓળેનો વ્યાપાર સામટો તથા રેખનો “અપ” ખાતાં (શોપ ડિપ્ટ મેન્ટ) સાથે ચાલુ કર્યો તે પશુ ચારા પાયા ઉપર આપ્યો. સાથે ચેક, ટુવિઝ, આદિ હાથની સાળો (હેન્ડ લેક્સ) થી વણાટ કામ પશુ શરૂ કર્યું અને મદ્રાસ, મુંગઇમાં પોતાની પેટી ખોલવાની જરૂર જણાતાં મં ૧૯૬૧ ના વર્ષમાં મદ્રાસમાં અને ર્ ૧૯૬૩ના વર્ષમાં મુંગઇમાં પેટીઓ ખોલી. મદ્રાસની મેનેજમેન્ટ માટે ભગ નારાયણજી ભાઈની અને મુંગઇની મેનેજમેન્ટ માટે ભગ વાનજીભાઈને નીમ્યા. મદ્રાસમાં મુખ્ય કામકાજ સુતરનું ને કમીશન ઝોનન્ટનું અને મુંગઇમાં ફક્ત કમીશન ઝોનન્ટનું કામ ખોલ્યું. તે બન્ને ટેકાણાંનાં ખાતાં પશુ જીગીદારો બાહોશ હોઇ ખીસતાં ચાલ્યાં. અને કમ્પની

ની નામના સાથે લાભ પશુ કરતાં રહ્યાં. મદ્રાસની પેટીનું ખાસ મકાન ખાતનું એટલે કમ્પનીનું ક્યું ને રૂા ૪૦૦ દળરનું ચલું છે.

આમ વેપાર ચર્વ ટેકાણાના પાણર થતાં અને વ્યવસ્થાસર થતાં શ્રી૦ પુરૂષોત્તમ ભાઈ ર્ ૧૯૬૪ ની સાલમાં ફેરા મયા એટલે ફેડ ઝોલિંગમાં નેમની જગ્યાએ શ્રી૦ નાગજી ભાઈ આવ્યા, અને રિટેઇન્સ ડાપમાં શ્રી૦ પુરૂષોત્તમભાઈના મહેરા જગાઇ શાહ પ્રાગજી નાથાને તથા લાલેજ ભાઈ ધારશી ટવગજ (જેઓ દમણાં ૭-૮ મસ પર જ રરર્થરથ મથા તે) ને એકન્ટ મેનેજર તરીકે નીમ્યા. આ બન્ને જગુને પશુ ક્લીકટ આગે તે વખતે ૮-૧૦ વર્ષ થયા હશે અને એ ખાતામાં વેપાર વશુ જની તહેમના મુરબ્બીઓ શ્રી૦ પુરૂષોત્તમ ભાઈ તથા તથા શ્રી૦ નાગજીભાઈ વિગેરે ના હાથ નીચે તારીમ ક્લીધી હતી.

ર્ ૧૯૬૫ ની સાલમાં આ વ્યાપાર ઉપરાંત વ્યાજી ભાઈનનો ધધો પશુ ન્હાના પાયા ઉપર આપુ કર્યો. તે વખતે વ્યાજ ટેકાથી સવા ને ૧૫ સુધીનું ઉપજતું.

નોકર વર્ગનો રરાર પગુ અગતે આસને વધતો આવ્યો. તેમાં મુખ્ય પદાંની પોતાના રાગાંઓની અને શાંતિ બંધુઓની પ્રથમ દરજ્જે મ. િ, બાદ ક્લીકટના ધગા વર્ષના રહીશ મલકાર વાણીયાઓની કરતા. રરાર પગુ અસારે ક્લીકટ, મદ્રાસ, મુંગઇનો મળી વાગજામ પં નો થવા બપ છે.

એક ખીન લાગીદારોની ગેરદાજરીમાં વહીવટની દેખરેખ માટે શ્રી૦ નારાયણજીભાઈ, શ્રી૦ કરશનજીભાઈ, શ્રી૦ ભગવાનજીભાઈ ક્લીકટ આવે, મદ્રાસ, મુંગઇ બપ. શ્રી૦ નાગજીભાઈ પશુ મદ્રામ મુંગઇ મયા એટલે દરેક ટેકાણાંનાં ખાતાંનો અનુજાપ ભાઈ પ્રેમચંદ તારાચંદ સિવાય

મહાત્મા ગાંધીજીના ઉપદેશો
 ની પ્રતિબદ્ધતા ની પ્રતિબદ્ધતા ની પ્રતિબદ્ધતા

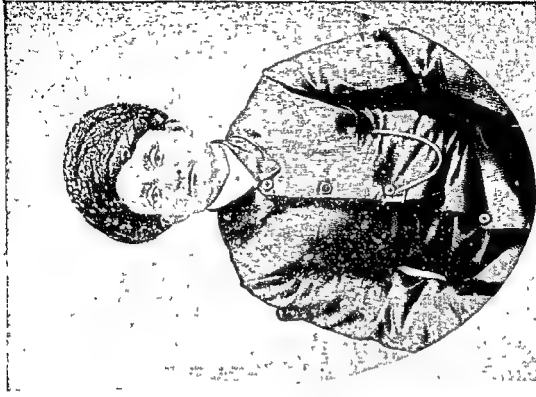

મેસર્સ નાગજી પુરુષોત્તમ સોની
 અથવા મેસર્સ નાગજી પુરુષોત્તમ
 Mr. Nagejee Purushottam
 of Messrs Nagejee Purushottam & Co Calcut

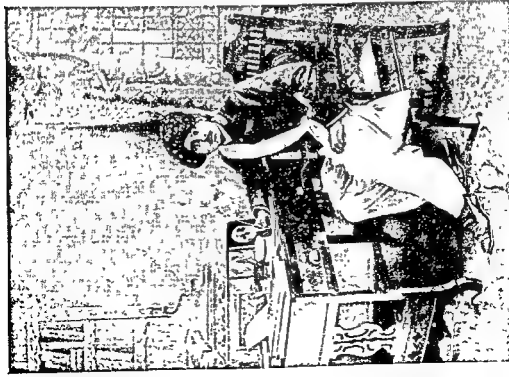

મેસર્સ નાગજી પુરુષોત્તમ સોની
 અથવા મેસર્સ નાગજી પુરુષોત્તમ
 Mr. Karshanjee Purushottam
 of Messrs Nagejee Purushottam & Co, Calcut

મહાબાર પ્રદેશની રૂપરેખા.
 "મહાબાર સમાચાર" ની પ્રથમ વાર્તા કે બેટ.

મેસર્સ નાગજી પુરુષોત્તમ કમ્પાનીયન
 સફળ ભાઈ શ્રી કર્શનજી પુરુષોત્તમ
 Late Mr. Karshanjee Purushottam
 of Messrs Nagjee Purushottam & Co, Calicut.

મેસર્સ નાગજી પુરુષોત્તમ કમ્પાનીયન
 શ્રી યુગ માણે-લાલ સિંહ પુરુષોત્તમ.
 Mr. Maneklal Purushottam
 of Messrs Nagjee Purushottam & Co Calicut.

૫૬ ૩ ગુક તા ૨૦ રિસેમ્બર ૧૯૧૮થી ફતિમા મુકેલા અને તેની નામ મિનિટ બુકમાં ૨૨ ની કમ્પનીના સર્વ ટેકાણાના વ્યાપારની હેડ ઓફિસ' લી રાખી

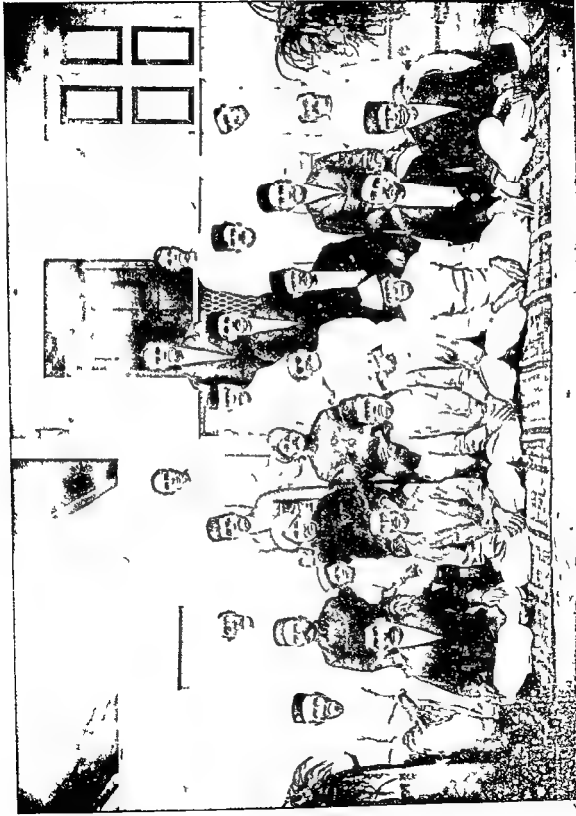
(મ) તે પ્રમાણે મિનિટબુક તથા ૭૧ તંના હેડ ઓફિસ ક્લીકટ ૧૬ ઓગસ્ટ આગી બે લા ૧૯૧૮ ની ફાજરી તેઓએ બજારના કામના તની વચનનાર નોંધ કલેમ ૪ની પેગ કલમ (-) થી (૬) સુધી અને (૬) ની પેટા કલમ (૬૧) થી (૬૭) સુધીના જગ્યાના છે વ્યા બાગીદારોને જહીવટના દરેક ખાતા ઉપર દેખરેખ ગણવાની સત્તાક સૂચના આપવાની રિપોર્ટમેન્ટને વધુમાં વધુ ધીગચ્છ ગના ની વિગેરે જે ફરજે બજારનાની છે તે બજારની ઉપગત વર્ષની આખરે કાસ્ટ પાડ બજેટ તકવાર ૧૯૧૭ અને દરેક ટેકાણાની હેડની માટ બાડ તે તે ખાતામાં કરાની, વડાન ખોળના ફાલ્લા હે. જો ફીમમાં નાખી હેવટની માટ બાડ કરાની બાગીદારોના જમે કરાની વાળવા

(ધ) હોનસેધન પીપરબુક અને ટિવરટ રિપોર્ટ મેન્ટ-એ ખાતાના મેનેજર તરીકે ભાઈ દીનજી ડોભા ભાઈને નીમ્યા આ ભાઈ પ્રથમ તેઓની મુગલની વમારે શિખરા આવેન અને પોતાની હોર્થાઆરીથી વધી રૂ ૧૦૦ સુધી પગાર મેગવેન છેને આ ખાતાના મેનેજર નિમાયા બાદ માસિક રૂ ૧૦૦ પગાર ઉપગત કામની કાયમત પ્રમાણે થતે એ ખાતાની કમાણી અનુસારે ટકા પુના હિમામે "જોનમ" મારી અપાતી એ પાતા ના વેચાણની, નામુકામ ક્લીકટ ગમાવવાની મેનેજમેન્ટ કરવાની, એ ખાતાને લગતા ગુજરાતી કાગળો લખવાની, મનમારી, તામિ. ૧, અગ્રેષ્ટ કાગળો લખાવવાની વિગેરે જવાબદારી મેનેજર પર રહેન છે આ ખાતાનો વહી વટ ચનાવવાના ધારાધારણ કાલક ફાવન થડી, મિનિટ બુકમાં નોંધેન છે અને એની નકલ એ ખાતાનાથો આપેન છે તે ધોરણે ચાલે છે. કામથી મતાપ પાખી મં ૧૯૮૦ની સાનથી એ ખાતાના પેટા બાગીદાર તરીકે ભાઈ શિવજીને અને ભાઈ પ્રાણનાથ રામજી ભાઈને

નીમે ૧. કે જેઓ શ્રી પુરોતમ ભાઈ તથા શ્રી નાગજી ભાઈના મગા ભાણેજ ચાલ છે

(ચ) અમરેના રિપોર્ટમેન્ટ-જનીયાતુ-આ ખાતાના મેનેજર તરીકે ભાઈ હેમચંદ વીરજીને અને એમિગેટ મેનેજર તરીકે ભાઈ દેવજી જાગજીને નીમ્યા આ અને ભાઈ મામા ભાઈ દેવજી જાગજી પણ શ્રી પુરોતમ ભાઈના મગા ભાણેજ ચાલ અને ભાઈ હેમ ચં. વી જ ની ભગવાનજી ભાઈના મગા ભાણેજ ચાલ એટલે શ્રી પુરોતમભાઈ સાથે ફરના ભાણેજ થયા ન્હાનપણમાં એટલે ૧૨-૧૩ વર્ષની ઉંમરે ભાઈ હેમ ચં. વી હે આવેન કમ્પનીના બાગીદાર શ્રી ભગવાનજી ભાઈના મ્હોટા ભાઈ માણિકચંદ ધરમસી ફતા તેની પ્રપત્ની દુ ન હતી મા માતે તેઓ મેક ના પુ ક પાસેથી લેતા ધીરે ધીરે ૩-૪ વર્ષ બાદ દુ ન ભગી, ત્હારે ભાઈ હેમચંદને તેકાવેન એટલે વર્ષ બાદ ભાઈ માણિકચંદ ધરમસી જુરની થયા તેથી તેમની દુગનતે કાગલાર તેમના ભાઈ ભગવાનજી ધરમસી ફતા મગાગા પડ્યો પડી તે દુ ન ભાઈ બંદવજી ભગવાનજીના નામે આણ રાખી, ભાઈ હેમચંદ મગધીજ પાણીનાજી હોઈ ને દુ નવ કામકાજ તે તથા શ્રી ભગવાનજી ભાઈના ભગીજ ભાઈ વીચંદ ચનાવતા, દેખરેખ ના પુ ક પા નીની હતી કે જે જણ ના પ્રમાણે કમ્પનીએ "શોપ" ના વ્યાપારના બનીને વ્યાપાર પણ આપુ રાખેન હમે પ્રથમ માન તેઓ મુગલથી મગાવતા પછી મેક દયા રિમ ગ્રીમ વાગાની કમીમેટમાં દુકાન થયા તેઓ ની પામેથી લેતા તેઓની ફરજી ખપની મેગપર હોજી જે ત વખતે ધણી ચાનતી અને તે ની સાથે પરમાગ ની ઇમિટગનની હોજી પણ ચલુ ચલેચ. તેજે "મેક" (આકાર) વિગેરે દરેક બાબતમાં મારો હોના તથા વિન વતથી પરમાગની હોજી ફેની દેન્ટબની આનના અને તેમના મુનીમ મોગમદમહાભાઈ સાથે દેવતી સધાના તેમજ કમ્પનીને માન પણ સુને શામે દેના તેઓ અને

મહાબાર પ્રદેશની કંપરેખા
 ગદ્યભાષા ગદ્યભાષા, ની પ્રથમ વાર્ષિક રેપોર્ટ

Staff of Messrs Nagree Pirushottam & Co Calcutta

ગ્રે નાગર પીરુશોત્તમ કંપનીના સ્ટાફ

જમીન, ભૂપાન આદિ દેશાવરોનો મુંબઈની ઓફિસો મારફતે ઓર્ડર કરાવવાથી કામ પગભર-સુધાન ઉપર થતું રહ્યું પણ ૨૫માં પૂરજોશમાં આગળી હોવાથી કમાણી જાણના ભેગ થઈ નહિ. એટલામાં યૂરોપમાં વેર રાફે થતાં પરમાટા સિવાય હેડના, સળીઆ, ફરનીયર, વિગેરે જે જમીનથી મુખ્ય ભાગે આવતા તે આવવા બંધ થયા તેથી ભારે મુંઝવણ નડી પણ “મરણ તરણ ને શિખરે” તે કહેતી અનુમાર નથી નડી ચેન્નનાઓ શોધવામાં આવી. શીંગડાના હેન્ડલ, બાંજુમાંથી કોલમ્બી આ હાંધ, લાકડાના હેન્ડલ વિગેરે કસીકટમાં જ જનાવ વાનું આહું કહ્યું- પરંતુ પાંચ વરસ સુધી તો આ માલ કામ ચલાઉં જ જાનતાં પણ બીજા ક્યાંયથી માલ ન આવવાનાં સમયે “નમાંમા કરતાં કહેણાં મોમે સારો” એમ વિચારી ધરાકો તેરોયે માલ લેતા. રફતે રફતે આ નુબાવ વધતાં હાથ તો પાંચ વરસ થયાં વિલાયતને ટકર મારે તેવા શીંગડાના હેન્ડલ, કોલમ્બીઆ બાંજુ વિગેરે માલ બને છે- આમ મંચત ૧૯૬૯ થી ૧૯૭૬ ની માલ સુધી આ વ્યાપારમાં ખૂબ મુશીબતો નડી જેની મહેપમાં વિગત જણાવી છે. વિસ્તારથી લખીએ તો એક સ્વતંત્ર પ્રસ્તક થાય.

અસ્તુ

સંવત્ર ૧૯૭૫ ના માર્ગશીર્ષ વદ ૩ ને શુક્રવાર, શન ૧૯૧૮ ના રિસેમ્બરની તા ૨૦મી થી કમ્પનીનું નવું એગ્રીમેન્ટ થયું તેની વિગત ઉપર જણાવી છે તે સાલ થી જામ હેમચંદે વીગળને આ ખાતાના મેનેજર અને ભાષ દેવજી જીવરાજને એસિસ્ટન્ટ મેનેજર તરીકે નીમ્યા એ ખાતાને લગતા જે ધારા ધોરણ બાંધી આપેલ છે તે ધોરણે કામ ચલાવે, મગાર આસિફ રૂપિયા એકસો ભાષ હેમચંદેના અને રૂપિયા ૬૫ પાંસલ ભાષ દેવજીનો કરી દીધેલ. ઉપરાંત એ ખાતામાં જે મોખો નકો થાય તેમાંથી “બાનમ” ટકા સાડાબારના હિસાબે ભાષ હેમચંદેને મળતું પણ સદરહ સાલથી ભાષ હેમચંદે જોનાં ખાતાને ખૂબ ખોલાવ્યું. વેપાર પણ વધ્યો અને

કમાણી પણ થઈ તેથી મોતખ વખતાં સં. ૧૯૮૦ની સાલ થી એ ખાતામાં પગાર બધ કરી એમને જાણીદાર બ નાવવામાં આવ્યા અને ભાષ દેવજી જીવરાજને પણ ભા ગીનર કયા. એ ખાતું સાગ પહાણે ચાલે છે અને માલ વિલાયતને ટકર મારે એવો બને છે. આજ ૧૫૦ થી ૩૦૦ કામદારો કામ કરે છે તે ઉપરાંત નાના મોટા નોનરોનો સ્ટાફ પણ ૩૦ની આશરેનો છે- વચ્ચમાં બીજા વ્યાપારીઓ તરફથી પણ બીજાં ૨-૩ નાનાં મોટાં કાર ખાતાં ઉભાં થયેલ પરંતુ વરસ બે વરસ ચાલી બધ થઈ ગયાં. સં ૧૯૮૧ ની સાલથી મદ્રાસમાં છત્રી રિપાઈમેન્ટની સાખા ખોલી છે. ત્યાંના મેનેજર ભાષ વલ્લ ભજ દેવકરણ છે. નવુ કામ હોતા છતાં વ્યાપાર ધાર્યા કરતાં સારો આવ્યો છે અને ખૂબ જમણે એની આસા બધાય છે-

(બ) મંડીક રિપાઈમેન્ટના મેનેજર શ્રી. પ્રયોત... મ જાણના જમાઈ શાહ પ્રમગડ નાથાણી નીમ્યા છે. માસિક પગાર રૂપિયા ૧૦૦ એકસો અને ટકા સાડાબાર ૨ જે નકો મોખો થયો હોય તેમાંથી “બાનમ” તરીકે દેવા. ધારા ધોરણ એ ખાતાને લગતા બાંધી આપ્યા છે તે અનુમારે વહીવટ તેઓને ચલાવવાનો છે.

(ગ) રિટેઇલ બીમગડ રિપાઈમેન્ટના મેનેજર તરીકે શ્રી. પ્રયોતમ ભાષના ભાણુ ભાષ ધારસી જીવરાજને નીમ્યા માસિક પગાર રૂપિયા ૧૦૦ એકસો અને કમાણી કરે તો ટકા સાડાબાર લેણે મોટા નકો માંથી “બાનમ” તરીકે દેવા. ધારા ધોરણ એ ખાતાને લગતા બાંધી આપ્યા છે તે પ્રમાણે તેમને વહીવટ ચલાવવાનો છે.

(ઙ) મદ્રાસની વખારમાં સુતરનું વેન અને કપીશન એજન્ટનું કામ ચાલે છે અને વ્યાણ નાણાં ફેરવાય છે. આ ખાતાનાં મેનેજર તરીકે ભાષ દેવરા મુગચંદ અને આસિસ્ટન્ટ મેનેજર તરીકે શ્રી પ્રયોતમ ભાષના

જમીન, ભાખાન આદિ દેશવસ્તુનો મુંબઈની ઓફિસો મારફતે જોઈને ફરિયાદોથી કામ પગભર-સુધારા ઉપર ચતુર રહ્યું પણ સ્પર્ધા પૂરવોયમાં ચાલતી હેરાયથી કામ છૂટી જાયના ભયે ચપ નહિ. એટલામાં યૂરોપમાં વેપાર શરૂ થતાં પરમાટા સિવાય હેન્ડલ, સળીયા, ફરનીયર, વિગેરે જે જમીનથી મુખ્ય ભાગે આવતા તે આવના બંધ થયા તેથી ભારે મુંઝવણ નડી પણ “મરણ તરણ ને શિખરે” તે કહેતી અનુસાર નવી નવી યોજનાઓ શોધવામાં આવી. શીંગડાના હેન્ડલ, બાંધુમાંથી કોલમ્બી આ દાંડ, કાકડના હેન્ડલ વિગેરે કલ્પીકૃતમાં જ બનાવવાનું આજી કયું. પરંતુ પાંચ વરસ સુધી તો આ આવક કામ ચલાવજ નહોતો પણ બીજે કયાંયથી માલ ન આવવાના સમયે “નમંત્રા કરતાં દહેણા માગે સારા” એમ વિચારી ધનાઢો તેવોયે માલ લેતા. રફતે રફતે આ નુબવ વધતાં દાંડ તો પાંચ વરસ થયાં વિલાપતને ટક્કર મારે તેવા શીંગડાના હેન્ડલ, કોલમ્બીઆ બાંધુ વિગેરે માલ બને છે- આમ ક્રમત ૧૯૬૯ થી ૧૯૭૧ ની સાથ સુધી આ વ્યાપારમાં ખૂબ સુશીળનો નડી જેની સંલેપમાં વિગત જણાયી છે. વિસ્તારથી લખીએ તો એક સ્વતંત્ર પુસ્તક થાય.

અરુ

મંવત ૧૯૭૫ ના માર્ગદર્શી વડે ૩ ને શુક્રવાર, રાત ૧૯૧૮ ના ડિસેમ્બરની તા ૨૦મી થી કમ્પનીનું નવું ઝીડીમેન્ટ થયું તેની વિગત ઉપર જણાવી છે તે સાલ થી લાખ હેમચંદ વીરછને આ ખાતાના મેનેજર અને લાઇ દેવજી જીવરાજને ઓસિરન્ટ મેનેજર તરીકે નીમ્યા એ ખાતાને લગતા જે ધારા ધોરણ બાંધી આપેલ છે તે ધોરણે કામ ચલાવે, મગાર માસિક રૂપિયા એકસો લાખ હેમચંદનો અને રૂપિયા ૬૫ પાંચક લાખ દેવજીનો કરી દીધેલ. ઉપરાંત એ ખાતામાં જે ચોખા નકો ચાલ તેમાંથી “બોનસ” ટકા સામાન્યારના હિસાબે લાઇ હેમચંદને મળતું પણ સદરજી સાલથી લાઇ હેમચંદે એનાં ખાતાને ખૂબ ખોલાવ્યું. વેપાર પણ વધ્યો અને

કંચાણી પણ થઈ તેથી સંતોષ વધતાં સં. ૧૯૮૦ની સાલ થી એ ખાતામાં મગાર બંધ કરી એમને ભાગીદાર બં નાવવામાં આવ્યા અને લાઇ દેવજી જીવરાજને પણ ભાગીદાર કર્યા. એ ખાતું સારા પડાણે ચાલે છે અને માલ વિલાપતને ટક્કર મારે એવો બને છે. આજ ૨૫૦ થી ૩૦૦ કામદારો કામ કરે છે તે ઉપરાંત નાના મોટા નેકરકોનો સ્ટાફ પણ ૩૦ની આશરેનો છે- વચ્ચમાં બીજા વ્યાપારીઓ તરફથી પણ બીજાં ૨-૩ નાનાં મોટાં કાર ખાતાં ઉભાં ચચેલ પરંતુ વરસ બે વરસ ચાલી બંધ થઇ ગયાં. મં. ૧૯૮૧ ની સાલથી મદ્રાસમાં છત્રી રૂપિયા ટંગેન્ટની શાખા ખોલી છે. ત્યાંના મેનેજર લાઇ વલ્લભજી દેવકેરણ છે. નવું કામ હોવા છતાં વ્યાપાર ધાર્યા કરતાં સારો ચાલ્યો છે અને ખૂબ જમશે એવી આશા બંધાય છે-

(જ) સંડરીઝ રિપાર્ટમેન્ટના મેનેજર થી. પુરોગત... મ લાઇના જગાઇ સાલ પ્રમણ નાવાણી નીમ્યા છે. માસિક મગાર રૂપિયા ૧૦૦ એકસો અને ટકા સામાન્ય ૨ જે નકો ચોખા થયો હોય તેમાંથી “બોનસ” તરીકે દેવા. ધારા ધોરણ એ ખાતાને લગતા બાંધી આપ્યા છે તે અનુસાર વહીવટ તેઓને ચલાવવાનો છે.

(ઝ) રિટેલના પીમચુડા રિપાર્ટમેન્ટના મેનેજર તરીકે થી. પુરોગતમ લાઇના લાખેજ લાઇ ધારસી જીવરાજને નીમ્યા. માસિક મગાર રૂપિયા ૧૦૦ એકસો અને કંચાણી કરે તો ટકા સામાન્ય લેણે ચાકડા નકો માંથી “બોનસ” તરીકે દેવા. ધારા ધોરણ એ ખાતાને લગતા બાંધી આપ્યા છે તે પ્રમાણે તેમને વહીવટ ચલાવવાનો છે.

(ઞ) મદ્રાસની વખારમાં સુતરનું તેન અને કપીશન એજન્ટનું કામ ચાલ છે અને બાલુ નાથાં ફરિયાદ છે. આ ખાતાનાં મેનેજર તરીકે લાઇ દેવજી મુગચંદ અને ઓસિરન્ટ મેનેજર તરીકે થી પુરોગતમ લાઇના

નાના જમણ શાહ શાન્તિદાસ નારાયણજીને નીચ્યા છે એ ખાતાને લીગતા જે ધારા ધોરણ બાધ્યા છે તે અનુસાર તેમને કામ ચલાવવાનું છે ભાષ દેવશી મુગયદ ને રૂપનીની મદ્રાસ પી વખારે રહ્યે ૧૦ વરસ થયા પ્રથમ શ્રી નારાયણજી ભાષના હાથે નીચે નાના પગાં કામ કરતા કામ સંતોષકારક રૂપતા કરતા વધીને તેઓ મેનેજરના ઝોડે ચઢ્યા છે છેલ્લે તેમને ૧૫૦૦ રૂપિયા પગાર અને ટકા ૫ ચોટખા નફામાંથી ૫૫૫૫૫૫ મળતા પછી હાલ નજી વગમ થયા ત્યાની પેટીમાં તેઓ ભાગીદાર બન્યા છે એસિસ્ટન્ટ મેનેજર શાહ શાન્તિદાસ નારાયણજી બે વરસ કલીકોટ ખાતે હોલ સોલ્ટ ડિપાર્ટમેન્ટમાં પગારદાર હતા હાલ દશ વરસ થયા મદ્રાસ ની પેટીમાં છે. કામમજ સંતોષકારક થતું રહેનાથી પગારમાં વધારો થતો રહેતો અને બોનસ પછી મળતું ને હાલ ત્રણ વરસ થયા એઓ પછી મદ્રાસની પેટીમાં ભાગીદાર બન્યા છે

(૮) મુગયની વખારના મેજર હાલ ભાષ રત નરી દામજી ગાધી છે મુગયની પેટી ખુલી ત્યારે શકે ખાતરીજ તેઓ વી વલા બેઝેન પછી પોતાની પ્રમાણિ કતાથી વધીને હાલ તેઓ રૂપિયા ૨૪૦૦ ચોવીશોનો વાર્ષિક પગાર મેળવે છે

એ રીતે ગ્રેડ નાગજી પુરોષોત્તમની કમ્પનીનો સક્ષિપ્ત ઇતિહાસ છે કમ્પનીના મુખ્ય ૭ ભાગીદારોમાંથી શ્રી ભગવાનજી ધર્મસિંહ દેવજીઆ વૃદ્ધાવસ્થાના કારણે ઇન્સાઈડર્સ ૧૮૭૭ના આર્થિક વર્ષ ૦૧/૦૨ ના કમ્પની માંથી છુટા થઈ રહેશ જઈ રહ્યા હતા તેઓ કાગધર્મને પાન્યા ને બે વરસ થયા છે. કમ્પનીના બીજા ભાગીદાર અને શ્રી પુરોષોત્તમ ભાષના વચેટ પુત્ર શ્રી કરશનજી ભાષના પછી રો ૧૮૭૮ ના જ્યેષ્ઠ માસમાં દેહવિસય થયો ને કમ્પનીને આ બે સ્થળોની ખોટ પડી

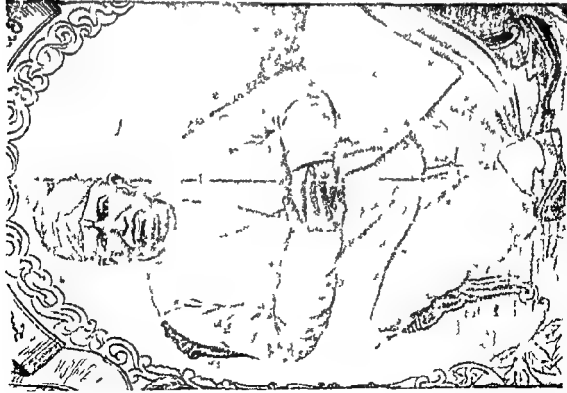
આ પ્રમાણે આ કમ્પનીનો ઇતિહાસ અને રૂપની

ના મુખ્ય મુખ્ય અંગોનો આપણને પરિચય થયો હવે આ કમ્પનીની કેટલીક સંખ્યાવતોની નોંધ લઈએ

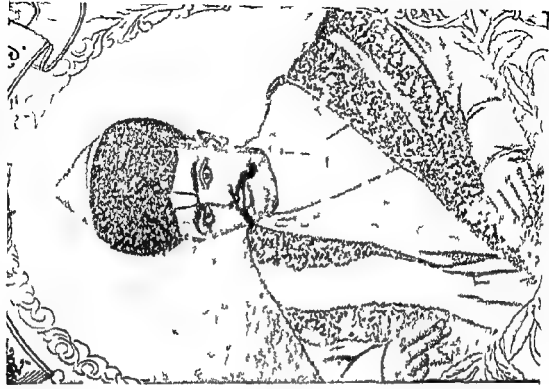
બહેર ધર્મદા ખાતા જેના કે સદાચત, કાગ, ચીમ, ધર્મદા વિગેરેમાં કમ્પનીને વાર્ષિક ૭ હજાર અ સપાસનું ખર્ચ થાય છે તે ઉપરાંત કલીકોટ, કુચના ન નમા, મદ્રાસ, મુમ્બઈ વિગેરે સ્થળે ફેળવણી ખાત વાર્ષિક રૂપિયા ૧૨૦૦૦ ખર્ચ થો જરૂર આ હજો શ્રી કરશનજી ભાષ સ્વર્ગસ્થ થયા બાદ દેશ કન્યાશાળા, જૈન પાઠશાળા, જૈન ક્રી લાયધરી પરબો વિગેરે સંખ્યાવતી ખાતાઓ ખાલવામાં તેના વારસીક ખર્ચનો આકડો દશ હજાર નહી હોય ઉપરાંત પાજરાપોળ વિગેરે ૨ છે તે જીલ્લો સાધુચરિત્ર દેશના મહાન જે છેએ ઉપરિચિત કરેલા તિનક સ્વરાજ્ય એ રૂપિયા દશ હજાર કમ્પમાં આ દારના વિષયમાં રચનાત્મક કાર્ય કર છે કમ્પમાં પુરુષણમાં રાજ્ય તરફથી ૧૫ દિવસ પગાવવામાં આવે છે તથા તરફથી પગાવાય છે તે ખાતતો ૫ લાખનો થયેલો તેમાં દશ હજાર ફોરી ભાષના માતાજીના નામે અપાયેલી છે કુબાગ, અતિથિજી આદિ મકંટ નિનારજી કુડોમાં ૫૦૦ થી ૨૫૦૦ સુધીની ધણી ધણી અપાયેલી છે તે સર્વેનો હિસાબ આ દાનશીલ ના ચોપડામાંથી આપણને મળે તો તેનો એક ધણી આકડો થવા બધા આટલી વિગત તો પ્રયાસ ન મળી છે પુરતું તે ઉપરાંત શ્રી પુરોષોત્તમભાષ, શ્રી નાગજીભાષ, શ્રીજી નારાયણજીભાષ, શ્રી ગાંધીભાષાજી વિગેરે પુરોષો જે પોતાની ખાસની છુપી સંખ્યાવતો કરે તે તો ક્યાથીજ નોંધી શકાય ?

છેલ્લામાં એ પછી ઉમેરી દેવું નોંધએ કે શ્રીમતો બહુધા સાલિય વિનાસી નથી હોતા પછી આ શ્રી નાગ

ਅਲਖਾਰ ਅਦੇਸ਼ਨੀ ਤਪਦੇਆ
ਸਲਯਾਤ ਸਮਾਜਿਕ ਨੀ-ਸ਼ਬਦ ਸਾਧਿਕੇ ਕੋ

ਸਿ ਮਾਏ ਸਿ ਲਾਠੀ ਸ਼ੇਠੀ ਮੂਲੀਏ ਜਾਠੀ
The Millionaire & the Pretor of Meers Mooljee Jaitha & Co

Lato Sheth Sunder Jas Mooljee Jat ha
Son of Sheth Mooljee Jaitha

છ પ્રદેશોત્તમની કમ્પની તે સામાન્ય નિવસમાં અપવાદ રૂપ છે. એ કમ્પની કંઈ નહિનો સામયિક, દર્શનિક, સામાજિક, માસિક, ત્રાસમાસિક પત્રો અને સારાં સારાં પ્રત્યક્ષિક સાહિત્યમાં બસો રૂપિયા વરસ દહાડે તો બર ચની દરોજ. શ્રીકૃષ્ણ કહે છે તેમ યોગથી બ્રહ્મ ચક્રેશ મહામાઓ જ આવાં કુળમાં આવે છે. બરાબર છે ને ?

શ્રીમાન શેઠ મુળજી જેઠાની કમ્પની

નો સંક્ષિપ્ત પરિચય.

શેઠ મુળજી જેઠા કમ્પનીનું નામ આપણા કેશમાં ધણું મશહૂર છે. તે ઉપરાંત વિકાસમાં પણ માન્વેસ્ટર ના મીલવાળાઓ મુળજી જેઠાનું નામ વારંવાર સાંભળતાં હેરત પામી કહે છે કે આ તે મુળજી જેઠા કાણુ ?

આ મહામાર પ્રદેશ સાથે પણ એ જગમગાડુર પેટીના વેપારને કાટો મંગધ છે. એ સમૃદ્ધિશાળી વેપારી મેસ્થાનો ઉદ્યોગ મહામાર સાથેના વેપારથી જ ચળેલો ને આજે પણ એની સમૃદ્ધિમાં મતબારનો વેપાર અગ્રસથા ને છે.

શેઠ મુળજી જેઠા કમ્પનીના આદિ પુરૂષ શ્રી મુળજી શેઠો જન્મ કાશીઆવાડનાં પ્રસિદ્ધ શહેર જામનગરમાં થયો હતો. જામનગરમાં તેમણે ગામડી નિયામમાં પ્રાથ મિક્ષિયે વીવેતું નાની વયથીજ થોડી થૂડી ગાયે તેઓ જામનગરથી મુંબઈ આવી વસ્યા. મુંબઈમાં તેમણે પોતાના વેપાર બહુ મંડડમણથી શરૂ કર્યો ને એ વેપાર દરમ્યાન જ એમણે મહામારનાં વ્યાપારિક પાટનગર કોમ્પી નમાં પોતાના વતી અંગરવાળા કકરે જીવણુદાસ નેણુસી ને મોકલેલા.

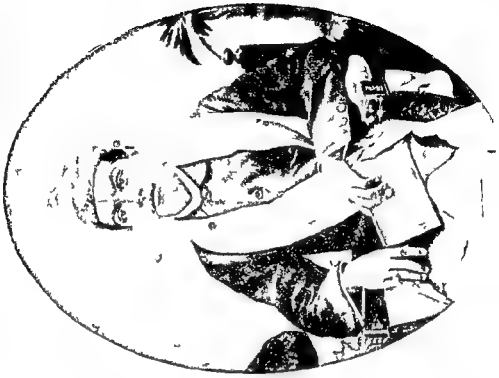
આ વખતે કોમ્પીનમાં ભાડીઆ જુદરથ શેઠ ત્રીક

મુરલીધર એક મોટા વેપારી હતા. તેઓ નગર શેઠ કહે વાતા હતા. તેમને ત્યાં આડતમાં રહી જીવણુદાસ ભાઈએ મુળજી જેઠા કમ્પનીના નામે કાયા (સીદ્દી) નો વેપાર શરૂ કર્યો. અત્યારે તો આ કમ્પની રૂ, સુતર, કાપડ, તેલ વિગેરે વિગેરે ચીજોનો વેપાર કરે છે પણ એ કપ નીતો મુળ વેપાર તો કાચો જ. આજે પણ મુંબઈના ધણા લુના શેડીઆઓ શેઠ મુળજી જેઠા ને મુળજી જેઠા કાયાવાળાને નામે ઝોળખે છે. કાયાવાળામાં એ પુરાણી દુકાન હજી પણ મેલુદ છે.

શેઠ મુળજી જેઠા કમ્પનીનો કારભાર આ મહામા ર પ્રદેશમાં ૬૦ વરસથી વધારે વરસ થયાં ચાલેના હો વાનું માનવાને કારણુ છે. કારણુ કે એ પેટીના એક મુનીમ થીયુત કરસનદાસ પદમશી કહે છે કે મંવત્ ૧૯૦૦ ના વરસના આ પેટીના ચોપડા તો એમણે લેયા છે. એટલે આજ ૮૩ વરસ તો એ સાતના ચોપડાને થયા અને થીયુત કરસનદાસ ભાઈની પડેલી તથા મુનીમ આવી ગયા હતા.

શેઠ ત્રીક મુરલીધરની આડતમાં વહીવટ ચાલતાં કમ્પનીને ઘણો સારો નફો થયો એટલે પંજી કોમ્પીન અલેખી કલિકટ વિગેરે સ્થળોએ સ્વનંત્ર પેટીઓ ખેડા વામાં આવી ને વેપાર સારી રીતે જામ્યા. મહામારના વેપારથી ચઢતી થની ગઈ તેમ મુંબઈ ખાતેના વેપારમાં પણ વધારો થતો ગયો ને રૂના વેપારમાંથી સુતરના વેપારમાં અને સુતરના વેપારમાંથી કાપડના વેપારમાં વહીવટ આગળ વધ્યો. કાશીઆવાડનાં કેટલાંક શહેરોમાં રૂના જીવેસો સ્થાપવામાં આવ્યાં. બિનિંગ ફેક્ટરીઓ અને પ્રેસોનાં કામકાજ ધમધોદાર ચાલ્યાં અને આમલનીમાં બરકત વધતી ચાલી. તે એટલે મુખી કે મુંબઈ અને ફર ફરનાં ચોચ વ્યાપારિક કેન્દ્રોમાં જીવ પ્રેસો અને મોટા ધાવા પર સ્પીનિંગ એન્ડ રીડિંગ મિલ્સ સ્થાપવામાં આવી. આખરે મુંબઈની મધ્યમાં એક વિશાળ કાપડ મારકીટ બાંધવામાં આવી જે આજે

મહાબાર પ્રદેશની ઉપરેખા
 'શ્રેણમાત્ર સમાચાર' ની પ્રથમ વાર્ષિક રીપોર્ટ.

Sriyat Chaturbhuj Govardindas
 (Present bar of Mooljee Jaithe)
 ગૃહ મંત્રી રાજીવ પ્રસાદ શ્રીમત ચતુર્ભુજ ગોવર્દિન

Sriyat Govardindas Sundardias
 Granlam of sheth Mooljee Jaithe
 ગૃહ મંત્રી રાજીવ પ્રસાદ શ્રીમત ગોવર્દિન સુન્દરદિ

શ્રી ત્રિવેન્દ્રગમાં પણ એમની કમીસાળા છે. જેનું ચિત્ર આગળ ઉપર આપવામાં આવ્યું છે.

મુંગઈમાં આ પ્રતાપી પુરૂષે શ્રી દારકાનાથજીનું વિષ્ણુ મંદિર બંધાવ્યું છે. મુંગજી જેહા કાપડ મારફત એ આ મહાન નગરી ખીર વાદ છે.

મુંગજી શેડના સ્વર્ગવાસ ૩૧ ૧૬૪૫ માં આવ્યું સુદ ૩ ના દિવસે ૮૨ વર્ષની ઉંમરે થયો. એ પ્રતાપી પુરૂષે આદ્યક કૃત્ય મેળવ્યું ને આજે પણ એ દૈવી સંપત્તિ એમના વારસો પાસે સ્થિર છે.

મુંગજી શેડના પૌત્ર ધરમસી શેડે પેતાની ૨૨ વર્ષની નાની ઉંમરમાં વહીવટનો સર્વે બોલ્ને ઉપાડી લીધેલ. તેમણે વેપાર દ્વારા મુંગજી શેડની દોલતમાં પોતાના ફક્ત દસ વર્ષના હુંક સમયના કારભારમાં ધણેજ સારો વધારો કર્યો અને ૩૩ વરસની બર યુવાન વયમાં સ્વર્ગવાસ પામ્યા.

મોટા ભાઈના સ્વર્ગવાસથી 'કમ્પનીના વહીવટનો બોલ્ને શેડ ગોવર્ધનદાસ ઉપર આવ્યો તે સાથે મુંગઈનાં ભાડીઆ મહાજનનું શેડ પદ પણ તેમને સીકરનું પડ્યું. આ સમયે પરદેશ ગમનનો સવાલ એટલો તો જોવાનું થયો તો તેમાં થોડા વખત સુધી ગોવર્ધનદાસ શેડને ધગી તદ્દલી લેવી પડી અને કમ ભાગ્યે ફક્ત ૨૮ વરસની નાની વયે તેઓ પરલોક સીધાવ્યા.

શેડે મુંગજી જેહા એક પ્રતાપી પુરૂષ હતા. સુંદર દાસ શેડ હિમાતગામ હતા. ધરમસી શેડે વ્યાપારને ફળવ્યો અને ગોવર્ધનદાસ શેડે પ્રતાપી દાદાનાં વ્યાપાર હિસ્સામાં પ્રભાવ ને તેજ પૂર્યો.

૨૧. શેડ સુંદરદામના બૈયે પુત્ર ૨૨. શેડ ધરમસી શેડના સુપુત્ર શ્રીયુત્ કરચનદાસ ધરમસી હાલે કરચનદાસ મુંગજી જેહાના નામે વહીવટ ચલાવે છે અને ૨૧૦. શેડ સુંદરદાસના નાના પુત્ર ૨૨૦. શેડ ગોવર્ધનદાસ શેડના સુપુ

ત્ર શ્રીયુત્ ચતુર્થજ ગોવર્ધનદાસ મુંગજી જેહા કમ્પનીના નામે વહીવટ ચલાવે છે.

શ્રીયુત્ શેડ કરચનદામ ધરમસીને એક પુત્ર છે તેનું નામ ચી. ચંદ્રકુમાર છે. આ જર્મી શ્રીમંત બાળક હજી કોશોર અવસ્થામાં છે પરંતુ તેની ક્ષાન્તિ અને ઉગમણ એમના વડવા પૂન્યશાળી મુંગજી શેડને વાદ દેવાવે તેવી છે.

૨૨૦. શેડ ગોવર્ધનદામ સુંદરદાસના નામની એક આલીશાન ઝોરખીયા મુંગઈમાં એ પ્રતાપી વંશવેશનું બીજું ખીર સ્મરણ છે. એમાં ભાગ્યે રૂપિયાની બાદ શાહી સખાવત થઈ છે.

ચી. ચંદ્રકુમાર સુધી મુંગજી શેડની પાંચ પેઢી થાય છે. જયતામાં આટલી લાંબી મુદત સુધી સંપત્તિ ક્યાંયે સ્થિર રહી હોય તો તેનું આ એક જયમન્ત ક્ષત્રી છે.

શેડ ગોવર્ધનદાસ સુંદરદાસના સ્વર્ગવાસ પછી શેડ મુંગજી જેહા કમ્પનીને સર્વ વહીવટ સુચારૂ રીતથી મંચા લિત થવામાં શ્રીયુત્ શેડ દાસજી નારાયણજીના અપુત્ર પરિશ્રમને હિસ્સો અમ ભાગે છે એ પણ જૂનું જોઈતું નથી.

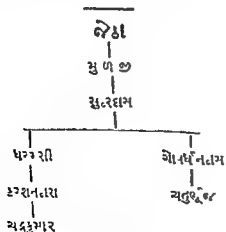
શેડ મુંગજી જેહા કમ્પનીના મુતીમે ભેજો કોચીન માં અત્યાર સુધી આવી ગયા છે તેની નામાવલી આ પ્રમાણે છે-

૧. કકર જીવજીનમ નેજીરી	ગાંતે ભાડીઆ
૨. કકર કેશવજી રાવજી	„ લોદાણા
૩. કકર તીરજી કાનજી	„ ભાડીઆ
૪. કકર કરચનદામ પદમસી	„ „
૫. કકર જીવરાજ યોગજી	„ „
૬. પાંડે રામજી કુંવરજી	„ બાનજી
૭. શ્રીયુત્ એચ એચ અખર	„ બાનજી મદારી
૮. કકર જેરામ વિ. જીવરાજ યોગજી	„ ભાડીઆ

શ્રીકૃત્ જે ૧૩ વિ જન્ ૧૪ ૨૧ પેદીના તાપના
મુનીમ છે મિ અય્ય વણા દુ ૧ વખત માં અદીઆ
આવેના તાજ પહે ના શ્રી રામજી ૩૧ જી પાક જેજો
થેના વખત થતા ૨૨ સામ પામ્યા છે તેમણે કોચીનમા
વસતા ગુજરાતી ભાષાગોના લોકાર્થે ઓક સાંજનિક
ખાતાગો ખીન થા હતા કચીનના ગુજરાતી વિદ્યાન
નુ ભય મ ના એમના પરિશ્રમો આભારી છે તેજો
કેળવણી ખાતાના પ્રમુખ પદે ધણા લા ના વખત સુધી
રહ્યા હતા વિદ્યાનના બધા પ્રમા શેડ મુજજ જે
કમ્પનીના વતી રોડ ગોરાધ નામ સુ રામના નામે રૂપિયા
૬૨ હજાર આપ્યા છે

શ્રી મુનિશ્રી જેવ, સાર પત્રીના એમના વારસો
જો એમના વહીવટ સભાગનાગ દક્ષ પુરોએ જે જે
સખારતો કરી છે તેો એ સવિશત જ્ઞાત સાપિત્તમા
આલેખાતાની ધણી આવડતા છે એવી આ તે અમ
ને ઉપાદ ઉપનક જે થોડી ધણી આ ન મળી તે આ
લેખી છે એ ન હોત તે ૨૨તા આપ્તુ જ્ઞાત રહ્યું
ધણુ તેનાથી સતોપ પામી જનમમાજ અમને હૃતાર્થ
કરશે

શેઠ મૂળાજી જોઠાનું વંશવૃક્ષ

મેટ્રી સુપ્રેશનની પરીક્ષા પમાર કરી અગ્રેજી અધ્યાપન વેળા એમણે સેન્ડેન્સવેજ તરીકે લેગીન થાતા લીધી હતી તેમા તેમણે ખુબ પ્રતીભા મેળવી, કોને ના પ્રેફેરેન્સ પશુ નિ આરાનના લાગી. થાતાના જાનથી ચકિત થા જતા થા મા તેમણે કોમર્સના કારનાર અભ્યાસક્રમ લીધો ટાઇપ ગ્રામર, રોઈલેન્ડ ગ્રેગ્રામર, બુક કોપી અને કોમર્સના લેગો અભ્યાસક્રમ પુરે. રી લેન્ડ એન્ડ નાદ કોમર્સની પરીક્ષા પમાર કરી ૧૯૦૭મા કમ્પીની એન્ડ મેગી ૭ વાંશ પેટીમા નોર્મીંગે થા ત્તા એક વર્ષ નોર્મી કરી ૧૯૦૮મા સુધીની એન્ડ મે પોર્ટ નુ કામકાજ કરનારી મેગી પેટીમા જનરાલ પશુ તે ટલામાજ ૧૯૦૮મા એમના પિતાઓના સર્જનામ અર્થે એટલે પૈટ્રિયન્ડ જલ્દા શીંગે આની પછી મુગલ કોષ્ટુ ને મદદામ આ ના ત્તા રોડ કરા. ૧૮ મુગલ એથા મીનમા એન્ડ સાધાન્ય માર્કુટની જગા પર નો રીએ રથા હા. વખતમાજ એમ મી કાર્લસ્ટાથી ટારીએ ને સતેપ મલો ને તેઓ મીનના એસીગ્રન્ટ મોજર નીમાયા ૧૯૧૨ સુડી તેઓ તે હોલ પર રથા બાઈ મિલના બજે રી બરીડી સાથે તેમો તીરુગુ ખાને એજન્ટ તરીકે મોનરામા અથા તીરુગુમા આ જગા પર જોડે તેઓ એજન્ટ વગર રથા પશુ તે કમ્પાનમા તેમણે તીરુગુમા વેપારીઓ, મગારી અમન રો, રે ને સંતાનાગાઓ, પૂર્વોચીઅન પેટીઓના એજન્ટો અને બહાર ગામથી આવતા દેશી વેપારીઓના આહતીઓનો એટલે મોટો આહ મેગ ને કે બારે ૧૯૧૩મા તેઓ ને તીરુગુમાથી વિદાયગીરી લેવાનુ થયુ ત્યારે તેઓ મર્ચેન્ડાઈસ થા અને મોટો જાકેટ મેગારી મેગ ને ને ત્તા મિ પી ડી આશરો ચાંદીના રસકેમા માનવન એનાયત કરવામા આયુ આ રખતે તેઓ દુનિયાની નામગીરી પ્રીમેશન મોગાએગીના મે ૧૭ થા આ મામાએ ડી ધણીજ વગદાર એ અને દુનિયાના દેશોમા ધણે ખરે કે હણે જોતી રાખાઓ છે

મદામા બીજી એન્ડ મેગી મી ૧૧ મોજરો હોગે એમો મગો પશુ ૨૧૧૧ ૨૧૧૧ લીને તથા મામી હુડુ નુ ૧૫૫૫ તે હે. તેનરે કાકો અને હો તે ૨૧૧૧ થા મી ૧૧૧૧ ૧૧૧૧ નિહાનુ એનો નિશ્ચય થો આ મમ ૧૧૧૧ મેડી ૧૧૧૧ અથિ રિથિતે મુજાસુ હરેની દી ૧૧૧૧ ને મગી તેમણે ૨૧૧૧ કરી નહી શ્રીમન મુજાદા મગા ૧૧૧૧ ૧૧૧૧ પશુ એસીમાગ રી નહી તીરુગુમા આરી તેમણે સનત ધચારી લખનમા ૧૧૧૧ ૧૧૧૧ પામે હો ની ૧૧૧૧ નાપારીગે અનુચા અને કાર્લસ્ટા તે પામે હો જ તીરુ મા ગોમની થા નામના પશુ હી જ ગો અમન મિરે ૨૫૦ કપે માના લેન આ રી બો ને બરીવો રૂપિયા એડી જમમ થા ૧૧૧૧ તેમણે વેપારનુ ૧૧૧૧ ધરે હુ ૧૧૧૧ અનુચા, સનત હોથા અ પ્રમાણિ તાથી કો ૧૧૧૧ મદર મદર્ હરી ને વેપારો પારો મગમુન કો વેપારમા ધરો સારો વાબ મેગ ને જોડે મુજા રી થા ૧૧૧૧ મી વેપારની રિથિતો કમ્પાઈગ રાખની પશુ એ વગસમા તે એ કમ્પાઈગો ૧૧૧૧ મગમુનાધથી રિથર કરો

૧૯૧૮મા ફેબ્રુઆરી ૧૯૧૮મા વગમાડી મેથ ગી ને હુ ૧૧૧૧ જામના શ્રામતો દુકાગીમા હુ ૧૧૧૧ ૧૧૧૧ જો રી ધારી નાપવા માના અને મગાર તીરુધી વધુ મદર ૧૧૧૧ માં પોતીમની મામગી કરના થા ૧૧૧૧ આ વમતે થી પો ડી આહરે દુર દેવારથી અનાજ મગાગી હુ ૧૧૧૧ સસ્તા ભાવે આપસનુ બીકુ ગડેયુ

દત્તરે રૂપિયાનુ અનાજ મગા યુ અને ધણુ મામ સુધી મગા ભાવે અતો પુર પારી હુ ૧૧૧૧ ને ૨૧૧૧ આ રી આ કાર્લમા ધગી મેગી મોટ વેડી પડી પશુ તે ગોડ મદર્ ૧૧૧૧ માં પોતે સરી હી રી અથી પ્રમામા એગ મી નામ ૧૧૧૧ થી સર ૧૨મા પશુ એમ મી ઉત્તરનાના વગાધુ વા

શ્રી. જોનિ બિસેન્ટની હોમરૂલ ચળવળમાં તેઓ પ્રથમથીજ લેડાયા હતા. વેપાર મુદ્દાઓના આલોચના હતા અને શ્રી જર્જ પશુ સારી રીતે થતી જતી હતી એટલે એમણે વેપાર સાથે દેશસેવા અને જાહેર કાર્યને પણ હાથમાંજ રાખ્યાં. એકવાર તેમણે આખા દક્ષિણ હિન્દુ સ્થાનનાં દરેક નાનાં મોટાં સંકુરોમાં પ્રવાસ કરી લોકોને રાજનૈય વ્યવસ્થાનું જ્ઞાન આપવાને કારણેદાર બાપણે આ પત્રાનો પરિશ્રમ વેકવે.

પોતાના વેપારની શાખાઓ ૧૯૨૦ માં ધણી જગ્યાએ ખાસવામાં આવી અને વેપારનું કામ વધતાં જ્યાં ત્યાં તે વહીવટ લાગીદારોને સુપરત કર્યો અને પોતે તે જાહેર કાર્યમાંજ ધણી ખર્ચ વખત ગાળવા લાગ્યા.

મદ્રાસની ધારાસભામાં બિરાજવાને તેઓ ઉમેદવાર તરીકે ખડા થયા પરંતુ તેટલામાં જ રાષ્ટ્રીય મહાસભાના સરકાર સાથેના અસહકારના આદેશાનુસાર તેમણે પોતાની ઉમેદવારી પાછી ખેંચી લીધી. સારા મદ્રાસ ઇલાકામાં રાષ્ટ્રીય મહાસભાના કાર્યને અનુસરનારાઓમાં તેઓ સૌથી પહેલા હતા,

પછી મહાત્મા ગાંધીજીના રચનાત્મક કાર્યક્રમ ને અવલોકી રૂપ આપવાની પ્રવૃત્તિમાં તેઓ રોકાયા. રાષ્ટ્રીય મહાસભાની ખાસ સમિતિમાં તેઓ સભ્ય નીમાયા છે. એટલુંજ નહીં પણ રાષ્ટ્રીય મહાસભા સમિતિની વિધિ-વિચારણા સમિતિના સભ્ય તરીકે પણ તેઓ ચુંટાયા છે. મદ્રાસ રાજનૈયતિક પ્રાંતિક પરિષદ તીરુપુરમાં ભરવાની બાગતના પરિશ્રમમાં પણ તેઓ સદૃશ થયા ને ૧૯૨૨ માં એ પરિષદ તીરુપુર ખાતે મળી. પરિષદની સ્વાગત સમિતિનાં અધ્યક્ષનું પદ પણ એમને જ મળ્યું. સ્વાગત સમિતિના પ્રમુખ પદેથી આપેલું એમનું લાંબાણ ધણું મનનીય છે. જાહેર વર્તમાન પત્રો અને દેશના નેતાઓ એ તે બાપજીની યુક્ત કહે-પ્રશંસા કરી હતી.

શ્રી. પી. ડી. આશર દેશના ખાદીના ઉલોગમાં ધણી વિશ્વાસ ધરાવે છે. તેમણે ખાદી કાર્યાલયની એક સંસ્થા રચાવી છે. આ સંસ્થામાં અત્યાર સુધી પંદર લાખ રૂપિયાની ખાદી ઉપજ રાષ્ટ્રી છે. દેશમાંની ખાદી કાર્યાલયની સંસ્થાઓમાં આ સંસ્થા પહેલા દરજ્જાની ગણાય છે અને અહીંયાથી આખા દેશમાં ખાદી મોકલવામાં આવે છે. આ ખાદી કાર્યાલયની વ્યવસ્થા તેઓ નિરવાચનરૂપી કરતા આવે છે.

સરકારી આબકારી રાજનીતિથી દારૂનું વ્યવસાય વાને બદલે વધતું જાય છે તેથી તેમણે મલબાર વર્ગના સમક્ષ બાપણે આપી ૧૯૨૧-૨૨ માં દારૂનું વ્યવસાય રીટાઇવની પ્રવૃત્તિ કરી. આથી દોષજનક દુલ્લામાં દારૂના લીલાઈની રીમત ઝાલવી થઈ અને સરકારી આમદાનીમાં ઘટાડો થયો એટલે તેઓ સરકારની આંખમાં આવ્યા ને તેઓની દરેક જાહેર હિલચાલની નોંધ સરકારનાં દસ્તરોમાં રહેવા લાગી.

દેશના નેતાઓ જેઓ દક્ષિણ હિન્દના પ્રવાસે આવે તેમનું આતિથ્ય તિરુપુરમાં શ્રી. પી. ડી. આશરને ત્યાં થાય જ.

મહાત્મા ગાંધીજી, દેસ બન્ધુ ચિત્તરંજનદાસ, પડિત મોતીલાલ નેહરુ, શ્રીયુત વી. જે પટેલ, શ્રીમતી સરોજિની નાયડુ, શ્રી. એસ. શ્રીનિવાસ અયંગર, શ્રી- સલ્લુ મુર્તિ, બેગમ બીઅમ્મા, મૌલાના શૌકતઅલી, શ્રી. જમનાલાલ બાઝા, શ્રી. શંકરલાલ બેન્કર, પી રાહટ ઓનરે બલ શ્રી. શ્રીનિવાસ શાસ્ત્રી વિગેરે વિગેરે દેશવાસીઓનાં આતિથ્યનું સૌભાગ્ય શ્રી- પી. ડી. આશરે મેળવ્યું છે. દેશનાં સાર્વજનિક કાર્યમાં શ્રીયુત આશર છુટે હાથે સંભાળ કરે છે.

દેશનાં રાજનૈયતિક વાતાવરણમાં ઉભા થયેલા અને કે પશોમાંના દરેકમાં શ્રી- પી. ડી. આશર પ્રતિષ્ઠા પામ્યા છે. અસહકાર કે સ્વરાજ્ય, ઇન્ડિપેન્ડન્ટ કે જર્મીસ,

દરેક પાર્ટીના નેતાઓ સાથે તેમને ખામ મિત્રતા છે કે ઇમ્પ્રુવ્ડ જીવનની એક જ ઝાંખ કોર્મ જેમાં ગર્વે યુ રોપીઅન પેટીઓના મંચ-કોણ જેમજ છે અને જેની વેપારી તેમાં જેમજ થયા પામતા નથી તેમાં પણ શ્રીડ તૂ પી ડી આશર એક જેમજ છે.

આ સર્વ માર્ગનિક પ્રગતિઓમાં પણ તે માત્રા તિને ચુક્યા નથી ભાડીઆ માતિની જેટલી પરિપો ભગવ છે. તે સર્વેમાં તેઓ ઉનઠ બેસી લાગ વ્યે છે અને પોતાનાથી બનતી સહાયતા આપે છે.

અસહકારની ચળવળમાં બેઠાયા પછી તેઓને કાળજીપૂર્વક રિફ્લેક્ટ મોડના પ્રેસિડેન્ટનો દોહો મી ર બાને સરકાર તરફથી માગણી થઈ હતી પણ પોને અ સહકાર સ્વિકાર્ય હોવાથી તે માગણીનો તેમણે આભાર પૂર્વક અસ્વીકાર કર્યો હતો.

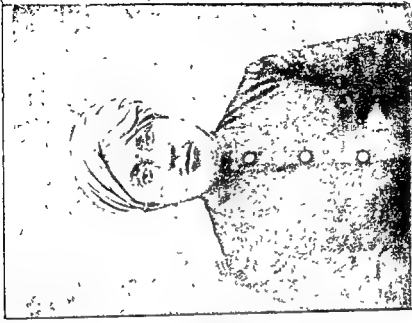
શ્રી પી ડી આશર પોતાની જાનમહેનતથી આ જળ વધ્યા છે. એમનાં જીવનમાંથી ઘણું સીખવાનું મળે તેમ છે. એમના એક અંતરના સ્નેહીને એકવાર પૂછ્યું કે 'તમે ઘણુંજ નિરૂદ્ધ હાવતમાથી આટલા ઉચ્ચ પદને પામ્યા તે તમાગ ક્યા શુભોને આભારી છે તે હું જાણ ના માણ છું' ત્યારે શ્રીયુત આશરે હાંસી હમ્માં જવાગ આપ્યો કે "માણસ પોતે પોતાનેજ જેવો આહે તેવો બનાવી શકે છે. મનુષ્ય યત્ન અને ઇશ્વર કૃપા બે ખારો શુદ્ધાય છે બીજને ઉપયોગી થવાની નિરંતર વૃત્તિ અને ઇશ્વર ઉપર અચળ શ્રદ્ધા બે મારી પ્રકૃતિનાં શુભ છે. યા કે અપયશ મેળવવાને બીજ કોઇક સ્વચ્છબન આવડત નથી જો તમે તમારું કર્તવ્ય બ ભવે જરા તો યશની પુષ્પમાળ તમાગ કઠમ આપેા માપ આવી પડતી અન બે કર્તવ્યથી વિમુખ થશે તે અપયશના દોષને દોષવા બારી લેશે."

શ્રીયુત પી. ડી આશરે તાજિનાટ પ્રતિક પરિપ ની સ્વાગત મિતિમાં અખતર સ્થાનેથી આપેલા ભાષણ તો એક સંતોષક દ્રશ્ય આ નીચે આપેા છે -

"Brother Delegates, your humble servant is only voicing here today, what leaders of the movement have told us in other places. I am only reminding you of the teachings as I expressed to you at the very start. I am painfully aware how unworthy I am of even giving expression to such high ideals and it is only in my representative capacity as spokesman of my committee I have dared to say anything at all. By birth and by life long training I belong to the capitalist and commercial class and as a Congressman, I fall far far short of these ideals, in any Congress work that I may be said to have done so far. My only excuse for saying so much, is, that I sincerely believe that every Congress worker should have these ideals foremost before him and place the same before the masses as large, in working the various items of the constructive programme however much, each such individual worker may not himself come up to the mark. Again I wished to emphasise, that we are gathered here with the full conviction that we are out to win Swaraj or Self Realisation for our country and in our self efforts to win Swaraj, we are not working for ourselves only, but for a humanitarian ideal Swaraj for all humanity. That is the mission we are destined to work out. We do not want a Swaraj without the soul of India in it. We do not want a Swaraj 'Made in Eng and' We have a national soul a national culture a national genius and a national civilisation our own, and we want a truly national Swaraj. We are on the threshold of a cultural conquest and we are ardently being taught to believe that we as a nation cannot live and thrive without a foreign tongue, without a foreign education without foreign

Sit. Purushottam Nanjee
 Hon. Magistrate and Member of Landing and
 Shipping dues Committee Margalore
 શ્રીમત્ પુરુષોત્તમ નાનજી, મેર્ગલોર

Srinut, Hirpa Khara
 Hon. Magistrate & managing Partner of Messrs.
 Voljee Shivjee & Co. Cochin
 શ્રીમત્ સ્રીનુત ખીરપાજર, વેલજી શિવજી વોલ્જીશિવજી, કોચીન.

જેક ખીચરાને પોતાનાં મુખે લાદી લીધા બાળકો ખીચરાના ઉત્તરના શુભ ઉત્પત્તિમાં મેટી ધામધુમ કરી અને તેમ પ્રાણે લેલી ધામધુમ થાય તરીકે રીત મું ખરચ કર્યું. આ દાંડણે લગભગ ૮ હજાર રૂપિયા ખરચ થયો.

મુગલના પ્રતિષ્ઠિત શેઠ શીવજી કરમચીમાં સુમેડા પુત્રી જેત બામ સાથે શેઠ ખીચરાને પોતાના પુત્ર હીર જીભાઈના શુભાગ્નિ મંવલ ૧૯૫૮ના વર્ષમાં મેટી ધામધુમથી ર્ધા. એક મોટા મહારાજ પોતાના પુત્રના જે લાડલોડથી લગ્ન કરે તેનાં લગ્ન શેઠ ખીચરાને કર્યાં તેમણે ૨૫ હજાર રૂપિયા લાખ્યાં.

તે ઉપરાંત શેઠ ખીચરાને પોતાના માતા પિતાના ઉત્તર કાર્યમાં અને પુત્ર પુત્રીઓ જેત્યાલના સી મત પ્રગમના પથુ ધારે ખરચ કર્યાં.

આ બધાં ધાર્મિક અને કૌટુંબિક સ્તરોમાં છુટે દાંડે નાણું લાખ્યાં છતાં હજી શેઠ ખીચરાજીની ઉમરતા તે સતોષ વળ્યો ન હતો.

જેક ખીચરાજી જાણીને પરમાર્થમાં એક પથુ કન્યાસ્ત્રાન આપ્યું ન હતું તેથી તેમણે પોતાના જાણેજ શાંદ ગણેડ ગંગાજીનાં પુત્રીને નાનપણથી હેઠે મેટી કરેલી તેમને ૧૫ હજાર ખરચ કરી મેટી ધામધુમથી પરણી આ લાગવતના બહેન લગ્નલાઈના લગ્ન કરી શેઠ ખીચરાને કન્યાસ્ત્રાન અર્પણ પૂજ્ય મેજાનું,

આમ મગાનના નાના મોટા દસ દસ લાઈ ધર્મનું આયું બાંધી ૮૫ વર્ષની વૃદ્ધાવસ્થાએ શેઠ ખીચરાજી સંવત ૧૯૭૬ના સ્વર્ગ સુધી રવિવારના દિવસે દેવ મોક પામ્યા તેમના પડેલા યોગાંજ દિવસે પૂર્વ જેટલે દાગળ સુધે ૧૪ને દિવસ પતિધર્મ પગલણ દેલી ખેનમા ૫ (જેક ખીચરાજીના ધર્મપતિ) સ્વર્ગવામી થયા હતાં.

શેઠ ખીચરાજીનું ઉપરનું વિસ્તૃત જીવન આપવા

મા એજ આગા. જેકે જેક લીજી બન્યાં માં પથુ જોડા લાગીને ઉત્તરને ધર્મનેટ પિતાના સંતે ધર્મો નમરો હારી આપ્યા છે.

માતા પિતાના અકાળ પૂજ્ય નિવૃત્તિ માન રીત પિતાના ધર્મચર્યા પુત્રે મેટી રૂઝ વાપરી. પિતાના નામની સીંગતમાં જોડે મન આપી મેળો પિતાની પૃથુ તિથિએ વાન મ દેનારમાં પૂજા ભજ્યા. અને મેટી મહારાજા પાળી પાળામાં આરે મેટી વાપર્યા કરા જેટલું જ નહીં પથુ પોતાના પિતાની જે જે આગ માસિક ર્ધાથી રાત્રાવતના ભોજન કરેના તે ગણાવી સુધી નીચું લીજી લાગ નીભાવના આપ્યા છે આ બેન કરાવ્યા, પૂજા ભજારી દુન દેસમાં રૂકેલા છતાં મહારાજાના જાણે આપ્યા એ સંજે રીતના ચીત્ર દુન એમણે આપી રાખ્યા છે બીજા આપ્યાં કરે મારાં બી પ્રમાણે ચંચલ હીજી લાઈ આજ ધર્મની મતિના બાં રહ્યા છે. તમે સ્વેચ્છા દેનારની જે મારા રીતો પોતાના ધર્મના અજુકાર્ય જે જે જરુ પડે તે તે કર્યું થા છે.

શ્રીપુત્ર નીજી લાઈએ પિતાની પાગ ૧૯૭૭ ના લાઈમાં મામમાં રૂઝ દેસ સમયનું નાત તેડું કર્યું. પરમાર્થમાં વળ્યાં મર્મે જેટી બધુજોને નિમગ્ન તે ઉપરાંત દુન દુન પદેસ વળતારા સાગ વળાઓ બીજા ગિરોને ભોવાના અને લાઈમાં વડે મો દિગ પિતાની ચીર લાઈમાં 'નવનેશ' તરીકેના ઉચ્ચો ગાતો રજી જમણ આપ્યાં તેમા દુને ૨૦ હજાર રૂપિયા ખરચ કર્યું જેટલું જ નહીં પથુ પિતાએ મેળિત કરેના છતાં પ્રમાણે શ્રીપુત્ર લીજી લાઈએ આપ્યો મનધીને નસા પિતાનું રજી અદા કર્યું.

જાના નમરોનું પદ શ્રીપુત્ર લીજી બાંધે છે. પોતાનો વગાઈ જવાર મામ દે. સાથે આ મર્મે મર્મે જાનો સામાન સાખાનું મંડાન, માનવાના નીતો

દેગમગ્ગ તથા આમેનસાડી માટે દૂડી મઝા સ્થાપી તે સવ મિન્ન એમને સ્વાધીન કરેલી છે.

૧૮૭૬ ના વર્ષમાં શ્રી હીંગ્ગ ભાઇને ને લા શ્રી મની સાં જેતગાઇને ઉરે પુત્રગ્ન માપડયુ હતુ તે બાગ-ચીં ધનજી દશ મહિનાનું આયુષ્ય લઇ આગ્યુ હતુ તે પુત્ર ફરી આવતુ થયુ અને ત્યાગ પડી ચુ મ તાન નરી આ એક એમના જીવનની સુખાશાઓમ્ હણુપ છે

સુગીન્ન સદ્ગુણમય અને સ્વધર્મ પગપથા બહેન ધનબળેન ખારા સમુદ્રમાં મીડી વિનડી જેવી તે પશુ આ નશીલ મન્દ ભાઇનો ઉમતો જનો કીતિસર્વ જોરા ને આ મમારમાં નહી નથી અન્ની વર્ષ પહેલા રત્નનાસી થઇ છે એ પશુ શ્રી હીરજી ભાઇના જીવનમાં એક જોક્ નિશાની રહી ગઇ છે,

શ્રી હીરજી ભાઇ મુંમજીની પ્રતિષ્ઠિત નામીચી પેઢી રોક વેનજી શંકજીની પેઢી સાથે ૧૯૬૭ થી જોડાયના છે ૧૯૭૮ ના ચષ્ટન માસમાં તેઓ કોચીનમાં આવે હા છે. ત્યારથી તેઓ કોચીનની પેઢીની નામનામાં વધારો કરતા આવના છે- હાનમાં મગન્ચેરીના વેપારી મડલામાં આ પેઢી વધાર શાખ ધરાવે છે- અને સ્થાનિક શ્રી જૈન મનની અગ્રગણ્યતામાં પોતાની પેઢીનું નામ મથમ ક્રમમાં મુકયુ છે.

હાનના શ્રી જૈન દેસાસી સઘના કાર્યવાહક મડલામાં રોક ધનજી લીનાધર, જેડ વંજી શીનજી રોક જોન ધંનસા હાથીભાઇ રોક આણ્ણજી મા હાથી (રોક દેસી પેઠનાજી કાયાલાલા) રોક લક્ષ્મીચંદ નયુ રોક હરજીન જમન, અને રોક લાણ્ણજી જૈનત ખોના એ મુજગના સમો છે જેડ વેાજી શીનજી કુા તરફથી સ્થાનિક દેગમરજીમાં આમેનનુ અરચ અપાય છે અને અનાર નવા પૂજ પ્રભાનના હીડ થયા કરે છે

ત્રણેક વર્ષ ઉપર સ્થાનિક શ્રી કોચીન મુજરાતી વિદ્યાલય ને શ્રી મહાજન શ્રી મમતન છે તે કષ વિષ વાન્ને લીવે બવ પડેલુ તે ગે, શ્રી હીરજી ભાઇએ પોતાના ઉપર બધુ જોમમ વહોરી નાં ખોલાયુ અને હારથી તેઓ શ્રી વિદ્યાનવની કાર્યવાહક કમિટીના પ્રમુખ પદે બિરાજે છે

સ્થાનિક મગન્નમ એમેસીએરાનમાં પશુ મન્કુ પેઢીના વની શ્રી હીંગ્ગ ખીઅરાજનો હારે મોભો છે એટલું જ નહીં પશુ તેઓ જોક મરવચર તરીકે મનાય છે અને વેપારીઓના વાધા પ્રમગે માનના કયાસ નમેરે તેમના કરના સુ ૧૧ એસેસી ગેશન અને સરગરી અદાવત પશુ કણુન કર છે

આમાં એક મર્લ શ્રીમત વશપરપરાની કુચીનતા મા ઉમેરવા ખાનખાન કુટુંબના પુત્રને કોચીનની નામદાર શરદારે એનારરી મેજસ્ટ્રેટના માનવત દોદો અખો છે તેઓ જોનારરી મેજસ્ટ્રેસની બેન્ચમાં નિયમિત હાજરી આપી ન્યાયના કેટલાક પ્રકારમાં પોતાના વિચાર અને જુદિનો તારીફ કરના લાયક પરિચય આપી કોચીન સરકારના ન્યાય ખાતામાં પ્રખ્યાત ન્યાયાધીશ તરીકે કુચને -જુદક મુજરાતને જોલાવી રહ્યા છે,

શ્રીયુત્ પુરુષોત્તમ નાનજી

દક્ષિણ કર્ણાટકના મુખ્ય શહેર મેગનોરમાં પશુ મુજરાતી ગૃહસ્થાની વગ્ની છે તેમાં ભારીઆ માતિના ગૃહસ્થ શ્રીયુત્ પુરુષોત્તમ નાનજી રોડ મા લીવ વ્યક્તિ છે. તેઓ સ્નાત્રતથી ઉચ્ચ ગિયતિ મેગની દક્ષિણ કર્ણાટકની સગાગમાં અપૂર્વ માન ધરાવે છે એટલું જ નહીં પશુ પોર્ટ ખાતાની મુદાગણા માટે નિયુક્ત મગેરી કમિટીમાં તેઓ સભ્ય તરીકે બિરાજે છે અગ્રેજી લાપાની પ્રાથમિક અભ્યાસ જ કર્યા હતા તેઓ તારા સારા પુરો

પીચન અમલદારોને પણ પોતાનાં અંગ્રિજ જ્ઞાની વંશ
ન વ્યા અને વિચારોની મૌકિકતાથી હેરાત પમાડે છે.

મીચુત પુરપોતમ નાનજીવું બાલપણુ પોનાની
ખાતેજ પીનેયુ ત્યાની મીચન રૂલમ પ્રાથમિક અભ્યાસ
હરી બાદમા ખાનગી શિક્ષકો દ્વારા ગ્રહ શિક્ષણુ મેળવ્યુ
છે. તેઓ ગર્ભ શ્રીમંત હોઇને મોટી વયે એમના હરતક
એમના જીવન શેઠ કાનજી હીરજીની પેઢીના વહીવટ
આગે એ વહીવટમાં તેમણે બારે કુશલતા બતાવી. પોતે
પણુ નિજને બ્યાપાર શરૂ કર્યો. વેપાર રાજગાર મેગ
કોગમા જામતાં ત્યાં સ્થાયી રહ્યા. મેગલોરમાં એમની
બધી સ્થાનગ મિલકતો છે બદર કિનારા પર વરતક
વિલાસ નામનું મુદર મકાન છે એ એમણે બધાવેલું છે
એટલુંજ નહીં પણ એ મકાનનો ઇજનેરી જ્ઞાન પણુ એમના
જ મગજમાંથી નીકળેયો છે મેગલોરમા આ વરતક
વિલાસની હમિશાબમા ઉતરે જ્યાં થોડાજ મકાનો હશે.
મેગલોર બદરની સુધારણા માટે સરકાર તરફથી નીમા
એલી કમિટીમા તેઓ સભ્ય છે અને એ કમિટીની બેઠક
નેજા એમને હલેસ્ટર, પોર્ટ જોશીમર, કર્ટમ જોશીસર
નિગેરે સત્તાધીશ અમલદારો સાથે વિચાર વિનિમયમાં
મળી બારે અધકામણુમા આવવું પડે છે. પરંતુ બદરની
નિખાલગ નિ.સ્વાર્થજીવંતથી સુધારણા કરાવવાના એમના
હૃદય મનોઆશથી મદાસની સરકાર એમનાં જ્ઞાન, વિ
ચાર શક્તિ અને ઇજનેરી મગજના વારવાર વખાણુ
કરે છે,

મદાસની સરકારે મેગલોર ખાતેની રેલવેજ મેજ
રહેસતી ભેગ્યમાં એમને માનનતા હોય આગે છે-
તેઓ ક્યુરિક્ટી વડીનો, વેપારીઓ અને અંગ્રિજ પેટી
ઓના એજન્ટોમા ઘણે સારે લાગવગ કરાવે છે.

એમના એક મોટા ચીરણુજીનાં જેઓ પિતાને
જમણા હાથ રૂપ ચપ પડત તેમના અકાલ મૃત્યુથી તેઓ
૯૫ે સસારની જાળમાંથી વિરક્ત જેવા થઈ ગયા છે

અને એમની સ્થિર કાચી બધાજ રહેલો વ્યવસાય અને
સ્થાવર મિલકતાદિકનાં ઉત્પન્ન દ્વારા સંતોષી જીવન ગાળે
છે એમના સવિસ્તાર જીવન જ્ઞાન અને લેન્ડીંગ એન્ડ
શિપીંગ કમિટીના મેમ્બર તરીકેના હોદા પર રહી એમ
ણે બલવેથી વેપારીઓની સેવાના અનેક પદમોનો જેવાન
સુનિસ્તર લખાવો જોઈએ પણુ ખેદ માત્ર એટલો જ છે
કે તેઓ કેવળ નિરાભિમાની સરવ જીવન ગાળનારા અને
શૌર બકેર વિના મુશું કાર્ય કરતા હતા હોવાથી
એ સર્વ પ્રગંભી વિગત ની જાગરો મેગની યત્નારો
થણા સમય અને શક્તિના વ્યવગી જરૂર પડે તેમ છે

આવા એક બાહોશ નર આવા હુમમ પ્રદેશમા
આપણા સમાજની વચ્ચે છે એજ ગૌરવની વાર્તા છે.

૨૧. શેઠ વાલજ જેરાજ

અવેપી એ પણુ ગુજરાતીઓનો મુંદર કોનોની છે.
ત્રાવણકોર સરદારનું એક અગત્યનું બદર છે દરિઆ
કિનારા પર જ અંગ્રિજ વેપારી પેટીઓની જોશીસો ને
ગોદામોની સાથે માથે જ ગુજરાતી વેપારીઓના જુદા
હવા ઉભમવાનાં મુક બનતો આવેના છે. વડાજીવડુ એ
ભાડીઆ ઝાતિનો સદીઓ પહેલાનો ધધો છે- સદીઓ
પહેલા તેઓ દર દરના આક્રમક, મિગર, ખાલિય, શ્રીક
વિગેરે મુશકોમાં કિન્દા-ચુરસતના ભાડીઆ વેપારીઓ
ની વડાજીવડુ પેઢી આગવી હતી તો આ તાજાજોર જેવાં
નન્દનન અને ગમગાળ જેવા મંત્યાનમા ભાડીઆ ને
પારીઓની વણુવરો પડી હોય એમ નવાજ શુ ર ને કે
આજ એ બધુ ગંભારીને રડુ આવે એમ કે નો પણુ
લાંચુ ભાગ્યુ તોયે ભરૂચ આજ પણુ એ ભાડીઆ બાર
શાકીના રવા સગા અરજો અવેપીમા છે. પ્રભુ એ અવ
શેઠો કોમતાં રાખો !

આ અવેપીમાં જ ભાડીઆ ઝાતિના બ્રાહ્મણ મોડા

વરસો પહેલાં વાવજી જેરાજ નામના એક મુદરથ યજ્ઞ મના છે- તેઓ મનહારના વાવ કહેવાતા મહામારના વાવ કે ગુજરાતના કે કચ્છના ? એ જાહેર સમક્ષ છે પરંતુ એ વાવજી શેઠ મનમારના જ વાવ કહેવાન ગયા છે એમનો જન્મ પણ મહામારના જ અલેખીમાં જ થયોનો અસંભવ તેઓ કવચ તેરાના રહીય. અલેખીમાં જેરાજ શેઠ સુડ, મરીનો વેપાર કરતાં.

સ ૧૯૧૨ની સાંજમાં વાવજી રોબો જન્મ થયેલો મોગી ઉમ્મર થતા વાવજી ગેડે પોતાના પિતાજી નો ધણા ધણા મોગા પાયા પર ખીન-યો મમાજ ઉપર એણે એની રોક બેમારી હતી કે તેઓ વાવજી કહેવાતા કોઈ પણ દેશી જથ્થુ એરથુ શેઠની આમન્યા લોપી થાકેતા નહી મનમારની માણસો તો ગુજરાતીઓના કોનો નીમાં નીકળતા થયેતા વાવજી શેઠના ગંગના આ ગંગથી તેઓ અંગ લીધા વિના ચાલી ન શકતા

વાવજી શેઠના જીવનના અનેક પ્રયોગો ધણા સરખ રણીન અને ગૌરવાનિવત છે.

એમના પુરપ્રતાપ મુજબ એમના ગોદામની મોખ રે ભુગણુમાં સુડ મુકરી હતી તે એમદ પરદેશી અંગ વ્યા આરમે આવી ઉતારી હશે આ તો તેમાં વાવજી શેઠના માણસ સાથે એ આગળો મોના ચાલી થઈ ને નાની સુની વાતમાંથી ગોડુ રમખાણુ ભગેતુ તે વખતે પણ વાવજી શેઠને પાનાળ પ્રતાપનો ધણો મોટો ઉપયોગ કરવો પડ્યો હતો

અલેખીથી થોડે દૂર અમળાપુરાનું રમણ સ્થાન છે ત્યાં એક પ્રાચીન અને ધનાઢન દેવાલય છે તેમાં દર્જ નાર્થે અર પ્રવેશવા માટે દેવાનવાન મુખીઓ તરફથી ગુજરાતીઓને નિષેધ કરતામાં આ યો અને આ નિષેધના ભોગ શેઠ વાવજી શેઠ પણ વંધ પડ્યા આ પ્રતિક્ષા ચાળી પુરથ તરફથી તરતજ દેવાલના કાર્યમતીઓ પડ ફિરિઆદ માણવામાં આવી ધણા ખરથ, વખત અને

મહેનતના પરિણામે એ ફિરિઆદમાં વાવજી શેઠને વિજય મળ્યો

આ ન્યાયના સુમદમાં વિદ્વાન ન્યાયાધીશો ધણું શાસ્ત્રોત જાણતોના ઉલ્લેખ કર્યો છે અને કૃત્સકેપના ૨૦૦ શીટસમાં હેવાન છે આ હેવાન એક સુર અખ તિલાસિક પ્રમાણુ રૂપે જાગરી રાખતા લાખ છે

આ સુદામાંથી એક અગદારી બ મન તરવરી આવે છે ૬ હતર લાખ લખી મને તેના વિદ્વાન મુદરથ ગુજરાતના નાત જાત અને રૂઢી ચિસલેની ધણા અખ વાકેડ હોન છે જે વિદ્વાન ન્યાયાધીશ આ ફેમનો આપો છે તે મુદરથ ગુજરાતના જાતિ બધારણુથી કેવન અતા ન માનુષ પડે છે આનું કારણ આપણી જ બેનવા ધ છે ગુજરાતના કુચ્ય મુશુશીનો પરિચય આપણા વિદ્વાન શાસ્ત્રોએ ધતર લાખ લખી લોડો કરા ને નથી

વાવજી શેઠ ધણા પ્રતાપગાવી પુરૂ દોના છતાં આ ફિરિઆદની રણુજાતમાં એક જૂનવાપ થતા પામી છે અને વિદ્વાન ન્યાયાધીશ પણ ગુજરાતી હિંદુઓને દક્ષિણ દેવભોમાં પ્રવેશવાના અધિકારની મીમાસા કરતા કરતા એ સુદો પડતો મુકરી વ્યક્તિ પડતે ચારા ગયા છે સમસ્ત ગુજરાતી હિંદુ પ્રમને મનમારના દેવાનયોમાં પ્રવેશવાનો અધિભર સામીત કરવાને બાલે માત્ર એક લાગીઆ જાતિ માટે જ એ અધિકાર સિદ્ધ કર્યો છે અને જાણના સમાજ કે જાતિઓની વાત ને જોરાણુ મુકરી છે. પણ એ જમાના વખતે આ જાણુ મુલ્હીઓનું આવામન બીવકુલ જ નહી અને હજુ પણ ગુજરાતનો મુલ્હીનર્ગ આ જાણુ ઉતર્યો નથી તેમજ સ્થાયી સેકેડો વરસ થયા રહેતા ગુજરાતીઓમાં કોઈ એવા મુલ્હી નીપળ્યા નથી એ ધણા ખેડ માથે લખતુ પડે છે.

વાવજી શેઠ પોતાના નાના બાળગમ્યાને હોડી

મોટા શીરજીનીના લગ્ન કરી લેવાના મનોરથ ઘણા હતા પણ તે દહન ઇચ્છાએ પુરા કર્યા વિના મંદસ્ત્રીના રોગથી ૪૨ વર્ષની હાર સુધાન વયે પૂર્વ માન, પ્રતિષ્ઠા અને ધન નિઃશ્વત મુકી સવત ૧૯૫૪ ની સાલે ૩ ફાગણ મામતી વદ ૩ ને શુભવારના સ્વર્ગાતમ પામ્યા.

૨૧ વારાજ ગેઝના પાઠાળ એમના સુપુત્રો પોતાના પિતાને કારણાર નારી રીને ચનારી રહ્યા છે હાન મા એમના વડા પુત્ર શીનુન ધરમરો શેડ ' ધરમરો પાથળ ' ના નામે વહીવટ ચલાવે છે

શ્રીયુત્ ગેડ પ્રેમજી દુર્લભલાસ પારેખ

મનયાળમ સાહિત્ય અને સામારિક રૂઢી રીવાજ આદિકમા આપણે ગુજરાતી સમાજ ધણેજ થોડા વસ દો તે મનયાળના જ્ઞાતિજ્ઞ શાંતિ અને શુદ્ધિ પ્રેમના અભ્યાસ નવા લાનક રી રિવાજો જાણવાનો અવકાશ કે જરૂરીઆત પણ આપણા સમાજ સમજ નથી સેકેડો વર્ષ થવા આપણે વમરાટ આ બાલુ છે પણ આ ત્યા મમાજમાની એરી થોડીજ વાંતઓ હશે કે જે આ પ્રેમના લો મમાજની સ્થિતિ તરફ ધ્યાનપૂર્વક નિહાળી તો હોય ગેડ પ્રેમજી દુર્લભામ એ થોડી વાંકિતઓના ના મેક છે એટલુજ નહી પણ વણા લાગા વખત થતા જે ગુજરાતીઓ આ પ્રેશમા આવી વરવા છે તેમાના એક વેપારી ગૃહસ્થ હું હા તમે છે

હાડીઆવાડના માગરોગ સહેળના શેડ વસનજી પીના બર માગરોગથી અહીઆ છિટિયા મનનારમા આવેલા પોનાની શહેરમા અવી વરવા હતા પોનાની ઇમારતી લાંઘાના વેપારનુ એક અગત્યનુ મયક છે શેડ વસનજી પીતાગર સોરઠીઆ વણિક ઘાતિમા એમનો વેપર ધણે ખીકતો હતો એ વખતે કહે છે કે પોનાનીમા પદર ગુજરાતી કુટુંબો હતા પદર ધર હતા પણ એ ધર કેવા કે

ધર જેવા ધણા સુખી વૈભવી અને અમીઝ આજ પોનાનીમા એ ગુજરાતના ગૌરવના નીચ ગોઠરા છે

શેડ વસનજી પીનામરનો વેપાર પીનો ને સન્તાન કશુ નહિ એટલે એમણે પોતાના સગા શેડ નાનજી સુદરજી પારેખને માગરોગથી બોલાવ્યા નાનજી પારેખ કુટુંમ શીમે અહીઆ આવ્યા અને વમનજી શેડના વેપારમાં મદદગાર થઇ પડ્યા આ વખતે રૂમીમરો પી ધમાય ન હતી દેશી ગહાણો મારફત જ અપર જવર થતો

નાનજી પારેખ ના સુપુત્ર દુર્લભામ પારેખે મોગી ઉમરના થતા ધીમે ધીમે પોતાના જીવંતશક્તિથી શેડ વસનજી પિતામરના રોગગ્રસ્તમા ધણો બહોળો ફેનાવો કર્યો તેથીશક વમાજી શેડે શ્રીમ દુર્લભામને પોતાના વહીવટની બંધી લગામ સોપી

શ્રી દુર્લભાસ પારખ પા ૧ હિમાનસાક્ષી, એક વચતી ને વ્યવહાર કુશળ હતા તેમણે નામના પ્રતિષ્ઠાઓ મુજબમા સારા વધારે કર્યો દુર્લભામ પારેખને ચાર પુત્રો (૧) શામળાસ (૨) દામોદરામ (૩) પ્રેમજી વાઘાળ (૪) હજનનાન

શ્રી દુર્લભાસના ત્રણેય પુત્ર શ્રીયુત્ પ્રેમજી ભાઈ ને પોનાન બીજા લગ્નજ સાથે માગરોગ જવુ પડ્યુ કાજુ ૧૯૩૩ મા પ્રેમજી ભાઈના જન્મ થયો અને ૧૯૩૬ મા માતૃથી પ્રેતીગાર ગર્ભવાસી થવા એટલે શ્રી નાનજી પારેખ પોનાનીથી પાખ માગરોગ જવ ને વરના હતા તો હા ૧ પામે પ્રેમજી વાઘો રહેવુ પડ્યુ એટલે શ્રી પ્રેમજી ભાઈનો સૌશવકાલ ઓ પ્રાથમિક વિજ્ઞાનો ગમન માગરોગમા વીત્યો ત્યા થોડા ગુજરાતી ધોરણે સુખીમા અગ્રામ કર્યો પડી સવત ૧૯૪૪ મા અગ્રાર નરમની ઉમરે નેઓ પાજ પોનાની આ ના, પોનાનીમા ખાનગી શિક્ષક રામી ગુજરાતી અભ્યાસ આગ વધાર્યો ઓ વિસ્તી બે પીન જર્મન મિથન રફના મનાગમ અને અગ્રેજ અગ્રામ દ્યો પાય

વગમ અભ્યાસ કર્યા પછી એમણે અનાયાસે સ્કુન છોડી વપા મા ચિત્ત પરોયું આ વખતે મોટા ભાઈ દામોદરદામ વિગેરે મેચીનમાં આવી વસ્યા હતા વગમ માટે ફરીને શ્રી પ્રેમજી ભાઈને દેગમા જવું પડ્યું મેદરજામાં લન થયા તેવામા શ્રી દામોદરદામને આફ્રિકા જવાનું થતા શ્રી પ્રેમજી ભાઈને તુગતમા મેચીન બોનાનનામાં આન્યા મેચીનના શ્રી પ્રેમજી ભાઈ આવના જ વેગન ૫ નાળા શેઠ નરેરાતમ હરિદાસના વતી મમ કરવાને નીમાયા ગેવિઆ વતી શ્રી પ્રેમજી ભાઈએ વેપારમા સારો જશ મેળ મે પશુ ટંક વખતમા જ નરેરાતમ શેઠ શુભરી જતા અહીંઆ મેચીનનો વહીવટ નધ મરેવો પડ્યો એટલે શ્રી પ્રેમજી ભાઈ એ જગોએથી છુગ થયા પછી તેઓ ત્રાનણુમેર અને મેનેમના ધાન ચોખા અને મરીઆણુના વેપારીઓ વતી કોચીનમાં ખાસ ધોક ૨ તરીકે ૧૫ રૂવા લા ના શ્રી પ્રેમજી ભાઈનામાં પશુ વડાના એ નયન, સત્યનિષ્ઠા પ્રમાણિકપણ અને ટેક એ શુદ્ધિ ઉત્પાદ છે આ શુણ્ધી દનાનીમાં તેઓ પશુ સ્પીડ ગણુતા આ સાથે તેમણે જાહેર જનમાં પશુ ઝંપના યુ હતું

શ્રી પ્રેમજી ભાઈએ પાચ વરમ લાગનાગટ પાદ રીઓની શાળામાં અભ્યાસ કર્યો હતો તેથી એ પાદ રીઓ પોતાના ધર્મના પ્રચાર માટે જે તન મન ધાધી સતત પરિશ્રમ કરી રહ્યા હતા તેમજ નિગબિમાન અને સામાન્ય સમ બાનનાથી તેગા જે મામ લેતા હતા તેની હેડી અગર શ્રી પ્રેમજી ભાઈના દિન ઉપર યજ હતી એટલે પોતાના વ્યવસાયી જીવનમાં પશુ તે પોતાના ભાઈઓના ગ્રેવસ ગાર્ગ માટે ઘણી ચિન્તા રાખતા એના પરિણામે મેચીનમાં વસતા યુગ્મગતી રિન્દુ ભાઈઓના બાળમેને યુગ્મગતી મલયાળમ અને અંગ્રેજી શિક્ષણ મળે એવા હેતુથી સારા પાયા પર શાળા સ્થાપન કરવાની તેમણે મેશીવ કરી બાળકો અને બાળિકાઓ માટે શાળાઓ સ્થાપી પોતે પોતાની હુક કમાણી

મઘી પશુ રિસ્સો મઢી આપી વખત અને શક્તિનો ભોગ આપી તન સચાવિત મરી

કોચીન, યુગ્મગતીઓનું આદર્શ કોલોની અને એ એમના દિલની ઝળહળતી ચિંતા છે

૧૯૧૬ ના લડાઈના હગમમાં વપાગના સારા ચાન્સ જોઈ એમણે સતત ન વ્યાપારિક પેટીની સ્થાપના મરી અને તે આજે પશુ માન આજર સાથે આબાદ રીતે આવી આવે છે

વેપાગના સ્વતંત્ર ક્ષેત્રો ખીનવનામાં પુષ્કળ વખત અને શક્તિનો ભોગ આપનામાં રોમના ખતા પશુ યુગ્મ રાની બધાઓના બાળકોના શિક્ષણની વાત તો એને મળે જ વળગી હતી ભારે પરિશ્રમ મરી ખીન લાગ વગનાળા અને મોગ લા ગણુતા મૃદુસ્થેન પ્રેરણા સ મળનટ અને લાભ તથા કાયદાનું પૂર્ણ દિગ દર્શન કરાવી એ શિક્ષણની મવમની મસ્થા સ્થાપિત કરવામાં તેઓ પેરોસ ગીતે ફળીભૂત થયા પશુ સમસ્ત પ્રજા વેપારી ધોણે જીવન નિવાહવતી હોનાથી બાળકો પ્રતે ના દુર્વક્ષના લીધે આના એ દિવ દાઝનાગા પ્રસપના પ્રયત્નનું પરિણામ જેવું જોઈએ તેવું આગ્યુ નથી

તેગા પોતાની મુગી સેવા મમાજ આગળ ધરતાં હતાશ દિલે પોતાનો અનુભવ નીચે પ્રમાણે ગણુ કરે છે

કેળવણી પ્રત્યેનાં દુર્વક્ષનું મુળ મારણુ આમ છે આપણા ભાઈઓ એક તો જુદા જુદા ગામોમાંથી આવી અહીંઆ કમાવા ખાતર લેગા થએલો દુગ્મ્યાન આ ગામ મા અદર તેન ધાન ચોખાનો સંદો સારો ચાનતો હોવાથી તેની અને દનાલીની કમાણીમાં સારો ચાન્સ મળતો રહ્યો અને ભવિષ્યમાં પશુ આવી જ સ્થિતિ નીબી હેરા એના દુર્મેહથી કેળવણીની દરમર કરી નહીં પ્ર માદવસ વેદનની ભવિષ્યની ગતિને નહીં ગણુમારતા

મોટા ખરયા, અધઃશ્વાળુ વેપાર અને થોડી મુદીએ મોટા વેપાર ચાલુ રાખ્યો. આ અરસામા મેમણ લાઈ નો નેઓ આ લાના વખતના રહીરા યુજગતી હિન્દુ ભાષાઓને ત્યાં વચ્ચીઆત તરીકે રહી વેપાર કરતા હતા તેમણે આ દેશનાં વેપારની પુરી ખાતરી મેળવી લીધી ને યુજગતી હિન્દુ ભાષાઓની નમણાઈનો ટકા મળવાથી પોતાના વેપારની ખીન-વણી કરતા આવ્યા ને આજ તેઓ કચ્છી મેમણુ ભાષાઓ, યુજગતી હિન્દુ ભાષાઓ અને અહીંઆના માપિના મૃદસ્થાના હાથના વેપારની લગામ પોતાના હાથમા લઈ વેપારી બહોળા પધારા ખરી સારા વેપાર કરી રહ્યા છે. દોઢ સો વર્સ થયા અહીંઆ આવેલા ભાષાઓનાં બુદ્ધ જામ્યા પછી એટલી સુલભ દગ્યાનમા એક પછી ઉઘી કેળવણી લઈ શૈક્ષણિક ટ થવા પામ્યો નથી અને કોઈ રાજકીય ખાતામા કે યુરોપિયન વેપારીઓ પેટીમા દાખલ થઈ શકેલા નથી ને હજુ બલિષ્ઠમા કંઈ સારું પરિણામ લાગતું નથી માટે ને યુજગતી હિન્દુઓ સમયને અનુસરતી કેળવણી લઈ સારો પ્રમાણિક સંભાળ રચી ખતથી વેપાર ને ઉલોગ કરશે તો હજુ પછી ફાવી શકશે નહીં તો આગળ જતા ભવિષ્ય માટે નથી કારણ મળમાર પ્રભુ પછી કેળવણીમા આગળ ધસે છે અને તેણે યુજગતી ભાષાઓનાં હસ્તકનાં વેપારની લગામ હાથમા લેવાનું શરૂ કરી દીધું છે.

શીશુત્ર મેમણુ દુર્લભદામ આ ઉપયોગી અથમા પોતાના નીચેના વિચારો મંચલી રાખવા બનોમણુ કરે છે.

મતમારમા વખતારા યુજગતી હિન્દુ ભાષાઓએ પોતાની વર્ણને માતિના ધર્મનું સામાન્ય જ્ઞાન મેળવતું તેમા મુખ્ય આદર્શોએ પોતાની પદ્ધતિ દીધાવે તેમા અભ્યાસી જનનું

બાળીઆ લોકાણુ માતિના મૃદસ્થાએ પોતાનાં જ્ઞાન તેજ અને જ્ઞાન ધર્મ ઉપરિચિત થવા અને અસનનું રાજ ત્રાનિક ખમીર શુભાચ્યુ છે તે મેળવવાને પ્રયાસ કરવો

વધરથો જે શાહ કહેવાતા તેમણે શાહપણુ ફૂલ ન થાય તે માટે કાળજી રાખવી પોતાની માનને ઉભાના પ્રમાણિકપણાથી બહોળા વેપારમા સાહસ ખેડના ને મતમાર તથા પોતાનાં અસન યુજગતી દેશનું તારણ કરવું

શુદ્ધ ભાષાઓએ ઇતર ધર્મનારો પ્રત્યે પોતે નેટકું માન ધરાવે છે તેથીએ વિશેષ પોતાના ધર્મના ઉચ્ચ વણુ ના લોક પ્રત્યે માન ગમી તત્ત્વનથી સમાજનું શ્રેય સાધવામા સાધન જૂન થવું

મેમણુ ભાષાઓ પોતાના વેપારમા સાહસ કરીને આગળ વધે છે ને પોતાના વતન યુજગતી દેશો આ ૬ કરે છે તેમને ધનનાદ થતે છે તેમનાં મુદીએ અને મહેતાઓ જે પ્રમાણિકપણા અને ખરી નિષ્ઠાથી વર્તન ચલાવી પોતાની પેટીઓને લાભ કરી રહ્યા છે તે ધણુ સ્તુતિ કરના લાયક છે.

તેઓ આ દેશના હાનનાં વેપારી ળંગે. આ રા જહારી કાપદાઓ જોતા વેપાર ને નાણાં સંભામતી રહે જોવા સલાહ બર્થો લીધી રહ ચલાવે આ બચેજ મનમારી સાર જ્ઞાન મેળવી પોતાનો કાપમો જમાવ થાય તેવા પ્રયત્ન કરે ને અપસ અપસમા હરિકા/મા ઉતરી વેપારમા મળતા આન્સ ન શુભાવે જોની ઇશ્વર પાસે પ્રાર્થના છે.

હિંદુઓએ જે રાજહારી માતમા આગળ વધે હું હોય તો નીચેના થોડાં જો ને અરમળવું

દેર હિન્દુએ શાકાહારી જનનું મારા, માગા, શરાબ આદિનો ત્યાગ કરવો દેર દેવીગોની મુર્તિઓ પાસે જોગના નામે થવી છવ કિરા ૧૫ કરી

દેર હિન્દુએ પોતાના હાથ ૧૧ અને શરીરખળને વધારવું પોતાનાથી ઉતરતી મેળના તમાજને ઉત્તમ સ્થિતિમા લાવવાના પ્રયાસ કરવા

પરસ્પર વિશ્વાસ ને પ્રેમ ધારયું કરવા જે કચ્છી તત્ત્વને માનવું પોતાના દેશમા જાનેની બીને તાપગી અને વગર છ કેવિંચી વગુઓના ઉપાગ થવું

ઉડાઉ ખગ્યા અને હાનિદારક રૂઢીઓ બધ કરવી અદેખાઈનો ત્યાગ પ્રવેશો
 દેશના રક્ષણનો ભાર જુના વખતમાં ક્ષત્રિયો
 ઉપર હતો પરંતુ તેણે દુર્મોહ વૃષ્ણ અને વદબલ
 વિલામથી પોતાના બળનો દુરવ્યય કર્યો અને બીજી હિંદુ
 વર્ણની કોમોને પોતાની ક્ષત્રિય ક્લા શીખવી નહીં
 તેમ તે કાર્યમાં એમની મહાવતા લીધી નહીં ને
 સ્વદેશને શુભાઓ માટે હવે ક્ષત્રિયો ઉપરજ માત્ર સ્વદે
 શના રક્ષણનો ભાર છે એ વાતને અળસાવી નાખી
 જેમ બીજા દેશોમાં ફરક દરજ્જાના લોકોએ પોતાના
 દેશ ને જાતિના રક્ષણનો ભાર પોતાના પર ઉઠાવ્યો છે
 તેમ પ્રત્યેક હિંદુએ પણ પોતાના દેશ અને જાતિનાં
 રક્ષણનો ભાર પોતાના પર ઉઠાવી લેવો.

શેઠ મહમ્મદઅલી વલીજી ચાંદાભાઈ

વેપાર અર્થે શુજરાતની જે કોમો પોતાનું વતન
 છોડી આ મધ્યમાર પ્રદેશમાં આવી વસેલી છે તેમાં વહો
 રા કોમનું પણ સ્થાન છે જો કે કંઠી મેમણુ બાઈ
 ઓ, તેમજ ભાગીઆ, લોહાણા અને વણીક બાઈએ
 જેટલા જુની વહોરા બાઈઓ નહીં હોય તો પણ કાના
 નોર અને અલેખીમાં કેટલાક જુના વહોરા કંદુઓ વસે
 છે આ કોચીનમાં જે વહોરા વેપારીઓ છે તેમાં અ
 ત્યારે મૌથી આનાગ પંત્ર નામ શેઠ એમ વલીજી ચાંદા
 બાઈ દારમનું છે આ કારમને મહમાર સાથેના વે
 પાર માથે ૨૦-૩૫ વરમ થતા તનમ છે આ કારમ
 ના સ્થાપક શેઠ વલીજી ત્રા બાઈ એ મુઝ લીમડીના
 વતની હોઈને મુગઈમાં આવી બી કાયા વાજરમાં પો
 તાના ગાલુડા અને જાત મહેનત આગળ વધી એક
 પ્રતિષ્ઠિત પેદા નાણેથી તેઓ શેઠ ગાહસિક અને ગરી
 બ કોમી બન્યુઓ અને મગા વહાવાઓ પ્રત્યે અનહદ
 હમ્મદી ધરાવતા હતા ગયા વરમમાં તેઓ જનનશીન
 રયા છે. તેઓ કોચીનથી પ્રથમ કાયા સીદ્દીનો

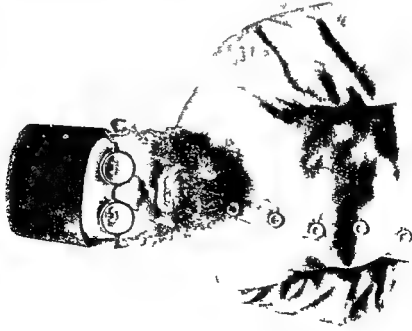
માવ મગાવતા, પછી જેમ વેપાર ખીંચતો ગયો તેન
 આડતમાં કામ કરવા માડ્યુ અને એક ખાસ માળમ
 કોચીનમાં રોકવામાં આવ્યુ છેવટે વેપારમાં બરકત વધ
 તી જવાથી કોચીનમાં ૧૯૧૮ ના વર્ષમાં સ્વતંત્ર પેદી
 ખોલવામાં આવી એ પેદી એમના વડાપુત્ર શેઠ મહમ્મ
 દ અલી શેઠ કોચીનમાં પધારીને ખોલી કો વલીજી
 શેઠને ત્રણ બેટાઓ (૧) શેઠ મહમ્મદ અલી, (૨) શેઠ શુબા
 મહસેન અને (૩) શેઠ તાહેરભાઈ.

દેશમાં જુના લોક કહેતા કે “ ઉહ એ તો રાહા
 સીદ્દી વેચનારા સાજ પડે માડ પાય શેર સીદ્દી વેચ
 એમાં તે એની પેટીમાં શી બરકત મુઠાહો ” એ લોક
 ના આવા શબ્દોથી જ રાહવા સીદ્દી-કાયાના રોજગાર
 નું મૂલ્ય આકી લેવાનું નથી એ રોજગારમાં તો લાખો
 ને કરોડો રૂપિયાની ઇસ્કામત સમાયેલી છે એ સાખી
 ત કરી આપવાને શેઠ મહમ્મદઅલી શેઠના પ્રયાસનું
 દ્રશ્યત બસ છે.

શેઠ મહમ્મદઅલી કોચીનમાં આવીને આ રોજગાર
 ગના ઠેક ઉદ્ભવનારા મુળ સુધીના યાનમાં સોસરવા ગયા
 છે અને આવા વિશાળ ધધા પર સાર્વભૌમપણુ મેળ
 વવાની તેમની તારીફ લાયક કોરણીય ચાલી રહી છે

વહોરા કોમના વડા તરીકે શેઠ વલીજી કાંદરબા
 ઇ વાળાએ આ પ્રદેશમાં સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું ત્યાર પછી તે
 સ્થાન સિદ્ધપુર વાળા અબ્દુલ હુસેન અબ્દુલકાદાર વાળાને
 સાપડ્યુ હતુ હાલમાં આ નરીમમદ પદ શેઠ મહમ્મદ
 અલી શેઠ ધાવે છે તેઓ કોમ હિનના હરેક કાર્યમાં
 ઉચ્ચ ભર્યો લાગ આપે છે

શેઠ મહમ્મદઅલી શેઠ કેળાએલા, પાટાલ દેશના
 વેપારીઓની હમે વેપાર કરનારા, ખતીયા, કોમી હમ
 દદી વાળા અને સમાજમાં વિશિષ્ટ પદ ધરાવનારા છે
 તેઓ હાલમાં પોતાના ખરચે પતુરતીમાં એક કોમી બા
 બક ને બાળિકાઓના મદદરેસો ચલાવે છે, મરહુમ પિ
 તાજના નામ પર એક કાચમી કોમી હિતની નરયા સયા
 પવાની યોજના કરી રહ્યા છે એમની ખાનગી સાખા

Sat Mohammad Valljee Chanabhai
The proprietor of the 'Gandhi' Press, Matancherry.
ગાંધી પ્રેસના માલિક, માતાંચેરી.

Mr. Abdul Tayabkhoy Sheikh Kadambay
of Messrs. Vallabhoy Sheikh Kadambay Co. The late
Printer and Stationer of Travancore Government Press,
Cantonment, Calcutta.

ખેતોની ગણના કરવાના સાધન મળવા મુશ્કેલી છે કારણ કે તેઓ એવો બહાર કોળ ખતાવનારા નથી. એવીનું બાહુરીવાડામાં અને એગ્નોકોલમમાં એ મના દોગડા મીઠરી વણવાના મોટા કારખાના ધમધોકા ર ચાલે છે.

શેઠ વલીભાઈ શેખ કાદરભાઈ

શેઠ વલીભાઈ શેખ કાદરભાઈનું મુગધમાં ઘણું મોટું કામમજ હતું તેઓ સારા ત્રાયણકેાર સંસ્થાનના તમામ ઇમારતી લાકડાના કુલ મુખ્યત્વાક ઇન્ચાર્જ હતા. આ બાબુ નહોતો વેપારી મુદરથોનો અનર જનર નહીં જેવો હતો તેવા વખતમાં તેઓ અહીંયા કોચીનમાં આવેલા પહેલા તેઓ ગેઠ ધેલા નેણુશીની આડતમાં રહ્યા પછી શે ડામજી ઉમ અને પછી શેઠ લાણુજી વામજીની આડતમાં રહ્યા ત્યાગમાં તેઓએ સ્વતંત્ર પેઢી ખોલી ત્રાયણકેાર સંસ્થાનના જગમમાં ઉત્પન્ન થતું સામ મિલ્કત મ વગેરેનું ઇમારતી લાકડું પહેલો સરકારી ડિપોમાં જાય ત્યા જઈ શેઠ વલીભાઈ શેખ કાદરભાઈના માણસો લાગડાનું માપ કરી લ્યે તેમાં સરકારી ખાતાઓને ભેડી દુ હોય તેટલા લાગડાનું માપ ન થાય તેમજ શેઠ વલી ભાઈના માણસ જે લાકડું નાપસંદ કરે અથવા પોતાને ના ઉપયોગનું હાવે તેજ લાકડું પછી જાડર લીનાલિમાં મગકા વેચી લઈ આ પ્રમાણે દર વરસ લગભગ દશ લા. રૂપિયા બાગડાનું માપ થતું અનુમાનમાં છે.

શેઠ વલીભાઈ શેખ કાદરભાઈ એ કમ્પની મા પ્રે નામો ભેડાએલા છે તે બેઠે માન બાગીદારના જ નામ છે.

શેઠ વલીભાઈના ચીરણુજી શેઠ ઇસમાઈજી ભાઈ અહીંયા ધાન ચોખાનું મોટું કામમજ કરતા.

શેખ કાદરભાઈને ચાર બેગઓ (૧) શેઠ એહમદ અલી (૨) શેઠ મુનામ -સેન (૩) શેઠ હમાલિમ ભાઈ અને (૪) શેઠ અલી તથા ભાઈ.

મનબારમાં કોપરાં પીનાની મીઠ જો કોઈ સોધી પહેલા લાવ્યું હોય તો આ કમ્પની છે વળી કોચી અને અલેપીની ખાડીમાં યાત્રિક બગથી ખોટો ચાવતી કરનાર પશુ આજ કમ્પની છે તે જરા એક નાખુદ શેઠ, ખીમ એક શેઠ હુસેન ભાઈ અને નીમ આ કમ્પની શેઠ વલીભાઈ શેખકાદરભાઈના સંયુક્ત સહકારને છે. કોચીનમાં આ કમ્પની તરફથી કોપરાની મિનના ખવામાં આવી તેમ કોલમમાં પશુ સંવત ૧૯૫૭માં એક નિય ઉભી કરવામાં આવી.

કોચીનને થોડામાડી, સાઈકલ, વિગેરેના દર્શન કરાવનાર પશુ આજ કમ્પની છે.

શેઠ કાદરભાઈ મુગધ રહેતા અને શેખ વલીભાઈ અહીંની વ્યવસ્થા સંભાળતા.

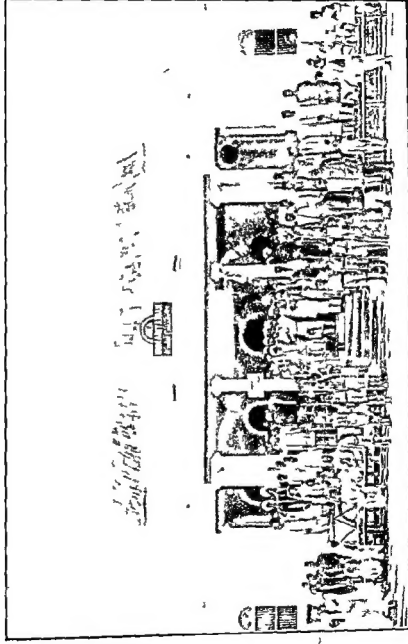
મલબારમાં લહોગલાઈઓને અવર જવર વખો હોય તો આ પ્રતાપી કમ્પનીના પ્રતાપ છે. આજ જે કાઈ લહોરા વેપારીઓની ચઢતી જેવામાં આવે છે તે આ શેઠીઓની ડેપી હમદર્દીને આભારી છે.

૧૯૧૨માં આ કમ્પનીનું કામકાજ બધ પડ્યું ત્યાર પછી પશુ ચાગ પાસ વરસ સુધી હયાલિમજી આઈએ આ નાપી ૧૩ ચનાનાની કોશી કરેલી આખરે તેઓ ૧૪/૧૨ પ્રેકેવી મુગધ જઈ બેઠા તે ત્યા રહી શાન્ત છતાં ગામના મહત્તા.

મહુમ મેળ ૬ રાખના સોથી નાના બેગ શેઠ અમન તથાભાઈ કમ્પનીની પ્રતાપી નામનો ફરી સ્થાપના કરી કરતા હાલમાં પોનીશી બારી કી મિન ચાવના કોલમમાં આગળ ધપાવે ત્યા છે. હમ એમની ભલી નેમમાં ધરમ આવે.

મહાબાર મહેશની રૂપરેખા
મહાબાર મહામાળા ની પ્રથમ વાર્ષિક રેકૉર્ડ

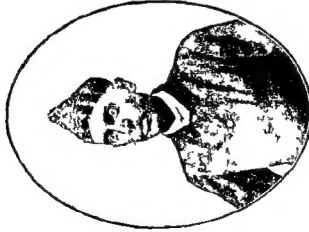

The Desai Sanshodhan Mandal Library and Staff of the Desai Sanshodhan Mandal, Hyderabad (Nizam State)
સાંશોધન મંડળની ગ્રંથાલય અને સ્ટાફ, હૈદરાબાદ (નિઝમ રાજ્ય)

મહબાર પ્રદેશની કપડેખા
મલ મગમાચાર' ની પ્રથમ વાર્ષિક દબેટ

REV BROTHER LEO O O D
Manager Ind str al School Press
Lrna u m

SHRINUT LALJI MEGHDE

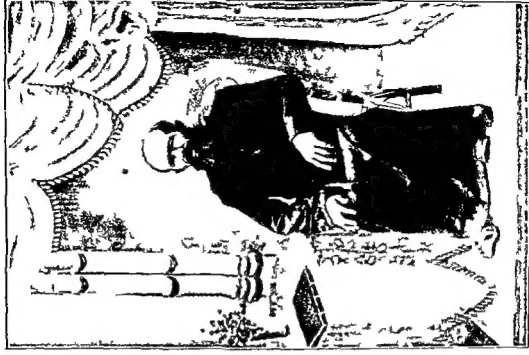
Hon Secy
the Descon Hem a tar in League
Hiderabad (Descon)

શ્રીનુત નાથદ મેઘદે

માનક મ ની

શ્રી દલિથુ હા ની માલિ નરોત્તમ મહા
[સિગ્નલ ની ની]

મહાબાર પ્રદેશની રૂપરેખા
મહા મર મહાસાગર, ની મહામ વાણી, એટ

R V BROTHER LEO O C D
N n ger I d st a Scl and P e n
L r n a l

SHRIMATI JI MFGHUT
Hon Secy
the Decan He m o tar an I eague
It derabad (Decan)

શ્રીમતી જી મફગુત

મહા મ ની

શ્રી પ્રિયુ વાતી મહા મફગુત મ ની
૧૫ ૧૧ ૧૧ ૧૧

સોની હરિલાલ ધગનલાલ ન્યુરોડ-કોચીન

દરેક જાતના ચોખી ચાંદીના ફ્રેન્સી દાગીના તથા સોનાના
ચાલુ ફેશનના મરીન પોલીશના દાગીના
ખનાવનાર તથા વેચનાર

મહત્તર કિનારા પર વસતા દેશી બાઈઓને દેશી ધાટના અને સુવર્ણની અપકુલ્ક
દાગીના દાગીના બનાવવાનું ખાત્રી લાવકે મોટામાં મોટું સાધન જે કોઈ હોય તે અમારી દુકાન
માં જમાવે મામતી ઓર્ડર ઉપર ખાસ ધ્યાન આપવામાં આવશે. સોના અને ચવળની ખીસકુચ
મેકર નહીં જે દાગીનો બનાવેલા હોય તેનું બગાડર માપ મોકલે એટલે જગ વગરોને મળ્યા
ત નેનિય આપવા એ અમારો મુદ્દલેખ છે.

Soni Harilal Chhaganlal

Goldsmiths & Jewellers,

New Road, Cochin.